

Kahdeksantoista näkökulmaa poliisin työhön

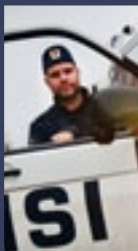

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Poliisiammattikorkeakoulu

Lukemisto Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeita varten 2014

Kahdeksantoista näkökulmaa poliisin työhön

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Toimittanut Marko Vesterbacka

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ

Kahdeksantoista näkö

Poliisiammattikorkeakoulu

Lukemisto Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeita varten 2014

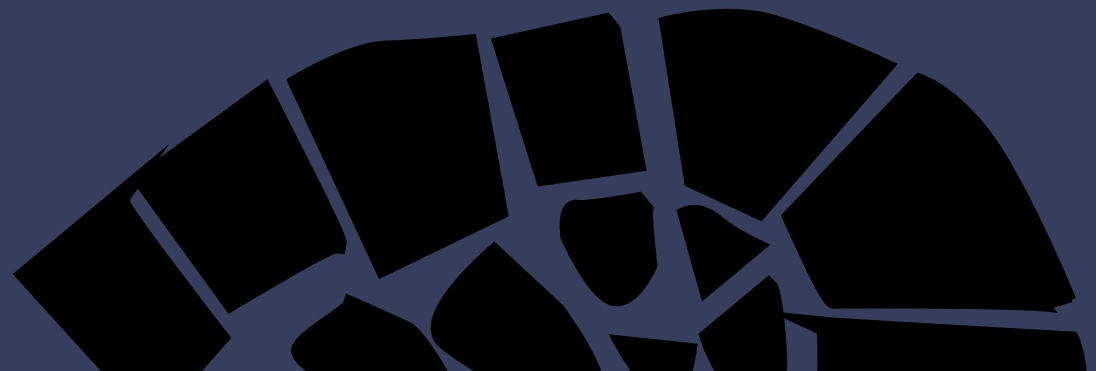

ASTUU, JÄÄ ISO JÄLKI
kulmaa poliisin työhön

SISÄLLYS

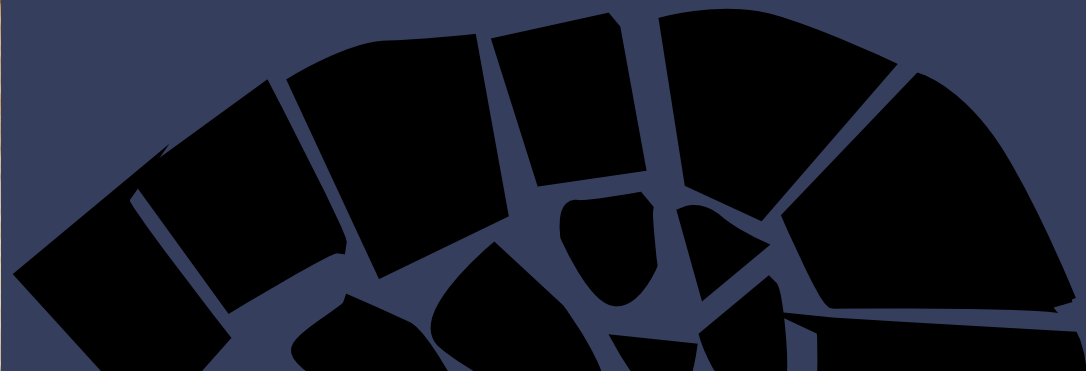
Lukijalle	10
SAARA ASMUNDELA Kääntäjistä konstaapeliksi – akateemisena ammatinvaihtajana poliisissa	15
ANU HAIKANSALO Niin poliisia!	25
ANNA-KAISA HEINÄMÄKI Ennalta estäminen kuuluu poliisitoiminnan ytimeen	39
JUTTA HELENIUS Kuulustelukertomuksen kirjoittaja tasapainoilee monien tavoitteiden välillä	51
HEIKKI HIILAMO Timanttia metsästävässä ja hiomassa – miten syntyy ytimekäs ja selkeä teksti	79
MARITTA JOKINIEMI Fiktiiviset poliisit ja todellisuus	91
ELINA KATAJAMÄKI Kjempe bra! – vaihto-opiskelijana Norjan poliisikorkeakoulussa	113
HENNA KELLONIEMI Poliisi, joka seisoo maineen takana	137
JOONAS KONSTIG Kirjailija valehtelee ja puhuu totta	153
MINNA LAUKKA Vallan vahtikoirasta lain vartijaksi	173
PEKKA LOIKKANEN Rutiinijuttu	185
JUSSI MAJANEN Tehtävä 34	203
JUSSI MAJANEN Vaativin tehtävä?	211
MARKKU NYMAN Poliisi kohtaa, kuulustelee, kirjoittaa – psykologinen näkökulma	221
MIKKO PELTTARI Kertomus toimittajista ja heidän kertomuksistaan	243
JOUNI PERTTULA Matka kenttäpoliisista asiantuntijatehtäviin	269
ELINA SAKSALA Kohtaamisia mikrofonin äärellä	287
MARKO VESTERBACKA Tunne lukijasi	311

“Oikeuslääkärin tarina murhatusta naisesta,
joka vähistä alkutiedoista huolimatta selvisi
tutkinnan tekemän työn seurauksena.”

"Ihmisten ihmetellessä ihmisen kehon kelluvan
selkä paljaana, jonne poliisit tulivat tutkimaan."

LUKIJALLE

Kun kaikki tämän kirjan kirjoittajat olivat saaneet urakkansa valmiiksi, oli aika miettiä kirjalle nimeä. Olin kyllä toimitustyön aikana ehtinyt lukea jokaisen artikkelin moneen kertaan, mutta nyt lähdin lukemaan koko kirjaa alusta loppuun. Löytyisikö joltakulta kirjoittajalta jokin ajatus, jonka muutkin kirjoittajat tuntuisivat jakavan? Löytyisikö sellainen lausahdus, joka kuvaisi koko kirjan henkeä?

Aloitin A:sta, Saara Asmundelan kirjoituksesta Kääntäjästä konstaapeliksi. Jouduin lukemaan peräti kaksi virkettä, ennen kuin löysin kirjan nimen.

”Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki.”

Miksi nimi tuntui niin osuvalta, sen pohdinnan jätän lukijalle.

Jätän lukijalle paljon muutakin pohdittavaa. Syynä on tämän kirjan olemassaolon tarkoitus. Kirja on tehty ennen kaikkea ennakkolukemistoksi Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeita varten. Valintakokeiden kirjallisissa tehtävissä arvioidaan hakijoiden valmiuksia tutkivaan ajatteluun, tutkivaan lukemiseen ja tutkivaan kirjoittamiseen.

Muutkin lukijat voivat uskoakseni löytää kirjasta paljon mielenkiintoista, mutta hakijoiden ja valintakokeiden ehdoilla tämä on tehty.

* * *

Kirjan alaotsikko ”Kahdeksantoista näkökulmaa poliisiin työhön” tähdentää sekä näkökulmien moninaisuutta että rajallisuutta. Näkökulmia on kahdeksantoista vain yhden ja ”oikean” sijasta. Toisaalta niitä on vain kahdeksantoista, vaikka jo suomalaisen poliisikunnankin joukosta olisi saatavissa tuhansia muitakin näkökulmia.

Kun kokosin kirjoittajia, lähdin siitä, että tärkeitä ja mielenkiintoisia näkökulmia poliisiin työhön voivat esittää muutkin kuin poliisit itse. Lopputuloksena kirjoittajista puolet on poliiseja, puolet muita. Osa ei-poliiseistakin työskentelee poliisihallinnossa, mutta osa on yhteiskunnassa muilla tarkkailupaikoilla: Jutta Helenius on yliopisto-opettaja ja tutkija, Heikki Hiilamo sosiaalipolitiikan professori ja tutkiva journalisti, Joonas Konstig

kirjailija, Mikko Pelttari tiedetoimittaja ja Elina Saksala tuottaja, toimittaja ja tietokirjailija. Kaikki he ovat kirjoittaneet artikkelin, joka joko suoraan tai epäsuorasti käsittelee poliisin työn kannalta olennaisia asioita.

Kirjoittajiksi kutsutut poliisit ovat nuorehkoja, yhtä vaille kaikki 2000-luvulla valmistuneita. Kaikki ovat siinä iässä, että voisivat vieläkin hyvin hakea poliisikoulutukseen, elleivät jo olisi tässä ammatissa. Virkaikää heillä on nollasta viiteentoista vuotta. Joukon juniori on kirjan kannessa oleva Elina Katajamäki, joka valmistui poliisiksi tänä syksynä. Useimmat ovat vanhempia konstaapeleita, mutta on joukossa myös yksi ylikonstaapeli ja yksi komisario. Puolet on hankkinut työkokemuksensa pääosin kentältä, puolet pääosin tutkinnasta.

Kaikissa kirjan artikkeleissa on jollakin tavalla esillä viestinnän ja vuorovaikutuksen näkökulma. Kirjoittajille on annettu lupa ja velvoituskin tarkastella aihettaan rohkeasti omalla tavallaan. Sen he ovat myös ansiokkaasti tehneet. Osa kirjoittajista häivyttää oman persoonan-

sa taka-alalle, mutta osa tuo ”minänsä” esiin, kertoo omia kokemuksiaan ja esittää omia näkemyksiään. Kirjoitukset ovat myös monen mittaisia ja edustavat erilaisia tekstilajeja: on hyvin vapaamuotoisia pohtivia esseitä, on elämyksellisiä muisteluksia ja poleemisia kirjoituksia, on yksi päiväkirja (Katajamäki), on pieniä tutkielmia, on jopa yksi varsin kurinalaisesti oman alansa tieteellisen kirjoittamisen muotovaatimuksia noudatteleva artikkeli (Helenius).

Kirjan toimittajana olen pyrkinyt pikemminkin korostamaan kuin karsimaan kirjoitusten kirjavuutta. Esimerkiksi lähdeluetteloiden laadinnassa on sovellettu erilaisia logiikoita, mikä ilmentää kirjoittajien erilaisia koulutustaustoja ja erilaisia tottumuksia. Osassa artikkeleista ei varsinaista lähdeluetteloa edes ole, vaan sellaisen sijasta lukijalle tarjotaan enemmänkin lukuvinkkejä.

* * *

Kiitän kaikkia kirjoittajia. Sain mukaan kirjoittajiksi juuri ne jotka halusin –

varamiehiä ei tarvinnut miettiä. Otitte haasteen vastaan ja vastasitte siihen enemmän kuin hyvin. Kirjasta tuli teidän näköisenne.

Samaan hengenvetoon on kiitettävä myös kolmea muuta henkilöä, joita ilman kirja olisi aivan erinäköinen. Kirjan visuaalisen ilmeen on suunnitellut ja toteuttanut Mika Rautanen Taitotyö Fenenistä. Kirjan valokuvat on pääosin ottanut Poliisiammattikorkeakoulun tiedottaja Anna Byckling, joka on myös huolehtinut muiden valokuvien hankinnasta. Kirjan muusta kuvituksesta on vastannut kuvataiteilija Mikko Ylinen.

Myös joukko aikaisempia hakijoita on tietämättään osallistunut kirjan tekoon virkkeen tai parin mittaisella panoksella. Olen koonnut eräässä taannoisessa valintakokeessa kirjoitetuista tiivistelmistä lip-sahduksia, joissa kirjoittaja sanoo muuta kuin tarkoitti. Nämä parikymmentä ”vahingonlaukausta” on sijoitettu artikkeleiden väliin, ja kuusi niistä on saanut seurakseen Mikko Ylisen kuvallisen tulkinnan. – Jos jotakuta lukijaa jää vaivaamaan, mitä kirjoittajien olisi pitänyt sanoa, hän voi etsiä käsiinsä Murharyhmä-lehden numeron 1/2009 ja sieltä oikeuslääkäri Ursula Valan kirjoituksen. Siinä Vala kertoo kesäisenä päivänä merenlahdesta löydetystä naisen ruumiista, henkirikoksen tutkinnasta ja tutkinnan tuloksena selvinneestä rikoksen tapahtumakulusta.

Tärkeä rooli kirjan synnyssä on ollut myös valintakoeuudistusta valmistelleella projektiryhmällämme, jonka kaikki jäsenet ovat eri vaiheissa olleet vaikuttamassa artikkelikokoelman sisältöön. Osa on myös lukenut kirjan käsikirjoituksen

osittain tai kokonaan ja antanut siitä arvokkaita kommenttejaan. Kiitos siis Juha-Matti Huhdalle, Marjatta Kauramäelle, Topi Loikkaselle, Markku Nymanille ja Jouko Pohjoismäelle. Erityiskiitos ryhmämme puheenjohtajalle Lotta Parjaselle, joka uskoi tämän artikkelikokoelman toimitustyön tehtäväkseni.

Kiitän myös Poliisiammattikorkeakoulun johtoa, erityisesti rehtori Kimmo Himbergiä ja koulutusjohtaja Petri Alkioraa, jotka ovat uskoneet artikkelikokoelman ideaan ja tehneet sen kokoamisen mahdolliseksi.

* * *

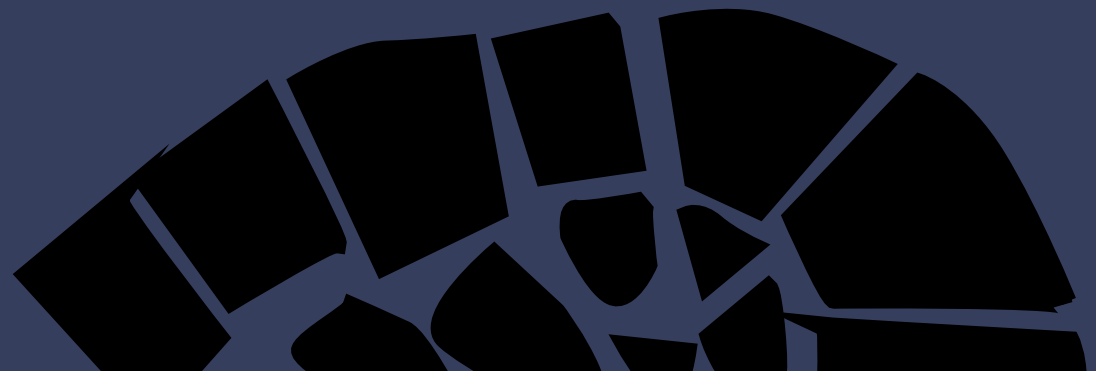
Kirjan artikkeleiden välillä on monenlaisia yhteyksiä, yhtäläisyyksiä ja eroja, joita hakijan tulisi löytää. Sen sijasta, että olisin kirjan toimittajana osoitellut ja alleviivannut näitä yhteyksiä selittelevillä alkusanoilla, artikkeleiden ryhmittelyllä, väliotsikoilla ja monella muulla totutulla tavalla, olen pyrkinyt toimimaan juuri päinvastoin. Artikkelit on järjestetty kirjoittajien mukaan aakkosjärjestykseen. Väliotsikoita ei ole. Nämä alkusanatkin loppuvat kohta.

Enemmittä selittelyittä päästän sinut, hyvä lukija, toivoakseni antoisalle tutkimusmatkalle artikkeleista avautuvaan polkuverkostoon.

Poliisiammattikorkeakoulussa
Tampereella 2.12.2013
koko tekijäkunnan puolesta

Marko Vesterbacka

“Poliisit piti kutsua paikalle, koska eihän
ihan tavallisessa kuolemassa kurkkua
leikattaisi auki.”

SAARA ASMUNDELA

KÄÄNTÄJÄSTÄ KONSTAAPELIKSI – AKATEEMISENA AMMATIN- VAIHTAJANA POLIISISSA

VANHEMPI KONSTAAPELI SAARA ASMUNDELA VALMISTUI POLIISIKSI 2009. HÄN TYÖSKENTELEE RYHMÄN VARAJOHTAJANA HELSINGIN POLIISILAITOKSEN LÄHISUHDEVÄKIVALTARYHMÄSSÄ.

ENNEN POLIISIOPINTOJA ASMUNDELA ON SUORITTANUT FILOSOFIAN MAISTERIN TUTKINNON PÄÄAINEENAAN ENGLANNIN KÄÄNTÄMINEN JA TULKKAUS. ASMUNDELALLA ON TYÖKOKEMUSTA KÄÄNNÖSTÖISTÄ, ENGLANNIN OPETTAMISESTA JA TEIDEN AURAAMISESTA.

Melko tarkalleen kymmenen vuotta sitten pidin ainejärjestön puheenjohtajana puheen Helsingin yliopiston käänntieteen laitoksella syyslukukauden avajaisissa. ”Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki”, aloitin. Puhuin kirkasotsaisesti akateemisesta vapaudesta ja sen käänntöpuolesta, vastuusta. Sananlasku oli isoisäni peruja, kuten myös toinen kansanviihe, jota puheessani pyörittelin: ”Kun lumeen kusee, siihen tulee reikä.” Puhuin siitä, että teoilla on aina seuraukset. Ylevästi kehotin opiskelutovereitani olemaan köllöttelemättä akateemisessa vapaudessa ja ottamaan vastuuta valinnoistaan. Puheen pidettyäni jatkoin luennolle ja opiskelemaan konsekutiivitulkkauksia, tekstittämistä, kielenhuoltoa ja tekstianalyysia.

Neljä vuotta myöhemmin poliisikokelaana kiskoin sinisiä haalareita ylteni silloisen Poliisikoulun soluhuoneessa, ja aloin toden teolla ymmärtää, millaista on kantaa työssään vastuuta ja minkälaisia seurauksia teoilla voi pahimmillaan tai parhaimmillaan olla.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

Voisinpa sanoa, että ammatinvaihtoni perustui huolelliseen harkintaan. Lähinnä se johtui hetken mieltäjohteesta. Suoritin filosofian maisteriksi valmistumisen jälkeen naisten vapaaehtoisen asepalveluksen, ja juostuani kaksitoista kuukautta reppu selässä pitkin metsiä tuntui vaikealta palata työhöni käännöstoimistoon näyttöpäätteen ääreen. Työ oli sinänsä mielenkiintoista ja työpaikka erinomainen, mutta käyttöohjeiden kääntäminen tuntui tarkoituksettomalta. Kaipasin kipeästi merkityksellisyyden tuntua työhöni. Asepalvelukseni viime viikkoina tupamme pöydältä löytyi Poliisikoulun hakuopas. Päätin sen enempää asiaa miettimättä kokeilla onneani. Sitähän oli, ja pari kuukautta kotiutumiseni jälkeen eteisen lattialla odottikin Hervannasta lähetetty paksu kirjekuori.

Alan vaihtaminen tuntui melkoiselta hypyltä tuntemattomaan. Siirtymistä kääntäjistä poliisiksi ehkä hieman edesauttoi se, että sidokseni akateemiseen maailmaan tuntui löyhältä. Kääntäjän, tulkkin ja opettajan ammatti, johon olin opiskellut, oli mielestäni enemmänkin käsityöläistyyppeistä, tekemällä oppii -henkistä työtä. En mieltänyt vaihtavani ”alaspäin”, akateemiselta alalta ammatikouluun, vaan siirtyväni kisällinhommasta toiseen – vaikkakaan en voi sanoa tienneeni tuolloin poliisin työnkuvasta juuri tuon taivaallista.

Opiskelin poliisiksi kohtalaisella me-

nestyksellä, valmistuin ja pääsin heti virkaan kentälle. Parin vuoden jälkeen siirryin tutkintaan, ja nyt tutkin päätyökseen aikuisiin ja lapsiin kohdistuneita perheväkivaltarikoksia ja toimin perheväkivaltaryhmän vararyhmänjohtajana.

* * *

Akateemisissa ammateissa on oma korkealentoinen hohtonsa. Ajatustyö, luovuus, tieteen tekeminen, korkeampi ajattelu,

ne ovat kaikki yleviä ja hienoja asioita. Käännöstieteen opinnoissa akateemisuus kuitenkin välillä turhautti. Suurellisista puheista huolimatta tuntui, ettei oikeasta elämästä saanut otetta – ja jos konkretiaa sivuttiinkin, se tuntui keinoitekoiselta. Opiskeluaikana istuin kuuntelemassa esitystä, jossa vastikään väitöskirjansa hyväksytyksi saanut tutkija kertoi tutkimusaiheestaan. Hän oli tutkinut vuosikaudet leipäpussien tekstejä ja analysoi niitä käännös- ja kielitieteen keinoin. Ihailin toki hänen pitkäjänteistä paneutumistaan aiheeseen, mutta minun oli vaikea nähdä, mistä käytännön merkitystä tutkimuksella oli.

Poliisin työssä olen sittemmin pääsyt tekemisiin ihan kouriintuntuvan konkretian kanssa. Olen kaivanut pikujoulujuhlijoita hangesta ja kuskannut heitä selviämishoitoaseman lämpöön, palauttanut anastettua omaisuutta sen alkuperäiselle omistajalle, päästänyt kärsimyksistään siipensä murtaneen lokin ja

EN MIELTÄNYT
VAIHTAVANI ”ALASPÄIN”,
AKATEEMISELTA ALALTA
AMMATTIKOULUUN,
VAAN SIIRTYVÄNI
KISÄLLINHOMMASTA
TOISEEN – VAIKKAKAAN
EN VOI SANOA TIENNEENI
TUOLLOIN POLIISIN
TYÖNKUVASTA JUURI TUON
TAIVAALLISTA.

sulkenut rikoksesta epäillyn metallioiven taakse selliin. Parhaimmillaan tässä työssä näkee heti työnsä jäljen ja saa välittömän palautteen.

Olisi kuitenkin väärin väittää, että kaikki poliisina tekemäni työ tuntuisi tärkeältä ja arvokkaalta. Kun kirjoittaa sarjanäpistelijälle sakkoa, jonka hän repii heti sen käsiinsä saatuaan, kuulustelee puolisoaan jatkuvasti lyövää henkilöä viidettä kertaa vuoden sisällä tai saa syytäjältä käteensä ties kuinka monennen peräkkäisen syyttämättäjättämispäätöksen itse tutkimassaan rikosasiassa, työn mielekkyyttä saa välillä ihan hakemalla hakea.

Aiemmassa työssäni olin päätyökseni sanankäyttäjä. Kielestä en uudessakaan työssäni halunnut enkä päässyt eroon. Kääntäjän ammatissa opin näkemään kielen merkityssisältöinä ja tulkintoina, ja sellaisena sitä poliisinakin käsittelen. Poliisi ottaa palan todellisuutta ja muo-
vaa siitä virkkeen, jonka sitten pitäisi välittää lukijalle se osa todellisuutta mahdollisimman muuttumattomana. Kyky erottaa olennainen epäolennaisesta ja ilmaista itseään täsmällisesti korostuu.

Poliisin kieli jää mitä suurimmassa määrin elämään. Sakon teonkuvaus, eläinsuojelutarkastukseen kirjatut havainnot, kiinnioton perusteet, kiireisen viikonloppuyövuoron tuoksinassa kirjatun rikosilmoituksen selostusosa, kuulustelukertomuksen nyanssit – ne ovat poliisin tekstejä, jotka tarvittaessa esimerkiksi tuomioistuimessa viipaloidaan ja kuutioidaan ja pilkotaan välimerkkejä ja pienimpiäkin merkityssisältöjä myöten.

POLIISIN TYÖSSÄ OLEN SITTEMMIN
PÄÄSSYT TEKEMISIIN IHAN
KOURINTUNTUVAN KONKRETIÄN
KANSSA.

POLIISI OTTAA PALAN
TODELLISUUTTA JA MUOVAA SIITÄ
VIRKKEEN, JONKA SITTEN PITÄISI
VÄLITTÄÄ LUKIJALLE SE OSA
TODELLISUUTTA MAHDOLLISIMMAN
MUUTTUMATTOMANA.

Poliisilain mukaan poliisimies voi ottaa kiinni henkilön hänen suojaamiseen henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin.

Kansankielellä tällaisia kiinniottoja kutsutaan yleensä ns. juoppokiinniotoiksi. Kiinniottolla pitää olla lainmukaiset perusteet ja ne pitää kirjata kiinniottotietoihin. Helsingissä taannoin tällainen perustelu oli tiivistetty kahteen sanaan: ”Ei kykene.” Kiinnioton tehneellä ja sen näin perustelleella voi olla tekemistä vastata laillisuusvalvojalle, miten kyseisen henkilön kiinniottaminen oli poliisilain mukaista. Sanojensa takana pitää todellakin pystyä seisomaan.

Teoriassa kääntäjänä olisin voinut olla vastuussa ihmishengistä kääntäessäni hengityskoneen käyttöohjetta tai oikolukiessani sähkölaitteen asennusopasta. Poliisina on kuitenkin jokaisessa työvuorossa hyväksyttävä se, että mitä tahansa voi tulla vastaan milloin tahansa. Väkivallan ja jopa kuoleman mahdollisuus on aina ilmassa, kun kiskoo luotiliivit päälleen ja asettelee aseketelon vyölleen. Toisaalta on tarvittaessa oltava valmis myös itse käyttämään jopa äärimmäistä voimaa.

Kuitenkin samalla pitäisi pystyä itse valitsemaan sanansa niissäkin tilanteissa, joissa ihminen on herkimmillään. Rytmistelyn vastapainona pitää osata pun-

nita sanansa, kun odottaa ambulanssia miehen kanssa, joka on hetkeä aiemmin ahdistuksensa syövereissä sytyttänyt hiuksensa tuleen, tai kun pitää kertoa vauva sylissä ovea avaamaan tulevalle nuorelle naiselle, että tästä on tunti sitten tullut leski.

Tilannetaju ja kyky sopeutua kulloinkin käsillä olevaan vuorovaikutusti-

lanteeseen ovat olennaisia. Yhtenä hetkenä sitä on kaivelemassa metrojunan alle jääneen miehen taskuja tämän henkilöllisyyden selvittämiseksi ja seuraavana kirjoittamassa punavalosakkoa, kun matkalla kuolemansyöntutkintailmoitusta kirjaamaan eteen sattuuakin akuutti liikennerikos. Kummassakin tilanteessa pitää toimia tarkoituksenmukaisella ja asiallisella tavalla. Punaisen liikennevalon noudattamatta jättänyt ei voi eikä hänen pidäkään tietää, että sakkoa kirjoittava konstaapeli on juuri hetkeä aiemmin kohdannut pahasti ruhjoutuneen ihmisruumiin. Liikennerikkurin kanssa vuorovaikutustilanne lähtee taas nollasta, ja poliisi käsittelee mahdollisen oman traumakokemuksensa muualla ja muutoin. Välillä tällainen omien tunteiden ja oman ulosannin hallinta vaatiikin melkoista venymistä.

Poliisin asiakkaalle virkavallan kohtaaminen voi olla ainutlaatuinen, traumaattinen tai terapeuttinen kokemus. Minä kohtaan asiakkaita joka työpäivä, mutta kansalainen ei välttämättä joudu kasvokkain poliisin kanssa kuin kerran elämässään. Tämä kohtaamisen ainutkertaisuus joskus unohtuu, kun itselle työ on

TILANNETAJU JA KYKY
SOPEUTUA KULLOINKIN
KÄSILLÄ OLEVAAN
VUOROVAIKUTUS-
TILANTEESEEN OVAT
OLENNAISIA.

jo kirjaimellisesti arkea.

Liikenteenvalvontaa nuorempana konstaapelina harjoitellessani kohtasin puhallusratsiassa keski-ikäisen mieskuljettajan, joka ei suostunut puhaltamaan alkometriini pilliin. Hänen reaktionsa yllätti. Lyhyen puhejudotuokion jälkeen hän kertoi, että syynä oli hänen vastenmielisyytensä naispoliiseja kohtaan. Kun varovasti kyselin lisää, hän kertoi taannoin löytäneensä oman isänsä kuolleen tämän asunnosta. Paikalle tulleen poliisipartion naisjäsen oli ensi töikseen kysynyt tältä mieheltä: ”Sinäkö tämän raadon löysit?” Yksittäinen sananvalinta oli osunut häntä herkällä hetkellä vyön alle, ja kaikki naispoliisit muuttuivat hänen silmissään tunteettomiksi töksäyttelijöiksi. Pyysin anteeksi kollegani puolesta, ja lopuksi mies puhalsi alkometriin – nollatuloksen – ja kaasutti toivottavasti keventynein mielin pois. Arvokkain oppini siltä ratsialta taisikin olla poliisin ammatista ylipäänsä, ei niinkään liikenteenvalvonnasta.

Puolustusvoimista vitsaillaan, että aina on kiire odottamaan. Poliisilla ei ole aina niin kiire, mutta odottamaan kyllä joutuu ja usein asiakkaan kanssa. Olen viettänyt tuntikausia kuljetettavien tai oikeudenkäyntiin vietävien kiinniotettujen tai vangittujen kanssa, tahdonvastaiseen hoitoon vietävien mieleltään sairaiden ihmisten kanssa ja raiskausten uhrien kanssa oikeuslääketieteen laitoksella yön tunteina. Kenties tärkeimpiä odotuksen ja ajanvieton hetkiä ovat olleet ne partio-kaverin kanssa poliisiautossa vietetyt tunnit. Virkamieskin on hämmästyttävän paljas ja haavoittuvainen väsyneenä

TÄMÄ KOHTAAMISTEN
AINUTKERTAISUUS JOSKUS
NOUHTUU, KUN ITSELLE TYÖ ON JO
KIRJAIMELLISESTI ARKEA.

tai koettuaan työtehtävällä jotakin poikkeuksellista, yllättävää tai järkyttävää. Joskus parasta viestintää on olla hiljaa. Huumorilla on oma paikkansa niin kollegoiden kuin joskus asiakkaidenkin kanssa, ja takuuvarma keino sujuvoittaa kommunikaatiota on olla oma itsensä.

Joskus viestinnässä merkityksiä välittää pelkästään äänen sävy tai puhujan ilme. Haastattelin opiskeluaikana erästä esitystä varten raiskauksen uhriksi joutunutta naista. Hän kertoi soittaneensa tapahtuneen jälkeen poliisilaitokselle ja kertoneensa epävarmasti, että hänet oli ”ehkä raiskattu”. Puheluun vastannut poliisimies oli kehottanut jämäkästi naista hakeutumaan sairaalaan ja kertonut partion tulevan perässä. Nainen sanoi, ettei ikinä unohda sen poliisin ääntä. Pelkkä äänensävy oli kuulemma kertonut hänelle, että hänet otettiin tosissaan.

Kääntäjä on kulttuurienvälisen viestinnän ammattilainen, mutta niin on poliisikin. Mistä muusta kuin kulttuurien kohtaamisesta olisikaan kysymys, kun poliisimies yrittää kuulustella ”en kommentoi” -linjan valinnutta järjestäytyneen rikollisuuden edustajaa tai puhuttaa kadulla elävää, vuosikymmenet pullo kädessä viettänyttä rantojen miestä? Asiakkaat ovat välillä niin erilaisesta maailmasta ja kulttuurista, että on työn takana yrittää ymmärtää heidän arkeaan. Tilanetajua ja kykyä tulkita toista ihmistä voi toki opiskella, mutta parhaiten niitä harjaannuttaa elämäkokemus ja työnteke.

Opiskelin pääaineenani englantia, eivätkä opintoni ole todellakaan menneet

hukkaan. On kuitenkin turha luulla, että englannilla pärjäisi aina ja kaikkialla. Sanotaan, että yleisin vieras kieli on huonosti puhuttu englantia. Seppo Rätty kertoi aikanaan kisamatkasta, että ”Atlantaan lähtiessä päätin, että en perkelele puhu

koko matkalla englannin sanaa – suomella on pärjättävä”. Moni muualla kuin Suomessa syntynyt on ottanut vastaavan asenteen tullessaan Suomeen. Venäläinen tahtoo puhua venäjää ja romanialainen romanian. Huonosti puhuttu englantikin voi olla vain kaukainen haave. Englannilla pääsee toki usein eteenpäin, mutta ei se kaikkia portteja avaa. Siitä eteenpäin pitää luovia jollakin muulla kielellä, kollegan avustuksella, käsimerkeillä tai tulkin avulla.

* * *

On vaikea ajatella, mitä olisin ilman aiempia opintojani ja millainen poliisi olisin ilman omaa koulutustaustaani. Opiskelin viisi vuotta kieliä, kirjoittamista, puhumista ja ihmisten välistä vuorovaikutusta, ja nämä asiat ovat päivittäin keskiössä myös rikostutkijan työssäni. Poliisin työnkuva on kuitenkin niin moninainen, että oikeastaan mistä tahansa työ- ja elämäkokemuksesta on hyötyä. Omalla kursillani oli muun muassa metsuri, flamenco-tanssija, kauppatieteilijä ja kaupan myyjä, ja väittäisin, että jokainen pystyi hyödyntämään omia kokemuksiaan jollain opiskelun, työssäopimisen ja työnteon osa-alueella.

Yksi poliisin työn hienouksista pii-

lee siinä, että saman perustutkinnon voimin voi toimia mitä erilaisimmissa työtehtävissä: päätyökseen voi penslata sormenjälkiä ja imuroida kuituja, ratsastaa hevosella Helsingin kaduilla, veneillä Saimaalla, ripittää kaahailijoita tai tutkia ulkomaalaisasioita, väkivaltaa tai talousrikoksia. Poikkisuuntaista etenemistä rajoittavat oikeastaan vain omat kyvyt, soveltuvuus ja kiinnostus. Vaihtaa ehtii myöhemminkin ja monta kertaa, ja poliisina voikin tavallaan tehdä yhdellä uralla monta eri uraa. Aiempi tutkinto tai opinnot voivat myös toimia astinlautana joko poikki- tai pystysuuntaiselle etenemiselle.

Poliisin työ on pitkälti eriasteista ongelmanratkaisua: mitä voin tehdä tässä tilanteessa, mitä pitää tehdä, millä perusteella, mikä on tarkoituksenmukaisin, lievin tai vähiten haittaa aiheuttavin keino. Samalla pitäisi analysoida ja havainnoida tilannetta, olosuhteita ja paikalla olevia ihmisiä. Joskus tähän ajatusprosessiin on aikaa kolme sekuntia, joskus kolme kuukautta.

Uskon, että korkeakouluopinnot ovat antaneet valmiuksia tällaiseen ongelmanratkaisujatteluun. Etenkin rikostutkinnassa, missä parhaimmillaan työ on hyvin itsenäistä ja vaatii tarkkaavaista mutta luovaakin otetta, on etua siitä, että on oppinut hakemaan tietoa, näkemään syy-yhteyksiä, suhtautumaan kriittisesti lukemaansa ja kuulemaansa ja tarttumaan epäjohdonmukaisuuksiin sekä toisaalta keskittymään olennaiseen. Aiemmat opinnot harjaannuttavat näitä taitoja, mutta ei niitäkään yksinomaan koulunpenkkiä kuluttamalla opi. Kun

ASIAKKAAT OVAT VÄLILLÄ NIIN
ERILAISESTA MAAILMASTA JA
KULTTUURISTA, ETTÄ ON TYÖN
TAKANA YRITTÄÄ YMMÄRTÄÄ
HEIDÄN ARKEAAN.

AIEMPI TUTKINTO TAI
OPINNOT VOIVAT MYÖS TOIMIA
ASTINLAUTANA JOKO POIKKI- TAI
PYSTYSUUNTAISELLE ETENEMISELLE.

rappukäytävästä kuuntelee asunnossaan juoppohulluuskohtauksen kourissa huonekaluja heittelevää miestä ja tietää, että sisään on mentävä ja että se sisään menijä olen minä, ei akateeminen loppututkintokaan juuri lämmitä.

Olisi helppo ajatella, että kaikki aiemmin tekemäni on ohjannut ja johtanut minut tähän pisteeseen. Tehtyjä ratkaisuja ei kuitenkaan pitäisi arvioida niiden lopputuleman perusteella. Ratkaisu on itsessään joko hyvä tai huono riippumatta siitä, mihin se johtaa. Joka tapauksessa olen erinäisten mutkien kautta päätynyt rikostutkijaksi, eikä mikään tähänastisessa matkassani kaduta.

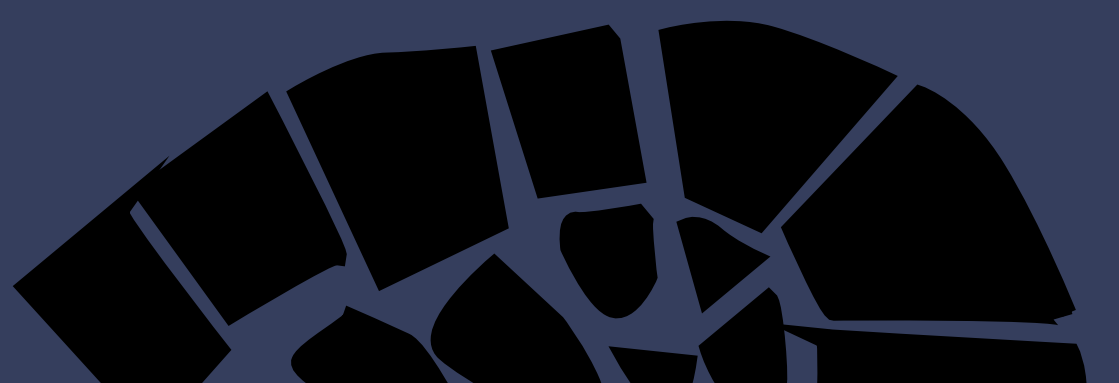
Sattuma tai oma tahto voivat viedä minut vielä moniin uusiin haasteisiin, ja niitä tässä työssä riittää.

Kisällinä oppiminen jatkuu, ja työn haastavuus vetääkin välillä nöyräksi. Vastuu tuntuu ja välillä painaakin, mutta toisaalta saan kokea työssäni kaipaamaani merkityksellisyyttä. Olen ylpeä työstäni ja ammattikunnastani. Poliisi astuu isolla kengällä, ja siitä jää iso jälki.

LUE LISÄÄ

- Dobelli, Rolf 2012: *Selkeän ajattelun taito*. Latvia: Helsingin Sanomat.
- Ellonen, Noora ym. 2013: *Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Myllylä, Markku 2010: *Maisteripoliisi. Akateemisen poliisin identiteetin rakentuminen ja ammattiin sitoutuminen*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

“Poliisin saapuessa paikalle, tutkittiin paikkaa, mutta naisen henkilötietoja ei mistään saatu selville kesäisestä lauantapäivästä huolimatta.”

ANU HAIKANSALO

NIIN POLIISIA!

ANU HAIKANSALO
ON TYÖSKENNELLYT
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA
SUOMEN KIELEN JA VIESTINNÄN
OPETTAJANA VUODESTA 2010.

HAIKANSALO ON FILOSOFIAN
MAISTERI JA AMMATILLINEN
ERITYISOPETTAJA. HÄN
VALMISTEE VÄITÖSKIRJAA
POLIISIPÄÄLLYSTÖN KIELENKÄYTÖN
ERITYISPIIRTEISTÄ.

Tässä artikkelissa käsittelen poliisikulttuurille tyypillistä kielenkäyttöä siitä näkökulmasta, miten se näyttäytyy kaltaiselleni kielentutkimukseen suuntautuneelle siviilille.

Aluksi esitän tulkintojani poliisikulttuurin luonteesta ja peilaan niitä aihetta käsitteleviin tutkimuksiin. Siitä jatkan valottamalla diskurssin ja genren käsitteitä. Tarkoitukseni on pohdiskella sitä, miksi poliisissa ovat vallalla tietynlaiset kielenkäytön tavat: Mitä niillä halutaan korostaa? Millaisia funktioita eli käyttötarkoituksia kielelliset valinnat palvelevat?

Lopuksi esitän toiveen siitä, että tulevat poliisit kehittäisivät kielitietoisuuttaan ja oppisivat tunnistamaan yhteisölliset voimat, jotka heitä ohjailevat.

* * *

Kun hieman yli kolme vuotta sitten astuin suomen kielen ja viestinnän opettajan virkaan ja Poliisiammattikorkeakoulun ovista sisään, astuin sisään minulle uuteen kulttuuriin ja uuteen kieleen. Samalla kun koetin hahmottaa poliisikult-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

tuurin muotoja, arvoja ja menneisyyden painolasteja, naureskelin sanastollisille kummallisuuksille ja heristelin sormeani koukeroisille rakenteille. Sinisilmäisyyttäni koetin toimia tämän kielen kanssa kuin aiemmin tuntemieni ja taivuttaa sitä tahtooni. Pian huomasin, että jotkin kielenkäytön tavat ja piirteet olivat niin tiukasti osa tätä kulttuuria, sen käytäntöjä ja tätä kieltä, että olin niiden edessä aseeton.

Poliisikulttuuri sekä poliiseja kouluttavan oppilaitoksen tavat kielellistää ja tuottaa poliisina olemisen tapaa tuntuivat minusta aluksi hämmästyttävän vanhanaikaisilta. Sain lämpimän vastaanoton ja tutustuin lukemattomiin mukaviin ja viisaisiin persooniin mutta törmäsin myös herrasmiesmäisyyteen verhottuun seksismiin, esimiesten edessä jäykistelyyn, homofobiaan, rasismiin ja sukupuolittuneisiin vuorovaikutustilanteisiin. Missään en ole ollut niin tietoinen sukupuolestani ja ulkonäöstäni kuin tässä ympäristössä. Kohtasin myös sekä ronskia huumoria että koomisen virkamiesmäistä kielenkäyttöä, jossa *toimenpiteitä suoritettiin henkilöiden toimesta*. Tutustuessani poliisikulttuurista tehtyihin tutkimuksiin huomasin, että samansuuntaisia havaintoja olivat tehneet myös minua viisaammat. Timo Korander on listannut poliisikulttuurin piirteiksi muun muassa ammatillisen eristämisen, keskinäisen solidaarisuuden, hegemonisen maskuliinisuuden, moraalisen ja poliittisen konservatiivisuuden,

pragmatismia ja hierarkkisuutta¹. Hyvin yksinkertaistetusti tyypillinen poliisikulttuurin edustaja on siis perhekeskeinen ihminen, joka arvostaa miehisii asioita, kannattaa oikeistoa, viihtyy vapaa-aikaanakin työkavereidensa kanssa, tuntee

paikkansa komentoketjussa ja on toimintatavoiltaan käytännöllinen. Poliisikulttuuria kuvataan tutkimuksissa maskuliiniseksi ja poliisina olemista hyvin sukupuoliseksi asiaksi².

Kulttuurisia arvostuksia tuotetaan kielellä ja jo sananvalinnat kantavat paljon merkityksiä. Todellisuuden kielentäminen on

täynnä valintoja. Missä tahansa kielenkäyttötilanteessa valintojen takana on jonkinlainen ideologia.³ Tästä kulttuurisesta merkitysten tuottamisesta ja sen lopputuloksena syntyneestä merkitysvyyhdestä voidaan käyttää nimitystä *diskurssi*.

* * *

Luodaanpa siis kevyt silmäys diskursseihin, joiksi edellä kuvatun kaltaisia kulttuurin ja kielen erottamattomia pienoismaailmoja eri tieteissä kutsutaan. Ne kahmaisevat kynnyksen ylittäneen nopeasti sisäänsä – ihmisellä on luontainen tarve sosiaalistua ja tulla osaksi *meitä*. Muutaman vuoden minäkin saatoin tarkastella poliisi(oppilaitos)diskurssia ul-

¹ Korander 2004, 4

² Honkonen 1999, 168

³ Heikkinen 2012, 17.

kopuolisen silmin, kunnes eräänä päivänä huomasi *jalkauttavani suunnitelmia ja siunaavani päätöksiä*. Ajattelutapa muuttuu, kieli muuttuu, toiminta muuttuu.

Poliisin diskurssin muodostavat ne kaikki käytännöt, joissa kieltä käytetään. Siihen vaikuttaa kulttuuri, joka tuottaa kieltä ja jota tuotetaan kielellä. Kiteytyneet ajattelutavat, arvot, asenteet ja oletukset luovat yhteisen diskurssin ja määrittelevät siinä tehtäviä kielellisiä valintoja. Poliisin diskurssia muovaavat esimerkiksi edellä mainitut kulttuuriset ominaispiirteet, kuten vahva hierarkkisuus, maskuliinisuus ja konservatiivisuus, sekä erilaiset me ja muut -asetelmat. Kulttuurisesti hyväksyttävät kielenkäytön muodot syntyvät Pierre Bourdieun mukaan ajan saatossa käytävissä sosiaalisissa kamppailuissa, joissa määritellään se, kenellä on lupa puhua tietyllä tavalla tietyssä tilanteessa⁴.

Diskurssilla voidaan nähdä olevan yhteisöllisyyttä luova funktio: yhteisellä diskurssilla erottaudutaan toisista ryhmistä. Tässä yhteydessä voidaan puhua myös ryhmädiskurssista, jolloin yhteinen kieli ja toimintatapa nähdään ryhmän yhteenkuuluvuutta luovana symbolisena tekijänä. Timo Korander puhuu poliisien keskinäisestä vahvasta koodista, johon sisältyy myös oman kielen käyttö⁵. Ammattikieli on koodin keskeinen osatekijä. Pirjo Hiidenmaan mukaan ammattikieltä ei opinnoissa yleensä nosteta millään tavalla esiin, vaan sen omaksuminen tapahtuu professionaalisten

⁴ Bourdieu 1991, 38

⁵ Korander 2004

KOHTASIN MYÖS SEKÄ RONSKIA
HUUMORIA ETTÄ KOOMISEN
VIRKÄMIESMÄISTÄ KIELENKÄYTTÖÄ,
JOSSA TOIMENPITEITÄ
SUORITETTIIN HENKILÖIDEN
TOIMESTA.

TODELLISUUDEN
KIELENTÄMINEN ON TÄYNNÄ
VALINTOJA. MISSÄ TAHANSA
KIELENKÄYTTÖTILANTEESSA
VALINTOJEN TAKANA ON
JONKINLAINEN IDEOLOGIA.

DISKURSSILLA VOIDAAN NÄHDÄ
OLEVAN YHTEISÖLLISYYTTÄ LUOVA
FUNKTIO: YHTEISELLÄ DISKURSSILLA
EROTTAUDUTAAN TOISISTA
RYHMISTÄ.

taitojen opetteluun sivussa⁶. Matti Mälkiän ja Jari Stenvallin sanoin ”ammattikieli on yleensä vahvasti sisäistetty ja luonnollinen tapa jäsentää oman alan ammatillista todellisuutta”⁷.

Vaikka poliisissa on tavoitteena luoda kuva yhdestä, yhtenäisestä poliisista, on kulttuurin sisällä ristivetoja ja vastakkainasetteluja, jotka heijastuvat diskurssiin ja sitä kautta kielenkäyttöön. Poliisin vasta-voimina eri tilanteissa ovat muutamia mainitakseni asiakkaat, juristit ja siviilit. Vastakkainasetteluja olen hahmottanut olevan myös miehistön ja päällystön, kenttätoiminnan ja tutkintatoiminnan sekä miesten ja naisten välillä. Samoja havaintoja eri ryhmien välisistä jännitteistä on tehty myös ruotsalaisesta poliisikulttuurista⁸.

Poliisidiskurssi ei näin ollen pidä sisällään vain yhtä yhtenäistä kielenkäyttötapaa. Näistä diskurssissa elävistä eri yhteyksissä käytettävistä tavoista tehdä kielellisiä valintoja käytetään esimerkiksi kielen tutkimuksessa nimitystä genre eli tekstilaji. Eri tilanteissa valitaan erilainen tapa käyttää kieltä ja joskus käy myös niin päin, että genre ohjaa sitä, miten käyttäydymme tiettyssä tilanteessa tai miten tulkitsemme sitä.

* * *

⁶ Hlidenmaa 2000, 28

⁷ Mälkiä & Stenvall 1997, 34

⁸ Stenmark 2005

Mitä tiedetään poliisikielen genreistä? Yhteinen piirre kaikelle poliisikielille on ainakin se, että kaikki työssä tuotettava kieli on viranomaiskieltä, virkakieltä. Kotimaisten kielten keskus määrittelee internetsivuillaan sen näin: ”Virkakieli on kieltä, jota viranomaiset ja julkisten palvelujen tarjoajat käyttävät työtehtävissään. Virkakielellä valmistellaan ja hoidetaan yhtä hyvin koko maan kuin yksittäisen kansalaisen asioita. Sillä tiedotetaan, pääte-

tään, raportoidaan, opastetaan ja neuvotellaan.”⁹ Toisinaan virkakieli-sanalla on negatiivinen sävy; silloin tarkoitetaan kieltä, joka on mutkikasta ja vaikeaselkoista. Poliisigenrejen yhteiset piirteet muodostuvat niiden piirteiden kimpusta, joita tyypillisesti löytyy poliisien käyttämästä kielestä. Poliisikieli sisältää runsaasti virkakielelle ja lakikielelle ominaisia piirteitä. Toisaalta

ta päämääränä on yksiselitteisyys ja aukottomuus, toisaalta taas yläkäsitteillä pelaava ympäripyöreys.

Poliisidiskurssissa on siis useita genrejä. Genreillä on yhteisiä piirteitä, mutta myös eroja. Esimerkiksi talousrikostutkija käyttää työssään todennäköisesti erilaista kieltä ja sanastoa kuin kenttämies partioidessaan. Ensiksi mainittu kirjoittaa työssään paljon ja sosiaalistuu oman alansa erikoiskieleen ja ilmaisukaavoihin ollakseen uskottava. Hänen tekstiensä

⁹ Mitä virkakieli on? Luettu 19.10.2013.

oletuslukija on todennäköisesti talousrikoksiin erikoistunut syyttäjä, jonka kanssa jaetaan yhteinen termistö ja jopa juridinen tyyli. Jälkimmäinen taas lähinnä puhuu työkseen ja oppii valitsemaan oikean tavan viestiä erilaisten ihmisten kanssa. Hänen työssä tuottamiensa lyhyiden tekstien lukijoita ovat lähinnä jutun tutkijat eli toiset poliisit, joskus kuitenkin myös syyttäjä. Kielellisiin valintoihin on aina käytännön syy.

Genren käsite ei suinkaan ole selvärajainen. Kapeasti nähtynä sillä voidaan tarkoittaa erilaisia kirjoitettuja tekstilajeja, jotka ovat esimerkiksi muodoltaan tai ilmaisultaan tietynlaisia: tällöin poliisigenrejä voisivat olla esimerkiksi muistio, kuulustelukertomus (katso Jutta Heleniuksen artikkeli tässä kokoelmassa) ja tiedote. Laajasti nähtynä genrellä voidaan kuitenkin tarkoittaa tilanteittain vaihtelevaa tai tiettyä teemaa käsiteltäessä aktivoituvaa kirjoitettua ja puhuttua kieltä. Genre siis vallitsee tekstien ja keskusteluiden taustalla, ohjaa niiden tuottamista ja myös ymmärtämistä: keskustelukumppani, tilanne tai henkilön asema hierarkiassa vaikuttavat kieleen. Genreanalyysi-teoksen alkusanoissa genreä luonnehditaan seuraavasti: ”Genret eli tekstilajit ovat olennaisia kaikessa ihmistenvälisessä kanssakäymisessä. Ne ohjaavat sitä, miten toimimme erilaisissa tilanteissa ja miten tulkitsemme toistemme kielellistä ja muuta käyttäytymistä. Toisaalta muutamme genrejä jatkuvasti omilla teoillamme. Elämme jokapäiväistä elämäämme erilaisten lajien keskellä,

POLIISIKIELI SISÄLTÄÄ RUNSAASTI
VIRKAKIELELLE JA LAKIKIELELLE
OMINAISIA PIIRTEITÄ. TOISAALTA
PÄÄMÄÄRÄNÄ ON YKSISELITTEISYYS
JA AUKOTTOMUUS, TOISAALTA
TAAS YLÄKÄSITTEILLÄ PELAAVA
YMPÄRIPYÖREYS.

ja nämä lajit elävät meissä.”¹⁰

Myös genret itsessään ovat hämärära-
jaisia: ei voida tarkasti määritellä, mitkä
piirteet, rakenteet tai yksittäiset sanat
esiintyvät tietyssä genres-
sä. Kyse on enemmänkin
tyypillisyyksistä – genre
hahmottuu sille tyypillisen
rakenteen tai kielenkäytön
mukaisesti. Genret sisältä-
vät luonnollistumia eli so-
siaalistumisen kautta kehiti-
tyneitä normeja ja vakiintu-
neita tapoja ilmaista asioita.
Suuri joukko genreistä on sellaisia, että
huolimatta niiden hämäräraja-
suudesta niiden käyttäjät todennäköisesti tunnis-
tavat ne¹¹.

Maailma tekstualisoituu eli rakentuu
enemmän ja enemmän tekstien varaan.
Tekstiyhteiskunnassa selvitäkseen on ol-
tava genretietoinen, on tiedostettava, että
ihmiset vaihtelevat kielellistä ja muuta
käyttäytymistään tarkoituksenmukaisesti
tilanteen ja tavoitteidensa mukaan. Taito
tunnistaa genrejä on osa tekstitaitoja.¹²
Ihmiset hyödyntävät jatkuvasti genrejä
elämässään ja ovat niiden vaikutuksen
alla, vaikka käytännössä otammekin lajit
usein itsestäänselvyyksinä tiedostamatta
niiden vaikutusta¹³. Ihminen ei useinkaan
huomaa sitä, mikä on läsnä kaikkialla.

Poliisigenreistä tunnistettavin ja ensik-
si mieleen tuleva lienee niin sanottu *cop*
speake, joka on muuan muassa yläkäsit-
teillä ja ammattisanastolla operoiva kie-

GENRET SISÄLTÄVÄT
LUONNOLLISTUMIA ELI
SOSIAALISTUMISEN
KAUTTA KEHITTYNEITÄ
NORMEJA JA
VAKIINTUNEITA TAPOJA
ILMAISTA ASIOITA.

limuoto. Kenttäpartio saattaisi kirjata
arkipäivän keikan vaikkapa näin: *Kobtees-
sa havaittu mieshenkilö. Partio jalkautunut
ajoneuvosta ja sen toimesta suoritettu kiinni-
otto*. Mielenkiintoinen piirre
cop speakissa on se, että se
näyttäytyy hyvin samanlai-
sena eri kielten poliisigen-
reissä. Marko Vesterbacka
on kuvannut cop speakiksi
kaikkea sellaista tavallisesta
yleiskielestä eroavaa poliisikieltä, joka on muuttunut
itsetarkoitukselliseksi ja jol-
le poliisi itsekään ei pysty keksimään mi-
tään kovin järkevää selitystä. ”Copspeak
on sanontoja ja kirjoitustapoja, joista on
tullut maneereja.”¹⁴

Poliisikielestä omiksi genreikseen
voitaisiin lisäksi hahmottaa esimerkiksi
hallinnollinen genre ja päivittäistiedot-
tamisen genre sekä miehistö-, voiman-
käyttö- ja talousrikosgenre. Erityisen
kiinnostunut olen kuitenkin viime ai-
koina ollut monen muun genren kanssa
päällekkäisestä päällystögenrestä, jolle
ominaista vaikuttaa olevan suoranainen
pyrkimys virkakielisyyteen.

* * *

Katsotaanpa tarkemmin kielenkäyttö-
tapaa, jota tässä kirjoituksessa kutsun
päällystögenreksi. Sen käyttäjäryhmän
muodostaa poliisipäällystö eli esimies- ja
asiantuntijatehtävissä toimiva päällystö-
tai yliopistokoulutuksen suorittanut poliis-
iin ”aristokraattinen eliitti”¹⁵. Ryhmä

¹⁰ Heikkinen ym. 2012, 11.

¹¹ Heikkinen & Voutilainen 2012, 36

¹² Heikkinen & Voutilainen 2012, 18.

¹³ Heikkinen & Voutilainen 2012, 18

¹⁴ Vesterbacka & Pajarinen 2008.

¹⁵ Honkonen 1999, 171

ei toki ole tasapäinen vaan pitää sisällään monenlaisia kielenkäyttäjii. Tiettyjä tyyppisyyksiä ja ilmausten luonnollistumia olen kuitenkin päällystön kielellisistä va- linnoista pannut merkille. Otetaan seu- raavaksi kaksi lyhyttä näytettä teksteistä, joiden kirjoittajat edustavat poliisipääl- lystöä. Näyte A on katkelma päällystö- opinnoissa annetusta kypsyysnäytteestä, B taas ote AMK-opinnäytetyöstä.

A. Opinnäytetyöskentelyn aikana ha- vaitsin, että poliisilaitoksen henkilöstöä puuttui riittävä osaamista ottaa vastaan turvapaikkahakemus ja käyttää ha- kemuksen vastaanottamiseen eri viran- omaisten tietojärjestelmiä. Osaamispuute oli siten moni-ilmeinen. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä henkilöstön osaamis- ta ja auttaa henkilöstöä suoriutumaan turvapaikkahakemuksen viirellepanossa ja siihen liittyvissä alkutoimenpiteissä.

B. Pyynnön oikeusalan muuttuminen sen johdosta, että sitä pyytää väärä vi- ranomainen, ei tämän lähestymistavan mukaan voi olla mahdollista. Mikäli pidättädyttäisiin käsityksessä, että oi- keusapua voi olla vain oikeusviranomai- sen hallussa oleva tieto, tarkoittaisi se sitä että oikeusviranomaisen käsite tulisi yhdenmukaistaa. Toisaalta, edellä käsi- teltä huomioiden, voidaan tulkita että yh- denmukaistaminen tapahtuu juuri edellä mainittujen ilmoitusten ja varausten muo- dossa valtioiden liittyessä sopimuksiin.

Yllä olevat esimerkkikatkelmat ovat peri- aatteessa virheetöntä kieltä, mutta jotain erityistä niiden ilmaisutavassa kuitenkin

LIHMINEN EI USEINKAAN HUOMAA
SITÄ, MIKÄ ON LÄSNÄ KAIKKIALLA.

on. Havaintojeni mukaan päällystögenrelle tyypillisiä piirteitä ovat tietynlainen korostunut virkamiesmäisyys, virkkeiden ideatiheys (paljon asiaa ja painavamerkityksisiä sanoja yhdessä virkkeessä) sekä pitkien virkkeiden ja lauseenvastikkeiden aiheuttama koukeroisuus. Etenkin kirjoitetussa kielessä esiintyy runsaasti geneerisiä substantiiveja eli yläkäsitteitä (*henkilö, suorite, toiminta*), kiilalauseita, määriteketjuja, postpositioita (*suhteen, toimesta, tabolta, kannalta, osalta*) ja juridisia pronomineja (*puheena oleva, edellä mainittu*). Piirteet ovat pääpiirteittäin samoja, joilla yleensä kuvataan huonoa virkakieltä.

Miksi siis päällystö valitsee kieleensä hallinnollisia, juridisia ja virkakielen piirteitä? Mikä on tämän genren funktio? Halutaanko virkakielisyydellä antaa vaikutelma uskottavuudesta ja professionaalisuudesta? Tällainen ilmiö on havaittu lääkäreiden ammatillisen identiteetin kehittämisessä. Yhteisössä hyväksyttyä kielimuotoa käyttämällä lääkäri esittää itsensä pätevänä ja osoittaa kuuluvansa ammattikuntaan. Jenni Viinikka esittelee pro gradu -tutkielmassaan sosiologi Frederick Ericksonin tekemiä havaintoja, joiden mukaan lääketieteen opiskelijat saattavat esittää potilaskertomuksensa uransa alussa tavalla, joka poikkeaa paikoin lääkäreiden tyypillisestä kielenkäytöstä¹⁶. Kokemuksen myötä ja ammatti-

identiteetin vahvistuttua lääkärien kielenkäyttökin muuttuu genrenmukaiseksi eli ammattikieliseksi¹⁷.

Mielenkiintoinen käsite tässä yhteydessä on myös sosiolingvistiikan käyttämä tyylittely, jonka mukaan kielenkäyttäjä jäljittelee stereotyyppisesti tietylle henkilölle tai ihmisryhmälle ominaista kieltä sosiaalisten merkitysten tuottamiseksi. Vesa Heikkisen mukaan jotkin tekstilajit ovat yhteisössä arvostetumpia kuin toiset. Näihin arvostettuihin genreihin kuuluvista teksteistä myös otetaan mielellään aineksia omaan tekstiin.¹⁸

Voidaanko siis ajatella, että päällystö tyylittelee ja jäljittelee juristien kielenkäyttöä hankkiakseen sosiaalista arvostusta?

Väitän, että päällystögenren käyttäjän virkakielisyyden on jossain määrin tietoisuuden valinnan tulos: kielen avulla halutaan tehdä ero miehistöön eli peruspoliiseihin. Virkakielisyyden on ymmärrettäväksi osaksi päällystövirkamiehen professiota ja rooli-identiteettiä. Päällystön työssään kirjoittamien tekstien lukijana on usein toinen poliisi tai juristi, joten yhteisen kielen käyttäminen on toki luonnollista. Virkakielisestä poliisigenrestä näyttää kuitenkin olevan vaikea luopua. Kun päällystöopinnojen loppusuoralla kirjoitetaan opinnäytetyön pohjalta kypsyysnäyte, virkakieliset rakenteet ja sananvalinnat ovat läsnä myös niissä teksteissä, vaikka kirjoitusohjeissa pai-

VÄITÄN, ETTÄ
PÄÄLLYSTÖGENREN
KÄYTTÄJÄN
VIRKAKIELISYYS ON
JOSSAIN MÄÄRIN
TIETOISEN VALINNAN
TULOS: KIELEN AVULLA
HALUTAAN TEHDÄ
ERO MIEHISTÖÖN ELI
PERUSPOLIISEIHIN.

¹⁶ Erickson 1999, 119–124

¹⁷ Viinikka 2012, 36–37.

¹⁸ Heikkinen ym. 2012, 110.

notetaan, että tekstin tulisi olla nimenomaan yleistajuinen.

Alkuvaiheessa olevassa väitöstutkimuksessani olen aikeissa selvittää, millainen on päällystögenre. Millaisen prosessin kautta siihen soviaistutaan? Onko virkakielisyys epävarmuuden ilmaisin, eräänlainen sumuverho, jonka tarkoitus on antaa vaikutelma ammatillisuudesta? Tarkoitukseni on (kriittisen) diskurssianalyysin keinoin tarkastella päällystötutkimuksen lopuksi kirjoitettavista kypsyysnäyteteksteistä ennen kaikkea sitä, miten rooli-identiteetti, poliisius, ammatin kautta luonnollistunut kielenkäyttötapa ja kieliyhteisön konventiot näkyvät tiettyinä lähestymistavan, rakenteiden, ilmausten ja sanaston tyypillisyyksinä. Minua kiinnostaa se, miten ja miksi virkakielisyydet esiintyvät myös teksteissä, jotka eivät ole virkatekstejä vaan jotka kirjoitetaan poliisityöstä irrallaan opiskelijan roolissa. Tavoitteenani on hahmotella poliisin ryhmädiskurssin luonnetta, kuvata poliisin virkatekstien konventioita ja genreä sekä saada selkoa päällystövirkamiesten kielen tilasta. Tarkoitukseni on myös selvittää, voitaisiinko kieli- ja genretietoisuus ottaa vahvemmin mukaan Poliisiammattikorkeakoulun opetussuunnitelmiin.

* * *

Edellä olen kuvannut poliisikieltä diskurssi- ja genrenäkökulmasta sekä esittänyt omia havaintojani ja mieltäni askarruttavia kysymyksiä päällystögenrestä. Tekstin alussa uhkasin lopettavani artikkelini vetoomuksella kielitietoisuuden

ONKO VIRKAKIELISYYS
EPÄVARMUUDEN ILMAISIN,
ERÄÄNLAINEN SUMUVERHO, JONKA
TARCOITUS ON ANTAA VAIKUTELMA
AMMATILLISUUDESTA?

HAVAINTOJENI MUKAAN
PÄÄLLYSTÖGENRELLE TYYPILLISIÄ
PIIRTEITÄ OVAT TIETYNLAINEN
KOROSTUNUT VIRKAMIESMÄISYYS,
VIRKKEIDEN IDEATIHEYS (PALJON
ASIAA JA PAINAVAMERKITYKSISIÄ
SANOJA YHDESSÄ VIRKKEESSÄ)
SEKÄ PITKIENT VIRKKEIDEN JA
LAUSEENVÄSTIKKEIDEN AIHEUTTAMA
KOUKEROISUUS.

tärkeystä. Näin teenkin, mutta ensiksi kerron anekdootin. Jokin aika sitten työhuoneen toiselta laidalta kuului naputtelua ja sitten kollegan tuskastunut ulvaisu ”Eih! Tämä on niin poliisia!” Miesparka oli yrittänyt etsiä yksinkertaista arkipäivän tietoa oppilaitoksemme sisäverkosta ja vastauksen sijaan saanut eteensä vain asiaa normittavat lakipykälät, kuten niin usein tässä diskurssissa käy. Kollegan reaktio on hyvä osoitus *tietoisuudesta*. Vaikka hän on sotkeutunut meitä poliisihallinnossa työskenteleviä ympäröivään diskurssivyhteen ehkä minuakin kohtalokkaammin, hän ei ole sokeutunut sille eikä ota sen kaikkia piirteitä annettuina ja luonnollisina.

Tällaista diskurssi-, genre- ja kielitietoisuutta toivon myös tulevilta poliiseilta. Mitään ei voi kehittää, jos ei tiedosta omaan toimintaansa vaikuttavia voimia ja havaitse syvällä diskurssin rakenteissa piileviä arvoja ja ideologioita. On tärkeää pysähtyä miettimään, miten havaintomme maailmasta, ihmissuhteemme ja viestintämme rakentuvat eri yhteyksissä kielellisten valinnoista; miten kieli vaikuttaa meihin ja miten me voimme vaikuttaa kielellä.

LÄHTEET

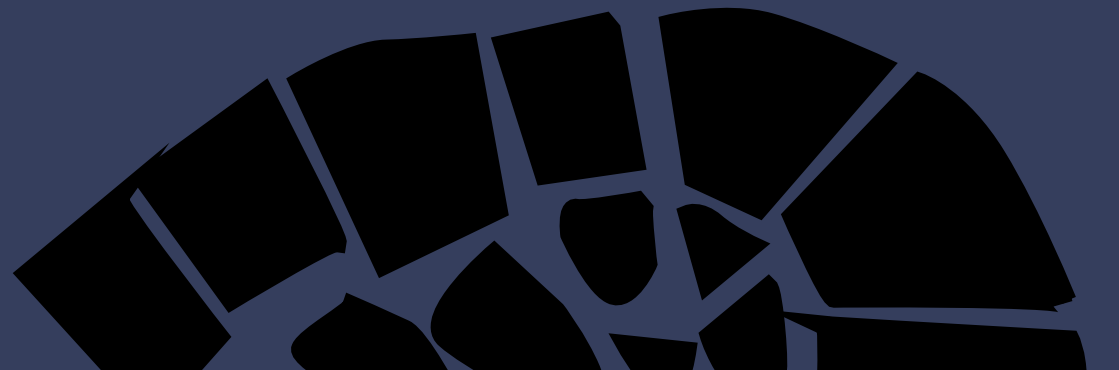
- Bourdieu, Pierre 1991: *Language and symbolic Power*. Cambridge, Harvard University Press.
- Erickson, Frederick 1999: *Appropriation of voice and presentation of self as a fellow physician: aspects of a discourse of apprenticeship in medicine*.

Teoksessa Srikant Sarangi, Celia Roberts (toim.) *Talk, work and institutional order. Discourse in medical, mediation and management settings*, s. 109–143. Berlin, Mouton de Gruyter.

- Heikkinen, Vesa 2012: *Diskurssi*. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.): *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki, Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa & Voutilainen, Eero 2012: *Genre – monitieteinen näkökulma*. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.): *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki, Gaudeamus.
- Hiidenmaa, Pirjo 2000: *Työ ja kieli*. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki, Gaudeamus.
- Honkonen, Risto 1999: *Poliisi ja opintoviikon metsästys. Koulutus poliisimiehen elämässä*. Tampere, Tampereen yliopisto.
- Korander, Timo 2004: *Poliisikulttuuri. Poliisiammatin ja tutkimuksen väline*. *Oikeus* 2004:1, s. 4–24. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry & Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys ry, Helsinki.
- Mitä virkakieli on? Kotimaisien kielten keskus. Luettavissa: <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=4222>. Luettu 19.10.2013.

- Mälkiä, Matti & Stenvall, Jari 1997: Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen. Tampere, Tampereen yliopisto.
- Stenmark, Henric 2005: Polisens organisationskultur. En explorativ studie. Umeå Universitet. Akademisk avhandling.
- Vesterbacka, Marko & Pajarinen, Maija 2008: Kirjoittaminen poliisin työssä. Hyvä ja huono poliisikieli. Opetusmoniste. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.
- Viinikka, Jenni 2012: Kuoleman kielissä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

“Poliisi alkaa selvittää liittykö asiaan rikosta ja vainajan henkilöllisyyttä.”

411

GX-928

www.poliisi.fi

ANNA-KAISA HEINÄMÄKI

ENNALTA ESTÄMINEN KUULUU POLIISITOIMINNAN YTIMEEN

YLIKONSTAAPELI ANNA-KAISA HEINÄMÄKI TYÖSKENTELEE ENNALTA ESTÄVÄN TOIMINNAN RYHMÄNJOHTAJANA PIRKANMAAN POLIISILAITOKSESSA.

HEINÄMÄKI VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2001. SEN JÄLKEEN HÄN ON SUORITTANUT MYÖS YHTEISKUNTATIETEIDEN MAISTERIN TUTKINNON 2006 JA HALLINTOTIETEIDEN MAISTERIN TUTKINNON 2013.

HEINÄMÄKI TOIMII MONISSA LUOTTAMUSTEHTÄVISSÄ. HÄN ON TAMPEREEN ENSI- JA TURVAKODIN HALLITUKSEN JÄSEN, TAMPEREEN KAUPUNGINVALTUUTETTU JA VARAKANSANEDUSTAJA.

On sateinen perjantai-ilta. Ilta on poikkeuksellisen rauhallinen, ja työvuorossa olevalle poliisipartiolle jää kerrankin aikaa poiketa paikallisella nuorisotilalla, jossa heitä on toistuvasti pyydetty vierailemaan. Partio astuu ovesta sisään. Tunnelma sähköistyy. Ilmaan sinkoilee lukuisia hämmästyneitä ja innostuneita, mutta myös epäileviä kysymyksiä: ”Miksi te tänne tulette?” ”Mitä on tapahtunut?”

Asetelma on tyypillinen. Suomalaista poliisia arvostetaan ja poliisiin luotetaan. Poliisi on kuitenkin mielletty pakkoorganisaatioksi, joka torjuu yhteiskuntaa ja yksityisiä uhkaavia vaaroja käsky- ja pakkovaltaa käyttämällä. Näkökulma poliisin ydintehtävään on siten varsin kontrollikeskeinen. Myös poliisilain (872/2011) 1. §:ssä säädetyt poliisin tehtävät ilmentävät poliisin ydintehtävien reaktiivista ja kontrolloivaa luonnetta. Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syytehar-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

kintaan saattaminen. Näiden tehtävien lisäksi poliisiin tehtäväksi on kuitenkin säädetty myös yhteistyö muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Tämä yhteistyövelvoite lisättiin poliisin tehtäviin vuonna 2001. Poliisilla oli tuossa vaiheessa jo pitkät, usean vuosikymmenen takaiset turvallisuusyhteistyöperinteet. Poliisin tehtäviin ei siten ehdotettu lakimuutoksen yhteydessä varsinaista tehtävien laajennusta, vaan turvallisuusyhteistyön mainitsemisella haluttiin korostaa tehtävän merkityksellisyyttä osana poliisitoimintaa. Kyseistä lakimuutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 34/1999) lisäystä perusteltiin seuraavasti:

Poliisin tehtävä on usein luonnehdittavissa turvallisuusalan asiantuntijan tehtäväksi, jossa pyritään edistämään alueen turvallisuutta erilaisin keinoin ottamalla riittävästi huomioon kunkin alueen asukkaiden turvallisuusodotukset ja -tarpeet sekä kunkin alueen ominaispiirteet. Lähipoliisitoimintamalliksi nimetyllä poliisin perustoiminnalla pyritään poistamaan arkipäivän rikollisuuden ja häiriöiden taustalla olevia syitä sekä vaikuttamaan niihin ennakoivasti kaikin tarkoituksenmukaisin keinoin.

Lähipoliisitoiminnalla on perinteisesti tarkoitettu koko poliisitoiminnan läpäisevää toiminta- ja ajattelumallia, jonka ytimessä on kansalaisten ja sidosryhmien kanssa käytävä vuorovaikutus. Toiminnan ta-

voitteena on tuottaa turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta, vähentää ja ehkäistä rikollisuutta ja järjestyshäiriöitä. Näin ylläpidetään myös myönteistä ja luotettavaa poliisikuva. Lähipoliisitoimintaa voikin luonnehtia poliisin yleiseksi toimintaaflosofiaksi. Poliisin tulee olla lähellä, läsnä, käytettävissä

ja palvelualtis.

Sen lisäksi, että lähipoliisitoiminta on koko poliisitoimintaa läpileikkaava toimintamalli, käsitteellä tarkoitetaan myös konkreettista turvallisuusyhteistyötä paikallisissa yhteisöissä. Organisatorisena terminä puhutaan tällöin usein poliisin *ennalta estävästä toiminnasta*. Varsinaiseen ennalta estävään toimintaan keskittyvä lähipoliisitoiminta on ollut tyypillisesti osa erikseen nimettyjen poliisimiesten työtehtäviä. Tällaisista lähipoliisitehtävistä käytettyjä tehtävänimikkeitä ovat olleet koulupoliisi, nuorisopoliisi, aluepoliisi, viime aikoina myös nettipoliisi. Poliisi ratkaisee tällöin turvallisuusongelmia, vastaa palautteeseen, tekee vierailuja, tiedottaa ja valistaa. Tavoitteena on poistaa yhteistyössä muiden tahojen kanssa arkipäivän rikollisuuden ja häiriöiden taustalla olevia syitä sekä vaikuttaa niihin ennakoivasti tarkoituksenmukaisin keinoin.

Ennalta estävän toiminnan vakiintuneesta luonteesta huolimatta toimintaa on luonnehtinut tietynlainen ”yleispoliisimainen” luonne. Ennalta estävää työtä ovat tyypillisesti tehneet lähipoliiseiksi nimetyt poliisimiehet, jotka ovat samanaikaisesti tehneet ainakin jonkin verran

LÄHIPOLIISITOIMINTAA
VOIKIN LUONNEHTIJA
POLIISIN YLEISEKSI
TOIMINTA-
FILOSOFIAKSI.

myös kenttä- tai rikostutkintatyötä. Heidän vastuullaan on ollut poliisilaitokses-
sa tai tiettyssä kunnassa tehtävän käytän-
nön tason turvallisuusyhteistyön moni-
nainen kirjo. Toimintamallissa on ollut
hyötynsä, mutta laadukas ja tuloksellinen
ennalta estävän toiminnan kehittäminen
on ollut paikoin puutteellista. Karkeasti
kärjistäen voi todeta, että poliisilain 1.
§:n edellyttämä turvallisuusyhteistyö on
tarkoittanut lukuisia kahvinjuontikerho-
ja ja puuhakkaita yhteistyötahoja. Aivan
liian usein toiminta on ollut tempoilevaa
puuhastelua hälytystehtävien hoitamisen
ja erilaisten kokousten välimaastossa il-
man, että kokonaisuus olisi hallittua tai
painopisteet valittuina. Tällöin toimin-
nan tuloksellisuus on luonnollisesti on-
tunut ja tavoitteet ovat olleet hämärty-
neitä.

Ongelma kiinnittyy mielestäni erityi-
sesti koko ennalta estävän toiminnan
strategisen tason ohjaukseen. Ennalta
estävä toiminta on mielletty tärkeäksi,
mutta sen organisatorinen paikka on sil-
ti ollut ennemminkin marginaalissa kuin
poliisitoiminnan ytimessä. Toiminta on
valitettavan usein levännyt yksittäisten
lähipoliisien harteilla ja mikrotason käy-
tänteissä. Tällöin ennalta estävä toiminta
on jäänyt irralliseksi osaksi muusta ope-
ratiivisesta poliisityöstä.

Toiminnan tulee olla harkitusti joh-
dettua ja valittuihin painopisteisiin pu-
reutuvaa. Ilman näitä elementtejä en-
nalta estävä toiminta ja sen painotukset
henkilöityvät yksittäisiin poliisimiehiin
ilman, että toiminta on kiinteä osa or-
ganisaation rakenteellista kokonaisuutta.
Toiminnan irrallisuus konkretisoituu ar-

ENNALTA ESTÄVÄ TOIMINTA ON
MIELLETTY TÄRKEÄKSI, MUTTA SEN
ORGANISATORINEN PAIKKA ON SILTI
OLLUT ENNEMMINKIN MARGINAALISSA
KUIN POLIISITOIMINNAN YTIMESSÄ.

jen pieniä paikallisia turvallisuusongelmia ratkottaessa. Tästä käy esimerkiksi seuraava tilanne elävästä elämästä: Kaupungin läntisessä osassa oli tehty toistuvasti ilkivaltaa paikallisella ostarilla. Lähipoliisi oli käynyt keskustelemassa asiasta alueen yhteisöjen, koulun ja asukkaiden kanssa. Tilannetta jäätin seuraamaan. Tekijöiden henkilöllisyys yritettiin saada selville. Samanaikaisesti hälytyspartiot saivat alueelle useita hälytystehtäviä, koska paikallinen nuorisohajotti paikkoja. Poliisipartio hätisteli alueelta tapaamaansa nuorisoa pois ilman, että otti heiltä henkilötietoja ylös. Eri poliisitehtävissä toimivien tiedot ja intressit eivät kohdanneet paikallisen turvallisuusongelman ratkaisemiseksi.

* * *

Ennalta estävä toiminta on nykyään tärkeämpää kuin ehkä koskaan aikaisemmin. Avoin, lähestyttävä ja vuorovaikutteinen kommunikaatio korostuvat, kun poliisiorganisaatio ja sen toimintaympäristö muuttuvat ja ajankäyttö, väestöryhmät ja elintavat pirstoutuvat. Nykyiset turvallisuuteen liittyvät kysymykset ovat paitsi paikallisia myös kansallisia ja globaaleja. Yhteiskunnan kehitys haastaa myös poliisitoiminnan perinteiset muodot. Rikollisuuden kansainvälistyminen ja järjestäytynyt luonne, väestörakenteen ja lainsäädännön muutokset, tietotekniikan kehittyminen, käytettävissä olevien resurssien niukkeneminen ja uudenlaiset turvallisuusodotukset pakottavat muuttumaan.

Myös nopeatempoinen tiedonkulku ja median valta haastavat poliisin aseman yhteiskunnan ensisijaisena ja arvostettuna turvallisuusviranomaisena. Television tosielämäsarjojen ja poliisin aktiivisemmän tiedottamisen myötä poliisi ja turvallisuuskysymykset ovat tunkeutuneet aivan uudella tapaa kansalaisten

olohuoneisiin ja työpaikan kahvipöytäkeskusteluihin. Tässä varsin nopeassa kehityskulussa on ollut paljon positiivista. Aloittaessani poliisiurani 2000-luvun alussa poliisin ulkoinen viestintä oli välttämätön paha. Ulkoista viestintää oli vain harkituissa tilanteissa. Viestintä oli reaktiivista, yksittäisiin tapahtumiin perustuvaa. Poliisilaitosten nettisivuja rakennettiin tuon ajan vaatimusten mukaisiksi, virkamiesmäisellä harmaudella höystettynä. Nyt virtuaaliympäristö on keskeinen osa vuorovaikutusta. Vuoropuhelu on parhaimmillaan välitöntä ja nokkelaa. Ennen vanhaan, lauantai-illan hämärtyessä, paikallisella torilla kulki lähestyttävä ja arvostettu lähipoliisi. Nykyajan lähipoliisi chattaa illan kuulumiset sosiaalisen median eetteriin lukemattomien ihmisten ulottuville. Muutaman sekunnin viiveellä lukijat kyseenalaistavat, haastavat, kritisoivat ja kiittävät.

Kehityksellä on myös varjopuolensa. Tiedonkulun nopeatempoisuus on haaste poliisitoiminnan legititeetille ja oikeisiin tietoihin pohjautuvalle vuorovaikutukselle. Poliisi toimii ensisijaisesti neuvoin, käskyin ja kehotuksin. Kokeukseni mukaan tämä on syvällä suo-

malaisen poliisin ammatti-identiteetissä. Poliisin ja asiakkaan vuorovaikutuksen dynamiikkaan kuuluvat kuitenkin ääri-tilanteessa myös poliisin käyttämät voimakeinot. Ei ole tavatonta, että hankalan asiakkaan kanssa käyty painiottelu on nopeammin YouTubessa kuin poliisin rikostietojärjestelmässä. Sosiaalisen median ylläpitämä sosiaalinen kontrolli on kieltämättä tehokas oikeudenvartija, mutta ei aina palvele luottamusta rakentavaa vuorovaikutusta poliisin ja kansalaisten välillä. Tietokoneruutujen takaa katsottujen videopätkien perusteella on helppo antaa pikaisia tuomioita (tai armahduksia) suomalaisen poliisin virkatehtävistä. Tällöin hämärtyy herkästi se, että poliisilla on vuorokauden ympäri työtehtävissään vastassa koko inhimillisen elämä kirjo. Inhimillinen elämä ei taivu mustavalkoisiksi asetelmiksi hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Virtuaalimaailman nopeatempoisissa viestintäkäytänteissä tapahtumista kuitenkin herkästi kuutioidaan ehdottomia totuuksia viidentoista sekunnin videopätkän perusteella.

* * *

Ennalta estävän toiminnan operatiivisessa keskiössä ovat olleet perinteisesti nuoret. Myös erilaiset strategisen tason rikoksensorijuntaohjelmat ja kuntien turvallisuussuunnitelmat kohdistavat painopisteensä nuoriin. Nuorten hyvinvointi on investointi tulevaisuuteen. Näissä rakennustalkoissa myös poliisi on mielellään mukana. Erityisesti oppilaitokset ovat poliisille tärkeä yhteistyökumppani.

NYT VIRTUAALIYMPÄRISTÖ ON
KESKEINEN OSA VUOROVAIKUTUSTA.

TIEDONKULUN NOPEATEMPOISUUS
ON HAASTE POLIISITOIMINNAN
LEGITIMITEETILLE JA OIKEISIIN
TIETOIHIIN POHJAUTUVALLE
VUOROVAIKUTUKSELLE.

Ne edustavat instituutiota, joka kasvattaa kerrallaan kokonaista sukupolvea. Koko ikäluokka on saatavilla ja nähtävillä oppilaitosyhteistyön kautta.

Poliisin perinteinen rooli laillisuuskasvattajana on kuitenkin murrosvaiheessa. Pulpetin takana ei istu enää yhtenäistä joukkoa kuuntelemassa poliisin laillisuus-sanomaa, vaan kulttuurien ja eri lähtökohtien kirjo on laaja. Kun vielä 1980-luvulla nuorten muodostamat suuret ja yhtenäiset alakulttuurit olivat helposti määriteltävissä, ovat nämä korvautuneet lukuisilla pienemmillä, varsin heterogeenisillä nuorten ryhmillä. Tällöin erilaisten nuorisotyylien näkyvyys myös katukuvassa on kasvanut räjähdysmäisesti. Pitkän linjan poliisimiesten kokemusten mukaan tämä näyttäytyy poliisin operatiivisessa työssä katukuvan rauhoittumisena. Nuoret eivät enää liiku kaupungilla suurina ryhmittyminä, vaan heidän elämäntapaansa leimaa kiinnittyminen pienempiin alakulttuureihin. Tämä ilmiö sallii nykyajan nuorille liikkumatilaa. Yhdenmukaisuuden paine ei ole yhtä suuri kuin aiemmin.

Poliisitoiminnan näkökulmasta muutos edellyttää kuitenkin nuorison alakulttuurien aiempaa parempaa ymmärtämistä. Erilaisia alakulttuurisia identiteettejä ylläpidetään virtuaalimaailman yhteisöissä. Se on haastanut myös poliisitoiminnan perinteiset muodot. Turvallisuusyhteistyötä ja ilmiöseurantaa on osattava tehdä siellä, missä nuoret ovat ja kokoontuvat. Poliisin menestyksellä turvallisuusyhteistyö vaatii luontevaa mediaosaamista, vuorovaiku-

tusta ja virtuaalisuuskulointia. Parhaimmillaan tämä kokonaisuuden hallinta palvelee poliisia ja koko toimintaympä-

ristöä. Esimerkiksi nuorisotilalla poikkeava lähipoliisipartio saa reaaliaikaista informaatiota uhkaavasta joukkotappelusta, johon rekrytoidaan osallistujia Facebookin kautta. Lähipoliisipartio välittää tiedon

eteenpäin paikallispoliisin partioille ja tarvittaville sidosryhmille. Luontevien sidosryhmäkontaktien ja poliisin virtuaalisuuskuloinnin avulla uhkaava tilanne saadaan estettyä.

Poliisin ja nuorison välisessä vuorovaikutuksessa on ikuisena lisäjännitteenä aikuisväestö, joka määrittelee toistuvasti uuden kasvavan sukupolven edeltävää sukupolvea ongelmallisemmaksi. Ihmisten mielikuvissa on aina kasvamassa syrjäytyneempi, enemmän päihteitä käyttävä ja enemmän rikoksia tekevä sukupolvi. Poliisi taiteilee uusien ilmiöiden ja turvallisuuteen liittyvien mielikuvien välimaastossa. Kansalaispalautteen perusteella kuva yhteiskunnallisesta tilasta on kuitenkin lohdullinen. Nuorison häiritsevä oleskelu paikallisen Siwan edustalla on poliisille saapuvan kansalaispalautteen ikuinen kestoosuus. Tästä on vielä matkaa tilanteeseen, jossa nuoriso on yhteiskuntarauhalle aito uhka.

Poliisin ennalta estävässä toiminnassa olisi kuitenkin osattava katsoa lähikautta mopopoikia pidemmälle. Tosiasia on, että olemme monikulttuuristuva maa, Euroopan reunamailla. Vuorovaikutusta tulee rakentaa suuntaan, jossa

ERILAISIA
ALAKULTTUURISIA
IDENTITEETTEJÄ
YLLÄPIDETÄÄN
VIRTUAALIMAAILMAN
YHTEISÖISSÄ.

vastakkainasettelua eri väestöryhmien kesken ennemminkin puretaan kuin rakennetaan. Poliisilla on tässä kehityksessä merkittävä rooli julkisen vallan käyttäjänä ihmisten arjen rajapinnassa. On oltava ilmiöiden ja kulttuurien tunte- musta ja kyky luoda verkostoja niihinkin tahoihin, jotka ovat perinteisesti olleet viranomaistoiminnan yksipuolisen kont- rollin kohteena.

Suomessa eri väestöryhmät eivät ole vielä radikalisoituneet toiminnallisesti toisiaan tai viranomaisia vastaan. Hil- jaisia signaaleja tällaisesta kehityssuun- nasta on kuitenkin löydettävissä. Väki- valtainen radikalisoituminen kumpuaa yhteiskunnallisesta tyytymättömyydestä ja eriarvoistumisesta. Negatiiviset ko- kemukset purkautuvat yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavina väkivaltai- suuksina, äärimmillään terroritekoina osana kansainvälistä rikollisuutta. Kehi- tuskulku lähtee liikkeelle arjen pienem- mistä häiriöistä ja oirehdinnasta. Juuri tähän paikallistason lievään oirehdintaan on poliisin ennalta estävässä toiminnassa puututtava aiempaa systemaattisemmin. Paikallispoliisin toiminta on ollut kuiten- kin luonteeltaan varsin reaktiivista. Kun jossain rähistään, mennään paikalle ja tehtävät suoritetaan kontrollin keinoin. Tämä on sinänsä poliisitoiminnan ydin- tä ja näin tulee olla jatkossakin. Askeleita on poliisityön arjessa otettava kuitenkin myös suuntaan, jossa luottamuksen ra- kentaminen mahdollisesti radikalisoitu- vien erityisryhmien kanssa on operatii- visen toiminnan keskiössä. On osattava tunnistaa ilmiöitä yksittäisten ongelmien ja tehtävien takana.

POLIISIN MENESTYKSEKÄS
TURVALLISUUSYHTEISTYÖ VAATII
LUONTEVAA MEDIAOSAAMISTA,
VUOROVAIKUTUSTA JA
VIRTUAALISUKKULOINTIA.

VUOROVAIKUTUSTA TULEE
RAKENTAA SUUNTAAN, JOSSA
VASTAKKAINASETTELUA ERI
VÄESTÖRYHMIEN KESKEN
ENNEMMIKIN PURETAAN KUIN
RAKENNETAAN.

JUURI TÄHÄN PAIKALLISTASON
LIEVÄÄN OIREHDINTAAN ON
POLIISIN ENNALTA ESTÄVÄSSÄ
TOIMINNASSA PUUTUTTAVA AIEMPAA
SYSTEMAATTISEMMIN.

Luottamusta ei rakenneta salassa ta-
 pahtuvan tiedustelun ja kontrollin kei-
 noin. Yksipuolinen kontrolli jäykistää
 sosiaalista vuorovaikutus-
 ta ja lisää herkästi yhteis-
 kunnallista polarisaatiota. Luottamusta
 rakennetaan
 avoimessa vuorovaikutuk-
 sessa, jossa paikallisella
 poliisilla on kasvot ja aito
 halu toimia paikallisten eri-
 tyisryhmien kanssa. Näitä
 erityisryhmiä voivat olla
 esimerkiksi toisen tai kolmannen polven
 vakavasti oirehtiva maahanmuuttajanuo-
 riso tai äärioikeistolainen ryhmittymä.
 Parhaimmassa tilanteessa syntyy yhteisö-
 jen ja viranomaisten välille toimiva vuo-
 rovaikutus.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennal-
 ta ehkäiseminen on nivottava monipuol-
 lisemmin osaksi poliisilaitoksen ennalta
 estävää toimintaa ja näissä tehtävissä toi-
 mivien poliisimiesten toimenkuvia. Radi-
 kalisoitumisen tunnistaminen edellyttää
 syvempää osaamista jokaiselta poliisimie-
 heltä, mutta myös poliisin yhteistyökump-
 paneilta, opettajilta, sosiaaliviranomaisilta
 ja kolmannen sektorin toimijoilta. Perin-
 teisen lähipoliisitoiminnan rooli ja mah-
 dollisuus kehittyä osaksi rikostiedustelua
 ja laaja-alaista rikostorjuntaa on tunnis-
 tettava. Nykyaikaisen lähipoliisitoiminnan
 on oltava ongelmanratkaisuun perustu-
 vaa, systemaattista tiedon vaihtamista ja
 tiedon analyysiä organisaation sisäisesti ja
 eri sidosryhmien kanssa.

* * *

PERINTEISEN
 LÄHIPOLIISITOIMINNAN
 ROOLI JA MAHDOLLISUUS
 KEHITTYÄ OSAKSI
 RIKOSTIEDUSTELUA
 JA LAAJA-ALAISTA
 RIKOSTORJUNTA ON
 TUNNISTETTAVA.

Poliisi näkyy yhä moninaisemmin. Po-
 liisin resurssit kuitenkin niukkenevat
 valtionhallinnon tuottavuusohjelman ja
 toimintaympäristön muu-
 tosten puristuksessa. Sama-
 aikaisesti turvallisuus
 on muotia. Sillä tehdään
 bisnestä ja politiikkaa.
 Tosiasiallinen turvallisuus
 ja turvallisuuden tunne
 sekoittuvat herkästi sub-
 jektiivisiksi mielikuviksi
 turvattomasta ympäris-
 töstä. Heikentynyt turvallisuuden tun-
 ne kiteytyy vaatimuksiksi saada poliisi
 näkyville, kansalaisten seuraan. Poliisin
 läsnäolo nähdään ratkaisuna yhteiskun-
 nassa syntyneelle turvallisuusvajeelle.
 Kliseinen mielikuva kadulla tepaste-
 levasta hyväntuulisesta, mutta kurista
 ja järjestyksestä huolehtivasta (lähi-)
 poliisista edustaa viranomaista, jonka
 valtaan ja merkitykseen lähiyhteisöissä
 ja urbaanissa kaupunkitilassa halutaan
 ripustautua.

Poliisin näkyvyys ja läsnäolo on arjen
 turvallisuuden yksi kivijalka, mutta po-
 liisioorganisaatioissa on osattava katsoa
 myös pidemmälle. On erittäin *tärkeää*
 olla läsnä ja näkyvillä sekä keskustel-
 la paikallisista turvallisuuskysymyksistä
 kansalaisten kanssa. Mutta samanaikai-
 sesti on *välttämätöntä* edetä turvallisuus-
 yhteistyössä kohti syvempää ammatillista
 asiantuntijuutta. Työn ammatilliset vaati-
 mukset eivät toteudu ilman erityistä pe-
 rehtyneisyyttä laaja-alaisiin turvallisuus-
 kysymyksiin. Poliisilaitostasolla on oltava
 substanssia toimia laaja-alaisesti oppi-
 laitosturvallisuuden, moniammatillisten

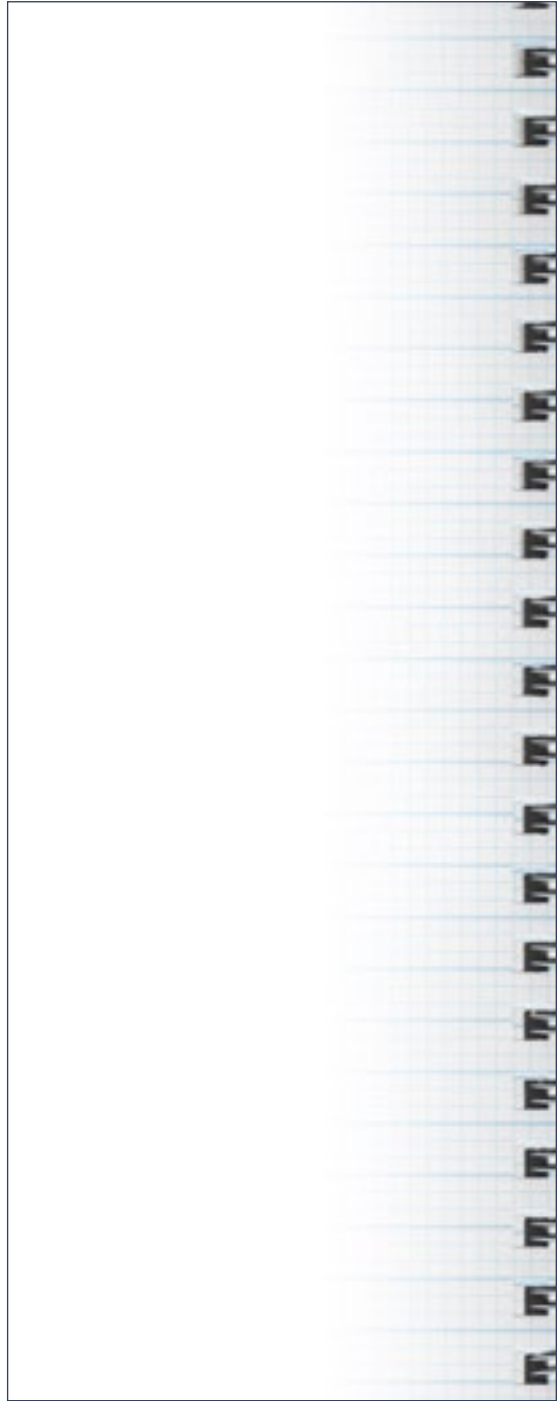
verkostojen, ympäristön turvallisuuden, rikostorjuntahankkeiden, monikulttuurisuuden ja erilaisia väestöryhmiä koskevien erityiskysymysten taitajana. Tämä onnistuu vain, jos ennalta estävä toiminta nostetaan strategisessa ja operatiivisessa ohjauksessa riittävästi keskiöön. Jos näin ei tapahdu, niin pahimmassa tapauksessa, valtion tuottavuusohjelman puristuksessa, vanhoihin käytänteisiin nojautuva lähipoliisitoiminta ajetaan pääomaa tuottamattomana toimintana alas. Olisi vahingollista, jos sitä tiedollista pääomaa yhteiskunnallisista turvallisuuskysymyksistä, jota poliisiorganisaation jäsenet kantavat mukanaan, ei päästäisi kehittämään ja hyödyntämään täydessä mitassa, koko yhteiskunnan hyväksi.

LÄHTEET

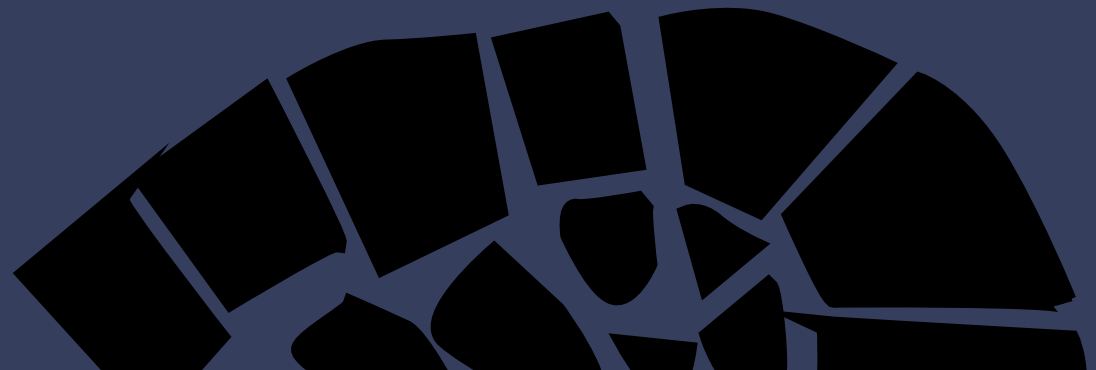
- Alasuutari, Pertti (2007) Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta (HE 34/1999 vp).
- Immonen, Seppo & Vuorinen Matti (2005) Kihlakuntaudistus, poliisitoiminta ja turvallisuusyhteistyö. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 41. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Koskela, Hille (2009) Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Tampere: Esa Print Oy.
- Lähipoliisitoiminnan strategia. Lähipoliisitoiminnan ja turvallisuusyhteistyön kehittämisen strategiset

linjaukset ja tavoitteet 2010. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisusarja.

- Peak, Kenneth & Glensor, Ronald (1999) Community Policing & Problem Solving. Strategies and Practices. U.S.A: RR Donnelley and Sons Company.
- Rätty, Minttu (2002) Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Sainio, Maria (2012) Poliisin ennalta estävän toiminnan nykytila. Poliisipäällystön tutkinto PPT16. Poliisiammattikorkeakoulu.
- Salasuo, Mikko & Poikolainen, Janne & Komonen, Pauli (2012) Katukulttuuri. Nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 124. Helsinki: Hakapaino.
- Virta, Sirpa (1998) Poliisi ja turvayhteiskunta. Lähipoliisi turvallisuusstrategiana. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 1/1998. Helsinki: Oy Edita Ab.

“Naiselle tehtiin ruumiinavaus, mistä selvisi,
että nainen oli kuin eläessään, ja naiselta oli
kaula auki.”

JUTTA HELENIUS

KUULUSTELUKERTOMUKSEN KIRJOITTAJA TASAPAINOILEE MONIEN TAVOITTEIDEN VÄLILLÄ

JUTTA HELENIUS ON SUOMEN
KIELEN LEHTORI TAMPEREEN
YLIOPISTON KIELIKESKUKSESSA.
HÄN ON TOIMINUT MYÖS SUOMEN
KIELEN TUNTIOPETTAJANA
POLIISIKOULUSSA JA
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA.

HELENIUS ON FILOSOFIAN
MAISTERI. HÄN TEKEE
VÄITÖSKIRJAA POLIISIN
KUULUSTELUPÖYTÄKIRJOISTA.

SIVUTYÖNÄ HELENIUS
TARJOAA KIELENHUOLLON JA
KIRJOITTAMISEN KOULUTUKSIA
OMAN YRITYKSENSÄ KAUTTA.

Kuulustelukertomus on vaikuttava ja yhteiskunnallisesti merkittävä teksti, sillä se kuuluu esitutkintaprosessin ytimeen¹. Esitutinnan oleellinen osa ovat kuulustelut ja niistä laadittavat kuulustelukertomukset. Esitutkinnassa ”selvitetään 1) rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämiseen tarvittavat seikat”². Voidaan olettaa, että myös moni keskivertosuomalainen on jossakin vaiheessa tekemisissä esitutkintaprosessin ja siihen sisältyvän kuulustelukertomuksen kanssa ainakin asianomistajana tai todistajana.

Esitutkinta on rikoksen oikeudellisen selvittelyn eli rikosprosessin ensimmäinen vaihe, jossa poliisi kokoaa ja tallentaa todistusaineiston syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä varten. Todisteiden hankintaan sisältyvät kuulustelut ja muu todistelu sekä todisteiden hankkiminen, joihin kuuluvat esimerkiksi kriminaalitekniinen tutkinta, tunnistamiset ja

¹ *Mm. Leppänen 2004*

² *Esitutkintalaki 1987, 5. §*

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

erilaiset rekonstruktiot.³ Esitutinnan lisäksi rikosprosessiin kuuluvat syytäjän tekemä syyteharkinta ja tuomioistuimessa toteutuva oikeudenkäynti⁴. Esitutkintalain 1987, 40. §:n mukaan esitutinnan päätteeksi laaditaan siitä karttuneesta aineistosta pöytäkirja, mikäli tämä on asian jatkokäsittelyn kannalta aiheellista. Esitutkintapöytäkirjaan sisällytetään kuulustelupöytäkirjat ja selostukset erilaisista tutkintatoimenpiteistä. Lisäksi esitutkintapöytäkirjaan liitetään tutkinnassa kertyneet asiakirjat sekä tallenteet, jos niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. Kuulustelupöytäkirjan sisältämällä kuulustelukertomuksella siis dokumentoidaan rikoksen tutkintaa⁵. Joissakin tapauksissa erilaiset kuulustelukertomukset ovat ainoa näyttö asiassa⁶: kielitieteen avulla voidaan hankkia todisteita tai yhtä hyvin tuhota niitä. Tällaisissa tapauksissa kuulustelukertomusten tulisi sisältää rikokseen sitovaa aineistoa eli muun muassa kuulusteltavan itsenäisen ja tarkan kuvauksen rikoksen tekotavasta, jonka vain hän tietää ja jonka perusteella hänet voidaan pitävästi liittää rikokseen⁷.

Käytän artikkelissa *viranomaistekstin* käsitettä tähdentääkseni poliisin asemaa viranomaisena, joka kirjoittaa kuulustelukertomuksen. *Viranomaisteksti* merkitsee

KUULUSTELUPÖYTÄKIRJAN
SISÄLTÄMÄLLÄ
KUULUSTELU-
KERTOMUKSELLA SIIS
DOKUMENTOIDAAN
RIKOKSEN TUTKINTAA.

tässä yhteydessä samaa kuin *virkateksti*, joka voidaan määritellä viranomaisen (hallinnon edustajan) tiettyä tarkoitusta varten tuottamaksi tekstiksi. Virkateksti pohjautuu tietynlaisiin kirjoittamisen käytänteisiin, tekstin tuottamis- ja kuluttamistapoihin sekä hallinnon ja yhteiskunnan ideologioihin⁸, jotka myös vaikuttavat tekstien muuttamiseen. Virkateksteistä voidaan lisäksi hahmottaa joitakin ominaispiirteitä, kuten tietyn erityisalan sanastoa; sanojen välisten suhteiden epäselvyyttä; substantiivien, verbien, adjektiivien ja numeraalien runsautta; kielellisten valintojen epätyypillistä käyttöä, jolloin esimerkiksi substantiiveilla viitataan toimintoihin tai väitelauseilla ilmaistaan käskyjä; tekstin rakentamista toisten tekstien varaan sekä lukijaa opastavan tekstin vähyyttä⁹.

Pyrin tässä artikkelissa kuvaamaan kuulustelukertomusta viranomaistekstinä. Lisäksi sivuan tekstin tuottamisen ja kuluttamisen kysymyksiä.

Kuulustelupöytäkirjoihin ja -kertomuksiin liittyviä tutkimuksia on tehty esimerkiksi kuulustelijoiden ja rikoksesta epäiltyjen viestinnästä kuulustelussa¹⁰, esitutinnan tiedonhankinnasta¹¹, esitutkinnan laadusta¹² sekä esitutkinnan dokumentoinnista¹³. Kuulustelupöytä-

³ Valtonen 2005, 141.

⁴ Lager 1994, 182–183

⁵ Ellonen ym. 1996, 7

⁶ Gregory 2000, 25

⁷ Ellonen ym. 1996, 7

⁸ Kankaanpää 2007a

⁹ Heikkinen 2007; Heikkinen ym. 2000, 14

¹⁰ Karstinen 1998

¹¹ Kostiainen 2002

¹² Leppänen 2004

¹³ Valtonen 2005

kirjoja on tutkittu suurimmaksi osaksi juridisesta näkökulmasta¹⁴.

* * *

Kuulustelukertomuksen kirjoittamisen taustalla olevassa esitutkinnassa pyritään selvittämään, ”onko riittävää aihetta syytteen nostamiseen epäilystä rikoksesta”¹⁵. Esitutkinta erilaisine asiakirjoineen palvelee eniten syyteharjontaa, mutta se on myös mahdollisen oikeudenkäynnin valmistelua¹⁶. Tekstien tulee tämän vuoksi olla yleistajuisia, johdonmukaisia, korostetun yksiselitteisiä ja puolueettomia. Nykyisin myös kuulustelukertomusten tulee kestää aikaa ja käyttöä monenlaisissa asiayhteyksissä, sillä tietojärjestelmiin tallennettuja tekstejä voidaan hyödyntää myöhemmin muiden tekstien aineksina.

Kuulustelukertomustekstin pohjana ovat kuulustelutilanne ja tilanteessa saatu kuulusteltavan kertomus. Kuulustelusta ja siten myös kertomuksesta voidaan joissakin tapauksissa tehdä video- tai muu tallenne, ja tallenteet puretaan tekstiksi tavallisesti sana sanalta puhekielen mukaisesti.¹⁷ Kuulustelua voidaan kuvata institutionaaliseksi kahden ihmisen väliseksi vuorovaikutustilanteeksi, jossa pyritään laatimaan kuulustelukertomus¹⁸ osaksi kuulustelupöytäkirjaa. Kuulustelutilanne on lisäksi ikään kuin neuvot-

ESITUTKINTA ERILAISINE
ASIAKIRJOINEEN PALVELEE
ENITEN SYYTEHARKINTAA,
MUTTA SE ON MYÖS MAHDOLLISEN
OIKEUDENKÄYNNIN VALMISTELUJA.

KUULUSTELUJA VOIDAAN KUVATA
INSTITUTIONAALISEKSI
KAHDEN IHMISEN VÄLISEKSI
VUOROVAIKUTUSTILANTEEKSI,
JOSSA PYRITÄÄN LAATIMAAN
KUULUSTELUKERTOMUS OSAKSI
KUULUSTELUPÖYTÄKIRJAA.

¹⁴ Ks. Karstinen 1998, 10

¹⁵ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 1

¹⁶ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 1

¹⁷ Vesterbacka 2007, 5.

¹⁸ Karstinen 1998, 47

telu kuulustelukertomuksen sisällöstä¹⁹, sillä teksti syntyy kuulustelijan ja kuulusteltavan yhteistyön tuloksena. Teksti muotoutuu kuulustelun aikana puheesta kirjoitukseksi. Tavoitteena on johdonmukainen, yksiselitteinen ja kuulusteltavan hyväksymä kertomus.

Kuulustelukertomus tulee kirjata ”niin tarkasti kuin sillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa”²⁰. Sekä kuulustelussa että sen kirjaamisessa on syytä kiinnittää erityistä huomiota rikoksen tunnusmerkistöön, jonka ”tapahtumakulku mahdollisesti toteuttaa”²¹. Esimerkiksi seuraavassa kuulustelukertomuksen katkelmassa rikoksen tunnusmerkistön kuvaus näkyy selkeästi:

Vein sen kortin erältä mieheltä Sammonkadulla. Mies käveli minua vastaan ja törkkäsi minua kaksi kertaa rintaan ja puhui jostain portsarista. Mies oli aika kännissä, enkä tiedä mistä portsarista hän puhui. Katsoin oikeutetuksi hyödä häntä kerran päähän ja mies tipahti heti maahan. silloin minulle tuli mieleen viedä hänen lompakkonsa hänen housujensa takataskusta. —

Tämän jälkeen käytiin korttia useassa eri paikassa. Ostin mm. tupakkaa ja ruokaa, jotka myin suurelta osin eteenpäin

ja käytiin jonkin verran itse. — Maksaessani kortilla kirjoitin kuitteihin omistajan nimen ja näytin hänen henkilöpapereitaan joka paikassa, jossa henkilöpapereita mak.sun yhteydessä kysyttiin.”²²

Kuulustelukertomuksen tulee siis olla määrämuotoinen ja käyttökelpoinen esitutkintaprosessin sujumisen ja laadukkuuden vuoksi. Poliisin näkökulmasta kertomuksen kirjaamisessa korostuu se, että rikoksen tunnusmerkistö saataisiin kirjatuksi mahdollisimman selkeästi ja tarkasti²³. Määrämuotoinen kuulustelukertomus palvelee parhaiten myös monia tahoja tai kohdehenkilöitä, kuten asiakkaita, poliiseja, syyttäjää, oikeusprosessin eri toimijoita, median edustajia ja yleisöä. Jotkut kuulustelukertomusten

POLIISIN NÄKÖKULMASTA
KERTOMUKSEN
KIRJAAMISESSA KOROSTUU
SE, ETTÄ RIKOKSEN
TUNNUSMERKISTÖ
SAATAISIIN KIRJATUKSI
MAHDOLLISIMMAN
SELKEÄSTI JA
TARKASTI.

lukijoista saavat tekstin asemansa perusteella, ja muilla on tilaisuus lukea teksti, kun asian oikeuskäsittely on ohi. Esitutkintapöytäkirjat kuulustelukertomuksineen tulevat tavallisesti julkisiksi oikeuskäsittelyn alettua, mikäli niissä ei ole mitään salassa pidettävää aineistoa.

Kuulustelukertomusta voi luonnehtia melko vakaaksi ja standardoiduksi tekstilajiksi. Kuulustelun toimittamista ja kertomuksen kirjaamista säädellään esitutkintalaissa²⁴ ja esitutkinnasta ja

¹⁹ Karstinen 1998, 38

²⁰ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 14

²¹ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 14

²² Tampere, kuulustelukertomus 20a), s. 2.

²³ Poliisin haastattelu 1, s. 2; haastattelu 2, s. 3; haastattelu 4, s. 3

²⁴ Esitutkintalaki 1987, 22.–39. §

pakkokeinoista annetussa asetuksessa²⁵. Kertomuksen kirjaamiseen annetaan ohjeita myös Käsikirjassa esitutkintapöytäkirjan laadinnasta (2010). Ohjeilla pyritään yhdenmukaistamaan esitutkintapöytäkirjojen ja siten muun muassa kuulustelukertomusten laadintaa. Syyteharkinta sekä tuomioistuinkäsittely nopeutuvat ja yksinkertaistuvat yhtenäisen kirjaamisen menettelyn ansiosta, ja tämä on tärkeää esitutkinnan kohteena olevien oikeusturvan kannalta.²⁶ Tekstejä tuottava, välittävä ja käyttävä poliisiorganisaatio on siten tyypillinen esimerkki ammatillisesta yhteisöstä, jossa tarvitaan melko vakaita tekstilajeja. Tekstit voi katsoa tulokseksi ”oletettavan vakaasta, säädellystä ja käytäntöihin nojaavasta institutionaalista työstä”²⁷. Tekstilajien avulla pystytään toteuttamaan poliisiorganisaation erilaiset tehtävät, ja kyseiset tekstilajit palvelevat muitakin organisaatioita, kuten oikeuslaitosta.

Kuulustelukertomus on kirjoittajan näkökulmasta kiinnostava viranomais-tekstin tyyppi myös sen vuoksi, että yksittäinen kertomuksen kirjaaja kuuluu rajattuun viranomaisyhteisöön. Viranomaisyhteisö on jaettavissa kahtia, mikäli poliisiorganisaatio ajatellaan tietyntasoiseksi yhteisöksi ja yksittäinen poliisilaitos tietyntasoiseksi yhteisöksi. Kielenkäyttötavat ja vuorovaikutustilanne kytkeytyvät erilaisiin kielenkäyttöyhteisöihin²⁸. Sosiaalistumisessa tiettyihin yhteisöihin, tässä tapauksessa poliisior-

SYYTEHARKINTA SEKÄ
TUOMIOISTUINKÄSITTELY
NOPEUTUVAT JA YKSINKERTAISTUVAT
YHTENÄISEN KIRJAAMISEN MENETTELYN
ANSIOSTA, JA TÄMÄ ON TÄRKEÄÄ
ESITUTKINNAN KOHTEENA OLEVIEN
OIKEUSTURVAN KANNALTA.

²⁵ *Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 1988, 12.–18. §*

²⁶ *Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 1.*

²⁷ *Heikkinen ym. 2000, 11*

²⁸ *Laukka 2000, 151*

ganisaatioon ja -laitokseen, on oikeastaan kyse tietynlaisen tekstilajitietoisuuden omaksumisesta²⁹.

Yhteisöjen yläpuolella ovat lait ja asetukset, jotka säätelevät kuulustelukertomusten kirjoittamista. Ne supistavat jonkin verran yhteisöjen vaikutusvaltaa teksteihin, sillä kuulustelukertomusten tulee noudattaa tekstistä ja sen tuottamisesta annettuja ohjeita ja määräyksiä. Laeilla on lisäksi yhteyksiä toisiin lakeihin, muihin säädösteksteihin sekä etiikan, moraalien, politiikan ja talouden kaltaisiin järjestelmiin³⁰.

* * *

Vaikka yhteisössä on tarkoituksenmukaista tuottaa ja käyttää vakiomuotoisia tekstilajeja, yhteisö voi vaikuttaa yksittäisen kirjoittajan rooliin ja sen välityksellä muovata hänen kirjaamaansa tekstiä. Ammatillisille yhteisöille tekstilajien vakaa muoto on merkityksellinen, koska sen avulla varmistetaan yhteisöllisten käytäntöjen jatkuvuutta ja vertailtavuutta³¹. Joissakin poliisilaitoksissa voi esimerkiksi olla tapana toteuttaa kuulusteluja enimmäkseen vapaana kerrontana, jolloin kirjoittaja tulee vain niukasti, jos sillekään tavoin, näkyviin tekstissä. On olemassa laajemminkin viitteitä siitä, että vapaata

kerrontaa suosittaisiin sekä kansallisesti että kansainvälisesti enemmän kuin kysymys–vastaus–menettelyä³². Jos kuulustelussa edetään kysymys–vastaus–menetelmällä, kirjoittaja tulee esille tekstissä hänen esittäessään kysymyksiä. Esimerkiksi rikoksesta epäillyn kuulustelukertomus voidaan kirjata vapaana kerrontana, ja kuulustelukertomuksen lopussa saatetaan olla kysymys–vastaus–pari:

K: Mitä olisi tehnyt anastamallasi omaisuudella?

*V: Ei minulla ollut siinä vaiheessa mitään suunnitelmia omaisuuden subteen.*³³

Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta³⁴ ohjeistaa, että rikoksesta epäiltyä ja todistajaa kuultaisiin ensin vapaalla kerronnalla, minkä jälkeen heiltä kysyttäisiin tarkentavia kysymyksiä. Tästä voidaan kuitenkin käytännössä poiketa, mikäli kuulustelija pitää sitä tarkoituksenmukaisena tietäytyypisessä kuulustelutilanteessa. Tilanne vaikuttaa kuulustelijan ratkaisuihin merkittävästi, sillä kuulustelun aikana voi ennakovalmisteluista ja ohjeista huolimatta tulla esiin monenlaisia yllättäviä seikkoja, joihin kuulustelijan tulee kyetä reagoimaan nopeasti. Kuulusteleminen on kuin ”ajaisi rallia ilman kartturia”³⁵.

²⁹ Luukka 2000, 81

³⁰ Haikkinen 2008, 52

³¹ Solin 2006, 79.

³² Karstinen 1998, 109; Johnson 2007, 86

³³ Turku, kuulustelukertomus 1, s. 3.

³⁴ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 19, 20

³⁵ Poliisin haastattelu 2

Rikostutkinnan näkökulmasta kuulustelu sijoittuu osaksi taktista tutkintaa, kuten muun muassa tiedustelu ja alustavat puhuttelut³⁶. Kuulustelulla on myös selkeänä tavoitteena muotomääräyksiä noudattava sekä syyteharkinnan mahdollistava kuulustelukertomus. Viranomaisen roolissa poliisi joutuu pohtimaan, millaista strategiaa noudattamalla tavoite saavutetaan. Strategian valinta vaikuttaa kuulustelutilanteen etenemiseen ja kuulustelukertomuksen muotoutumiseen. Tutkimusten³⁷ mukaan poliisi voi tehdä strategiavalinnat vaihtelevan tietoisesti sen mukaan, tutkiiko hän massarikosta vai vakavaa rikosta. Kuulustelija ratkaisee kuulustelustrategian³⁸ valinnallaan esimerkiksi viestintä- tai kuulustelutyylin, suosimiensa kysymysten tyyppin, kysymysten käytön suhteessa kuulusteltavan vapaaseen kerrontaan, kuulusteltavalle antamansa tiedon määrän, ajankäytön kuulustelun pakollisten vaiheiden ja mahdollisen sosiaalisten suhteiden ylläpidon välillä tai kuulustelukertomuksen tallennustavan³⁹. Kuulustelustrategia on kiinteästi yhteydessä siihen, millainen tilanne on. Käytännössä kuulustelustrategiaa voidaan vaihtaa kuulustelun mitaan, mikäli kuulustelija arvioi tilanteen sitä vaativan. Jos kuulusteltava esimerkiksi puhuu hyvin runsaasti ja epäloogisesti tai jos kuulusteltava yrittää domioida kuulustelua, poliisi voi vaihtaa vapaan kerronnan kuulustelumenetelmän

³⁶ Karstinen 1998, 110

³⁷ Mm. Karstinen 1998, 111

³⁸ Mm. Hahn & Schicht 1992

³⁹ Karstinen 1998, 111

KUULUSTELEMINEN ON KUIN "AJAISI
RALLIA ILMAN KARTTURIÄ."

kysymys–vastaus-menetelmään.⁴⁰

Strategian valinta eri osatekijöineen vaikuttaa siihen, miksi samasta kuulustelutilanteesta olisi mahdollista tehdä kaksi melko erilaisista kuulustelukertomusta. Kuulustelusta kirjattavaa ainesta myös valikoidaan ja valikoitua ainesta muokataan sekä tulkitaan yhteisössä hyväksytyyn käytännön mukaisesti. Viranomaisteksteistä muun muassa etuuspäätösten kirjoittamisessa on samanlaisia piirteitä⁴¹. Poliisilla on siis vapautta valita kuulustelutilanteeseen ja kuulustelukertomustekstiin vaikuttavat menettelytavat, mutta yhteisö asettaa tälle vapaudelle jonkinlaiset rajat. Edellä kuvattu piirre on merkityksellinen myös kuulustelun ja vallan välisen suhteen kannalta. Tätä teemaa käsitellään jäljempänä artikkelissa.

Yhteisö vaikuttaa monella tasolla kuulustelukertomusta kirjaavan poliisin rooliin. Karkeasti hahmotettuna ensimmäisellä tasolla ovat kaikkea toimintaa säätelevät lait ja asetukset, toisella tasolla kuulustelustrategia- ynnä muita valintoja ohjaavat organisaation toimintalinjaukset ja kolmannella tasolla kuulustelun kirjaamista ohjaavat kunkin poliisilaitoksen käytänteet. Tasot saattavat limittyäkin.

* * *

Kuulustelukertomusta voidaan kuvata luonteeltaan vuoropuhelumaiseksi, sil-

⁴⁰ *Poliisin haastattelu 1*, s. 2.

⁴¹ *Täällä 2008*

STRATEGIAN VALINTA
ERI OSATEKIJÖINEEN
VAIKUTTAA SIIHEN,
MIKSI SAMASTA
KUULUSTELUTILANTEESTA
OLISI MAHDOLLISTA
TEHDÄ KAKSI
MELKO ERILAISTA
KUULUSTELUKERTOMUSTA.

lä yksittäinen kuulustelukertomus käy tekstinä vuoropuhelua sekä kuulustelukertomuksiin liittyvien käytänteiden että toisten kuulustelukertomusten kanssa⁴². Tämän perusteella kuulustelukertomuksista voidaan tutkia aineksia, joista teksti koostuu, sekä tekstin suhdetta kuulustelukertomuksiin liittyviin käytänteisiin⁴³. Tekstilajeja erotteleekin se käytänne, kuinka avoimesti tekstilajit hyödyntävät muita tekstejä⁴⁴. Kuulus-

telukertomukset voivat hyödyntää muita tekstejä, ja kuulustelukertomuksen yhteys esitutkintaan vaikuttaa siihen, miten paljon teksti viime kädessä voi hyödyntää muita tekstejä. Luonnollisesti lakitekstien käyttö on tietyiltä osin pakollista. Lait voidaan ryhmitellä kirjoitettuihin ja kirjoittamattomiin, ja esimerkiksi kirjoittamisen olosuhteet ja välineet luokitellaan kuuluviksi kirjoittamattomiin lakeihin⁴⁵.

Kuulustelun kirjaamisessa käytettävä kuulustelupöytäkirjalomake viestii siitä, että teksti liittyy esitutkintaprosessiin. Lomakkeessa ja tekstiosassa voidaan erottaa kuulusteltavan kertoman rinnalla esimerkiksi lakitekstien aineksia, kuten kuulusteltavan asemaan liittyvät tiedot sekä maininta kuulusteltavan oikeuksista ja velvollisuuksista. Uusi, vuoden 2014 alusta voimaan tuleva esitutkintalaki

⁴² *Esim. Solin 2006, 73*

⁴³ *Solin 2006, 74*

⁴⁴ *Solin 2006, 83*

⁴⁵ *Solin 2006, 395*

(22.7.2011/805) lisää entisestään tämän lakiaineksen määrää kuulustelukertomuksen alussa, sillä niin sanottua itsekriminointisuojaa vahvistetaan merkittävästi⁴⁶. Itsekriminointisuoja tarkoittaa sitä, että epäillyn ei tarvitse kertoa poliisille sellaisia tietoja, joiden vuoksi epäilty voidaan tuomita.

Kuulusteltavan kertoman ja lakiainesten ohella tekstissä voi olla lihavoituja kysymyksiä sekä kuulustelijan merkintöjä, jotka liittyvät kuulustelusta poikkeaviin tapahtumiin. Esimerkiksi olosuhteen muuttuminen kuulustelun aikana, tunnistaminen ja rekonstruktio- toimipide, todisteiden esittäminen kuulustelutavalle tai kuulustelun keskeyttäminen ovat tällaisia tapahtumia. Kuulustelukertomus saattaa lisäksi muodostua tekstikatkelmista. Kuulustelukertomus ei siis välttämättä ole aina yhtenäinen teksti.⁴⁷ Kuulustelupöytäkirjaan sisältyykin oikeastaan kaksi toisiaan täydentävää kertomusta: kuulusteltavan oma, hänen lausumiensa mukaan kirjattu kertomus sekä kertomus kuulustelusta: kuulustelukertomus ja tiedot, jotka on kirjattu kuulustelun etenemisestä⁴⁸. Kuulusteltavan vapaan kerronnan lomassa saattaa sen vuoksi olla kuulustelun kulkua kuvaava, muusta tekstistä lihavoinnilla erotettu merkintä, kuten *MERKITÄÄN: Todistajalle esitettiin tunnistuskuvasarja tuntu- merkkeihin sopivista miehistä*⁴⁹. tai *MERKITÄÄN: Kuultavan kuvaileman talon osoite*

⁴⁶ Esitutkintalaki 2011, 10. §

⁴⁷ Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 22; Vesterbacka 2007, 31.

⁴⁸ Vesterbacka 2007, 32

⁴⁹ Tampere, kuulustelukertomus 16e), s. 2

KUULUSTELUPÖYTÄKIRJAAN
SISÄLTYYKIN OIKEASTAAN
KAKSI TOISIAAN TÄYDENTÄVÄÄ
KERTOMUSTA: KUULUSTELTAVAN
OMA, HÄNEN LAUSUMIENSÄ MUKAAN
KIRJATTU KERTOMUS SEKÄ KERTOMUS
KUULUSTELUSTA: KUULUSTELUKERTOMUS
JA TIEDOT, JOTKA ON KIRJATTU
KUULUSTELUN ETENEMISESTÄ.

on Hämeenkatu 20⁵⁰.

Vuoropuhelu muiden tekstien kanssa voi olla tekstissä avointa, esimerkiksi suoria lainauksia⁵¹ kuulusteltavan kertomasta, tai epäsuoraa, kuten kytköksiä lakiteksteihin. Lisäksi tekstissä saattaa olla esitutkintalakiin liittyviä tietoja kirjattuina yksikön 1. persoonassa: *Minulle on kerrottu asemani, sekä oikeuteni ja velvollisuuteni tässä kuulustelussa*⁵². Poliisiorganisaation teksteissä pidetään yleensä tieto ja tietolähde mahdollisimman tiiviisti yhdessä, ja sen vuoksi mahdollinen tekstienvälinen vuoropuhelu on näkyvää. Tekstienvälinen vuoropuhelu voi toteutua kuulustelukertomuksissa myös siinä muodossa, että yksi kuulustelukertomus saattaa olla osa laajempaa asiakokonaisuutta. Samaa todistajaa on saatettu kuulustella useita kertoja, ja hänen kuulustelukertomuksensa voi olla osa laajempaa esitutkintapöytäkirjaa, jossa on muiden todistajien kuulustelukertomuksia ja niin edelleen. Joskus yksittäisessä kuulustelukertomuksessa saatetaan viitata aiempaan kuulustelukertomukseen, jolloin eri kuulustelut ikään kuin keskustelevat toistensa kanssa tai muodostavat yhdessä jatkumon. Näin voi tapahtua, kun esimerkiksi omaisuusrikoksesta epäiltyä kuulustellaan useaan kertaan ja epäil-

VUOROPUHELUN MUIDEN
TEKSTIEN KANSSA
VOI OLLA TEKSTISSÄ
AVOINTA, ESIMERKIKSI
SUORIA LAINAUKSIA
KUULUSTELTAVAN
KERTOMASTA,
TAI EPÄSUORAA,
KUTEN KYTKÖKSIÄ
LAKITEKSTEIHIN.

lyn rikoksen kuvaus tarkentuu kuulustelukertomus kerrallaan. Seuraavassa esimerkissä törkeään ryöstöön liittyvä syyllisyyden selvittäminen täsmentyy jokaisessa kuulustelukertomuksessa:

*Kiistan syyllistyneeni tässä asiassa mihinkään rikokseen*⁵³.

*Haluan muuttaa aikaisempaa kuulustelukertomustani. Tunnustan olleeni avunantajana R. T:n tekemässä ryöstössä.*⁵⁴

*Kiistan syyllistyneeni ryöstöön eilen illalla kioski Linnantuvasa Mäentakusenkadulla. En voi olla tekijä tähän tekoon, koska en ole käynyt eilen Linnantuvasa.*⁵⁵

*Haluan muuttaa aikaisempaa kuulustelukertomustani ja tunnustan syyllistyneeni ryöstöön jäljempänä kertomallani tavalla — —*⁵⁶.

* * *

Kuulustelukertomus on yksi teksti, jolla on monta tehtävää. Tämä on tyypillistä monille viranomais-teksteille. Kuulustelukertomuksen tärkein tehtävä on vastata sitä, mitä ja millä tavoin kuulusteltava on kertonut asioista kuulustelutilanteessa⁵⁷. Tässä suhteessa kyse on tekstin

⁵⁰ Turku, kuulustelukertomus 22, s. 2

⁵¹ Kuulustelukertomus on lähtökohteisesti kuulusteltavan referointia yksikön 1. persoonassa

⁵² Helsinki, kuulustelukertomus 32, s. 2

⁵³ Tampere, kuulustelukertomus 18a), sivu 2

⁵⁴ Tampere, kuulustelukertomus 18b), sivu 1.

⁵⁵ Tampere, kuulustelukertomus 18c), sivu 2.

⁵⁶ Tampere, kuulustelukertomus 18d)1, sivu 1

⁵⁷ Vesterbacka 2007, 7

käytettävyydestä syyteharkinnassa ja osittain mahdollisen oikeudenkäynnin valmistelussa. Kuulustelukertomuksen tulee lisäksi olla kirjattu kuulusteltavan tarkoittamalla ja haluamalla tavalla⁵⁸: kertomuksen pitäisi olla eräänlaista kansalaisen tarkoituksenmukaista referointia viranomaisen toteuttamana. Jos kyseessä on yksinkertainen rikosepäily, kuulustelukertomus voi olla lyhyt: *Tunnustan tehneeni kyseisen rikoksen – –. Laitoin kaupasta ottamiini paperikasseihin tupakkaa ja poistuin maksamatta. Minulla ei ollut aikomustakaan maksaa niitä, sillä ei minulla olisi niitä ollut vara maksaa. Olisin polttanut tupakat itse, en tunnusta, että aikomukseni olisi ollut myydä röökejä eteenpäin.*⁵⁹ Tällaisessa tapauksessa kuulustelukertomuksen kirjaaminen on ikään kuin hallinnollinen toimenpide, ja kuulusteltava voi kokea tulleensa kuulluksi omassa asiassaan. Lukijalle tämä tehtävä ilmenee jossakin määrin ”kuulusteltavan näköisenä” tekstinä. Kuulusteltavalla on mahdollisuus päättää, hyväksyykö hän kuulustelijan kirjaaman kertomuksen ikään kuin referointina hänen suullisesti kertomastaan.

Kuulustelukertomuksen tarkastamisesta, korjaamisesta ja allekirjoittamisesta annetaan Käsikirjassa esitutkintapöytäkirjan laadinnasta⁶⁰ seuraavat ohjeet: ”Pöytäkirjattu kertomus on heti kuulustelun päätyttyä annettava kuulusteltavan tarkastettavaksi. Kuulusteltavalta on tiedusteltava, onko hänen kertomuksensa oikein kirjattu. Kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä myös sellainen kirjaamista

KUULUSTELUKERTOMUS ON YKSI
TEKSTI, JOLLÄ ON MONTA
TEHTÄVÄÄ.

⁵⁸ Vesterbacka 2007, 7

⁵⁹ Helsinki, kuulustelukertomus 41, s. 2.

⁶⁰ Käsikirja esitutkimman laadinnasta 2010, 23

koskeva korjaus- tai lisäyspyyntö, jonka vuoksi pöytäkirjaa ei ole muutettu. Pöytäkirjaa ei saa muuttaa sen jälkeen, kun kuulusteltava on sen tarkastanut ja pyydetty korjaukset ja lisäykset on tehty.” Kuulusteltava, kuulustelija sekä mahdollinen kuulustelutodistaja allekirjoittavat yhdessä kuulustelukertomuksen ja -pöytäkirjan⁶¹.

Allekirjoittamalla kertomuksen kuulusteltava osoittaa hyväksyvänsä sen, ja tämän perusteella voidaan tulkita, että oleelliset osat kertomuksesta ovat tulleet kirjatuiksi hänen tarkoittamallaan tavalla⁶². Tästä näkökulmasta kuulusteltavalla on valta joko hyväksyä pöytäkirja sellaisenaan tai vaatia siihen muutoksia eli korjauksia tai lisäyksiä. Hänellä on siis esitutkintalain 1987, 39. §:n nojalla oikeus asettaa valitsijaksi. Kuulustelukertomus on tekstikokonaisuutena tulosta kuulustelijan ja kuulusteltavan yhteistyöstä sekä eräänlaisesta neuvottelusta. Lisäksi kuulustelukertomuksen kirjoittaja yhtä aikaa käyttää viranomaisena julkista valtaa ja palvelee kuulusteltavaa.

* * *

Tekstin tuottamiseen ja tekstiin liittyy kysymys vallasta. Tämä korostuu, koska on kyse institutionaalisessa ympäristössä tuotetusta tekstistä.⁶³ Tässä artikkelissa sivutaan ainoastaan tekstin tuottamiseen

ja itse tekstiin liittyvää valtaa. Kuulustelukertomus syntyy kuulustelutilanteessa, jossa näyttäytyy valta-asetelma kuulustelijan eli virkavallan edustajan ja kuulusteltavan eli kansalaisen välillä. Viestintätilanteena kuulustelu voidaan luokitella epäsymmetriseksi siitä huolimatta, että kuulustelijat tavoittelevat tasavertaista keskustelua muun muassa sinuttele-
malla kuulusteltavaa yleis-

ten kohteliaisuusnormien ja tilanteen perusteella⁶⁴. Kuulusteltavan tulee olla läsnä kuulustelutilanteessa⁶⁵, ja tilanteessa kuulustelija esittää kysymyksiä, joihin kuulusteltavan pitää vastata. Lisäksi kuulustelija päättää muun muassa keskustelunaiheista sekä siitä, mikä keskustelussa on oleellista⁶⁶. Poliisin mahdollisesti käyttämä ammattikieli ja tilanteen poikkeuksellisuus voivat lisätä kuulustelutilanteen epätasa-arvoisuutta. Kuulustelussa asiantuntijavalta on kuulustelijalla, joka tietää rikosprosessin etenemisestä ja muista kuulusteluun liittyvistä seikoista enemmän kuin kuulusteltava⁶⁷.

Kuulustelutilanteen symmetrisyys voi vaihdella kuulustelun aikana. Monet poliisit käyvät niin sanotun alkukeskustelun eli jutustelevat kuulusteltavan kanssa hetken ennen varsinaista kuulustelua⁶⁸, ja tässä vaiheessa osapuolet ovat tasa-

KUULUSTELUKERTOMUS ON
TEKSTIKOKONAISETENA
TULOSTA KUULUSTELIJAN
JA KUULUSTELTAVAN
YHTEISTYÖSTÄ SEKÄ
ERÄÄNLAISETA
NEUVOTTELUSTA.

⁶¹ *Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010*, 23

⁶² Pöläinen 2003, 340

⁶³ *Ks. tästä myös Galdia 2008*, 15–16.

⁶⁴ *Karstinen 1998*, 154

⁶⁵ *Esitutkintalaki 1987*, 22. §

⁶⁶ *Karstinen 1998*, 150

⁶⁷ *Karstinen 1998*, 150

⁶⁸ *Poliisin haastattelu 1*, s. 2; *haastattelu 2*, s. 2; *haastattelu 4*, s. 2

vertaisia. Ajoittain kuulusteltava voi olla jopa dominoivampi osallistuja.⁶⁹ Kuulusteltavan henkilötietojen tarkistusvaiheessa taas kuulustelija hallitsee keskustelua. Hänellä on myös kokonaisvastuu tilanteen onnistumisesta, mikä vaikuttaa hänen dominoivaan rooliinsa kuulustelutilanteessa. Kuulustelijan vastuulla on se, että kuulustelukertomus etenee kuulusteltavan kertoman mukaisesti, kertomukseen kirjataan syyteharkinnan näkökulmasta keskeiset asiat ja että tilanteen johto säilyy hänellä.⁷⁰ Tilanteessa etenemistä ohjaa lisäksi kuulustelun luonne. Esimerkiksi uudelleenkuulustelussa pyritään useimmiten tarkentamaan aiemmin saatua kuulustelukertomusta, ja kuulusteltava on vastaajana⁷¹.

Valtasuhteet kuulustelutilanteessa eivät kuitenkaan ole täysin yksiselitteisiä. Kuulusteltavalla on mahdollisuus vallankäyttöön, jos hän esimerkiksi kieltäytyy kertomasta muuta kuin henkilötietonsa eli kieltäytyy antamasta aineksia kuulustelukertomukseen. Kuulusteltava voi suostua ainoastaan vastaamaan hänelle esitettyihin kysymyksiin ja kieltäytyä vapaasta kerronnasta. Lisäksi kuulusteltava voi pyytää paikalle asianajajan. Joskus kuulusteltava saattaa jopa (laittomasti) uhata kuulustelijaa väkivallalla ja pyrkiä näin häiritsemään kuulustelijan työskentelyä. Kuulusteltava voi myös kieltäytyä hyväksymästä valmista kuulustelukertomusta eli kieltäytyä allekirjoittamasta asiakirjaa.⁷²

⁶⁹ Karstinen 1998, 149.

⁷⁰ Karstinen 1998, 150.

⁷¹ Karstinen 1998, 109.

⁷² Karstinen 1998, 153.

KUULUSTELIJAN VASTUULLA ON
SE, ETTÄ KUULUSTELUKERTOMUS
ETENE KUULUSTELTAVAN KERTOMAN
MUKAISESTI, KERTOMUKSEEN
KIRJATAAN SYYTEHARKINNAN
NÄKÖKULMASTA KESKEISET ASIAT
JA ETTÄ TILANTEEN JOHTO SÄILYY
HÄNELLÄ.

Valta-asetelma heijastuu kuulustelun mittaan laadittavassa tekstissä. Kuulustelijan vuorovaikutustaidot, hänen esittämänsä kysymykset, hänen sananvalintansa sekä painotuksensa muovaavat kertomusta, joten kuulustelijalla on oma osuutensa kuulustelukertomuksen sisällössä⁷³. Yksinpä kuulustelussa käytettyjen kysymysten luonne vaikuttaa siihen, missä määrin kuulusteltava kertoo omia näkemyksiään, sekä siihen, ”kenen kertomus todella on ja miten luotettava se on”⁷⁴.

Kysymystä kertomuksen niin sanotusta omistajuudesta on pohdittu kansainvälisessä oikeuslingvistiikassakin. Kanadalaisia rikostapauksia tutkittaessa⁷⁵ oli nähty epäiltyjen tunnustuksissa viitteitä siitä, että kaikki heidän sanomakseen kuulustelukertomuksiin kirjatut lausumat eivät olleetkaan heidän. Muun muassa kanadanenglannista poikkeavat piirteet ja poliisikielelle ominaiset piirteet viittasivat tähän⁷⁶. Lisäksi rikoksista epäiltyihin oli kohdistettu fyysistä väkivaltaa, jotta heidät saatiin pakotetuksi allekirjoittamaan kuulustelukertomukset⁷⁷. On kuitenkin syytä korostaa, että tutkimuksissa käsitellään kanadalaisia 1970- ja 1980-lukujen rikostapauksia sekä oikeusprosesseja pääosin todistelun kannalta. Kanadan oikeusjärjestelmään liittyvien tutkimusten soveltaminen Suomeen on ongelmallista, sillä maiden oi-

keusjärjestelmät ovat erilaisia⁷⁸. Kuulustelua säätelevät ohjeistukset ja lait poikkeavat toisistaan, ja kuulustelun asema rikostutkinnassa ja oikeudenkäynnissä vaihtelee eri maissa⁷⁹.

Suomessa esitutkintalain 1987, 24. §:ään on kirjattu seuraavasti kuulusteltavan kohtelusta: ”Kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan käyvän lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa käyttää tietoisesti väärää ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyn vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja.”

* * *

Kuulustelukertomuksessa on monta ääntä. Kun tarkastellaan kuulustelukertomusta viranomais tekstin edustajana, voidaan havaita runsaasti moniaineksisuutta ja -äänisyyttä⁸⁰. Kirjoittajan näkökulmasta kuulustelukertomus onkin haastava teksti. Kirjoittajan työskentelyyn vaikuttaa kuulusteluun liittyvä lainsäädäntö, mutta samalla hänen tulisi tavoittaa mahdollisimman aidosti kuulusteltavan ääni. Kuulustelukertomuksen on oltava rakenteeltaan ja sananvalinnoiltaan selkeä, yhtenäinen ja puolueeton kokonaisuus, jotta se täyttää syyttäjän, asianajajan, eri asianosaisten ja

⁷³ Ellonen ym. 1996, 8

⁷⁴ Ellonen ym. 1996, 43

⁷⁵ Gregory 2000, 219

⁷⁶ Gregory 2000, 19–20

⁷⁷ Gregory 2000, 19

⁷⁸ Karstinen 1998, 8

⁷⁹ Karstinen 1998, 8

⁸⁰ Hallinnon tekstien moniäänisyydestä esim. Kankaanpää 2007b, Tiililä 2007

toimittajien tekstiin liittyvät tarpeet. Voitaisiinkin ajatella, että kuulustelukertomuksessa näkyy eri tekstilajien aktivoituminen⁸¹: ”tekstit sisältävät – – keskenään erilaisia ja jopa ristiriitaisia elementtejä, joilla saattaa olla monia funktioita”⁸². Kuulustelukertomukseen on mahdollista sisällyttää yhtä aikaa juridisia ilmauksia, yleiskielisiä aineksia ja mahdollisesti puhekieltä, koska ne tekevät tekstistä niin esitutkintaprosessiin sopivaa kuin kuulusteltavan näköistäkin. Tässä aktivoituvat samanaikaisesti rikosprosessiin liittyvä ja syyteharkinnan mahdollistava dokumentti sekä yksittäisen kansalaisen kertomus jostakin teosta tai tapahtumasta. Eri tekstilajien aktivoituminen samassa tekstissä on kuitenkin jonkinlaisessa ristiriidassa sen lähestymistavan kanssa, että kullakin tekstilajilla olisi vain yksi (pää)tehtävä.

Kuulustelukertomuksen käytettävyys rikosprosessin kannalta on oleellista. Tästä syystä tekstiin kirjataan asioita huomattavasti yksityiskohtaisemmin ja toisteisemmin kuin viranomaisteksteissä yleensä. Esimerkiksi tiettyä tapahtumasarjaa saatetaan kuvata seuraavasti:

Menimme kauppaan varta vasten anastamaan koreja. Meillä on molemmilla polkupyörät ja niiden kyytiin mahtuu kunkin kerrallaan 4 koria. Ko. kaupassa pääsee pullohuoneesta suoraan parkkiballiin. Minä menin pullonpalautusluukusta sisään ja avasin pullohuoneen rautaoven, josta pääsi siis parkkiballiin. Vartijan tullessa paikalle olin ottanut 5

KUULUSTELUKERTOMUKSEEN ON MAHDOLLISTA SISÄLLYTTÄÄ YHTÄ AIKAA JURIDISIA ILMAUKSIA, YLEISKIELISIÄ AINEKSIA JA MAHDOLLISESTI PUHEKIELTÄ, KOSKA NE TEKEVÄT TEKSTISTÄ NIIN ESITUTKINTAPROSESSIIN SOPIVAA KUIN KUULUSTELTAVAN NÄKÖISTÄKIN.

⁸¹ Heikkinen & Vuolainen 2012, 36

⁸² Solin 2006, 87

*korja valmiiksi parkkiballiin ja Takalalla oli kaksi. Takala lähti juoksemaan pakoon ja minä jäin paikalle vartijan kanssa odottamaan poliisia. Poliisit tulivat melko nopeasti ja veivät minut poliisitalolle.*⁸³

Pyrkimys korostaa kuulusteltavan ääntä ilmenee esimerkiksi tekstin rakenteessa, asiasisällön käsittelytavassa ja kieliasussa. Kuulustelukertomus on tavallisesti kokonainen teksti, mutta se voi joskus koostua tekstikatkelmistakin. Teksti etenee yleensä vapaana kerrontana yksikön 1. persoonassa, ja sen lomassa voi olla kysymys–vastaus–parien jaksoja. Esimerkiksi asiasisällöltään laajojen talousrikosten tutkinnassa tai uusintakuulusteluissa suurin osa kuulustelukertomuksen tekstistä voi olla kysymyksiä ja vastauksia⁸⁴. Pääasiassa kirjoittaja etäännyttää itsensä tekstistä, mutta – poikkeuksena muista viranomaisteksteistä – hän voi tulla esiin tekstissä joko suoraan, jos hän esittää kysymyksiä, tai välillisesti, jos tekstiin kirjataan merkin­tä, kuten ”Kuulustelussa pidetään tauko kello 10.00–10.15.” Lihavointia käytetään erottamaan kysymykset ja merkin­nät kuulusteltavan kertomuksesta⁸⁵.

Kuulusteltavan ääntä pyritään vahvistamaan kirjoittamalla teksti yksikön 1. persoonassa. Saman tavoitteen vuoksi asiallista yleiskieltä edustavassa tekstissä voi olla puhekielisiä sananvalintoja (*kuus-*

ki, sytkäri)⁸⁶, mikäli se on tarkoituksenmukaista. Puhekieliset sanat ja ilmaukset kirjoitetaan yleiskielisesti (*kilomiäs > kilomies, punane > punainen*)⁸⁷. Kokonaisuudessaan puhekielisiä virkerakenteita, sanamuotoja, kirjoitusasuja ja täytesanoja suositaan vain suorissa lainauksissa⁸⁸. Myös niitä kuulustelukertomuksessa käytetään enemmän kuin viranomais­teksteissä tavallisesti, sillä suorat lainaukset synnyttävät lukijalle mielikuvaa kuulusteltavasta ja elävöittävät tekstiä.

Luonnollisesti samassa tehtävässä ovat myös kuulusteltavan omat ilmaukset tai jonkin ammattialan sananvalinnat, joita tekstissä pyritään käyttämään. Edellä mainituista systistä

kuulustelukertomuksista voidaan erottaa muun muassa seuraavanlaisia ilmauksia:

*Kuski ei vastannut meille – –*⁸⁹.

*Menimme sinne sitten koko porukalla – –*⁹⁰.

*Olen rypännyt kaksi kuukautta putkeen, joten en oikein osaa sanoa*⁹¹.

* * *

Kuulustelukertomus muistuttaa joiltakin osin tutkimushaastattelua, joten

⁸³ Turku, kuulustelukertomus 39, s. 2.

⁸⁴ Poliisin haastattelu 4, s. 2.

⁸⁵ Vesterbacka 2007, 31

⁸⁶ Esimerkit Vesterbacka 2007, 6

⁸⁷ Esimerkit Vesterbacka 2007, 15

⁸⁸ Vesterbacka 2007, 6

⁸⁹ Helsinki, kuulustelukertomus 17, s. 2

⁹⁰ Tampere, kuulustelukertomus 12a), s. 2

⁹¹ Tampere, kuulustelukertomus 10b), s. 2.

tutkimushaastattelu voitaisiin tulkita kuulustelun lähilajiksi. Tekstilajit syntyvät samantyyppisissä tilanteissa, ja niin kuulusteluun liittyvän haastattelun kuin tutkimushaastattelunkin tavoitteena on tiedonhankinta. Kummankin tilanteen teema on myös osallistujien tiedossa ennen varsinaista puhetilannetta, mutta kuulusteluissa tematiikka liittyy aina epäilyyn rikokseen. Tutkimushaastattelut erotellaan pääosin strukturoituihin ja strukturoimattomiin sen mukaan, miten valmiiksi ja sitoviksi haastattelukysymykset on muotoiltu⁹². Kuulustelustrategiaan pohjautuvat kuulustelut muistuttavat strukturoitua haastattelua siinä suhteessa, että kuulusteluissa voidaan hyödyntää tiettyjä, ennakoon suunniteltuja kysymyksiä käytettäessä kysymys–vastaus-menetelmää. Toiminta kuulustelutilanteessa voi kuitenkin edetä myös puolistrukturoitujen teemahaastattelujen kaltaisesti. Silloin käsitellään tiettyjä teemoja, ja kysymykset saattavat olla muodoltaan vaihtelevampia kuin strukturoidussa haastattelussa. Lisäksi kuulustelu voidaan toteuttaa strukturoimattoman haastattelun tavoin, jolloin kuulusteltava kertoo käsiteltävästä asiasta vapaasti, mutta hän ei yksin ohjaa tilanteen muotoutumista.⁹³

Osallistujien yhteistyö ja neuvottelu ovat sekä kuulustelukertomuksen että tutkimushaastattelun synnyn edellytyksiä. Kuulusteluun ja haastatteluun osallistujilla voidaan hahmottaa tietyt, tilanteen keston ajan pysyvät roolit. He työskentelevät kuulustelijan ja kuulustel-

OSALLISTUJIEN YHTEISTYÖ
JA NEUVOTTELU OVAT SEKÄ
KUULUSTELUKERTOMUKSEN ETTÄ
TUTKIMUSHAASTATELUN SYNNYN
EDELITYKSIÄ.

⁹² Tiittula & Ruusuvaara 2005, 11; Hirsijärvi ym. 2007, 203

⁹³ Eri haastattelulajeista esim. Tiittula & Ruusuvaara 2005.

tavan, haastattelijan ja haastateltavan tai tiedon hankkijan ja tiedon antajan rooleissa.⁹⁴ Kuulustelutilannetta on mahdollista verrata myös kerronnalliseen haastatteluun⁹⁵, jos käsitellään kuulusteltavan kokemuksia, havaintoja ja toimintaa tietyssä tilanteessa.

Kuulusteluja ei välttämättä nauhoiteta tai videoida, mutta tutkimushaastatteluja on tapana nauhoittaa. Kuulustelut ja haastattelut perustuvat ihmisten puheeseen tietyssä tilanteessa, ja kummassakin tapauksessa puhe muokataan kirjoitukseksi muussa yhteydessä. Kuulustelukertomus kirjoitetaan tavallisesti kuulustelun aikana vähitellen, kun tutkimushaastattelu voidaan purkaa tekstiksi litteroimalla puhe jälkeinpäin⁹⁶. Haastattelu voidaan raportoida jälkeinpäin turvautumalla nauhoitukseen, mutta kuulustelusta kirjattava kuulustelukertomus tulee hyväksyttävä kuulusteltavalla välittömästi kuulustelun jälkeen⁹⁷. Kuulustelupöytäkirjan ja -kertomuksen tarkistamisesta myös säädetään erittäin tarkasti sisäasiainministeriön antamissa ohjeissa⁹⁸.

Kuulustelukertomus ja tutkimushaastattelu muistuttavat toisiaan myös purkaja- kirjoittajan tehtävien näkökulmas-

ta. Kuulusteltava tai haastateltava saattaa puolistrukturoidussa tai strukturoimattomassa haastattelussa puhua runsaasti, osin epäloogisesti ja toisarvoisista asioistakin, mutta kirjoittajan veloitteena on tuottaa tiivis, looginen ja olennaiseen sisältöön keskittyvä teksti. Kumpikin tilanne on saavuttanut tavoitteensa, jos lopputuloksena on enimäkseen kuulusteltavan sekä haastateltavan kaltaista ja heidän hyväksymäänsä tekstiä. Kuulusteluiden uusiminen tai kytkeminen

osaksi kuulustelujen ketjua on melko tavanomaisista, mutta haastatteluja ei välttämättä toisteta tai ketjuteta muiden haastatteluiden kanssa.

* * *

Kuulustelukertomusta voi kuvata moniaineksiseksi ja -ääniseksi viranomais-tekstiksi. Tekstin tulee olla muodoltaan lain ja asetuksen mukaista eli syyteharjinnan, mahdollisen oikeudenkäynnin valmistelun ja monenlaisten lukijoiden tarpeiden näkökulmasta käytettävää. Lain ja asetuksen äänien ohella tekstissä on läsnä kuulusteltavan ääni. Kuulustelukertomusta saatetaan lukea myös kertomuksena kuulustelusta: teksti voi esittää lukijalle kuulustelukertomuksen lomassa tietoja kuulustelutilanteen kehittymisestä, kuten siirtymistä vapaan kerronnan ja kysymys-vastaus-menetelmän välillä, pidetyistä tauoista ja esitetyistä todisteista.

Tekstin rakenne, asiasisällön käsittely-

94 Tiittula & Ruusuvaara 2005, 14.

95 Tiittula & Ruusuvaara 2005, 12

96 Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 14, Tiittula & Ruusuvaara 2005, 16

97 Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 23

98 Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2010, 23

tapa ja kieliasu ilmentävät kuulustelukertomuksen luonnetta. Kertomus voi koostua yksikön 1. persoonassa kirjoitetusta tekstistä, paikoitellen kysymys–vastauspareista tai merkinnöistä, jotka kuvaavat kuulustelusta poikkeavia tapahtumia. Teksti saattaa myös koostua katkelmista. Jos kirjoittaja käyttää yksikön 1. persoonaa, hän etäännyttää itsensä tekstin taustalle, mutta hän voi tulla esiin välillisesti merkintöjen tai suoraan esitettyjen kysymysten avulla. Pääosin kuulustelukertomus noudattelee asiallista yleiskieltä, mutta tekstissä saatetaan käyttää puhekielisiä ilmauksia, suoria lainauksia sekä jonkin erikoisalan sanastoa kuulusteltavan äänen vahvistamiseen. Kuulustelukertomuksen kirjaajan toimintaan sekä tekstiin vaikuttaa myös poliisiorganisaation ja poliisilaitoksen tasoihin jakautuva yhteisö. Tilanteeseen kytkeytyvä valta-asetelma viranomaisen ja kansalaisen välillä näyttyy tekstissä erilaisina rakenteellisina ja kielellisinä piirteinä.

Jos kuulustelua ja haastattelua tarkastellaan tekstilajeina, ne muistuttavat toisiaan. Yhteisiä piirteitä ovat esimerkiksi tilanteen ennakkoon suunniteltu sisältö ja rakenne, jotka erottuvat tekstissä, puhutun muokkaaminen kirjoitetuksi sekä odotus kuulusteltavalle ja haastateltavalle luonteenomaisesta ja hänen hyväksymästään tekstistä.

Kuulustelukertomuksen kenties ominaisin piirre on juuri erilaisten lähtökohtien ja tavoitteiden synnyttämä jännite, jossa virallinen ja epävirallinen kohtaavat. Jännitettä luo se, että kirjoittajan tulee noudattaa muotomääräyksiä, pyrkiä tuottamaan kuulusteltavan näköistä tekstiä,

KUULUSTELUKERTOMUSTA
SAATETAAN LUKEA MYÖS
KERTOMUKSENA KUULUSTELUSTA:
TEKSTI VOI ESITTÄÄ LUKIJALLE
KUULUSTELUKERTOMUKSEN LOMASSA
TIETOJA KUULUSTELUTILANTEEN
KEHITTÄMISESTÄ, KUTEN
SIIRTYMISTÄ VAPAAN KERRONNAN
JÄ KYSYMYS-VASTAUS-MENETELMÄN
VÄLILLÄ, PIDETYISTÄ TAVOISTA JA
ESITETYISTÄ TODISTEISTA.

KUULUSTELUKERTOMUKSEN KENTIES
OMINAISIN PIIRRE ON JUURI
ERILAISTEN LÄHTÖKOHTIEN JA
TAVOITTEIDEN SYNNYTTÄMÄ
JÄNNITE, JOSSA VIRALLINEN JA
EPÄVIRALLINEN KOHTAAVAT.

noudattaa yhteisön käytänteitä ja tehdä erilaisia ratkaisuja kuulustelutilanteessa. Nämä kaikki heijastuvat myös tekstissä.

Muotomääräysten noudattaminen saattaa näkyä tekstissä esimerkiksi seuraavasti: *Minulle on ilmoitettu oikeuteni ja velvollisuuteni ennen kuulustelun alkua. En tarvitsse kuulustelutodistajaa.*⁹⁹ Kuulustelukertomuksen alkuun kirjattu tiedonanto on yksi esimerkiksi siitä, kuinka muotomääräysten noudattaminen heijastuu tekstiin. Tiedonannon taustalla on esitutkintalain 1987, 29. §, jonka mukaan kuulusteltavalle ”on ennen kuulustelua ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnessa”. Lisäksi taustalla on esitutkintalain 1987, 30. §, jonka perusteella kuulusteltavalle on ennen kuulustelua ”ilmoitettava hänen oikeudestaan pyytää kuulustelutodistaja paikalle”.

Tekstin ”kuulusteltavan näköisyys” on suhteellista, ja se voi vaihdella esimerkiksi rikostyyppin, rikosnimikkeen ja kuulusteltavan aseman mukaan. Useat kokeneet kuulustelijat¹⁰⁰ luonnehtivatkin kuulustelukertomusta yhteistyön tuloksena syntyneeksi kompromissiksi. Tämä pürre voi näkyä tekstissä esimerkiksi tasapainoiluna virallisen ja epävirallisen kielenkäytön välillä:

*Kaljat joimme yhden kaverini luona, joille minä tarjosin kaljat*¹⁰¹.

⁹⁹ Helsinki, kuulustelukertomus 1, s. 1.

¹⁰⁰ Poliisin haastattelu 1, s. 2; haastattelu 2, s. 2; haastattelu 3, s. 2; haastattelu 4, s. 2

¹⁰¹ Turku, kuulustelukertomus 24, s. 2

*Myönnän syyllistyneeni varkauteen ja suostun asian sovitteluun. Olen myös valmis korvaamaan aiheuttamani vahingot kauppiaille.*¹⁰²

*Metsän ja kävelytien välissä on pikkuinen oja, missä kaaduvin räbmälleni. Tässä vaiheessa kuulin poliisiautojen sireenin luullen, että minulla on koirat perässä. Kaatuessani kassalaatikko putosi ojaan ja setelit levisivät ympärinsä ja seteleitä oli vähän kiinni myös kassalippaassa. Kahmasin tuken rahaa nopeasti mukaani ja lähdin juoksemaan kävelytieltä kohti Nikimvylää.*¹⁰³

USEAT KOKENEET
KUULUSTELIJAT
LUONNEHTIVATKIN
KUULUSTELUKERTOMUSTA
YHTEISTYÖN TULOSENA
SYNTYNEEKSI
KOMPROMISSIKSI.

Yhteisön käytänteet voivat osittain pohjautua kuulustelun kirjaamisesta annettuihin ohjeisiin ja säädöksiin. Sellaiset ovat myös erilaisten kuulustelukertomuksiin liittyvien kysymysten ja tiedonsaantitapojen ilmaisimien taustalla:

*Onko sinulla huomauttamista kuulustelun kulusta? – Ei ole.*¹⁰⁴

*Kysyttäessä tänään kiinni otettaessa halustani olevasta maastopyörästä niin voin sanoa että olen sen anastanut noin pari viikkoa sitten lähellä Puutoria olevan kerrostalon pibasta*¹⁰⁵.

Konkreettiseen kuulustelutilanteeseen liittyvät ratkaisut näkyvät usein tekstissä,

¹⁰² Turku, kuulustelukertomus 39, s. 2.

¹⁰³ Tampere, kuulustelukertomus 18d1), s. 1.

¹⁰⁴ Helsinki, kuulustelukertomus 14c), s. 12.

¹⁰⁵ Turku, kuulustelukertomus 8, s. 2

sillä tekstin on tarkoitus välittää kuulus-
telukertomuksen ohella kertomus kuu-
lustelusta tilanteena:

*MERKITÄÄN: Kuulusteltavalle näy-
tettiin poliisin tapahtumapaikalta taka-
varikoimaa viilaa¹⁰⁶.*

*MERKITÄÄN: Kuulusteltavaa on
muistutettu todistajan totuudessa pysy-
misvelvollisuudesta¹⁰⁷.*

Kuulustelukertomus on tekstilajina
luonnehdittavissa varsin vakaaksi ja
standardoiduksi. Tekstin tuottamisesta
eli kuulustelutilanteesta pyritään anta-
maan määräyksiä ja ohjeita, vaikka se
onkin ”standardoimaton, yksilöllinen,
osittain ennalta-arvaamaton tilanne”¹⁰⁸.
Kuulustelukertomus siis tuotetaan teks-
tinä varsin erilaisten vaatimusten ja odo-
tusten keskellä. Kirjoittajalle tämä on
vaativa, mutta myös inspiroiva lähtökoh-
ta – kuka tietää, mitä rallireitin varrella
voikaan kokea?

Teksti pohjautuu väljästi Genreanalyysi
– tekstilajitutkimuksen käytäntöä -verk-
kojulkaisussa olevaan artikkeliin Kuu-
lustelukertomus viranomaistekstinä.
Kotimaisten kielten keskuksen verkko-
julkaisuja 29, Helsinki 2012. Osa käsillä
olevan artikkelin esimerkeistä on peräi-
sin kirjoittajan tekeillä olevan väitöskir-
jan tekstiaineistosta.

¹⁰⁶ Tampere, kuulustelukertomus 7e), s. 3

¹⁰⁷ Helsinki, kuulustelukertomus 23, s. 2

¹⁰⁸ Ellonen ym. 1996, 48

KUULUSTELUKERTOMUS SIIS
TUOTETAAN TEKSTINÄ VARSIN
ERILAISTEN VAATIMUSTEN JA
ODOTUSTEN KESKELLÄ.

ESIMERKKIAINEISTO

telukertomuksia. Aineisto on kirjoittajan hallussa.

Haastatteluaineisto

- Poliisin haastattelu 1 (2013). Haastatteluraportti on kirjoittajan hallussa.
- Poliisin haastattelu 2 (2013). Haastatteluraportti on kirjoittajan hallussa.
- Poliisin haastattelu 3 (2013). Haastatteluraportti on kirjoittajan hallussa.
- Poliisin haastattelu 4 (2013). Haastatteluraportti on kirjoittajan hallussa.

Tekstiaineisto

- Helsinki: Talousrikoksista epäiltyjen ja todistajien julkiset kuulustelukertomukset vuosilta 2007–2008. Kuulustelukertomuksia on yhteensä 49 kappaletta, 27 epäillyn ja 22 todistajan kuulustelukertomusta. Aineisto on kirjoittajan hallussa.
- Tampere: Talousrikoksista epäiltyjen ja todistajien julkiset kuulustelukertomukset vuosilta 2007–2008. Kuulustelukertomuksia on yhteensä 118 kappaletta, 94 epäillyn ja 24 todistajan kuulustelukertomusta. Aineisto on kirjoittajan hallussa.
- Turku: Talousrikoksista epäiltyjen ja todistajien julkiset kuulustelukertomukset vuosilta 2007–2008. Kuulustelukertomuksia on yhteensä 47, kaikki epäillyn kuulus-

LÄHTEET

- Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 17.6.1988/575. Finlex-tietokanta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1988/19880575>. Viitattu 11.10.2013.
- Johnson, Alison (2007). Collecting evidence: calls to the emergency services and first encounters with witnesses and suspects. Police interviews – from talk to text and text to talk. Teoksessa An introduction to forensic linguistics: language in evidence. Coulthard, Malcolm & Alison Johnson (toim.) (2007). The Routledge Handbook of Forensic Linguistics. Routledge. Lontoo & New York. S. 80–87.
- Ellonen, Erkki, Eija Karstinen, Eija & Veli-Eino Nykänen (1996). Kuulustelutaktiikka. Poliisin oppikirjasarja 1/96. Sisäasianministeriö, poliisiosasto. Helsinki.
- Esitutkintalaki 30.3.1987/449. Finlex-tietokanta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870449>. Viitattu 11.10.2013.
- Esitutkintalaki 22.7.2011/805 (voimassa 1.1.2014 alkaen). Kelan lakipalvelu: <http://plus.edilex.fi/kela/fi/lainsaadanto/20110805>. Viitattu 23.9.2013.
- Galdia, Marcus (2008). Oikeuskielen pragmaattiset aspektit.

Teoksessa Richard Foley, Tarja Salmi-Tolonen, Iris Tukiainen & Birgitta Vehmas (toim.): Kielen ja oikeuden kohtaamisia. Heikki E. S. Mattilan juhlaKirja. Talentum. Helsinki. S. 13–29.

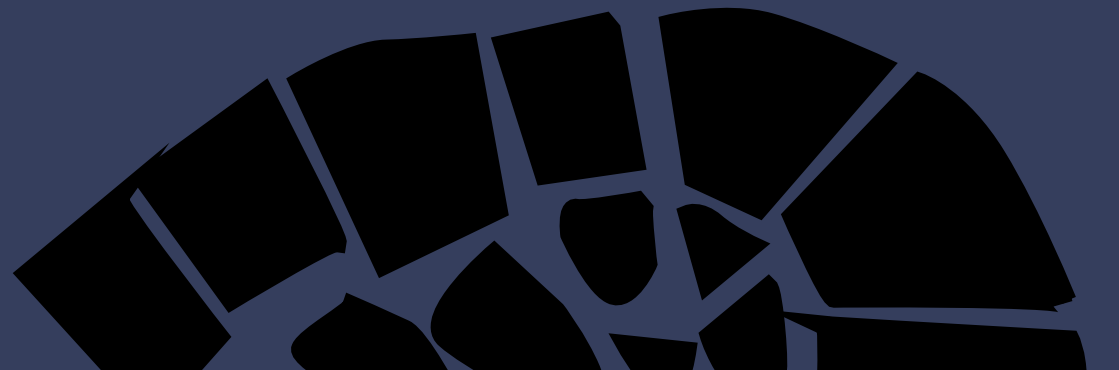
- Gregory, Michael (2000). Doing forensic linguistics. – Teoksessa Eija Ventola (toim.): Discourse and community. Doing functional linguistics. Gunter Narr Verlag. Tübingen. S. 19–27.
- Hahn, Gerald & Günther Schicht (1992). Vernehmungsstrategie. Überlegungen zum Strategiebegriff. *Kriminalistik* 46 (5). S. 291–294.
- Heikkinen, Vesa, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (2000). Teksti työnä, virka kielenä. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Gaudeamus. Helsinki.
- Heikkinen, Vesa (2007). Mitä se selkeä suomi oikein on? Alustus virkakieliseminaarissa 28.2.2009. <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2211>. Viitattu 11.10.2013.
- Heikkinen, Vesa (2008). Miten ymmärtää hallintolain kielipykälää? Teoksessa Richard Foley, Tarja Salmi-Tolonen, Iris Tukiainen & Birgitta Vehmas (toim.): Kielen ja oikeuden kohtaamisia. Heikki E. S. Mattilan juhlaKirja. Talentum. Helsinki. S. 47–63.
- Heikkinen, Vesa & Eero Voutilainen (2012). Genre – monitieteinen näkökulma. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen,

- Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.): Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja. Gaudeamus. Helsinki. S. 17–47.
- Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara (2007). Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Tammi. Helsinki.
 - Kankaanpää, Salli (2007a). Virkatekstitkin voivat muuttua. Puheenvuoro virkakieliseminaarissa 28.2.2007. <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2237>. Viitattu 11.10.2013.
 - Kankaanpää, Salli (2007b). Helsingin lehdistötiedotteiden kieli. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1086. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
 - Karstinen, Eija (1998). Keskustelusta pöytäkirjaksi. Kuulustelijoiden ja rikoksesta epäiltyjen viestintä poliisikuulustelussa. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 2/1998. Poliisiammattikorkeakoulu. Espoo.
 - Kostiainen, Erva (2002). Esituttokinnan tiedonhankinta. Tapaus tutkimus tiedonhankinnan käytännöistä, rooleista, ongelmista ja tiedonlähteistä poliisin esituttokinnassa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Tampere.
 - Käsikirja esituttokintapöytäkirjan laadinnasta (2010). Sisäasiainministeriö. Poliisiosasto. Helsinki. [http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/Liite_esituttokinta_ptk/\\$file/Liite_esituttokinta_ptk.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/Liite_esituttokinta_ptk/$file/Liite_esituttokinta_ptk.pdf). Viitattu 11.10.2013.
 - Lager, Irma (1994). Lainkäytön pääasiat. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki.
 - Leppänen, Markku (2004). Poliisin esituttokinnan laatu. Lisensiaatintyö. Tampereen yliopisto. Hallintotieteen laitos. Tampere.
 - Luukka, Minna-Riitta (2000). Näkökulma luo kohteen: diskurssitutkimuksen taustaoletukset. – Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.): Kieli, diskurssi & yhteisö. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielen tutkimuksen keskus. Jyväskylä. S. 133–160.
 - Pölönen, Pasi (2003). Henkilödistelu rikosprosessissa. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki.
 - Solin, Anna (2006). Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.): Genre – tekstilaji. Tietolipas 213. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. S. 72–95.
 - Tiililä, Ulla (2007). Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuus päätösten kielestä ja konteksteista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1108. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
 - Tiililä, Ulla (2008). Perusteltuja päätöksiä? Etuuspäätökset kirjoitettujen ja kirjoittamattomien lakien ristipaineissa. Teoksessa Richard Foley, Tarja Salmi-Tolonen, Iris Tukiainen & Birgitta

Vehmas (toim.): Kielen ja oikeuden kohtaamisia. Heikki E. S. Mattilan juhlaKirja. Talentum. Helsinki. S. 395–415.

- Tiittula, Liisa & Johanna Ruusu-
vuori (2005). Johdanto. Teoksessa
Liisa Tiittula & Johanna Ruusu-
vuori (toim.): Haastattelu. Tutki-
mus, tilanteet ja vuorovaikutus.
Vastapaino. Tampere. S. 9–21.
- Valtonen Marjo Rita (2005). Ta-
paustutkimus poliisin esitutkin-
nan dokumentoinnista: asiakir-
jahallinnan näkökulma. Infor-
maatiotutkimuksen väitöskirja.
Tampereen yliopisto. Informaa-
tiotutkimuksen ja interaktiivisen
median laitos. Tampere. Acta
Elektronica Universitatis Tam-
perensis 492. [http://tampub.uta.
fi/handle/10024/67536](http://tampub.uta.fi/handle/10024/67536). Viitattu
11.10.2013.
- Vesterbacka, Marko (2007). Kuu-
lustelukertomuksen kirjaamises-
ta. Opetusmoniste. Poliisikoulu
(1.1.2008 alkaen Poliisiammatti-
korkeakoulu). Tampere.

“Hänellä oli syvä viilto kaulassa,
joka oli hänen kuolinsyynsä.”

HEIKKI HIILAMO

TIMANTTIA METSÄSTÄMÄSSÄ JA HIOMASSA – MITEN SYNTYY YTIMEKÄS JA SELKEÄ TEKSTI

HEIKKI HIILAMO ON
SOSIAALIPOLITIIKAN PROFESSORI
HELSINGIN YLIOPISTOSSA.

HIILAMO TUNNETAAN MYÖS
TUTKIVANA JOURNALISTINA.
ENNEN TIEDEURAANSA HÄN
TYÖSKENTELI TOIMITAJANA MUUN
MUASSA UUDESSA SUOMESSA JA
YLEISRADIOSSA. HIILAMO ON
JULKAISSUT LUKUISIA TEOKSIA
JA TUTKIMUKSIA, AIHEINA
MUUN MUASSA SUOMEN
HÄVITTÄJÄHANKINNAT, PANKIT JA
TUPAKKATEOLLISUUS.

HIILAMO ON KAUPPATIETEIDEN
MAISTERI (1988), VALTIOTIETEIDEN
TOHTORI (2002) JA FILOSOFIAN
TOHTORI (2007).

Poikani sai kolmannen luokan päätteeksi kesätehtävän: hänen piti rakentaa talon pienoismalli. Kesän kuluessa pohdimme monia eri vaihtoehtoja, mutta ne hupenivat yksi toisensa jälkeen kesäloman päättymisen lähestyessä. Viimeisenä viikonloppuna ennen koulun alkua istuimme kesämökin laiturilla auringon jo kääntyessä laskuun. Ehdotin pojalle, että alkaisimme kaivaa laiturin alta savea ja rakentaisimme siitä talon. Koko pitkän illan nostimme paljain käsin savea puualustalle. Sen jälkeen kokosimme tikuista rungon, muotoilimme savea sen ympärille, tasoitimme pinnan ja viritimme katon tikuista ja ruohosta. Lopulta kasassa oli tukeva pieni savitalo.

Tapaus kuvaa tutkivan kirjoittamisen vaiheita: käsin kaivamme pohjamutien alta rakennusainetta, kokoamme sen yhteen, viritämme rungon ja sen ympärille rakennamme tarinan. Aluksi käsissä on vain harmaata massaa, lopussa suorakulmainen talo.

Olen harjoitellut tutkivaa kirjoittamista 1980-luvun lopusta alkaen. Käytän sanaa ”harjoitellut” siksi, että kirjoittaminen

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

on yksi niistä vaativista taidoista, joita ei voi koskaan oppia täydellisesti. Ensimmäiset juttuni julkaistiin Teknillisen korkeakoulun ja Helsingin kaupparkeakoulun ylioppilaskuntien julkaisemassa Contactor-lehdessä. Olin silloin 22-vuotias. Aluksi minulle

oli sisältöä tärkeämpää persoonallinen ilmaisu. Yritin olla luova ja omaperäinen kirjoittaja. Contactorin silloinen päätoimittaja Jari Sarasvuo neuvoi minua sanomalla, ettei joka lauseessa tarvitse räjäyttää pommia. Huomasin myös sen, että yritin paikata taitavalla sanankäytöllä puuttuvia faktoja. Vähitellen mielenkiintoni kohdistui yhä enemmän juttujen sisältöön ja taustayöhön.

Työskentelin sanomalehti Uudessa Suomessa, kun Suomen telakkateollisuuden lippulaiva, Wärtsilä Meriteollisuus, ajautui konkurssiin syksyllä 1989. Siitä tuli veronmaksajille miljoonien lasku. Pyörittelin tapausta usein mielessäni, keräsin materiaalia ja soittelin lähteille. Lopulta laadin tapahtumista sekalaisen kaavion, sellaisen kuin kuvittelin poliisien tekevän suurten talousrikosten yhteydessä. Halusin selvittää, kuka oli munannut ja missä. Jäin kuitenkin pian jumiin, enkä tiennyt miten edetä. Minulla ei ollut luottamuksellisia lähteitä eikä riittävästi muitakaan tietoja. Sain kuitenkin aikaiseksi kolumnin, joka herätti hieman keskustelua. Myöhemmin myös luottamuksellisia lähteitä alkoi löytyä. Tein juttuja ja kirjoja muun muassa pankeista ja Hornet-hävittäjistä.

Jo Uudessa Suomessa huomasin, että

HUOMASIN MYÖS
SEN, ETTÄ YRITIN
PAIKATA TAITAVALLA
SANANKÄYTÖLLÄ
PUUTTUVIA FAKTOJA.

talousaiheet olivat leipälajini. Ennen suurta lamaa 1990-luvun alussa talousjournalismi oli melko kehittymätöntä ja kesy. Se muistutti urheilujournalismia, jossa lähinnä kerrotaan kritiikittä, miten joukkueet tai yksilöt menestyvät. Kriittisempi ote

olisikin vaatinut syvällisempää analyysiä ja paneutumista monimutkaisiin kysymyksiin. Ne kiinnostivat minua ja sainkin etua siitä, että olin suorittanut ensimmäisen yliopistotutkintoni Helsingin kaupparkeakoulussa, missä opiskelin pääaineenani kansainvälistä liiketoimintaa.

Yksinkertainen tavoitteeni kirjoittajana oli ja on saada aikaan toimintaa. Se ei ole mahdollista, jos vastaanottaja ei ymmärrä viestiäni. En pyri niinkään herättelemään tunteita tai muistikuvia, vetoaan järkeen ja loogiseen ajatteluun. Tämä vaatii sitä, että kertomus pysyy selkeänä ja ymmärrettävänä.

* * *

Aloin 1990-luvulla työstää väitöskirjaa sosiaalipolitiikasta ja vähitellen siirryin toimittajan ammatista tutkijan ammattiin. Hyppy oli yllättävän suuri. Tiedon tuottamisen prosessit ja intressit sekä kirjoitustapaa koskevat konventiot ovat aivan erilaisia journalismissa ja tieteessä.

Tieteellisessä kirjoittamisessa selkeys ja loogisuus syntyvät kuin itsestään. Tieteen pelisääntöihin kuuluu, että käsitteet määritellään tutkimuksen alussa eikä niistä enää sen jälkeen jousteta ja että esitystapa on aina sama: johdanto,

tutkimuskysymys, aineisto ja menetelmä, analyysi ja johtopäätökset. Kaava on toimiva, mutta toki aika tylsä.

Aloittaessani tiedetekstejä huomasin sen, että automaattisesti vaihdoin käsitteitä tautologian välttämiseksi. Minulta kesti pitkään oivaltaa, että tiedeteksteissä samoihin asioihin viitataan aina samoilla käsitteillä – tautologiasta piittaamatta. Itse asiassa tuo käytäntö sopii hyvin myös muunlaiseen kirjoittamiseen, jos kyse on monimutkaisen asian yksinkertaistamisesta.

Pohdin seuraavassa, miten monimutkaisista aiheista voi kirjoittaa selkeästi ja ymmärrettävästi. Oli kyse tieteestä, journalismista tai vaikkapa poliisityöstä, voi kirjoitusprosessin tiivistää kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa kerätään materiaalia vastauksena tiettyyn tutkimuskysymykseen, juttuaiheeseen tai esitutkintaan. Toisessa vaiheessa materiaali jäsennetään ensimmäiseksi versioiksi tapahtumien kulusta. Kolmannessa vaiheessa tarina hiotaan lopulliseen muotoonsa.

* * *

Materiaalin kerääminen on yleensä hauskaa ja jännittävää. Siihen sisältyy vastaiskuja ja esteiden voittamista, epätoivon ja oivalluksen hetkiä, joita leimaa kuitenkin tietty huolettomuus. Kun materiaalia on riittävästi kasassa, tietää lopputuloksen syntyvän. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan vielä tarvitse kantaa huolta sen rakenteesta.

Riemullisin tiedonhankintakokemukseni tutkimusvaiheesta liittyy kirjaan,

MINULTA KESTI PITKÄÄN
OIVALTA, ETTÄ TIEDETEKSTEISSÄ
SAMOIHN ASIOIHIN VIITATAAN
AINA SAMOILLA KÄSITTEILLÄ -
TAUTOLOGIASTA PIITTAAMATTA.
ITSE ASIASSA TUO KÄYTÄNTÖ
SOPII HYVIN MYÖS MUUNLAISEEN
KIRJOITTAMISEEN, JOS KYSE
ON MONIMUTKAISEN ASIAN
YKSINKERTAISTAMISESTA.

jonka kirjoitin pakolaisia Chilessä pelastaneesta suomalaisdiplomaatista. Näin sattumalta Suomen televisiosta ruotsalaisen diplomaatin vanhan lausunnon, joka oli tallennettu haastattelu filmille vähän sen jälkeen, kun mies oli karkotettu joulukuussa 1973 Chilestä. Haastattelussa ruotsalaisdiplomaatti mainitsi, että vain Suomen asiainhoitaja Santiagossa auttoi häntä Chilen pakolaisten pelastamisessa. Päätin ottaa selvää, kuka tuo henkilö oli.

Alusta asti tuntui siltä kuin tarina syntyi melkein itsestään. Tunteettoman sankarin etsimisestä hahmottui kertomuksen runko, johon liittyi tapahtumia paitsi Santiagossa myös Helsingissä, Berliinissä ja Tukholmassa. Tapahtumien rekonstruktio oli siksi kiitollista, että palapeliä saattoi koota yhdistelemällä aikalaisten muisteluita ja arkistolähteitä. Yleistietoa oli saatavilla paljon Chilen politiikasta, vallankaappauksesta ja sotilasvallan vuosista, mutta pakolaisten kokemuksia oli kartoitettu vähemmän, Chilen solidaarisuusliikettä ja diplomaattien toimintaa vieläkin niukemmin. Tietoja löytyi kuitenkin juuri sopivasti – ei liian vähän, muttei liian paljonkaan. Kirjoitin materiaalia muistiin pitkin tutkimusmatkaa, ja tulokset oli lopulta hyvin helppo vetää yhteen.

* * *

Uskon, että haastavat kirjoitushankkeet vaativat paljon tiedostamatonta työskentelyä. Jo tiedonhaun aikana kirjoittaja

pohtii enemmän tai vähemmän tietoisesti vasta syntymässä olevansa kertomuksen rakennetta. Tuo rakenne toki ohjaa myös tiedonhakuja. Parhaimmillaan rakenne syntyy tiedonhaun yhteydessä – palaset loksahtelevat kohdalleen kuin itsestään.

Toisinaan materiaali on kuitenkin niin haastava ja aihe niin epämääräinen, ettei auta muu kuin vain lapioida materiaalia rohamlokaupalla kasaan tietämättä tarkkaan, mitä siitä oikein voisi syntyä. Pulmana on juuri se, ettei kertomusta ole vielä valmiina. Näkökulma on löydettävä paneutumalla syvälle materiaaliin.

Suomen tupakkapoliittisen yhdistyksen toiminnanjohtaja Mervi Hara pyysi minua syksyllä 2000 kirjoittamaan raportin siitä, mitä tupakkayhtiöiden sisäiset asiakirjat kertoisivat tupakka-teollisuuden toimista tupakkasääntelyn viivyttämiseksi Suomessa. Muutamaa vuotta aikaisemmin yhdysvaltalaisessa oikeudenkäynnissä oli tehty päätös, joka toi miljoonia tupakkayhtiöiden sisäisiä asiakirjoja julkisuuteen.

Tupakka-asiakirjat ovat syntyneet tupakan terveyshaittoihin liittyvän oikeudenkäynnin todisteluvaiheessa, jonka kuluessa toinen osapuoli voi pyytää toista osapuolta tuottamaan mitä tahansa oikeusjutun kannalta olennaista tietoa. Asiakirjat sisältävät jo aikaisemmin tunnettuja asiakirjoja, kuten julkaistuja tutkimuksia ja niiden yhteenvetoja, mainosmateriaalia ja kopioita lehtiartikkeleista. Kiinnostavin osa tupakka-asiakirjoista koostuu yritysten sekä niiden PR- ja

asianajotoimistojen sisäisistä dokumenteista. Mukana on muun muassa sisäistä ja ulkoista kirjeenvaihtoa, muistioita, suunnitelmia, toimintaohjeita, strategia-papereita, sopimuksia ja maksutositteita.

Asiakirjoja saattoi hakea vain hakusanoilla. Kansioihin ei ole mahdollista tutustua kuin rekonstruoimalla niitä jälkikäteen. Asiakirjat eivät kerro aina tarkasti tapahtumien kulusta. Esimerkiksi suunnitelmia on vaikea erottaa varsinaisista päätöksistä ja luonnoksia varsinaisista muistioista tai pöytäkirjoista. Asiakirjat ovat kuitenkin siinä mielessä autenttisia, että niitä laatineet henkilöt tuskin saattoivat kuvitella asiakirjojensa tulevan joskus julkisiksi, ja näin ollen ne välittävät editoimatonta ja historiallista kuvaa teollisuuden toiminnasta.

Edessäni oli samanaikaisesti aarre-kammio ja upottava suo. Vuonna 2000 alkanut tutkimustyö onkin edelleen kesken. Olen julkaissut lukuisia raportteja, lehtijuttuja, tieteellisiä artikkeleita ja väitöskirjankin aiheesta, mutta yhä edelleen käyn muutaman kuukauden välein etsimässä Philip Morrisin ja British American Tobaccon nettiarkistoissa uusia asiakirjoja hakusanalla ”Finland” ja pohdin, muuttaisivatko löytyneet asiakirjat kuvaa tupakkayhtiöiden roolista tupakkasääntelyn vastustamisesta Suomessa.

Radiokuuluttaja kuvasi sarjakuvien ehkä tunnetuimman lehtimiehen eli Hergén Tintti-hahmon seikkailun päättymistä kirjassa Tintti Amerikassa:

”Tintin jutussa on tapahtunut dra-

TOISINAAN MATERIAALI ON
KUITENKIN NIIN HAASTAVA JA
AIHE NIIN EPÄMÄÄRÄINEN, ETTEI
AUTA MUU KUIN VÄIN LAPIOIDA
MATERIAALIA ROHMALOKAUPALLA
KASAAN TIETÄMÄTTÄ TARKKAAN,
MITÄ SIITÄ OIKEIN VOISI SYNTYÄ.

NÄKÖKULMA ON LÖYDETTÄVÄ
PANEUTUMALLA SYVÄLLE
MATERIAALIIN.

maattinen käänne. Tämä nuori, kuuluisa ja sympaattinen lehtimies --- palasi ihmisten ilmoille ja järjesti Chicagon gangsterisyndikaatin pidätyksen suoraan pesäpalkastaan. --- Olemme varmoja, että koko Amerikka tunnustaa kiitollisuutensa tälle lehtimies Tintille.”

Luin lapsena Tintin kanteesta kanteen. Ne erottivat muista sarjakuvista jotenkin hienos-tuneempina ja jopa todenmakuisempina tarinoina. Tintti oli lehtimies, ei mikään pyssysankari. Kirjoista huokuu myytti sankaritoimittajasta, jonka työ on jatkuvaa matkustamista, seikkailua, vaaroja ja konnien jahtaamista. Pahat erottuvat nopeasti hyvistä, ja saavat lopussa rangais-tuksensa. Toimittajalla on loputtomasti aikaa tutkia ja seurata juttua, ikävistä rutiineista kuten juttujen kirjoittamisesta ei ole vaivaa. Itse asiassa muistelen, että Tintti ei olisi koskaan ollut kirjoittamassa juttujaan.

Tiedonhankinta voi parhaimmillaan tarjota seikkailua, mutta sen jälkeen on vuorossa paluu tyhjän ruudun ääreen. Edessä on kirjoitusprosessin haastavin vaihe.

* * *

Opiskelin 1980-luvun lopussa yhden lukukauden St. Bonaventuren yliopistossa Yhdysvalloissa. Minulle opetti kirjoittamista silloin jo lähes 70-vuotias professori Russell Jandoli. Jandoli painotti kiinnostavien tarinoiden merkitystä – ja antoi esimerkit omasta elämästään: mies

oli työskennellyt sotareportterina ja lapsena häntä oli purrut vesikauhuinen koira. Kiinnostava tarina on sellainen,

jonka voi myydä yhdellä lauseella: lapsen kokemus vesikauhuisen koiran puremasta selviämisestä tai nuoren miehen paluu pommituslennolta, kun laivueesta palasi vain yksi kone. Yksi harjoitustehtävä-

vistämme oli sukutarinan kirjoittaminen. Se oli mainio tehtävä, sillä huomasin, että omasta maastani ja oman sukuni vaiheista löytyi kerrottavaa, joka puhut-teli ihmisiä myös kaukana kotoa St. Bonaventuren yliopistossa.

Jandolin tärkeämpi opetus oli kuitenkin se, että kirjoittaminen on raskaampaa työtä kuin ojan kaivaminen. Jandolin oppi palaa mieleeni aina silloin, kun aineiston keruu on päättymässä ja edessä on ensimmäisen version kokoaminen. Se on minusta ylivoimaisesti raskain vaihe kirjoitusprosessissa. Edessä on hahmoton massa materiaalia, joka olisi pakotettava jonkinlaiseen muotoon.

En osaa tarkkaan sanoa, mistä ensimmäisen version – first draftin – kokoamisen vaikeus syntyy. Kyse voi olla siitä, että prosessissa on pakko pitää muistissa valtava määrä yksityiskohtia ja koko ajan saa pelätä, että unohtaa jotain olennaista. Toisaalta puolittain tietoinen ajatus tarinan rakenteesta kohtaa todellisuuden siinä vaiheessa, kun materiaalia alkaa työstää. Ehkä aineisto ei asetukaan siihen muotoon, johon sen on ajatellut asettuvan? Ehkä aineiston sisällä on jokin toinen ja parempi muoto, joka odottaa vie-

JANDOLIN TÄRKEÄMPI
OPETUS OLI
KUITENKIN SE, ETTÄ
KIRJOITTAMINEN ON
RASKAAMPAA TYÖTÄ KUIN
OJAN KAIVAMINEN.

lä löytämistä? Toisin sanoen materiaalin äärellä kirjoittaja joutuu peilaamaan omia ennakkoluulojaan siihen, mitä aineisto todellisuudessa näyttää puhuvan.

Tieteellisessä kirjoittamisessa ensimmäisen version laatimista helpottaa se, että tutkimuksesta on yleensä jo kirjoitettu abstrakti. Se sisältää tutkimuksen pääjuonen. Sama käytäntö palvelee myös muussa kirjoittamisessa. Yksinkertaisimmillaan kyse on siitä, että kirjoittaa koko tarinan yhdellä virkkeellä. Chile-kirjassani yritin vastata vain yhteen kysymykseen: oliko Suomen asiainhoitaja Santiagossa sankari vai ei? Tupakkajutuissani olen yrittänyt vastata myös aina yhteen kysymykseen: Miten tupakkateollisuus lobbasi Suomessa? Miten tupakkateollisuus manipuloi lääketiedettä Suomen oikeudenkäynneissä? Miten kansainvälinen tupakkateollisuus ujutti viestinsä läpi pienempien pohjoismaisten tupakkayhtiöiden kautta? Monet kertovat kirjoittavansa abstraktin vasta sitten, kun kaikki muu on valmista. Niinkin voi tehdä. Minusta on kuitenkin hyvä kirjoittaa jo alkuvaiheessa ylös se hahmo, jonka ajattelee antavansa materiaalille. Sen jälkeen voi heittäytyä materiaalin vietäväksi ja lopuksi palata abstraktiin ja tehdä tarvittavat muutokset.

Ensimmäisen version rakentamista voi helpottaa myös alustavan sisällysluettelon tai väliotsikoiden avulla. Ne toimivat eräänlaisena luurankona, jonka ympärille voi alkaa kerätä vähitellen lihaksia leikkaamalla ja liimaamalla tekstipätkiä. Tämänkaltaisen tekniikan käyttäminen on oman kokemukseni mukaan välttämätöntä, jos kirjoitushanke on laa-

TOISIN SANOEN MATERIAALIN
ÄÄRELLÄ KIRJOITTAJA
JOUTUU PEILAAMAAN OMIEN
ENNAKKOLUULOJAAN SIIHEN, MITÄ
AINEISTO TODELLISUUDESSA
NÄYTTÄÄ PUHUVAN.

MINUSTA ON KUITENKIN HYVÄ
KIRJOITTAJA JO ALKUVAIHEESSA
YLÖS SE HÄHMO, JONKA AJATTELEE
ANTAVANSA MATERIAALILLE.

ja – esimerkiksi kokonainen kirja.

Käytin tuota tekniikkaa ensimmäisen kerran, kun kirjoitin kirjaa Säästöpankkien-Keskus-Osake-Pankista Skopista 1994 ja 1995. Nimesin tiedostot kirjan lukujen perusteella ja kokosin niihin kuuluvia tietoja: purettuja haastatteluja sekä lehtiartikkeleista ja kirjoista kerättyjä katkelmia. Sillä tavalla elefantti tuli syötyä palasina.

Olen joskus myös aivan konkreettisesti leikannut kertomuksen kappaleiden kokoiisiin palasiin ja alkanut järjestellä niitä uudelleen lattialla. Toinen vaihtoehto on lukea tekstiä läpi ja antaa jokaiselle kappaleelle nimi. Näiden nimien perusteella tekstille on helppo löytää oikea looginen rakenne.

* * *

Kirjoittamisen raskauden lisäksi vanha herra Russell Jandoli opetti, että kirjoittaminen on uudelleen kirjoittamista. Tekstiä on hiottava kunnes se kiiltää. Ensimmäisen version voi runnoa väkisin kasaan, mutta tekstin hiominen vaatii äärimmäistä keskittymistä. Vasta tässä vaiheessa ratkeaa se, onko teksti loogista ja ymmärrettävää. Kyse on kuitenkin aika yksinkertaisista tempuista: kirjoita kappaleen tärkein lause alkuun, pidä lauseet mahdollisimman lyhyinä, älä käytä passiivia, karsi toisto. Pulmana on kuitenkin se, että kirjoittaja tulee nopeasti sokeaksi omalle tekstilleen. Sen voi toki jättää muutamaksi päiväksi sivuun ja palata editoimaan tuorein silmin. Suurempi apu on kuitenkin kollega tai joku täysin tun-

tematon, joka vaivautuu käymään tekstin huolellisesti läpi ja kommentoimaan sitä.

SILLÄ TAVALLA
ELEFANTTI TULI SYÖTYÄ
PALASINA.

Vuosien kuluessa olen alkanut itse nauttia yhä enemmän tekstin hiomisesta. Kun ensimmäinen vedos on kasassa, työn voi siirtää muutamaksi päiväksi sivuun. Sen jälkeen on mukava palata tietokoneen ääreen kahvikupin kanssa ja alkaa käydä läpi tekstiä. Olen itse aamuihminen, mikä tarkoittaa sitä, että olen vireimmilläni aamun ensimmäisinä tunteina. Pyrinkin sijoittamaan vaativimmat kirjoitustyöni aamuihin.

Työskentelin 1990-luvun puolivälissä muutamia vuosia tv-toimittajana. Ammattia pidettiin pinnallisena, koska jutut ovat usein lyhyitä ja kuvat vetoavat enemmän tunteisiin kuin järkeen. TV:ssä tärkeää ei ole se mitä sanotaan, vaan miten sanotaan.

Kirjoittamisen näkökulmasta aika Yleisradion palveluksessa oli hyvin opettavaista. Toisaalta minua harmitti, että materiaalia jäi niin paljon käyttämättä ja jutut unohtuivat nopeasti niiden ulosajamisen jälkeen. TV-jutussa ei vastaanottajalla ole mahdollisuutta palata siihen, mitä aikaisemmin on sanottu, jos viesti jää epäselväksi (nykyisin on tietysti Yle Areena, mutta harva sieltä jaksaa tarkistaa asioita). Toisin sanoen tv-insertti on kirjoitettava äärimmäisen selkeäksi ja loogiseksi esitykseksi. Käytännössä tämän voi kiteyttää sanoihin: kill your darlings! Turhat yksityiskohdat on jätettävä pois, vaikka juuri niiden esiin kaivaminen olisi ollut kaikkein vaikeinta. Nokkelista ilmaisuista ja näppäristä anekdooteista

on pakko luopua, jos ne vievät sivupolulle. Kaiken tekstin on palveltava vain yhtä päämäärää: lukijan liimaamista tarinan viimeiseen lauseeseen asti.

Yleisradiossa työskentelin A-Mok-nimisessä TV-ohjelmassa. Erään ohjelman valmistelussa aloin penkoa niin kutsuttua Rapap-juttua. Rapap oli ay-johtajien ”sijoituskerhoksi” Säästöpankkin-Keskus-Osake-Pankin eli Skopin toimesta perustettu osakeyhtiö, jota Skop rahoitti ja joka ajautui myöhemmin konkurssiin. Ay-johtajat yrittivät käyttää asemaansa hyväkseen selvittääkseen sijoitukseikkailuistaan ilman tappioita. Juttu päättyi myös poliisille ja syyttäjälle, joka ei kuitenkaan vienyt juttua oikeuteen. Sen sijaan syyttäjä totesi syyttämättäjä-tämispäätöksessään harvinaislaatusesti, että tutkitussa asiassa oli kysymys hyvä veli -toiminnasta, joka oli eettisesti arveluttavaa muttei yksinomaan sen vuoksi lainvastaista.

Tässä tapauksessa ”saven kaivaminen” kesti kauan. Aluksi yhtiön asiakirjoja ei löytynyt kaupparekisteristä eikä kukaan suostunut haastatteluun. Kymmenien puhelinsoittojen jälkeen löysin lopulta yhtiön entisen osakkaan, jolla oli hallussaan yhtiön asiakirjoja. Hankin omistukseeni myös erään velan, jonka avulla pääsin Rapap Oy:n konkurssipesän osakkaaksi. Pesänhoitaja ei kuitenkaan suostunut luovuttamaan minulle yhtiön osaksluettelo – ennen kuin peruin hänestä Suomen Asianajajaliittoon tekemäni kantelun.

Minulle kertyi tapauksesta aineistoa hyllymetrin verran – asiakirjoja, haastattelunauhoja, kuvausmateriaalia, kopioi-

ENSIMMÄISEN VERSION VOI RUNNOA
VÄKISIN KASAAN, MUTTA TEKSTIN
HIOMINEN VAATII ÄÄRIMMÄISTÄ
KESKITTYMISTÄ.

KAIKEN TEKSTIN ON PALVELTAVA
VAIN YHTÄ PÄÄMÄÄRÄÄ: LUKIJAN
LIIMAAMISTA TARINAN VIIMEISEEN
LAUSEESEEN ASTI.

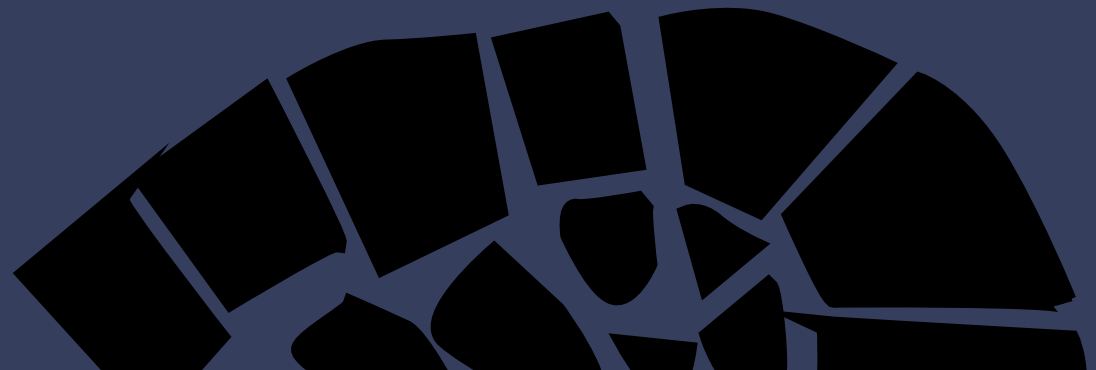
ta kirjoista ja lehtileikkeistä. Ohjelmassa materiaalia käytettiin vain vajaan kahden minuutin verran. Olin pettynyt, mutta toimittajakollegani lohdutti minua sanomalla: se oli hiottu timantti!

LUE LISÄÄ

Artikkelissa mainittuja Heikki Hiilamon teoksia julkaisujärjestyksessä:

- Aavelasku. Dokumenttikirja vuosisadan suomalaisesta asekaupasta. Like 1994. (Yhdessä Simo Sipilän kanssa.)
- SKOP. Lyhyt historia. WSOY 1995.
- Neitsytsaarten salaisuus. Like 2001.
- Kieltämisen ammattilaiset. Tupak-kayhtiöiden strategiat tupakkalain-säädännön estämiseksi Suomessa. Suomen ASH ry, Lääkärin sosiaa-linen vastuu ry 2001. – Raportti on saatavilla myös pdf-julkaisuna: <http://www.suomenash.fi/binary/file/-/id/1/fid/179>.
- Valheen mesenaatit. Suomi tu-pakkateollisuuden manipuloiman lääketieteen näyttämönä. Suomen ASH ry, Lääkärin sosiaalinen vas-tuu ry 2004.
- The Fear of Losing out. Tobac-co Industry Strategies in Finland 1975–2001. Tampereen yliopiston terveystieteen laitos 2007. – Väi-töskirja on saatavilla myös pdf-julkaisuna: <http://tampub.uta.fi/handle/10024/67737>.
- Kuoleman listat. Suomalaisten sa-lainen apu Chilen vainotuille. Ota-va 2010.

“Mysteeri syveni kun mahalaukusta löytyi kuolettavia määriä unilääkkeitä ja kesäkeittoa, tutkijan mukaan.”

MARITTA JOKINIEMI

FIKTIIVISET POLIISIT JA TODELLISUUS

MARITTA JOKINIEMI ON
POLIISIMUSEON TUTKIJA.

JOKINIEMI ON KOULUTUKSELTAAN
FILOSOFIAN MAISTERI JA
KIRJASTONHOITAJA. HÄN ON
TOIMINUT MYÖS JYVÄSKYLÄN
YLIOPISTON ETNOLOGIAN
LAITOKSEN AMANUENSSINA JA
KIRJOITTANUT HISTORiateoksia.

Rikokset ja niiden selvittely ovat kiehtoneet ihmisiä jo vuosisatoja, ja rikosaiheinen fiktio eri muodoissaan on nykypäivänä suosittua ajanvietettä. Poliisimuseossa avautui keväällä 2013 erikoisnäyttely ”Poliisi fiktiossa”. Se kertoo, miten kotimainen fiktiivinen kirjallisuus, elokuvat ja tv-tuotannot ovat muovanneet kansalaisten mielikuvia poliisista ja poliisin työstä. Näyttely alkaa 1800-luvun alun pilkkarunoista ja päättyy nykypäivän monimuotoiseen ja -ilmeiseen tuotantoon.

Näyttely oli usean vuoden ideoinnin tulos ja vakuutti näyttelyntekijät siitä, että poliisin ammatti on suosittu, ellei peräti suosituin fiktion kuvaama ammatti. Näyttelyn suunnitteluvaiheessa aineistosta oli enemmän runsaudenpulaa kuin puutetta. Valintakriteerinä oli teosten ja tuotantojen suosio eli myynti- ja katsojaluvut. Mitä enemmän teosta on luettu tai filmiä katsottu, sitä enemmän sillä on ollut vaikutusta mielikuviiin poliisin työstä.

Näyttelyssä kuullaan myös poliisien näkemyksiä fiktion poliisihahmoista ja poliisityöstä annetuista mielikuvista.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

Haastateltavina ovat mm. Poliisimuseon museoyhdyshenkilöt poliisilaitoksilta ja Helsingin poliisilaitoksen rikosylikomisario Juha ”Hermo” Rautaheimo ja vanhempi rikoskonstaapeli Eerika Palomurto. Lisäksi nykypäivän kirjoittavat poliisit Marko Kilpi, Mikko Karppi ja Pasi Lönn kertovat, miten he ovat yhdistäneet poliisin ja kirjailijan työn.

Kansalaisnäkökulmaa on saatu Suomen dekkariseuralta ja Facebookin suosikkipoliisihahmoäänestyksellä. Dekkariseura edusti paljon lukevaa yleisöä, ja Facebookin kautta haluttiin saada ”tavallisen kansan” mielipiteitä hahmojen suosiosta.

Facebook-äänestyksen perusteella fiktiivisessäkin poliisissa arvostetaan huumorintajua ja sanavalmiutta. Ylivoi- maisiksi suosikkipoliisihahmoiksi selviy- tyivät Reinikainen ja komisario Palmu. Kolmanneksi tuli hieman ehkä yllättäen Palmun apulainen, ylietsivä Väinö Kokki. Neljänneksi sijoittui Raid-sarjan kom- isario Jansson. Loput äänet jakautuivat tasaisesti eri poliisihahmoille. Itse asia- sa on aika yllättävää, että suosikit ovat vuosikymmenien takaa, ”kestosuosikke- ja”. Mika Waltarin ensimmäiset Palmu- teokset julkaistiin 1930-luvun lopussa ja Matti Kassilan ohjaamat Palmu-elokuvat esitettiin 1960-luvun alussa. Reinikai- nenkin on 1970- ja 1980-lukujen vaihte- en tv-suosikki.

Tuoreimpana suosikkina on 2000-lu- vun Pasila-animaatiosarjan Rauno Repomies. Varsinkin nuorten keskuudessa Pasila on suosittu, ja vuonna 2010 sarja

sai parhaan komediasarjan Venla-palkin- non.

* * *

”Tässä kaoottisessa maailmassa ihmisil- lä on tarve lukea asioista, jotka selviä- vät”, totesi Leena Lehtolainen Aktuu- mi-lehden haastattelussa vuonna 2004 ja jatkoi: ”Dekkareiden lukeminen on myös tur- vallinen tapa kokea tosi pahoja asioita.” Dekkarit voidaan siis mieltää aikuis- ten saduiksi, joissa tyypil- lisenä teemana on hyvän

ja pahan taistelu. Suomalaiset lukevat ja ostavat sekä kotimaisia että käännet- tyjä rikosaiheisia teoksia ennätysmäärin. Vuonna 2010 dekkareiksi luokiteltavia kirjoja julkaistiin yli 70 ja myydyimmistä teoksista lähes puolet kertoi rikoksista. Dekkarit ovat myös kirjastojen laina- tuimpia teoksia. Varsinkin 2000-luvulla rikoskirjailijoiden määrä on lisääntynyt ja henkilöhahmojen kirjo laajentunut. Tämä on kansainvälinen ilmiö, ei vain suomalainen.

Kahden esimerkin kautta voidaan osoittaa, että poliisitaustaisilla henkilöillä on ollut keskeinen merkitys kotimaisen rikoskirjallisuuden kehityksessä. Vii- purissa työskennellyt rikosetsivä Hugo Nousiainen julkaisi esikoisteoksensa ”Murhattiinko hänet?” vuonna 1945. Teoksen alkusanoissa hän kirjoitti: ”Seu- ratessani sekä ulkomaista että suoma- laista jännityskirjallisuutta olen tehnyt sen havainnon, että tekijä on ammatti- mies vain kirjallisessa mielessä. Todel-

VARSINKIN 2000-LUVULLA
RIKOSKIRJAILIJOIDEN
MÄÄRÄ ON LISÄÄNTYNYT
JA HENKILÖHAOMOJEN
KIRJO LAAJENTUNUT.

lisen rikostutkimuksen tuntemus puuttuu melkein jokaisessa tapauksessa.” Kirjailija lupasi, ettei hänen kirjassaan ole mitään sellaista, mitä ei olisi voinut sattua suomalaiselle poliisille taistelussa alamaailmaa vastaan. Nousiainen julkaisi lisäksi teokset ”Hälytys murtoryhmään” 1947 ja ”Yöpäivystäjät” 1949. Viimeksi mainittu oli varhaisin kotimainen poliisiromaani, jossa koko poliisilaitos nousi päärooliin yhden sankaripoliisin sijasta.

Nousiaisen ”Yöpäivystäjät” päättyi myös valkokankaalle. Edvin Laine ohjasi elokuvan ”Yhden yön hinta” vuonna 1952. Elokuvan esikuvina olivat neorealitiset ja puolidokumentaariset amerikkalaiset rikosfilmit (film noir). Laine sanoi tehneensä filmillään kunniaa suomalaisille poliiseille, jotka tekivät tarpeellista ja vaarallista työtä, vaikka olivat usein vihattuja ja vitsien kohteena. Työyhteisö oli kuvauksen keskiössä. Yksittäistä sankarihahmoa ei ollut. Filmissä työyhteisö toimi saumattomasti yhteisen tavoitteen, turvallisen kaupungin puolesta.

Poliiseille annettiin elokuvassa myös siviilielämä, yksi oli esikoistaan odottava nuori rikosetsivä ja toinen jo kokenut rikospoliisi, joka haaveili opiskelevasta pojastaan suuria. Filmi tavoitteli dokumentaarisuutta, ja se kuvattiin yhteistyössä Helsingin poliisilaitoksen kanssa. Suomen Poliisilehti kirjoitti filmin etukäteisarviossa 1952: ”– elokuva on poikkeuksellinen siinäkin mielessä, että siinä pyritään esittämään poliisin työtä rakentavassa hengessä. – Maamme poliisikunta kokonaisuudessaan on siitä kiitoksen velkaa elokuvan valmistajille, sillä se, mitä filmi tuo katsojan eteen, liikuttaa

KAHDEN ESIMERKIN KAUTTA
VOIDAAN OSOITTAA, ETTÄ
POLIISITAUSTAISILLA HENKILÖILLÄ
ON OLLUT KESKEINEN MERKITYS
KOTIMAISEN RIKOSKIRJALLISUUDEN
KEHITYKSESSÄ.

ja järkyttää.” Elokuvan yleisömenestys oli esitysvuotensa keskitasoa.

Elokvakriitikot pitivät elokuvan puolidokumentaarisuudesta, sillä se oli kuvattu oikeilla tapahtumapaikoilla Helsingissä ja avustajina käytettiin helsinkiläisiä poliiseja. ”Yhden yön hinta” osallistui kesällä 1952 ensimmäisenä suomalaisena elokuvana Berliinin elokuvajuhlisiin. Vaikka Nousiaisen teos ja sen pohjalta tehtyokuva eivät nousseet katsojien suosikeiksi Suomessa, niitä voi hyvällä syyllä verrata muun muassa amerikkalaisen Ed McBainin 87. piiri -rikosromaneihin, jotka alkoivat ilmestyä 1950-luvulla. Teokset sijoittuvat New Yorkia muistuttavaan suurkaupunkiin nimeltä Isola. Dekkarisarjasta tuli uuden tyyliin perusteos: kaupunkiin sijoittuva nykyaikainen poliisiromaani. Myöhemmin tv-tuotantoihin omaksuttiin sama tyyli. Suomessa esitettiin 1980-luvulla ”Hill Street Blues”, jossa seurataan elämää kuvitteellisella Hill Streetin poliisiasemalla, joka sijaitsee nimeämättömässä suuressa teollisuuskaupungissa.

Rikoskirjallisuus kantoi pitkään halvan kioskikirjallisuuden mainetta. Suomessa kirjallisuuskriitikoiden arvostusta rikoskirjallisuus sai odottaa aina 1970-luvulle asti. Matti Yrjänä Joensuun (1948–2011) esikoisteos ”Väkivallan virkamies” voitti pohjoismaisen rikosromaanikilpailun vuonna 1975. Joensuu toimi poliisina 1973–2006, suurimman osan ajasta rikostutkijana Helsingin poliisilaitoksen väkivaltatoimistossa, virkauransa lopulla palonsyöntutkijana. Kaikkiaan Joensuu

julkaisi 12 teosta, joille on tyyppillistä vahva yhteiskunnallinen ote ja väkivaltarikosten maailman realistinen kuvaaminen. Kirjoissa ei ole sankareita vaan tavallisia ihmisiä iloineen ja huolineen. Keskushahmo on herkkä ja inhimillinen ylikonstaapeli Timo Harjunpää, joka taspainoilee työn ja perheen välillä.

Joensuu nosti kotimaisen rikoskirjallisuuden arvostusta. Hän oli kaksi kertaa Finlandia-palkintoehdokkaana ja sai valtion kirjallisuuspalkinnon sekä useita Vuoden johtolanka -palkintoja. Finlandia-palkintoehdokkaudet olivat näkyvin osoitus dekkarin noususta laatukirjallisuudeksi. Poliisi fiktiossa -näyttelyä varten haastatellut poliisit pitivät varsinkin Joensuun ensimmäisten teosten poliisikuvausta erinomaisena, realistisena ja totuudenmukaisena. Esimerkiksi Juha Rautaheimo totesi, että Joensuun ensimmäisistä kirjoista tunnisti tutun Helsingin poliisilaitoksen työyhteisön ja se kuvasi hienosti poliisikollegoiden työtä. Kirjasarjan edetessä henkilöhahmot ja kirjojen tunnelma synkkenevät kuvausten myös Joensuun oman maailman kuvan synkkenemistä. Arvostetun poliisikirjailijan synkkyys on saanut myös usean poliisin toteamaan, ettei ”tuolla mentaliteetilla pysty poliisin työtä tekemään”. Poliisien mielestä rikollisen mielen sielunsyövereihin uppoaminen menee niissä liian pitkälle eivätkä kirjat ole enää realistista poliisityön kuvausta. Joensuun kirjalliset ansiot ovat kuitenkin kiistattomat ja hänen suosionsa on vankka, vaikkakin hieman ristiriitainen.

JOENSUU NOSTI
KOTIMAISEN
RIKOSKIRJALLISUUDEN
ARVOSTUSTA.

* * *

2000-luvun myydyimpiä kotimaisia dekkarikirjailijoita ovat olleet Leena Lehtolainen, Seppo Jokinen, Harri Nykänen, Matti Rönkä ja Jarkko Sipilä. Jokisen Sakari Koskinen, Lehtolaisen Maria Kallio ja Sipilän Kari Takamäki työskentelevät poliiseina suurella sydämellä, vaikka välillä järjestelmään ärsyyntyen ja turhautuen. He vievät lukijan poliisien monipuoliseen arkeen ja erilaisiin työyhteisöihin. Lukija tutustuu myös heidän siviilielämäänsä iloineen ja suruihin. Hahmoihin on helppo samaistua, he ovat saaneet vaikutteita tosielämästä kirjailijoiden luovuudella höystettynä. Lehtolaisen teokset ovat tuoneet naisnäkökulman miehisenä pidettyyn työyhteisöön. Nykäsen Eero Jansson ja Rongän Teppo Korhonen ovat enemmän työyhteisöjensä kapinallisia, oman tiensä kulkijoita, joilla on käytössään yksi tärkeimmistä poliisin voimavaroista: huumorintaju. Toinen laukoo harkitusti sarkaistisia kommentteja ja toinen on huippuluokan ”moottoriturpa”.

Dekkareista poliiseilla on yhtä monta mielipidettä kuin on poliisiakin. Näkemykset ja mieltymykset jakautuvat. Kirjallisuuden osalta he tuntuvat antavan enemmän anteeksi pieniä epäjohtonumukaisuuksia ja virheellisyyksiä kuin esimerkiksi tv-sarjoissa. Selitys tälle on ehkä osin siinä, että (liikkuva) kuva on yksityiskohtaisuutensa vuoksi puutteis- saan, virheissään ja epätarkkuuksissaan armottoman läpinäkyvä; sen sijaan lukemaansa tekstiä lukija visualisoi itse ja täyttää aukot ”oikein” omien tietojensa

DEKKAREISTA POLIISEILLA ON
YHTÄ MONTA MIELIPIDETTÄ KUIN ON
POLIISIAKIN.

ja todellisuuskuvansa pohjalta.

Kaiken perusta on hyvä tarina, joka pitää yllä mielenkiinnon.

Usein poliisit myös toteavat, ettei kukaan jaksaisi lukea realistista ja pikkutarkkaa poliisityön kuvausta, koska se on niin tylsää. Tosin voi miettiä, onko oman ammattiminän näkemys tylsyydestä sama kuin tavallisten kansalaisten. Poliisit sanovat myös, että ”siviilit”, siis ei-poliisitaustaiset henkilöt, voivat kirjoittaa hyviä dekkareita ja onnistuneita poliisikuvauksia. Kirjailijan poliisitaustakaan ei anna anteeksi sitä, että tarina ei ”vedä” tai etene uskottavalla tavalla. Juha Rautaheimo mainitsee suosikikseen realistisen ja nopeatempoisen Jarkko Sipilän, jonka rikostoimittajan tausta antaa syvyyttä ja takaa oikeanlaisen terminologian. Suomalaisissa dekkaristeissa onkin paljon toimittajia: Jarkko Sipilä, Harri Nykänen, Matti Rönkä tunnetuimpina esimerkkeinä.

Toisaalta Rautaheimo mainitsee, että myös täysin yliampuva ja liioiteltu teksti vetoaa häneen. Harri Nykäsen Raid-kirjat ja ja niihin perustuva tv-sarja upposivatkin häneen kuin naskali voihiin. Hauska ja toimiva dialogi sekä järjestelmän byrookraattisuuden sarkastinen kuvaus olivat hänen mielestään erinomaisen nautittavaa luettavaa.

Kirjailijat Marko Kilpi, Mikko Karppi ja Pasi Lönn työskentelevät päätoimisesti poliiseina. He kaikki allekirjoittivat näkemyksen, että poliisityö antaa ideoita ja inspiraatioita, mutta yksi yhteen poliisi-

työn kuvausta ei voi käyttää dekkareissa. Tapahtumat ja henkilöhahmot on tehtävä sellaisiksi, ettei niitä voi todellisuuteen sellaisenaan yhdistää. Tarinaan pitää saada vetävyyttä ja jännitettä. Todellisuudesta poimitut tapahtumat ovat mahdollisia, mutta kukin kirjailija poimii sen ”parhaan osan” ja muuntaa omalla tyylillään fiktiossa

toimivaksi tarinaksi.

Poliiseillekin dekkarien lukeminen on ajanvietettä ja viihtymistä. Liiallinen realismi saattaa karkottaa poliisin dekkarin ääreltä. Näin totesi mm. vanhempi rikoskonstaapeli Eerika Palomurto. Arkirealismia saa kokea ihan tarpeeksi omassa työssään, joten enää vapaa-ajalla ei jaksakaan sellaista lukea. Tämän takia poliiseja ehkä voi pitää poliisifiktio suhteen kriittisempinä kuin tavallista kansalaista. Sama pätee varmasti muihinkin ammattikuntiin, joita fiktiivisesti esitellään.

* * *

Tv-lähetykset alkoivat Suomessa vuonna 1957. Televisiot yleistyivät nopeasti, sillä vuonna 1969 maassa oli miljoona televisiolupaa. Yle ja MTV tuottivat ohjelmia kahdelle kanavalle. Suomessa nähtiin 1960-luvun puolivälissä ulkomaisia poliisisarjoja: saksalainen ”Rikosmuseo kertoo”, brittiläinen ”Komisario Maigretin tutkimukset” ja yhdysvaltalainen ”Lahjomattomat”. Kotimaista tuotantoa edusti MTV:n tuottama Mauri Sariolan käsikirjoittama neliosainen poliisisarja

Susikoski.

Poliisi fiktiassa -näyttelyssä ensimmäisenä merkittävänä poliisiaiheisena tv-tuotantona esitellään Mikko Niskasen käsikirjoittama ja ohjaama neliosainen tv-elokuva ”Kahdeksan surmanluotia” vuodelta 1972. Tv-sarjan pohjalta tehtiin myös samanniminen lyhennetty kokoillan elokuva. Niskasen elokuvassa poliisin rooli oli keskeinen vaikkakaan ei päärooli.

Elokuva perustuu osittain tositahtumiin. Vuonna 1969 Pihtiputaalla 33-vuotias pienviljelijä surmasi neljä poliisia, jotka olivat tulleet ilmoituksen perusteella pidättämään häntä. Poliisin saamien ennakkotietojen mukaan tiedettiin tekijän ammuskelleen kotona, ja siksi poliisit olivat varustautuneet virkaseiden lisäksi Suomi-konepistoolilla. Surmateko on Suomen poliisin historiassa traagisuudessaan ainoa laatuaan: koskaan yhtä monta poliisia ei ole kuollut kerralla virkatehtävissä. Nykytermein puhuttaisiin joukkosurmasta.

Niskasen elokuva valmistui vain kolme vuotta poliisisurmien jälkeen. Elokuva tulee tarkastella aikakauden poliittis-kulttuurisessa kehityksessä. Yhteiskunnallinen keskustelu kiihtyi 1960-luvun lopulla ja tv sai kritiikistä osansa. Etenkin ulkomaisia sarjoja moitittiin väkivaltaisiksi ja epärealistisiksi. Ylen informatiivisessa ohjelmepoliittisessa julistuksessa 1966 asetettiin television tehtäväksi ”oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan tarjoaminen”. Keskustelua tuli herättää ja erilaisia, radikaalejakin mielipiteitä piti esittää.

”Tiesin heti, että Pihtiputaan laukauk-

TAPAHTUMAT JA HENKILÖHÄHMOT
ON TEHTÄVÄ SELLAISIKSI, ETTEI
NIITÄ VOI TODELLISUUTEEN
SELLAISENAAN YHDISTÄÄ.

set päättivät pitkän ja johdonmukaisen tapahtumaketjun. Tajusin, että tässä oli taustalla kokonainen ongelmakenttä”, kertoi Niskanen elokuvastaan. Vastaanotto oli ylistävä, elokuva sai Jussi-palkinnot parhaasta ohjauksesta ja miespääosasta. Niskaselle myönnettiin myös 1972 Valtion elokuvataiteilijapalkinto. Tv-draama korosti olosuhteiden merkitystä ja päähenkilö nähtiin niiden ”uhrina”. Esillä olivat maaseudun työttömyys, syrjäytyminen sekä päättäjien ja tavallisen kansan välinen kuilu. Valtaapitävien päätöksiä toteuttaneet poliisit olivat draaman sijaiskärsijöitä.

Niskasen elokuvan taiteelliset ansiot ovat kiistattomat. Elokuvakriitikot valitsivat sen Ylen uutisten kyselyssä 2012 kymmenen parhaimman suomalaisen elokuvan joukkoon. Viimeisin kansainvälinen huomionosoitus oli, kun elokuva esitettiin New Yorkin Museum of Modern Artissa lokakuussa 2013. The New York Times -lehti julkaisi elokuvasta perusteellisen arvostelun, jossa sitä pidettiin loisteliaana. Arvostelussa viitattiin rohkeasti jopa siihen, että Niskasen elokuva olisi esikuva rikossarjoille ”The Wire” (Langalla), ”Breaking Bad” ja ”The Killing” (Jälkiä jättämättä). Kaikissa mainituissa tuotannoissa tarkastellaan rikosta eri perspektiiveistä. Tapahtumiin mahdollisesti johtaneita syitä tarkastellaan myös tekijän näkökulmasta.

PihtiPUTAAN poliisisurmien esitutkimamateriaalin perusteella tapahtumista

PIHTIPUTAAN
POLIISISURMIEN
ESITUTKINTA-
MATERIAALIN
PERUSTEELLA
TAPAHTUMISTA PIIRTYY
KUITENKIN ERILAINEN
KUVA KUIN ELOKUVASSA.

piirtyy kuitenkin erilainen kuva kuin elokuvassa. Noin kymmenen minuutin kohtauksessa poliisien surmaaminen kuvataan väsyneen, hätäntyneen ja paniikissa oleva miehen teoksi, joka tapahtui etäältä ampuen. Kun mies näkee poliisien lähestyvän taloa, hän ampuu neljä ensimmäistä laukausta talon sisältä ja seuraavat kaksi pihalta. Kaksi viimeistä

laukausta kuuluvat vain ääninä. Ainoastaan ensimmäisten laukausten jälkeen näytetään, kuinka osa uhreista kaatuu maahan ja osa yrittää ryömiä piiloon. Lopuksi kauempaa kuvaten näytetään, kun mies laittaa aseensa lumihankeen pystyyn yhden uhrin viereen ja lähtee kävelemään polkua pitkin naapuritaloon.

Esitutkimamateriaalin mukaan teko sisälsi yksityiskohtia, jotka eivät tue tekijän paniikkia tai hätäntymistä. Teon julmimmat osuudet eivät tule esille elokuvassa. Neljä poliisia käveli lumista polkua peräkkäin kohti taloa. Mies avasi tulen Sako-metsästyskiväärillä (7x33 kaliiberia) eteisen ikkunasta poliisien ollessa n. 50 metrin etäisyydellä. Kaksi poliiseista kaatui polulle, kolmas polulta vasemmalle ja neljäs juoksi suojaan kuusen taakse. Mies jatkoi ampumista, meni lopuksi ulos ja ampui yhtä maassa makaavaa ja toista pakoon pyrkinyttä konstaapelia kuolettavasti teloitustyylisiin lähietäisyydeltä uhrien ollessa vielä elossa. Surmien jälkeen mies asetti aseensa pystyyn ensiksi surmatun viereen. Löydettyjen tyhjien hylsyjen perusteella lau-

kauksia ammuttiin ainakin kymmenen. Miksi tekijä ei lopettanut julmaa tekoaan vaan jatkoi siihen asti, että kaikki poliisit olivat varmasti kuolleet? Käsittämättömyydessään tämä kysymys jää ikuisiksi arvoitukseksi.

Mies tuomittiin neljän ihmisen tahallista surmaamisesta elinkautiseen kuritushuonerangaistukseen. Hän vapautui vuonna 1982 presidentin armahduksella eli noin 12 vankeusvuoden jälkeen. Vuonna 1996 mies teki uuden henkirikoksen surmaten entisen vaimonsa. Hänet tuomittiin ensikertalaisena, koska elinkautisesta tuomiosta oli kulunut niin pitkä aika. Tuolloin tekijän elinkautistuomion armahduksesta nousi vilkas keskustelu. Fiktio luoman kuvan syylisestä yhteiskunnan uhrina katsottiin vaikuttaneen liaksi vapautuspäätökseen.

Niskanen oli todennäköisesti tutustunut poliisin esitutkimateriaaliin. Taiteilijalle kuuluu tietenkin taiteilijan vapaus, ja Niskasén elokuva on loistava esimerkki fiktion vaikuttavuudesta ja voimasta. Fiktio avulla saa helposti korostettua haluttua näkökulmaa tai häivytettyä todellisuuden kannalta olennaisia faktoja. Fiktio vastuustakin on syytä puhua, kun käsitellään todellisia tapahtumia, sillä fiktion totuudesta tulee suurelle yleisölle helposti ”virallista” totuutta. Pelkästään taiteelliseen vapauteen vedoten ei voi muunnella totuutta mielivaltaisesti. On muistettava, että todellisessa elämässä henkirikosten kärsijöitä ovat surmattujen lisäksi aina myös uhrin ja tekijän omaiset ja lähiympäristö. Esimerkiksi Pihtiputaan surmissa menehtynyttä Veikko Riihimäkeä (53 vuot-

FIKTION VASTUUSTAKIN ON
SYYTÄ PUHUA, KUN KÄSITELLÄÄN
TODELLISIA TAPAHTUMIA, SILLÄ
FIKTION TOTUUDESTA TULEE
SUURELLE YLEISÖLLE HELPOSTI
”VIRALLISTÄ” TOTUUTTA.

ta) jäivät suremaan vaimo ja yksi lapsi, Onni Saastamoista (37 vuotta) vaimo ja 3 kuukauden ikäinen vauva, Pentti Turpeista (33 vuotta) vaimo ja neljä lasta ja Mauno Poikimäkeä (31 vuotta) vaimo ja kaksi lasta.

* * *

Television katselu kulutti suomalaisten vapaa-ajasta noin neljäsosan 1980-luvulla. Uusi kanava MTV3 osti ohjelmia ulkomaisilta tuotantoyhtiöiltä. Satelliitti- ja kaapelitelevisiot näkyivät jo, ohjelmat lisääntyivät, kanavilla ”surffailtiin” kaukosäätimillä ja videoilta katsottiin ohjelmia uusiksi. Ulkomaiset poliisisarjat seikkailivat suomalaisiin olohuoneisiin. Saksalainen ”Vanha kettu” sai uskollisen katselijakunnon, yhdysvaltalaiset ”Hill Street Blues” ja ”Miami Vice” olivat lajityyppinsä esikuvia. Suomessa tuotettiin tv-jännitystä dekkarien pohjalta. Åke Lindman ohjasi Matti Yrjänä Joensuun kirjoihin perustuvat ”Harjunpää och kalla döden” (1983) ja ”Harjunpää och antastaren” (1985). Matti Kassila tarttui Pentti Kirsilän rikostutkija Hanhivaaran hahmoon elokuvassa ”Jäähyväiset presidentille” (tv-esitys 1989), samoin Anssi Mänttärin tv-elokuvissa ”Isku vasten kasvoja” ja ”Jumalia ei uhmata” (1988). Näissä Hanhivaaraa esitti Antti Litja.

”Tankki täyteen” -sarjasta luotiin TV2:lla spin-off-komedia Reinikainen,

josta tehtiin pilottiosa ja 15 jaksoa. Lepoisa, sanavalmista järjestyskonstaapeli Artturi Sakari Reinikaista näytteli Tenho Saurén. Hahmo kehitettiin vastakohtaksi vanhojen kotimaisten farssien ”idioottipoliiseille”. Pilkka kohdistui nyt poliisin sijasta byrokratiaan. Käsikirjoittajat Jussi Tuominen ja Neil Hardwick latasivat tamperelaiskonstaapelin täyteen maalaisjärkeä ja tilanneälyä, joilla hän laukaisi hankalatkin tilanteet. Komedian suunnittelu- ja tekovaiheessa tekijät tustuivat Tampereen poliisilaitokseen ja sen henkilökuntaan.

Sarjan muita poliisihahmoja olivat suomea hitaasti puhuva, ruotsinkielinen konstaapeli Ek, pessimistinen ja hieman onneton vanhempi konstaapeli Hautamäki, vakavamielinen konstaapeli Jänkälä sekä erikoisella ”englannilla” lauleskeleva, naistenmiehenä itseään pitävä konstaapeli Kataja. Ylikomisario Rautakallion aika kävi työhuoneessa pitkäksi, mutta julkisi-

vu pysyi moitteettomana: ”Eihän sitä muuten ylikomisarioksi pääsisikään.” Komedia tuotti joukon pitkään eläneitä sutkautuksia.

Reinikainen lottoaa kioskilla: Oon meinaan ennenkin voittanut markalla neljäkymppiä.

Myyjä: Obbob. Mitäs teit niin kaubeella summalla?

Reinikainen: No suurin osa meni viinaan ja naisein. Ja sitten loput mää panin laittaen turbuuksiin.

KÄSIKIRJOITTAJAT
JUSSI TUOMINEN JA
NEIL HARDWICK
LATASIVAT
TAMPERELAIS-
KONSTAAPELIN TÄYTEEN
MAALAIJSÄRKEÄ
JA TILANNEÄLYÄ,
JOILLA HÄN LAUKAISI
HANKALATKIN
TILANTEET.

Komediaa seurasi 2,4 miljoonaa suomalaista. Se voitti Venla- ja Telvis-palkinnot mm. hauskimpana suomalaisena tv-ohjelmana. Reinikaisesta kasvoi kansansuosikki, joka kelpasi sekä poliisien että juoppojen sankariksi. Sarjaa on nähty uusintana useita kertoja ja suosio näyttää pysyvän.

Moni poliisi on todennut Reinikaisen olevan kaikkien aikojen paras poliisin PR-mies. Tampereen poliisilaitoksen entinen tiedottaja Seppo Rantanen oli järjestelmässä Reinikais-sarjan kuvauksia poliisilaitoksella. Hänen mukaansa Reinikainen lähensi poliisiin ja kansalaisten suhdetta. Poliisi ei ollut enää tiukkailmeinen tuppi-suu, joka käveli keskellä katua eikä puhua pukahtanut kuin tilanteen niin vaatiessa. Reinikainen käyttää mainiosti poliisin tehokkainta voimankäyttövälinettä, ”turpavärkkiä”. Poliisissa kiertää useita tarinoita, joissa näkyy Reinikaisen vaikutus tositilanteissa. Yksi niistä kertoo poliisista, joka matkusti vapaa-ajallaan kaupunkiliikenteen linja-autossa. Humalainen mies häiritsi yksinäistä naismatkustajaa eikä uskonut naisen pyyntöjä siirtyä toiseen paikkaan istumaan. Poliisi mietti mielessään, mitäköhän Reinikainen tekisi tässä tilanteessa. Niinpä hän sitten sai häirikön huomion itseensä, kun totesi reinikaismaiseen tyyliin:

No moro vaan, on muuten sitte niin maan perusteellisen pimmeetä näin syksyllä. Ei meinaa millään näbrä eres etteensä. Mää tualla kattelin että ompas tutun näkönen miäs, ja aattelin, että tuun kattoon että mitä se Pena täällä nätille tytölle juttelee.

Arvata saattaa, ettei kyseessä ollut Pena eikä sen paremmin kertojan tuttu-

MONI POLIISI ON TODENNUT
REINIKAISEN OLEVAN KAIKKIEN
AIKOJEN PARAS POLIISIN PR-MIES.

POLIISI MIETTI MIELESSÄÄN,
MITÄKÖHÄN REINIKAINEN TEKISI
TÄSSÄ TILANTEESSA.

kaan, mutta naismatkustaja sai olla rauhassa, kun ”kaverukset” alkoivat muistella, mistä voisivat toisensa tuntea.

* * *

Vuonna 2000 Suomessa sai valita neljältä tv-kanavalta ohjelmia 56 tuntia päivässä. Internet tuli koteihin ja tv:n katselun kasvu pysähtyi. Ulkomaiset sarjat lisääntyivät edelleen. Vuonna 2010 kaikilla pääkanavilla oli omat poliisi- ja rikossarjansa. Sarjat toistivat usein vanhoja sankaritaruja, joissa sankari suojelee yhteisöä pahalta. Vähitellen kerronta muuttui, rikoksia ratkottiin jo tiimityönä. Poliisit kuvattiin nyt yksilöiksi tunteineen ja taustoineen. Yhteiskunta nähtiin entistä synkempänä. Paha ei aina saanutkaan palkkaansa, etenkin ruotsalaisissa sarjoissa ”Komisario Beck” ja ”Wallander”. Fiktiivisiä kotimaisia sarjoja 1990-luvulla oli mm. Peter Lindholmin ”Isältä pojalle”, Åke Lindman jatkoi Harjunpää-sarjaa. 2000-luvulla tv-kanaville on tehty lisää sarjoja, keskeisissä osissa ovat poliisit. Näitä ovat mm. ”Kylmäverisesti sinun”, ”Rikospoliisi Maria Kallio”, ”Gränsfall/Rajatapaus”, ”Rikospoliisi ei laula”, ”Tappajännäköinen mies”, ”Virta” ja ”Roba”.

Televisio on tänään jokaisen suomalaisen ulottuvilla. Se on tuonut maailman lähemmäksi ja tehnyt myös paikallista kulttuuria tunnetuksi laajemmin. Alusta asti tv:n kotimaiset draamasarjat ovat saaneet Suomessa paljon katsojia. Ne ovat peilanneet aikaansa ja muovanneet

käsityksiä suomalaisuudesta. Suosituimpia ovat olleet sarjat, jotka on koettu totuudenmukaisiksi ja joiden ihmiskohtaloihin on voitu helposti samaistua.

Vuonna 2000 valmistuneesta 12-osaisesta rikossarjasta ”Raid” tuli yleisön ja kriitikoiden suosikki. Tapio Piiraisen ohjaama ja Harri Nykäsen käsikirjoitukseen perustuva tarina sijoittuu nykyaikaan: talouselämää pyörittävät monikansalliset yhtiöt ja rikollisuus on järjes-

täytyntä. Hämäräjuuttu ja penkoo poliisin lisäksi rikollisen alamaailman ”hyvis” Raid (Kai Lehtinen). Sarjan toinen päähenkilö on pykälistä piittaamaton,

jopa anarkistinen poliisikomisario Jansson (Oiva Lohtander). Mies pitää ilmeen peruslukemilla, puhuu vähän ja viljelee kynnistä huumoria. Jansson porautuu yhdessä vanhempien konstaapelin Hopon (Pekka Huusko) ja Susisaaren (Kirsti Väänänen) kanssa syvälle korruptioon. Matkaa totuuteen vaikeuttaa pikkumainen pomo, apulaispoliisimestari Hakala (Tuula Nyman). ”Raid” voitti vuonna 2000 neljä Venla-palkintoa: paras draama-sarja, käsikirjoitus, ohjaus ja miespääosa (Oiva Lohtander).

”Pasila” on humoristinen aikuisille suunnattu piirrossarja. Ensiesitys oli vuonna 2007. Tietokoneella animoitu tv-sarja käsittelee poliisin arkea satiirisesti. Pasilan piti kestää vain yksi tuotantokausi, mutta suosion vuoksi sitä tehdään edelleen. Laitoksella rikoksia ratkoo ”nuorempi komisario” Kyösti Pöysti, neuroottinen älykkö, joka imee tuttia aina paitsi juodessaan viinaa ja

VÄHITELLEN KERRONTA
MUUTTUI, RIKOKSIA
RÄTKOTTIIN JO
TIIMITYÖNÄ.

suudellaan. Hänen paras kaverinsa on laitoksen ainut täysjärkinen, joustava, perheellinen nuorempi konstaapeli Tommi Neponen. Käytökseltään miesmäisin, varsinainen ”macho” on naiskonstaapeli Helga. Pasilan rutiinitöitä hoitaa ”jännästi” filosofoiva Pekka Routalempi. Vanhan ajan poliisimestarin Rauno Repomiehen lääkitys ei aina ole kohdallaan.

Draamasarja ”Taivaan tulien” pääosassa on vanhempi konstaapeli Rauni Väänänen, joka palaa Espoosta kotiseudulle Kemijärvelle järjestyspoliisiksi ja selvittämään omaa menneisyyttään. Elämä on erilaista kuin etelässä, ja miehin lappilainen ympäristö suhtautuu naispoliisiin ensin ihmetellen. Yhteisön arvostus on ansaittava. Rauni on aluksi tiukkaotteinen mutta oppii käyttämään psykologista silmää työssään. Pohjoisen tavoille häntä ohjaavat leppoisa, ihmisluontoa tunteva poliisipäällikkö Kauko Junni ja partiokaveri, luonnossa viihtyvä, yksin elävä ”urospoliisi” Aimo Peltoniemi. Sarjan päähenkilöt ovat poliiseja, mutta juonen keskiössä eivät ole pelkät rikokset vaan poliisin ihmissuhdetyö.

Kemijärven maisemat, sarjan tapahtumat ja kuvitteellisen ja todellisen maailman välinen rikottu raja ovat ”koukuttaneet” noin 1,3 miljoonaa katsojaa. Lapin poliisilaitoksen oikealla Kemijärven poliisiasemalla tunnistetaan draamasta aito, hyvä poliisityön henki, vaikka fiktio ei kaikin osin toimikaan todellisuuden ehdoilla. Sarjan neljäs tuotantokausi tehtiin keväällä ja kesällä 2013. Vuonna 2008 ohjaaja, käsikirjoittaja ja näyttelijä Kari

SARJAN PÄÄHENKILÖT OVAT
POLIISEJA, MUTTA JUONEN
KESKIÖSSÄ EIVÄT OLE PELKÄT
RIKOKSET VAAN POLIISIN
IHMISSUHDETYÖ.

Väänänen sai Erikois-Venlan palkinnoksi Taivaan tulet -tuotannosta.

* * *

”En hakkaa asiakasta tuolilla päähän joka päivä, en edes joka viikko.” Näin totesi talousrikostutkin-

nassa työskentelevä vanhempi rikoskonstaapeli ja kirjailija Mikko Karppi eräässä haastattelussaan. Tämä huumorilla heitetty ja provosoivasti ilmaistu kommentti kuvaa hienosti poliisien näkemyksiä poliisisarjoista sekä tosielämän ja fiktion välistä kuilua. Draaman ja jännitteen vuoksi poliisisarjoihin luodaan varsinkin kuulustelutilanteisiin sinne kuulumattomia asioita: kiristystä, uhkailua, jopa väkivaltaa. Tv-sarjojen harhat ja virheellisyydet myös ärsyttävät poliiseja eniten. Tv-sarjan action-keskeisyys ja toimintatapojen alkeelliset virheet vaikuttavat myös eniten kansalaisten mielikuviiin poliisin työstä. Fiktiosta tulee vaivihkaa ”totta” tai ainakin se antaa vahvoja mielikuvia, miten poliisi toimii.

Vuoden poliisiksi vuonna 2008 valittu Leo Gullsten toteaa suurimpia poliisisarjojen harhakuvia olevan, että ihmiset saataisiin puhumaan pakottamalla. Käytännössä juttelu on enemmän leppoista kahvipöytäkeskustelua. Poliisin tehtävä on tutkimalla löytää totuus, ei lähteä tuomitsemaan. Poliisit moittivat fiktiopoliisien inhimillisyyden puutetta. Poliiseista tehdään tiukkoja ja kovapintaisia; lämmin huumori ja välittäminen puuttuvat. Monen poliisin mukaan yhtään juttua ei

tosielämässä pääsisi menestyksekkäästi tutkimaan, jos suhtautuisi epäiltyihin yhtä työkeästi kuin sarjoissa. Lisäksi fiktiopoliisit ovat usein ”hölösuita”. Oikeassa elämässä poliisilla on vaitiolo-

velvollisuus, joten poliisi ei kerro yksityiskohtia tapauksista eteenpäin siihen tyyliin kuin sarjoissa tehdään. Tosielämässä myös käyttäydytään korrektisti eikä vastapuolta haluta shokeeraata rankoilla yksityiskohdilla retostelemalla.

”Ensimmäistä kroppakeikkaa ei ikinä unohda, se on jäänyt ikuisesti verkkokalvolle”, kertoo rikosylikomisario Juha Rautaheimo, jolla on vuosikymmenien työura Helsingin poliisilaitoksen väkivaltayksikössä. Hän pohtiikin pitkään, miten poliisisarjojen rikosjutut ovat ”steriilejä”. Homma hoidetaan suoraviivaisen yksinkertaisesti, nopeasti ja jopa rutiininomaisesti. Tutkintapaikalle menevä poliisi käy läpi monenlaisia ajatuksia, aistimuksia ja tunnetiloja. Kokeneen ammattilaisen harjaantunut silmä osaa havaita monenlaista, mutta kokemattomammalle konstaapelille kokemus on aina mielenjäävä ja vaikuttava. Varsinkin itsemurhat tai lapsiin kohdistuneet rikokset sisältävät monenlaista tunnetta myös kokeneelle poliisille. Tutkintapaikka on aina kaikilla aisteilla koettava kokemus. Sen tavoittaminen jää fiktiossa usein ohueksi, näin toteaa useampikin poliisi.

* * *

Usein poliisisarjoissa mässäillään henkirikosten karmivilla yksityiskohdilla ja

luodaan niillä jännittävää intensiteettiä tarinaan. Todellisuudessakin poliisi kohtaa työssään ihmiselämän suurimpia ja raskaimpia tragedioita sekä ajoittain käsittämätöntä pahuutta. Kun poliiseille on esitetty kysymys, mikä saa heidät kestämään esim. raa'an henkirikospaikan tutkinnan, vastaukset ovat samansuuntaisia: Työnä on kerätä todisteet, jotta juttu selviäisi mahdollisimman pian. Se on se päämäärä, johon pyritään. Koulutuksen ja kokemuksen tuomat tiedot ja taidot otetaan käyttöön ja ne valjastetaan ammatilliseen onnistumiseen. Tämä ei tarkoita tietenkään, että kokeneinkaan tutkija olisi tunteeton, mutta omat tunteet on pidettävä ammatillisesti sivussa.

Toistuvasti tulee esille myös lähimpien työtovereiden tuki ja ”poliisihuumori”. Viimeksi mainittua on kuvailtu mm. seuraavasti: härskiä, roisia, alatyylisiä, mautonta – mutta auttaa selviytymään. Monilla muillakin ammattilaisilla on sisäpiirihuumorinsa, joka ulkopuolisesta kuulijasta voi tuntua tilanteeseen sopimattomalta ja arveluttavalta. Ronski ”läpänheitto” ei ole suinkaan itsetarkoitus, vaan se on osa ammattikieltä ja on yksi keino luoda ahdistavaan tilanteeseen helpotusta.

Poliisien vapaa-aikaa ja rankkojen juttujen jälkihoitoa tuodaan enemmän esille 2000-luvun poliisisarjoissa, mutta kuitenkin vain ohimennen ja viittausenomaisesti. Varsinkin ulkomaisten sarjojen kovapintaiset ja kaikenkestävät poliisikonkarit tuntuvat kovin konemaisilta ja kylmiltä. Toisaalta niin poliisisarjoissa kuin todellisuudessakin mennään usein rankan työvuoron jälkeen ottamaan

TUTKINTAPAIKKA ON AINA
KÄIKILLÄ AISTEILLA KOETTAVA
KOKEMUS. SEN TÄVOITTIMINEN JÄÄ
FIKTIOSSÄ USEIN OHUEKSI, NÄIN
TOTEÄÄ USEÄMPIKIN POLIISI.

TODELLISUUESSÄKIN POLIISI
KOHTÄÄ TYÖSSÄÄN IHMISELÄMÄN
SUURIMPIÄ JÄ RÄSKÄIMPIÄ
TRÄGEDIÖITÄ SEKÄ ÄJOITTÄIN
KÄSITTÄMÄTÖNTÄ PÄHUUTÄ.

muutama ja käydään yhdessä työkaverien kanssa tilannetta läpi. Perhe-elämän vaikeuksia kuvataan myös sarjoissa, eikä poliisin työn ja perhe-elämän yhdistäminen ole aina todellisuudessaakaan helppoa.

Suosittu amerikkalais-sarja C.S.I. on vaikuttanut paljon mieli-kuviin teknisestä rikostutkinnasta. Katsoja saa esimerkiksi usein sellaisen käsityksen, että kun kotietsintää lähdetään tekemään, paikalle saapuu ensimmäisenä päällystö eli komisario ja ylikomisario. Tosielämässä asia menee aivan toisella tavalla. Myös kontaminaatoriski unohdetaan sarjassa lähes täysin: naistutkijat sipsuttelevat korkkareissa hiukset hulumuten tutkintapaikalle ja suojavälineeksi riittävät kumihanskat. ”Ei tarvita kuin yksi aivastus ja tutkintapaikka on täynnä sinne kuulumatonta DNA:ta”, toteaa Juha Rautaheimo. Lisäksi sarjoista välittyy kuva, että tilanteet etenevät nopeasti. Tutkittavana on vain yksi juttu, kun taas tosielämässä poliisilla voi olla monta eri juttua yhtäaikaisesti tutkinnassa. Sarjassa käytetään huipputeknisiä menetelmiä ja etsityt asiat löytyvät nopeasti. Rautaheimon mukaan kokenut sormenjälkitutkija luuppinsa kanssa voi joskus ratkaista jutun paremmin kuin mikään DNA-analyysi.

Poliisit kohtaavat aina välillä tilanteita, joissa kansalaiset ovat omaksuneet ulkomaisista poliisisarjoista virheellisiä tai harhaanjohtavia toimintatapoja. Putkaan vietävä saattaa esittää järjestyspartiolle olevansa oikeutettu ”yhteen puhelinsoittoon”, ja kotibileitä rauhoittamaan

LISÄKSI SARJOISTA
VÄLITTYY KUVA, ETTÄ
TILANTEET ETENEVÄT
NOPEASTI.

tulleelta partiolta voidaan kysellä kotietsintälupaa. Lisäksi suomalaisen poliisin työssä on huomattavasti vähemmän actionia kuin poliisisarjat antavat ymmärtää. Poliisin työpäivään kuuluu paljon arkisia ja kuivakkaitakin rutiineja,

esimerkiksi kuulustelupöytäkirjojen ja erilaisten raporttien kirjoittamista. Nämä eivät kuitenkaan juurikaan näy poliisisarjoissa, vaan poliisiyöstä otetaan esille jännityksen kannalta parhaiten toimivat osiot. Jännittävyyttä saadaan aikaiseksi, kun pyssyn kanssa heilutaan kaupungilla ja autot räjähtelevät taustalla. Mikko Karppi toteaaakin, ettei pyssyn paukutte lu ole sellaista jokapäiväistä poliisiyötä, joka olisi rutiinia tai tapahtuisi kuin itseltään ja miettimättä. Aseella uhkaaminen on hyvin poikkeuksellista.

Poliisi katselee siis oman ammatinvalintansa perusteella varsin kriittisesti poliisiaiheisia fiktiosarjoja. Viime vuosina ovat lisääntyneet tosi-tv-tuotannot, jotka esittelevät eri ammattien, esim. poliisien, pelastuslaitoksen tai sairaalan arkipäivää. Monet kuvittelevat, että poliisit hyvinkin mielellään katselisivat omasta työstään kertovia dokumentaarisia ohjelmia. Itse asiassa poliisit eivät juuri seuraa poliisiyötä kuvaavia hyviäkään tosi-tv-ohjelmia, sillä työ tarjoaa realismia tarpeeksi eikä siihen enää vapaa-ajalla halua palata.

Jim-kanavan Poliisit-sarja on tavoittanut kiitettävästi katsojia. Sarja on myös omalta osaltaan vahvistanut ymmärrystä poliisin työn ihmisläheisyydestä. Poliisi kohtaa työvuoronsa aikana ihmiselämän ilot ja murheet, surun ja vihan,

eikä työ ole vain autolla kaahailua ja voimankäyttöä.

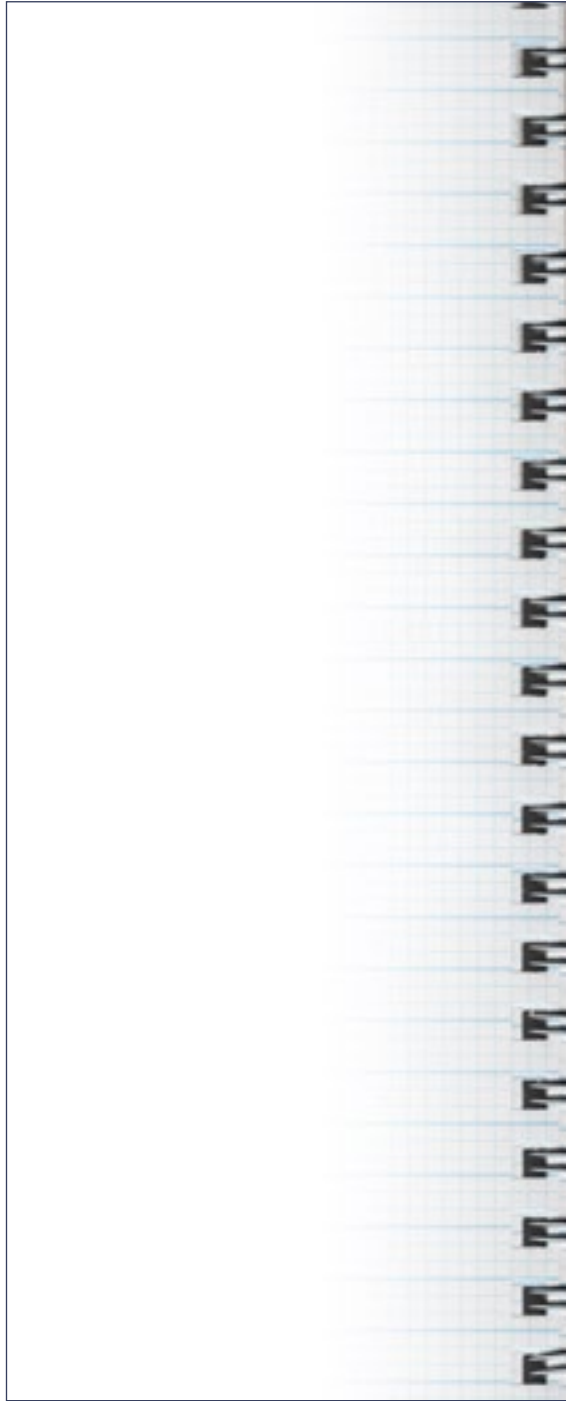
Poliisit suhtautuvat omasta ammatistaan kertoviin reality-sarjoihin hieman ristiriitaisesti. Osa pitää niitä jopa ennaltaehkäisevänä toimintana, osa vain poliisi-työn ”rusinat pullasta” -esittelynä. Erään vanhemman ja kokeneemman poliisin toiveena oli, että Poliisit-sarjaan pitäisi saada myös osuus poliisityön kuivista rutiineista. Hän mainitsi poliisin lukuisat, alati uusiutuvat tietojärjestelmät, esimerkiksi matkanhallintaohjelma M2:n käytön ja matkalaskujen laatimisen tuskan. Tosin hän ei vakuuttunut, että katsojien mielenkiinto välttämättä riittäisi tapahtuman seuraamiseen, varsinkaan kun jatkuva sensuroiva ”piip”-ääni peittäisi poliisi-miehen ärsyntyneet manailut.

LÄHTEILLE

- Poliisi fiktiossa -näyttelyjulkaisu Dekkaristi: [http://www.poliisimuseo.fi/poliisi/poliisimuseo/home.nsf/files/CC573F51E27883C5C2257B6E002B13AB/\\$file/Dekkaristi_netti.pdf](http://www.poliisimuseo.fi/poliisi/poliisimuseo/home.nsf/files/CC573F51E27883C5C2257B6E002B13AB/$file/Dekkaristi_netti.pdf).
- Facebook-äänestys Unohda faktat – keskity fiktion: <http://www.poliisimuseo.fi/poliisi/poliisimuseo/home.nsf/PFBD/0B54D3E09F26529FC2257937001CD7AB?opendocument>.
- Kansallisen audiovisuaalisen arkiston Elonet-tietokanta: <http://www.elonet.fi/fi>.
- Tosielämä on muutakin kuin poliisisarjoja -verkkosivusto: <http://www.poliisisarjat.fi>.

ITSE ASIASSA POLIISIT EIVÄT
JUURI SEURAA POLIISITYÖTÄ
KUVAAVIA HYVIÄKÄÄN TOSI-TV-
OHJELMIA, SILLÄ TYÖ TARJOAA
REALISMIA TARPEEKSI EIKÄ
SIIHEN ENÄÄ VAPAA-AJALLA HALUTA
PALATA.

- Arvas, Paula: ”Hugo Nousiainen: realistinen poliisin työn kuvaaja 1940-luvulta.” – Julkaistu Arvaksen blogissa Dekkarihylly 24.9.2010: <http://dekkarihylly.blogspot.fi/2010/09/hugo-nousiainen-realistinen-poliisin.html>.
- Hale, Mike: ”Follow the Tracks of the Crime Drama. Mikko Niskanen’s ‘Eight Deadly Shots’ May Seem Familiar.” The New York Times 13.10.2013. – Julkaistu The New York Timesin verkkosivuilla 11.10.2013: http://www.nytimes.com/2013/10/13/arts/television/mikko-niskanens-eight-deadly-shots-may-seem-familiar.html?_r=2&.

“Asia alkoi menemään poliisin näkökulmasta huonompaan suuntaan. Ruumiista löydettiin monia eri aineita ja vatsalaukusta myös.”

ELINA KATAJAMÄKI

KJEMPE BRA! – VAIHTO-OPISKELIJANA NORJAN POLIISIKORKEAKOULUSSA

VANHEMPI KONSTAPELI
ELINA KATAJAMÄKI VALMISTUI
POLIISIKSI SYKSYLLÄ 2013. HÄN
TYÖSKENTELEE ITÄ-UUDENMAAN
POLIISILAITOKSESSA PORVOON
POLIISIASEMALLA PITKÄKESTOISEN
RIKOSTUTKINNAN PARISSA.

ENNEN POLIISIURAA KATAJAMÄKI
ON OPISKELLUT FILOSOFIAN
MAISTERIKSI JA TYÖSKENNELLYT
TOIMITTAJANA MUUN MUASSA
POLIISI-TV:SSÄ.

KATAJAMÄKI ON RESERVIN
YLILUUTNANTTI. HÄN ON
PALVELLUT AFGANISTANISSA
SOTILAALLISEN KRIISINHALLINNAN
TEHTÄVISSÄ.

Vaikka poliisin työ on tiukasti sidoksissa kotimaiseen lainsäädäntöön, ei se kuitenkaan tarkoita, etteikö muualta maailmasta voisi saada hyviä ideoita työn tekemiseen. Poliisiammattikorkeakoulu on mukana Nordcop-yhteistyössä, jonka kautta pohjoismaiset poliisiopiskelijat pääsevät vuosittain vaihto-ohjelmiin muihin pohjoismaihin. Tämä päiväkirja kertoo vaihto-opiskelijajaksostani Norjassa keväällä 2013.

Maanantai 8.4.

Oslon lentokentällä vastassa oli Norjan Politihøgskolenin kansainvälisen osaston työntekijä, joka pahoitteli, ettemme me suomalaiset, minä ja Jan, saapuneet jo sunnuntaina, kuten muut ulkomaalaiset opiskelijat. Hän kertoi lähettäneensä asiasta pyynnön Suomeen Poliisiammattikorkeakoulun yhteyshenkilölle. Tieto lienee muuttunut matkalla, sillä meille oli ilmoitettu, ettemme ehdottomasti voi mennä ennen maanantaita, sillä kukaan ei olisi vastassa. Myöhäisen saapumisen vuoksi emme ennättäneet mukaan avausluennolle.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

Kongsvingerin koulutuskeskuksessa tapasimme kouluttajia, kurssin johtajan ja muuta henkilöstöä. Virkavaatteiden vaihtamisen ja lounaan jälkeen kuitasimme aseet. Pian koko 60 hengen vahvuinen kurssi kiersi voimistelusalin seinänvierustoja, kun kuivaharjoitteluna käytiin läpi aseotteita.

Aseet ovat samanlaisia kaikkialla, mutta voi pojat, kuinka niiden käsittely voikaan erota maittain. Kun suomalaisen poliisin aseotteet on kaiverrettu selkärankaan, niistä ei noin vain opi pois. Koska lihasmuistia on hidadasta kouluttaa uudelleen, itsensä tunsu toistaitoiseksi norjalaisia versioita opettellessa.

Vaihto-opiskelijat syövät poliisikorkeakoulun laskuun, mutta norjalaisopiskelijoille ruoka on omakustanteista. Ateriat maksavat heille 4–6 euroa kerralta. Ilmeisesti juuri hinta pakottaa ruokalan huolehtimaan siitä, että tarjottava ruoka on erinomaista, muutoin lähikaupan eväät houkuttavat lounaslinjaa enemmän.

Tiistai 9.4.

Norjalaisilla opiskelijoilla oli esittää kaksi näkökulmaa siihen, miksi operatiivisella leirillä herätään joka aamu kello 6.15 alkavalle aamulenkille. Ensimmäisen näkemyksen mukaan kyse on siitä, että kurssilaiset tekevät jotain yhdessä. Mäeltä, jonne aamuisin juostiin, ei saanut juosta alas ennen kuin kaikki olivat perillä ylhäällä. Yhdessä tekemisen meininkiä siinä ei kuitenkaan juuri ollut, el-

lei mukaan lasketa sitä, että kaikki olivat yhtä näreissään ylämäkijuoksusta aamupakkasessa.

Toinen, kenties uskottavampi näkemys oli se, että aamulenkkeillä halutaan pitää kurssille kuria. Ainakaan myöhään iltaan ei kannata valvoa, eikä varsinkaan juhlia, mikäli mieli ylös kuuden korvillä ja lenkkareissa ylämäkeen. Kuri oli

muutenkin läsnä pienissä asioissa: aamut ja lounastuntien jälkeiset harjoitukset alkoivat kokoontumispaikalta, jossa menttiin joukkueiden sisällä ryhmittäin jonoihin ja jonon johtajat ilmoittivat kurs-

sin johtajalle kaikkien olevan paikalla. Sen jälkeen otettiin hieman asento-lepo-komentoja ja saatiin ohjeita alkavasta harjoituksesta. Suomalaisen varusmiespalveluksen ja poliisikoulutuksen käyneelle meno muistutti enemmän ensimmäistä kuin jälkimmäistä.

Ensimmäisenä kokonaisena kurssipäivänä päästiin soveltamaan opittuja aseotteita ja asentoja sekä käytäntöjä todellisuudessa, kun koko päivä kului pistooliammunnan parissa. Kouluttajan asenne oli ihastuttava: meno oli vauhdikasta, iloista ja kannustavaa. Kouluttaja ei jaaritellut turhia, mutta näytti kyllä tarkkaan, mitä seuraavaksi oli tulossa. Ei haitannut, vaikka ymmärsi puheesta keskimäärin vain joka viidennen sanan.

Ensimmäisenä päivänä laukauksia ammuttiin pitkälti kolmatta sataa. Ja hylsyt oli toki kerättävä itse pois märeistä ja sulavasta maasta. Ampumaradalla kontailu todisti, ettei suomalaisen poliisin

KUN SUOMALAISEN
POLIISIN ASEOTTEET
ON KAIVERRETTU
SELKÄRANKAAN, NIISTÄ
EI NOIN VAIN OPI POIS.

kenttähaalarin vedenpitävyys ole aivan samaa luokkaa kuin norjalaiskollegoiden asu. Pelkästään harjoitustoimintaan tarkoitettuna kaksiosaisen, teknistä kangasta oleva asun on valmistanut maan ylpeys, Helly Hansen.

Vaikka päivä oli alkanut varhain ja sisältänyt rutkasti raitista ilmaa, jaksoivat useimmat lähteä vielä illallakin urheilemaan. Kuntosali oli varustelultaan perusmuotoinen, joskaan vapaita tankoja tai maastavetopaikkaa ei ollut. Onneksi aivan kaikki laitoksen opiskelijat eivät tulleet sinne samaan aikaan, sillä melko ahdasta siellä oli nytkin.

Keskiviikko 10.4.

Toisena kokonaisuena ampumaratapäivänä ero suomalaisen poliisin ampumarajoitteluun kirkastui. Siinä missä meillä harjoitukset keskittyvät ensisijaisesti työelämän tilanteiden ennakkointiin, norjalaisten harjoittelu tähtäsi puhtaasti ampumatestiin, joka leiriläisillä olisi edessä.

Suomessa tasokoe ammutaan ennen työharjoitteluun lähtöä, mutta Norjassa vasta joitain viikkoja ennen valmistumista; sitä ennen virkatehtävissä on turha haaveilla aseiden käytöstä. Töihin ei pääse, ellei sekä pistoolin että konepistoolin tasokoe ole hyväksytysti suoritettuna.

Kaikki ammunnat ammuttiin raskaat suojaliivit yllä. Tätä perusteltiin sillä, että aseenkäyttötilanteen koittaessa Norjan poliisi kiskaisee aina raskaan suojaliivin ylleen. Tähän meilläkin toki pyritään, mutta suurin ero on se, että siinä missä suomalaisen poliisin ase kulkee aina vyöllä, norjalaisen poliisin ase on pääasiassa lukitussa lokerossa virka-autossa.

SUOMALAISEN
VARUSMIESPALVELUKSEN JA
POLIISIKOULUTUKSEN KÄYNEELLE
MENO MUISTUTTI ENEMMÄN
ENSIMMÄISTÄ KUIN JÄLKIMMÄISTÄ.

TOISENA KOKONAISENA
AMPUMARATAPÄIVÄNÄ ERO
SUOMALAISEN POLIISIN
AMPUMAHARJOITTELUUN KIRKASTUI.

Sieltä se otetaan esiin tarpeen tullen, joten samalla voi poimia raskaan liivinkin.

Ammuntojen jälkeen rata putsattiin muutamasta tuhannesta hylsystä. Vaikka osa joukosta selvästi vältteli noukkimista, kilisivät hylsyt laariin sitä tahtia, että mikä tahansa siivousfirma olisi ottanut tämän joukon töihin!

Torstai 11.4.

Ensimmäisen kerran päiväohjelmassa, eli dagsedelissä, ei ollut mainintaa raskaasta suojaliivistä, johon hartiat ja selkä ovat saaneet totutella alkuviikon. Luvassa oli taktiikkaopetusta, joten meidän joukkueemme pakattiin pakettiautoihin. Meidät kuljetettiin vajaan kymmenen kilometrin päähän teollisuusalueelle, jossa sijaitsi poliisin koulutuskäyttöön otettu tyhjä teollisuuskiinteistö.

Päivä alkoi oppitunnilla, jonka aiheena oli Stop stick, eli norjalaisten käyttämä versio auton pysäyttämiseen tarkoitettua piikkimatosta. Tässä kohti pisteet menevät norjalaisille, sillä käytettävyydellään ja helppoudellaan Stop stick hakkaa meidän vastaavan vekottimemme mennessä tullen. Luento kuului myös lainsäädäntöä voimakeinojen käytöstä. Kuulosti kumman tutulta, kun voimankäyttöä koskevan poliisilain pykälän lopussa mainittiin voimakeinojen välttämättömyydestä, puolustettavuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta. Luennon jälkeen menimme asfaltoidulle pihalle harjoittelemaan Stop stickin heittoa.

TÄSSÄ KOHTI
PISTEET MENEVÄT
NORJALAISILLE, SILLÄ
KÄYTETTÄVYYDELLÄÄN
JA HELPPOUDELLAAN
STOP STICK HAKKAA
MEIDÄN VASTAAVAN
VEKOTTIMEMME MENNESSÄ
TULLEN.

Pysäytystikkujen jälkeen opettajat antoivat meille ryhmittäin kolme pikkuautoa ja laminoidun tiepohjan. Näistä kaksi poliisiautoa ja yksi pakenijan auto piti asettaa kaistalle siten, että Stop Stickin käyttö olisi taktisesti sujuvinta. Toisilla ryhmillä sujui ilmeisesti paremmin kuin toisilla, mutta suomalaisnäkökulmasta tuntui kummalliselta, kuinka kapea-alaisesti kolme vuotta opiskelleet poliisit ajattelivat pysäytysasiaa. Ajattelu voisi kuvata siviilimäiseksi, sillä ajoneuvot aseteltiin teiden sivuun, eikä siten, että näkyvyys ja siten samalla sekä oma että sivullisten turvallisuus maksimoitaisiin. Asiaan piti tuoda hieman suomalaisnäkemystä, joka myös opettajien mielestä osoittautui oikeaksi. Vika ei varmasti ole opiskelijoissa, mutta onhan toki mielenkiintoista, jos piikkimaton käyttöperiaatteesta ei ole kerrottu opiskelijoille, jotka ovat jo vuoden olleet työelämässä.

Aamupäivän toisena rastin oli case-harjoituksia. Niiden yksinkertaisuus hämmensi suomalaisen koulutuksen saanutta, sillä norjalaisten kolmannen vuoden opiskelijoiden tehtävät olivat vaikeudeltaan meidän ensimmäisen vuoden tehtäviämme: jokainen tehtävä oli sama, mielentilaltaan epästabili mies, jolla oli puukko kädessä. Teräseen kanssa heiluvan kohtaaminen ei koskaan ole helppoa, mutta näissä esimerkeissä oli rakennettu tilanne niin, että jokaisella noin kymmenellä rastipaikalla kohde-

henkilö luopui aseestaan miltei heti käskytettäessä.

Iltapäivän opintokokonaisuudessa käsiteltiin poliisijoukon liikkumista. Tavoitteena oli turvallinen kohteeseen pääseminen. Raskaassa suojaliivissä ja pitkän aseensa kanssa liikkuessa meille suomalaisille tuli väistämättä mieleen varusmiespalvelus sillä erotuksella, että poliisitaktiikassa henkilöiden väliset etäisyydet ovat käsivarren mittaiset sotilaallisen viiden metrin sijaan. Iltapäivä kuluikin rakennusten ja metsikön suojissa hiiviskellen.

Perjantai 12.4.

Keneltäkään ei taatusti jäänyt huomaamatta, että oli ensimmäisen leiriviikon viimeinen päivä. Tunnelma oli kevyt aamusta alkaen, vaikka aamulenkin vetänyt naiskonstaapeli laittoikin meidät punnertamaan lenkin puolivälissä!

Joukkueemme päiväohjelma oli tuttu: askel kulki koulun takana sijaitsevalle pistooliradalle. Miltei koko päivän ajan ammuimme 20 metristä, sillä norjalaisien tasokoe odotti tulevana maanantaina. Kaksi aiempaa ammuntopäivää olivat tuottaneet oivalluksen norjalaisen virkaaseen liipaisimesta, ja osumat alkoivat olla juuri siellä, missä niiden kuuluikin. Jos hyvässä laukauksessa laukaustapah-tuma tulee puristavalla liipaisulla ikään kuin yllätyksenä, saa norjalaisten virkaaseessa tätä yllätystä odottaa hieman kauemmin kuin suomalaisessa virkaveljessään.

Meille suomalaisille eksoottisinta oli köllöttää kyljellään kuin norpanpoikainen ja ampua makuuasennosta. Norjalaisten tasokokeeseen kuuluu makuu-

MEILLE SUOMALAISILLE
EKSOOTTISINTA OLI KÖLLÖTTÄÄ
KYLJELLÄÄN KUIN NORPANPOIKAINEN
JA AMPUA MAKUUASENNOSTA.

ammunnan lisäksi ampuminen aikaa vastaan 50 metrin juoksupyrähdysten kanssa. Niinpä me, suoja-liiveissämme kovakuoriansen näköiset konstaapelinalut, ravasimme ampumarataa edestakaisin.

Toisinaan hauskuutta aiheutti joko kielimuuuri tai oma tottumus: yhtäkkiä pitikin ampua maalitaulun alaosaan, ”jal-koihin”, eikä tätä ymmärtänyt, tai kun ymmärsi, ei muistanut. Oli terveellistä huomata, kuinka orientoitunut sitä on-kaan osumaan keskelle maalitaulua.

Varusmiesmäinen ote oli läsnä asetarkastuksissa, joissa aseennäköisyys tuli puhdistuksen jälkeen näyttää kouluttajalle ennen viikonloppusäilytykseen pakkaamista. Aseiden luovutuksen jälkeen valtaosa kurssilaisista suuntasi koteihinsa tai Oslon yöhön. Vaihtarit jäivät eväslaatikon kanssa Kongsvingeriin, keskelle norjalaista peltoa.

Lauantai 13.4.

Koulutuskeskus hiljeni viikonlopuksi, kun valtaosa opiskelijoista oli kodeissaan. Vajaa kymmenkunta meistä vietti kuitenkin viikonloppunsa Kongsvingerissä. Laiska aamu ja rauhallinen päivä tulivat tarpeeseen, sillä viikolla tahti oli rivakkaa ja näitä viikkoja olisi edessä vielä kaksi.

Osalla opiskelijoista viikonloppuun kuului käynti Ruotsin puolella Charlottenbergin ostoskeskuksessa. Norjalaiset suosivat mielellään ostoksilla käyntiä itänaapurissaan, sillä hintataso on siellä tällä hetkellä alhainen ja makeisvalikoima käsittämätön. Niinpä ostoskeskuk-

sen parkkipaikalla arviolta 90 prosenttia kaikista autoista oli Norjan kilvissä. Illalla suomalais-norjalainen seurue söi hilpeinä ruotsalaisella jauhelihamalla täytettyjä tortilloja ja katsoi miehekkäitä elokuvia.

KUNTOTESTIT TOSIN
OVAT KOVEMMAT.

Sunnuntai 14.4.

Koska sunnuntaille ei ollut varattuna ohjelmaa, oli aikaa tarkastella hieman norjalaista poliisikoulutusta.

Norjassa on neljä poliisikoulua, jotka sijaitsevat Oslossa, Bodössä, Kongsvingerissä sekä Stavernissa. Kouluihin haetaan kerran vuodessa yhteishaus- sa muiden koulujen kanssa. Vaikeinta on päästä Oslossa sijaitsevaan kouluun suuren hakijamäärän vuoksi ja helpointa Bodön kouluun sen pohjoisen sijainnin ansiosta. Koulun aloittaa vuosittain reilut 700 opiskelijaa.

Poliisiksi päästäkseen on oltava Norjan kansalainen ja vähintään 20-vuotias, tai täytettävä 20 vuotta hakuvuotena.

B-luokan ajo-oikeus on vaatimuksena Suomen tavoin, lisäksi on oltava terveydeltään hyvässä kunnossa ja täytettävä näkö- ja kuulovaatimukset. Rikostietokantaa ei saa olla ja henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan on oltava sopiva poliisiin työhön. Melkein kuin suomalaisia poliiseja valitsisi. Kuntotestit tosin ovat kovemmat.

Koulutus on Norjassa kolmivuotinen. Kolmesta vuodesta ensimmäinen viete- tään koululla opiskellen, toinen vuosi ollaan töissä jollain Norjan poliisiasemista ja kolmas kuluu jälleen koululla. Koululla opiskellaan pitkälti samanlaisia asioita

kuin Suomessa, ensimmäinen vuosi on melkein pätevä teoriaa.

Oppiaineina koulussa on mm. sosiologiaa, lakia, rikosoikeutta, rikostutkintaa, psykologiaa ja ennaltaehkäisevää poliisityötä. Kolmas vuosi on operatiivista leiriä lukuun ottamatta myös hyvin teoriapainotteinen.

Vasta toisena vuonna, kun ollaan töissä, harjoitellaan ensimmäistä kertaa ase-käsittelyä ja ampumista, jota sitäkin vain muutaman päivän verran. Suomesta poiketen harjoittelussa olevilla poliiseilla ei siis ole oikeutta aseenkäyttöön virkatehtävillä. Vasta kolmantena vuonna järjestetään tämä kolmen viikon mittainen operatiivinen leiri, jolla ammutaan pistoolin ja MP5:n tasokokeet.

Maanantai 15.4.

Viikonloppuna satoi lunta. Sitä tuli toistakymmentä senttiä. Sunnuntai-iltana lumentulo vaihtui vedentuloksi, joten maanantaiaamun koittaessa aamulenkkin tie oli muuttunut jäiseksi luistinradaksi loskakuorutteella ja ampumaradasta oli tullut kahluuallas.

Norjalaisilla oli edessään leirin siihen saakka jännittävin hetki. Ampumakatoksen ilma oli siis sakeana paitsi kostean ilman aiheuttamaa, suojalaseihin häiritsevästi tarttuvaa usvaa, myös hermostuneisuutta, kun pistoolin tasokoeammunnat olivat alkamassa.

Kouluttajan mielestä kyseessä oli niin tärkeä tapahtuma, että norjalaisille tahdottiin taata täysi keskittymisrauha siirtämällä suomalaiset katsomoon testin ajaksi. Rauha olisi saattanut häiriintyä siitä, ettei ampumatestissä käytettäviä

SUOMESTA POIKETEN
HARJOITTELUSSA OLEVILLA
POLIISEILLA EI SIIS OLE OIKEUTTA
ASEENKÄYTTÖÖN VIRKATEHTÄVILLÄ.

seinämiä ja sitä kautta ampumapaikkoja ollut riittävästi. Totutteluammunnoissa vesi pisaroi kauniisti alas norjalaisten Goretexiltä, kun suomalainen haalari imaisi sisäänsä kaiken maahan kertyneen veden. Niinpä ei harmittanut yhtään vapautua testin ajaksi pois ampuma-alueelta, vaihtamaan kuivaa ylle ja kuivattelemaan varusteita ennen iltapäivän harjoituksia.

Jotain tasokokeen vaikeudesta kertoo se, että 59:stä kurssilaisesta 11 ei läpäissyt testiä. Suomen tasokokeeseen verrattuna koe on melko kaukana työelämästä, sillä siinä ammutaan enimmäkseen aikaa vastaan. Tasokokeita verrattaessa suomalainen malli puoltaa sekä meidän että norjalaisten opiskelijoiden mielestä paikkaansa siinä, että poliisin ei ole tarkoitus ampua lyhyessä ajassa mahdollisimman monta laukausta, vaan sen sijaan olisi parempi ampua yksi hyvä ja tarkkailla vaikutuksia.

Norjalaiseen opetusmetodiin näyttää kuuluvan, että lyhyestä luennosta siirrytään suoraan case-harjoituksiin. Niinpä lounaan syötyämme kuuntelimme ensin ajoneuvon luona toimimista käsittelevän luennon ja pakkauduimme sitten autoihin ja suuntasimme jälleen teollisuusalueelle. Suomalaiseen oppimiseen kuuluu usein käytännön ”käsityötaitojen” harjoittelemista pienemmissä paloissa, mutta Norjan mallissa kouluttajat näyttivät tilanteen ja heti sen jälkeen ryhdyttiin tositoimiin. Kouluttajien esimerkin jälkeen harjoittelimme siis käytännössä henki-

SUOMEN TASOKOKEESEEN
VERRATTUNA KOE
ON MELKO KAUKANA
TYÖELÄMÄSTÄ, SILLÄ
SIINÄ AMMUTAAN
ENIMMÄKSEEN AIKAA
VASTAAN.

lön kiinniottamista autosta. Tapaukset alkoivat hyvin rauhallisesti ja odottelimme loppua kohti kiihtyvää tahtia.

Tapauksia käytiin läpi puolentoista tunnin ajan, eivätkä ne oleellisesti vaikeutuneet. Vaikeinta opiskelijoille oli se, että välillä kohdehenkilö olikin aivan rauhallinen, mutta harjoituksen synnyttämä jahtivietti johti siihen, että myöntyväinen henkilökin revittiin vilauksessa hihastaan ulos. Suomalaisesta näkökulmasta erikoisinta oli, että norjalaiset ovat työskennelleet jo kokonaisen vuoden, ja nyt käytiin läpi tällaisia, miltei kokonaan puhuttamiseen perustuvia harjoituksia. Yritimme välillä kysyä, mitä sitten tehdään, jos henkilö todellakaan ei tahdo autosta ulos, mutta siihen ei saatu muuta vastausta kuin että ”laitetaan kaasua sisään ja odotetaan”.

Puolentoista tunnin kuluttua kouluttajat alkoivat päättää harjoitusta, sanoivat että kaikki on tässä ja hyvin meni. Sitten he ymmärsivät, että meillä olikin vielä tunti aikaa. Sitten toistettiin aivan samankaltaisia harjoituksia, mutta into oli hiipunut kuin helium vappupallosta juhannuksena.

Tiistai 16.4.

Tiustain ohjelmassa oli suomalaisittain ”jotain ihan muuta”: MP5-konepistoolilla ampumista. Norjassa MP5, *empesem*, koulutetaan ja jaetaan kaikille poliiseille, sillä koskaan ei tiedä, milloin MP5 on paras ase käytettäväksi. Loogista kyllä, mutta epäloogista siihen nähden on se,

että harjoittelussa olevat poliisit eivät sitten kuitenkaan saa kantaa tai käyttäät asetta.

Ampumaradalla jokaiselle opiskelijalle jaettiin MP5:n lukko, joita kouluttajat säilyttävät meille jaetuista aseista erillään. Tämä käytäntö mahdollisti sen, että opiskelijat saattoivat säilyttää aseita huoneissansa omatoimista totuttelua varten.

MP5:llä ammutaan seisten, polvelta ja maaten. Harjoittelu käynnistettiin 20 metristä, jotta ampujat tottuisivat uuteen aseeseen. Kun totuttelulaukaukset oli ammuttu, siirryttiin 50 metriin. Tältä etäisyydeltä ammuttiin makuulta ja polvelta, sillä näissä asento on huomattavasti tukevampi ja etäisyyden kasvaessa laukauksen onnistuminen muuttuu osuamisen kannalta tärkeämmäksi.

Lopulta ammuttiin aikaa vastaan ja testattiin oppilaiden oppimia asioita. Jos päivän aikana saaduista neuvoista otti vaarin, pystyi annetussa ajassa ampumaan laukaukset tarkasti tauluun.

Keskiviikko 17.4.

Toisen joukkueen tutustuessa MP5:n saloihin meidän joukkueemme harjoitteli taktiikkaa erityisen pitkän päivän ajan. Aamupäivällä harjoittelimme etenemistä ryhmässä. Käytännössä tämä tarkoitti noin viiden hengen joukon siirtymistä turvallisesti jonossa kohteesta A kohteeseen B. Kolmisen tuntia aamupäivästä harjoittelimme etenemistä 360 asteen suojauksella pistoolin ja MP5:n kanssa.

Ensimmäisenä tehtävänä oli sovittaa joukon etenemisnopeus siten, että viimeisenkin turvallisuus säilyy. Kun vauhti oli järkevä, lisättiin vaikeutta erilaisilla

SUOMALAISEEN OPPIMISEEN
KUULUU USEIN KÄYTÄNNÖN
"KÄSITYÖTAITOJEN"
HARJOITTELEMISTA PIENEMMISSÄ
PALOISSA, MUTTA NORJAN
MALLISSA KOULUTTAJAT NÄYTTIVÄT
TILANTEEN JA HETI SEN JÄLKEEN
RYHDYTTIIN TOSITOIMIIN.

TIISTAIN OHJELMASSA OLI
SUOMALAISITTAIN "JOTAIN IHÄN
MUUTÄ: MP5-KONEPISTOOLILLA
AMPUMISTA.

ympäristöillä. Tekniikkaa harjoiteltiin asuinrakennuksemme käytävillä ja kuumahan siinä suomalaiselle tuli haalarissa ja raskaassa liivissä. Etenkin siinä vaiheessa, kun mukaan otettiin norjalaisten käytössä oleva kilpi, celsiukset haalarin sisällä kohosivat.

Tauolla yksi kouluttajista kertoi pitkän pitkää tarinaa siitä, kuinka etenemistaktiikat ovat hänen urallaan osoittautuneet kullanarvoiseksi. Harmitti, kun hankalalla murteella kerrotun tarinan huippukohdat jäivät ymmärtämättä. Eikä osannut nauraa oikeassa kohdassa.

Jos autoihin liittyneen taktiikkaharjoituksen kohdalla olikin päässyt valittelemaan kuivaharjoittelun puutetta, lounaan jälkeen sitä oli edessä senkin edestä. Koko iltapäivän ajan liikuimme joukkona oville, joita sitten availimme. Erikaisen harjoituksesta teki se, kuinka vaikeusaste ei tosiaankaan noussut.

Illalla lepo olisi ollut paikallaan, mutta päivällisen jälkeen oli varattu vielä yksi 3,5 tunnin opetuspaketti henkilön kiinnittamisesta auton luona. Jokainen sai suorittaa partiona kaksi harjoitusta. Toinen kouluttajista esitti kohdehenkilöä ottaen välillä myös oppilaita avukseen.

Harjoitukseen liittyi suomalaisnäkökulmasta ehkä tähän mennessä erikoisin tilanne. Kun norjalaispartio oli aseella uhaten käskyttänyt veitsensä kohottaneen kohdehenkilön maahan ja toinen partiosta meni raudoittamaan kohdehenkilöä, osoitti toinen partiosta edelleen aseella maassa täysin rauhallisesti

makaavaa ja puukostaan vapaaehtoisesti luopunutta kohdehenkilöä. Ja samalla tulilinjalla oli myös partiokaveri. Jäin oikein odottamaan, että kouluttaja nostaisi asian esiin palutteessaan, mutta sitä ei edes sivuttu, vaan suoritus kehuttiin kaiken kaikkiaan onnistuneeksi.

Asia piti kuitenkin ottaa puheeksi ja ehdottaa, että josko partiokaveri olisi voinut vaikka koteloida aseensa ja tarvittaessa sitten esimerkiksi painia kohdehenkilön maahan. Ampuma-aseen käyttöhän olisi siinä tilanteessa joka tapauksessa ollut täysin mahdotonta, kun partiokaveri oli samassa mytyssä kohdehenkilön kanssa. Tästä näkökulmasta sain erityistä kiitosta, ja suomalaisopiskelijan ehkä perusteetonkin maine taktisena ajattelijana kasvoi.

Torstai 18.4.

Koko torstai kului jälleen MP5:n kahvassa. Norjan harmaa taivas tiputti vettä, niinpä vahingosta viisastuneena osasi pyytää norjalaisilta opiskelijoilta sadevaatteita lainaan. Norjalaiskollegat eivät lakkaa ihmettelemästä meidän varusttamme ja etenkin sen puutteita säänkestävyydessä. Terveisiä vain Poliisihallitukseen: sadevaatteet olis kivat!

Michelinin pulskaan rengasmieheen oli helppo samaistua, kun haalarin ja sadeasun ylle heitti vielä raskaan suojaliivin. Raskasta liiviä on kahta mallia, joista uudemmassa on jo niin paljon liikkuvia osia ja erilaisia suoja, että sen puettavuus ja käytettävyys kärsivät. Liivin run-

TÄSTÄ NÄKÖKULMASTA
SAIN ERITYISTÄ
KIITOSTA, JA
SUOMALAI SOPISKELIJAN
EHKÄ PERUSTEETONKIN
MAINE TAKTISENA
AJATTELIJANA KASVOI.

gosta roikkuvat erillään etulevy, alasuoja, hihaosat, niskasuoja ja kaulasuoja. Kun nämä kaikki yritetään yhdistää ampu-asentoon, ollaan melkoisen haasteen edessä. Hankaluus korostuu, jos ampuja on suhteellisen pienikokoinen. Jos yhtälöön lisätään vielä aikarajoitettu ampuminen, tuloksena on räväköitä kirosanoja, kun yrittää asetella aseensa päätä kaulasuojuksen sisään maaten, polvella ja seisten ampuessa. Tai vaihtoehtoisesti taivuttaa niskaansa siten, että ylipäänsä näkisi tähtäimistä!

Lisäksi niskasuojukset nostivat kuulosuojaimet pois korvilta. Mutta koska kuppikuulosuojaimia oli pakko käyttää, toimivat ne tai eivät, on alle laitettava tulppasuojaimet, jotta kuulo oikeasti olisi suojassa. Kaksoissuojaus toki hankaloitti sitten entisestään norjaksi annettujen tehtävien ymmärtämistä. Mutta huoli pois: kuten koko reissu on osoittanut, yllättävän paljon asioita voi tehdä oikein, vaikkei ymmärtäisi puoltakaan annetuista ohjeista.

Perjantai 19.4.

Teollisuusalueen harjoitusrakennukset, etenemistä ja etsintää kahden tai kolmen hengen ryhmissä. Alkuun kolmen miehen partioita ja huoneisiinmenoja. Aamupäivän loppuun etenimme partiona huoneistoa kuvaavan radan läpi ohjaajien seuratussa liikkumista. Viimeisessä vedossa tilanteeseen liitettiin vielä kohdehenkilö ja hieman tempo. Tällä testattiin, oliko ryhmällä tekniikka hallussa ja hoksottimet kohdallaan.

Iltapäivän harjoituksessa testattiin aiemmin opittuja asioita: etenemistä par-

NORJALAISKOLLEGAT EIVÄT
LAKKAA IHMETTELEMÄSTÄ MEIDÄN
VARUSTUSTAMME JA ETENKIN SEN
PUUTTEITA SÄÄNKESTÄVYYDESSÄ.

RASKASTA LIIVIÄ ON KÄHTÄ
MALLIA, JOISTA UUEMMASSA ON
JO NIIN PALJON LIIKKUVIA OSIA
JA ERILAISIA SUOJIA, ETTÄ SEN
PUETTAVUUS JA KÄYTETTÄVYYS
KÄRSIVÄT.

tiossa, etsintää rakennuksessa ja henkilön kiinniottoa autosta. Suoritukset arviointiin ja niistä annettiin vain suppea palaute. Lisäksi iltapäivään kuului sinisen harjoituspistoolin ja MP5:n puhdistus ja sen yhteydessä leikkimielisiä kilpailuja aseiden peruskäytössä ja kokoamisessa.

Iltapäivällä teimme suunnitelmia pöytätilanteen hoitamisesta. Norjalainen kouluttaja oli kiinnostunut siitä, miten tilanne Suomessa etenisi, mutta maastottelua tästä ei saatu, sillä taktiikkamme oli kovin samanlainen kuin norjalaisilla. Yksi piste kuitenkin Suomelle, sillä lopuksi esitelty pehmeä suojakilpi eli ”lerppu” herätti norjalaiskollegoissa kateellisia ”miksei meillä ole”-kommentteja.

Pitkältä tuntunut päivä huipentui siihen, että käteen lyötiin pakettiauton avaimet. Kädellä osoitettiin summittainen suunta, sillä sadan kilometrin päässä tuolla jossain olisi Oslo ja Majorstuan poliisiasema.

Lauantai 20.4.

Vuoro Oslon poliisin mukana alkoi kello 24 aloituspalaverilla, jossa käytiin tarkasti läpi lähiaikoina kirjattuja rikosilmoituksia. Rikoksista, erityisesti huumausainerikoksista, epäiltyjen kuvat näytettiin aina, kun ne olivat saatavissa.

Oman partioni muodosti kaksi kokeenutta konstaapelia, keski-ikäiset mies ja nainen. Autoon lastattiin konstaapelit eväineen. Se osoittautui viisaaksi, sillä laitoksella emme käyneet koko yön aikana.

Ensimmäinen toimenpide oli kadun sulkeminen. Majorstuan kaupunginosan vilkkain ravintolakatu suljettiin muulta kuin taksi- ja huoltoliikenteeltä, jotta iloisella tuulella oleva juhlakansa ei jäisi autojen alle. Sulkeminen vähensi lisäksi meluhaittaa, jota bassot jytkyen rinkiä ajavat autot aiheuttaisivat.

Suljetulla kadulla oli hyvä tehdä jalkapartiota, ja kolmisen tuntia sinä vierähtikin. Pieniä tappelunalkuja sammutettiin tämän tästä, ja muuan veijari joutui viettämään hyvän tovin käsiraukoissa, kun järjestyksenvalvoja oli halukas tekemään rikosilmoituksen pahoinpitelystä. Läsnäolijoiden mukaan rytkäessä oli tosin loukkaantunut lähinnä järjestyksenvalvojan ego.

Suuren hankaluuden Oslon poliisille muodostavat romanialaiset taskuvarkaat. He toimivat pareittain tai ryhmissä siten, että yksi tai useampi näpistelee juhlakansan omaisuutta baarin sisällä ja kontaktihenkilö odottaa syrjässä ulkopuolella. Saalista viedään ulos tämän tästä ja poliisin nähdessään kontaktihenkilö katoaa yöhön. Baarissa kiinni jäänyt keikkamies ei siis kannu mukanaan anastettua tavaraa. Tämänkaltaisia epäilyjä mekin selvittelimme, mutta tuloksena ei ollut löytyneitä älypuhelimia, vaan romanialaissyntyinen rattijuoppo.

Rattijuoppo vietiin jättimäiselle poliisiaseman ja poliisivankilan yhdistelmälle, jossa Oslon alueen poliiseja palvelee oma lääkäri. Verikokeen lisäksi lääkäri teki epäillylle tarkat kokeet, joilla mi-

PITKÄLTÄ TUNTUNUT
PÄIVÄ HUIPENTUI
SIIHEN, ETTÄ KÄTEEN
LYÖTIIN PAKETTIAUTON
AVAIMET.

tattiin reaktionopeutta. Rakennuksessa riitti kuhinaa, sillä sisään tuli niin sekavia henkilöitä kuin muita rattijuoppojakin.

Partion miesjäsen kuulusteli epäillyn heti, ja kuulustelu alkoi täsmälleen samalla epäillyn oikeuksien kertomisella kuin Suomessakin. Ja Suomestakin tuttuun tapaan pitkään kestäneen työrupeaman tuloksena oli melko kasa papereita.

Rattijuopon päästettyämme kello oli jo lähellä neljää aamuyöllä ja Oslo hiljeni. Söimme eväitä Oslon poliisin operaatiokeskuksessa, joka on kuin pieni hätäkeskus, mutta jakaa vain poliisin tehtäviä. Suomessa ”yhden luokun periaatetta” on jalostettu hienosti, sillä Norjassa 112 on vain poliisille, 113:sta saa ambulanssin ja palokunnallekin on oma numeronsa, 114.

Yö ei eronnut suomalaisen poliisin viikonloppuyöstä kuin kahdella tavalla: aseet olivat laatikossa lukkojen takana ja kaikki puhuivat norjaa.

Sunnuntai 21.4.

Valvotun yön jälkeen Oslon aamu näytti kauniilta. Ainoastaan aamupalojen hinnat saivat pilven auringon eteen. Jos Suomessa ruoka on kallista, Norjassa se on järkyttävän hintaista.

Oslon turistinähtävyydet sijaitsivat keskustassa, kun opiskelija-asuntola taas oli koulun lähellä kalliilla hienostoalueella ostoskadun varrella. Siksi turistikohteet jäivät katsastamatta. Burger Kingin pannukakut maistuivat hyvin, ennen kuin pakettiauton nokka suuntasi kohti Kongsvingerin peltoa ja viimeistä leiriviikkoa.

PARTION MIESJÄSEN KUULUSTELI
EPÄILLYN HETI, JA KUULUSTELU
ALKOI TÄSMÄLLEEN SAMALLA
EPÄILLYN OIKEUKSIEN
KERTOMISELLA KUIN SUOMESSAKIN.
JA SUOMESTAKIN TUTTUUN TAPAAN
PITKÄÄN KESTÄNEEN TYÖRUPEAMAN
TULOSENA OLI MELKO KASA
PÄPEREITÄ.

YÖ EI ERONNUT SUOMALAISEN
POLIISIN VIIKONLOPPUYÖSTÄ KUIN
KAHDELLA TAVALLA: ASEET OLIVAT
LAATIKOSSA LUKKOJEN TAKANA JA
KAIKKI PUHUIVAT NORJAA.

Maanantai 22.4.

Rutiinilla juostun aamulenkin jälkeen päivä jatkui MP5:n tasokokeella. Suomalaisen haalarin saattoi kokeen ajaksi heittää nurkkaan ja ottaa päiväunet, sillä tästäkin testistä oli vapautus, jottei norjalaisille tulisi lisää stressiä.

Lounaan jälkeen harjoiteltiin leirilä jo opittuja asioita, mutta uuttakin oli tarjolla. Yleensä sorkkaraudat ja muut murtovälineet kuuluvat poliisin asiakkaiden arsenaaliin, mutta tällä kertaa niitä käytteli poliisi. Ovesta kun on joskus päästävä sisään, vaikkei kolkuttavalle avattaisi.

Päivällisen jälkeen oli poikkeuksellisesti iltaohjelmaa. Ja voi pojat, min-käläistä! Suomessa tätä kai kutsuttaisiin räittäsulkeisiksi. Kokoontumispaikalle tulittiin kenttävarustuksessa ilman liivejä tai välineitä. Kouluttajat ryhtyivät antamaan käskyjä ja aikamääreitä uusien asusteiden pukemiseen. Toisen ja kolmannen vaatteidenvaihdon jälkeen ilmassa oli turhautumista, kun vääriä asuvalintoja säesti kouluttajien kettuilu.

Viimeisen vaihdon jälkeen kaikilla oli päällä kenttävarustus kera raskaan suojaliivin. Kurssi jaettiin kahteen ryhmään ja ryhmille valittiin johtajat, jotka saivat tehtäväkseen organisoida ryhmät nopeasti toimintakykyisiksi. Kun ryhmät oli muodostettu, kerrottiin tehtävästä, jolle ryhmät lähtevät. Tehtävänannon mukaan läheisellä ampumaradalla on menossa leirikoulu, josta on kuulunut ammuskelua. Ryhmät etenivät kohteeseen leirin aikana opetetulla tavalla, tak-

tiset näkökulmat ja turvallisuus huomioiden. Jännitys tiivistyi kohdetta lähestyttäessä, mutta juuri kun toiminnan oli tarkoitus alkaa, harjoitus laitettiin poikki ja matka jatkui luokkaan, jossa pidettiin oppitunti valmistautumisesta tilanteisiin.

Oppitunnilla selvisi myös syy varustereulettiin. Tarkoituksena oli luoda opiskelijoihin painetta ja ärtymystä, ja simuloida näin todellista stressitilannetta. Poliisin työhön kun pitää kyetä keskittymään,

vaikka kantaisikin henkistä reppua, esimerkiksi kotihuolia. Niitä täytyy pystyä käsittelemään siten, että työt hoituvat.

Tunnin lopuksi käytiin keskustelu, jossa purettiin harjoitustilannetta ja tilanteenjalkeista toimintaa. Näkemys henkisen hyvinvoinnin merkityksestä on ilmeisesti yhteispohjoismainen, ehkä jopa yleismaailmallinen, sillä suomalaisen ja norjalaisen purkukeskustelumallin välillä ei ollut eroja.

Tiistai 23.4.

Että pitikin Suomesta, kouluampumisten osalta liiankin kokeneesta maasta, matkustaa Norjaan saakka päästäkseen mukaan aihetta käsittelevään harjoitukseen. Ammunnan pääkouluttaja piti alkupuhuttelun, jonka aihe oli vakava ja kumpaakin kansallisuutta koskettava. Siinä missä suomalaisesta rikoshistoriasta ei voi puhua mainitsematta Joke-lan tai Kauhajoen kouluampumisia, norjalaisilla on tuoreessa muistissa Utøyan joukkomurha. Kouluttaja korosti, että Norjassa on voimassa ensimmäisen par-

OVESTA KUN ON JOSKUS
PÄÄSTÄVÄ SISÄÄN,
VAIKKEI KOLKUTTAVALLE
AVATTAISI.

tion sääntö: lähin partio menee paikalle kokoonpanosta riippumatta. Tutulta kuulosti.

Opiskelijajoukko oli jaettu kahtia, joten 15 opiskelijasta muodostettiin kahden konstaapelin partioita. Saimme radiosta tehtävän, jonka mukaan eräessä rakennuksessa ammuskellaan. Yhden pistoolin ja kahden MP5:n voimin partio lähti suorittamaan tehtävää.

Oven luokse päästyämme alkoi kuulua huutoa ja pauketta. Asemies vilahti yläkerrassa ja huutavia, kirkuvia ja verisiä ihmisiä juoksi vastaan ja pyrki kontaktiin poliisin kanssa. Partiomme suuntasi yläkertaan, ja rappusten tasanteella makasi ensimmäinen kuollut. Vasta jälkeenpäin ymmärsi, että kaikilla ”kuolleillakin” oli suojalasit päässään. Suorittamisen vaiheessa tilanne oli niin todellinen, ettei suojautumista edes huomannut: parin viikon aikana tutuksi tulleet kaverit olivat muuttuneet melkein tunnistamattomiksi uhreiksi. Yläkerrassa huutoa kuului lisää ja ihmisiä tuli vastaan, mutta lopulta tekijä tavoitettiin kapealla käytävällä ja hänet pysäytettiin ampumalla.

Harjoituksen järjestelyssä oli panostettu autenttisuuteen ja audiovisuaalisuuteen. Tekoveri, siviilivaatteet, hienot näyttelijäsuoritukset ja korvia huumaava huuto saivat aikaan sen, että todellisuudentuntua ei tarvinnut etsiä. Tehtävällä oltiin todellakin jahtaamassa kouluampujaa. Oli opettavaista päästä testaamaan osaamistaan ja ymmärrystään tilanteessa, joka sekavuudeltaan oli huomattavasti haastavampi kuin yksikään poliisikoulutuksessa eteen tulleista tilanteista siihen mennessä. Kun oma puolijoukkueemme

TARCOITUKSENA OLI LUODA
OPISKELIJOIHIIN PAINETTA JA
ÄRTYMYSTÄ, JA SIMULOIDA NÄIN
TODELLISTA STRESSITILANNETTA.

SIINÄ MISSÄ SUOMALAISESTA
RIKOSHISTORIASTA EI VOI PUHUA
MAINITSEMATTA JOKELÄN TAI
KAUHAJOEN KOULUAMPUMISIA,
NORJALAISILLA ON TUOREESSA
MUISTISSA UTØYAN JOUKKOMURHA.

oli valmis, siirryimme näyttelijäosastoon huutamaan ja vaikeroimaan.

Harjoitusta keuhuttiin yleisesti leirin parhaaksi, ja meidän suomalaisten piti oikein käydä erikseen käyttämässä kouluttajaa hyvin järjestetystä harjoituksesta. Tässä harjoituksessa, kuten koko leirillä, oli läsnä valtava määrä kouluttajia. Tämä oli erinomaista: Logistiikkaan ei kulunut turhaa aikaa, kun opiskelijoiden ei tarvinnut hakea, kantaa ja purkaa jokaista harjoitukseen kuuluvaa esinettä. Toisekseen palautetta antavia kouluttajia riitti niin paljon, että toisten suorittaessa edellinen ryhmä sai palautetta. Lisäksi tarkkailevia silmiä riitti kaikkialle, ja kaikesta tekemisestään saa palautteen. Lisäksi miltei kaikissa harjoituksissa kouluttajat esittivät kohdehenkilöitä, eli toimivat maalimiehinä. Opiskelijat saattoivat pääasiassa keskittyä oppimaan toistensa suorituksista sen sijaan, että yrittäisivät metkuilla maalimiehinä. Kouluttajat eivät olleet pelkästään koulun henkilöstöä, vaan heitä oli haalittu ympäri Norjaa laitosten voimankäytön kouluttajista.

Aamupäivän koulutuskokemuksen jälkeen iltapäivä tuntui hieman lattealta. Tehtävänä oli kymmenen hengen ryhmällä eristää talo, jossa oleskeli mielenterveydeltään ailahteleva henkilö. Aseistautunutta henkilöä ei saanut päästää pois alueelta, jonne paikallisen nopean toiminnan ryhmän oli tarkoitus saapua kymmenen minuutin sisään.

Johtotehtävä vaihteli vuorotellen opiskelijoiden kesken. Suoritukset olivat

moninaisia, mutta norjalaiseen tyyliin kriittisen palautteen antaminen oli kovin vaikeaa. Esimerkiksi tähytysasemat ja henkilöiden sijoittelu olivat toisinaan ahdistavaa katseltavaa, kun liike paljasti henkilöt eikä maaston ja rakennuskannan tarjoamia suojia osattu hyödyntää ja aivan liian usein tulilinjalle oli vaarassa joutua kollega.

Harjoitus oli varusmiespalveluksesta tuttua juoksemista aseisiin. Vaikka haalarissa tuli tukalan kuuma, kun päällä oli sekä kevyt että raskas suojaliivi, norjalaisten suoraan 1980-luvulta ammentavassa, pakistanilaisen vuohen nahasta ommellussa takissa oli taatusti vielä kuumempi.

Siinä missä suomalaisen poliisin lipiksessä on irti repäistävä tarrakokardi, on se norjalaisella poliisilla kullankimalltava, kiinteä ja metallinen. Kouluttaja kysyi erältä tytöltä, miksei hän muiden tavoin ollut kääntänyt sitä niskaan, vaan antoi auringon loistaa siihen paljastavasti. Vastauksena oli, että lippaa ei voi kääntää niskaan, koska poninhäntä ei mahtuisi sen alle. Tämä sai jopa aina niin kannustavan norjalaiskouluttajan kohottamaan kulmiaan – aiheesta.

Keskiviikko 24.4.

Ensimmäisen kerran leirin aikana päivä tuntui täyteohjelmalta. Aamupäivän harjoituksessa tehtiin käytännössä samaa kuin edellisen iltapäivän kestäneessä harjoituksessa. Aamupäivän harjoituksessa tosin kohteen eristämisen lisäksi tehtiin myös kiinniotto. Suoritus kesti

TÄSSÄ HARJOITUKSESSA,
KUTEN KOKO LEIRILLÄ,
OLI LÄSNÄ VALTAVA
MÄÄRÄ KOULUTTAJIA.

kaikkiaan tunnin, ja eniten siitä saivat irti johtotehtävissä olevat. Me tarkkailupisteisiin asetetut kykimme puskissamme, enkä tänäkään päivänä tiedä, kuinka ryhmämme suoritus lopulta meni.

Kun eristäminen ja kiinniotto oli tehty haastavissa kerrostalo-olosuhteissa kahteen kertaan, kouluttajille tuli kiire keksiä lisää ohjelmaa. Ja aina, kun ohjelmassa on aukko, voi harjoitella ryhmän etenemistä. Meidän majoitustalomme käytäviä oli nyt edetty siinä määrin, että sähkökatkon tullessa jokainen käytävän kulma ja ovenkahva olisi taatusti mieleen syöpyneenä pohjapiirustuksena.

Iltapäivän harjoituksessa tehtiin kiinniottoa autosta, väkivaltaisuuteen taipuvaisen päihtyneen kiinniottoa ja kotikeikka. Keikat olivat melko yksinkertaisia, mutta suurimmat erot suomalaisen ja norjalaisen toiminnan välillä saatiin kotikeikalla.

Tehtävänantona oli mennä taloon, jossa isäntä on pahoinpidelty puolisoaan, mutta nyt noin 15 minuutin ajan oli ollut hiljaista. Partio lähti etenemään talolle suomalaisittain poikkeuksellisesti kilven kanssa. Isäntä tuli vastaan ovella, kilpi viskattiin mäkeen ja siitä lähti paini. Jykevä opiskelijatoveri tarjosi kohdehenkilönä melkoisen voimakkaan vastuksen partiolle, mutta hänet saatiin pian aisoihin.

Kouluttajien palaute oli jännää kuultavaa, sillä heidän mukaansa sisälle taloon olisi tullut syöksyä välittömästi, kun toinenkin käsiraudan lenkki on kilahtanut kiinni. ”Poliisin tärkein tehtävä on ihmishenkien pelastaminen”, kuului kouluttajan opetus. Suomalaisen poliisin näkökulmasta ei toki sovi vähätellä kiireel-

KEIKAT OLIVAT MELKO
YKSINKERTAISIA, MUTTA SUURIMMAT
EROT SUOMALAISEN JA NORJALAISEN
TOIMINNAN VÄLILLÄ SAATIIN
KOTIKEIKALLA.

listä apua, mutta kun on tottunut siihen, että rikollisen teon ja toiminnan estäminen sekä työturvallisuus ovat ensi sijalla, ei toimintatapoihin kuulu viitta hulumuten syöksyä yksin kohdeasuntoon, jossa aggressiivisen henkilön kertoman mukaan on mahdollisesti myös toinen vaarallinen henkilö. Rastilla olleet kouluttajat kuuluvat kouluttajaporukan temperamenttisimpiin, niinpä palautteen laatu oli sen mukaista. Vielä aikaisemmin ei norjalaisten suusta ollutkaan kuulunut, että ”se oli niin saatanan hidasta”.

Jälkeenpäin piti oikein tehdä vertailua lakien suhteen ja toden totta: Norjan poliisilaissa aivan ensimmäiseksi tehtäväksi on merkitty ihmisten suojeleminen. Suomalainen poliisi katselee asiaa hieman eri näkövinkkelistä, kun tärkeimpänä on estää ja pysäyttää vaarallinen teko tai tapahtuma. Henkien pelastaminen on hieno ja arvokas asia, mutta ei jotain, mitä olisi kirjattu suoraan auki suomalaiseseen poliisilakiin. Norjalaiset selittivät myöhemmin, että norjalaisen poliisin ajattelumallin mukaan poliisin on mentävä vaikka kuinka vaarallisiin paikkoihin, koska poliisilla on aina yllään kevyt suojaliiwi. On siis yskimättä oltava valmis kuolemaan muiden puolesta ja oltava valmis tekemään vähän hätäilyiltäkin tuntuvia ratkaisuja ihmishenkien pelastamiseksi. Tehtäville menoa ei Suomesakaan epäröidä hetkeäkään. Siitä huolimatta tuntuu, että pienellä mietinnällä ja taktikoinnilla voisi huomattavasti lisätä työturvallisuutta. Tästä ajattelusta siis

VIELÄ AIKAISEMMIN EI
NORJALAISTEN SUUSTA
OLLUTKAAN KUULUNUT,
ETTÄ ”SE OLI NIIN
SAATANAN HIDASTÄ”.

pisteet Suomelle.

Illan päätteeksi melkein puolet kursista, kouluttajat mukaan lukien, suuntausi Ruotsin puolelle ostoksille. Torstain päättäisi juhlinta kurssikeskuksella ja kaupungin keskustassa. Ja sitä varten tarvittiin edullisempaa alkoholia Ruotsin puolelta.

Ostosmatkan jälkeen, illan päätteeksi, oli vielä vuorossa meidän esityksemme suomalaisesta poliisikoulutuksesta. Se päättyi voimankäyttöopetusta käsittelevään videoon, joka taisi olla jopa opettavainen, sillä suurin osa kuulijoista ei ollut perillä kaasusumuttimen vaikutuksista. Monissa harjoituksissa täällä kohdehenkilö on kaatunut kuin kuolleena maahan saatuaan vähän sumutetta. Oli hyödyllistä näyttää, kuinka toimintakyky hidastuu kaasun vaikutuksista, muttei katoa täysin. Eniten ihmetystä herätti kuitenkin video, jossa opiskelijat altistuvat etälamauttimelle. Laite kiinnostoi paljon, se kun ei ole Norjan poliisin käytössä.

Torstai 25.4.

Aamulenkkin ilmapiiri oli normaalia rennompaa, sillä viimeistä viettiin. Koko päivän teimme case-harjoituksia perustasolla. Tarkoituksena oli testata, oliko oppi mennyt perille.

Erään tehtävän kohdalla oli perusteet varautua ampuma-aseen käyttöön, mutta näin ei tehty. Suomalaisittain sitä piti palautteessa hieman kyseenalaistaa. Kouluttajat vastasivat palautteeseen, että todennäköisesti aseet oikeasti haettaisiin autosta, mutta ajan puutteessa emme

sitä tehneet. Mutta miksi harjoitella tekemään tavalla, jota ei kuitenkaan todellisuudessa käytettäisi? Suomalaisen opiskelijan selkärankaan on syöpynyt ajatus siitä, että tositilanteessa toimit, kuten treenaat.

Koko päivän ajan ilmapiiri oli tavallista rennempi. Kurssilaisista ja jopa kouluttajista huomasin, että ajatukset alkoivat siirtyä illalla järjestettävään leirin päätösjuhlaan. Naureskelu leimasi koko päivää ja osalla rasteista opiskelijat saivat kappelimestaroida rastien maalitoimintaa. Tottahan silloin pitää koettaa, montako poliisiopiskelijaa yhteen henkilöautoon mahtuu kerralla. Ainakin kahdeksan.

Päivällisen jälkeen leirin johtaja piti puhuttelun, jossa muistutti, että olemme poliisimiehiä ja käytöksen tulee illan juhlissa olla sen mukaista. Lopuksi pestiin vielä leirillä käytetyt autot ja putsattiin kaikki harjoituspistoolit. Iltaohjelmaksi opiskelijat olivat järjestäneet esityksen kouluttajista ja kouluttajat olivat koonneet videokoosteen leirin tapahtumista.

Perjantai 26.4.

Viimeiseksi päiväksi oli jäljellä varusteiden palautusta ja palautetilaisuus. Osaa väestä väsytti hieman enemmän kuin muina aamuina, mutta kuudenkymmenen hengen norjalaisjoukko tarttui palautetilaisuuteen käsittämättömällä intensiteetillä.

Se vietiin läpi siten, että reilun puolen tunnin ajan opiskelijat puhuivat keskenään kohta kohdalta annetun rungon mukaan: mikä oli ollut tosi hyvää, kjempe bra, ja missä olisi kehitettävää. Yksi opiskelija johti tilaisuuden ja yksi kirjasi.

JÄLKEENPÄIN PITI OIKEIN
TEHDÄ VERTAILUA LAKIEN
SUHTEEN JA TODEN TOTTA:
NORJAN POLIISILAISSA AIVAN
ENSIMMÄISEKSI TEHTÄVÄKSI ON
MERKITTY IHMISTEN SUOJELEMINEN.

SUOMALAISEN OPISKELIJAN
SELKÄRANKAAN ON SYÖPYNUT AJATUS
SIITÄ, ETTÄ TOSITILANTEESSA
TOIMIT, KUTEN TREENAAT.

Tämän jälkeen luokkaan tuli kurssin johtaja, jolle asiat kirjannut opiskelija esitelti kohdat ja sitten keskusteltiin. Osasta palautetta kurssin johtaja, kuten tavallista, hieman turhautui, sillä aivan kaikki ei ole toteutettavissa, mutta rakentava ote säilyi.

Lounaan ja hyvästelyjen jälkeen tilausbussi kuljetti osan väestä lentokentälle ja Osloon, osa suuntasi omilla autoillaan koteihinsa. Norjalaisilla oli heti maanantaina alkamassa tiukka puristus, sillä valmistumista edeltävät voimankäyttökokeet, fyysiset kokeet ja opinnäytetyön palautus odottivat tulevien kahden viikon aikana.

Moni norjalainen tuli halaamaan, ja pahoitteli, ettei suomalaisväriä olisi enää maanantaina heidän joukossaan koulussa.

* * *

Opiskelijavaihto Norjassa oli poliisiopintojeni kohokohta. Sitä voi suositella kaikille, jotka kirkkain silmin kehtaavat väittää ymmärtävänsä hyvin ruotsin kieltä; muutoin vaihto muodostuu hankalaksi sekä opiskelijalle että kouluttajille. Päivät ovat pitkiä ja fyysisiä, mutta sellaisista päivistä jää myös parhaat muistot. Aamulenkillä oli mukava huomata kunnan kohenevan, eikä monikaan tunne ole parempi kuin se, jonka saa suihkun jälkeen ruhtinaallisella aamupalalla.

Oli silmiä avaavaa nähdä, kuinka eri tavoin toinen pohjoismaa voi poliisitehtävään hoitaa ja millaisia lähestymistapoja se tarjoaa. Kaikista parhaiten ero konk-

retisoitui, kun vertasi rinnakkain kahden maan poliisilakeja. Siinä missä suomalaisen poliisin ensisijainen tehtävä on yle-

isen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten estäminen ja selvittäminen, Norjassa poliisin ensisijaisena tehtävänä on henkien pelastaminen.

Tämä muodostaa suuren näkökulmaeron, kun puhutaan lain ta-

soisista teksteistä. Vaikka suomalaisen poliisilain esitöissä todetaan, että yleinen järjestys ja turvallisuus ulottuvat tulkinnallisesti myös yksilötasolle, ei suomalainen poliisilaki kuitenkaan nimeä ensisijaiseksi tehtäväksi henkien pelastamista. Suomessa kenties ajatellaan, että se tulee hyvässä poliisitoiminnassa ikään kuin kaupan päälle. Useita kertoja sekä opiskelijat että kouluttajat perustelivat hätäilyltä tuntuvaa ja työturvallisuuden kannalta kyseenalaista toimintaa sillä, että poliisin on mentävä vaaralliseen tilanteeseen, koska poliisilla on suojaliivi ja se kuuluu työnkuvaan. Varmasti näin, mutta silti ei voi kuin tuntea ylpeyttä tehokkaasta ja työturvallisuusajattelua korostavasta suomalaisesta tavasta toimia: tehtävät eivät jää hoitamatta ja poliiseja loukkaantuu harvoin.

Norjassa hämmensi myös poliisin teknisten laitteiden vanhakantaisuus. Valtavat radiot, joita mekin käytimme koulutuksessa, ovat edelleen arkipäivää pienemmissä laitoksissa. Lisäksi Norjan poliisi toimii osin avoimessa radioverkossa, jota kuka tahansa voi kuunnella. Tietotekniikasta poliisiautossa norjalai-

OPISKELIJAVAIHTO
NORJASSA OLI
POLIISIOPIINTOJENI
KOHOKOHTA.

set kollegamme voivat vain haaveilla, vaikka asuvat monilla mittareilla maailman rikkaimmassa maassa. Onneksi Suomessa on pelottomasti hyödynnetty uutta teknologiaa myös viranomaiskäytössä.

Norjalaiset opiskelijat kuuntelivat usein ihastuneina, millä tavoin poliisikoulutus on Suomessa järjestetty. Erityisesti käytännönläheinen ote kiinnosti ja myös vakuutti, kun koulutuksen perusteella kykeni esittämään osuvia huomioita taktiikoista ja niiden noudattamisesta. Toivoa sopii, että poliisikoulutuksen uudistuksen myötä tätä ei Suomessa menetetä. Jos koulutusten suurimmat erot kärjistää äärimmilleen, voi sanoa, että niin mukavaa kuin onkin tietää, ettei japanilaista sovi katsoa silmiin, vielä hienompaa on osata toimia siten, ettei partiokaveri seiso oman aseensa tulilinjalla.

Vaikka juuri eroavaisuuksia onkin kiinnostava etsiä ja pohtia, enemmän suomalaisella poliisilla ja norjalaisella poliisilla taitaa kuitenkin olla yhteistä. Meillä on ihmis- ja yksilön oikeuksia kunnioittavat lainsäädännöt, ja sen mukaan toimiva poliisi. Meillä on samankaltainen luonteenlaatu, joskin norjalainen ilmaisee, ainakin koulutuksessa, asiansa hieman positiivisemmin kuin suomalainen. Poliisitehtävät osoittautuivat samankaltaisiksi, samoin ongelmat, joiden kanssa painitaan.

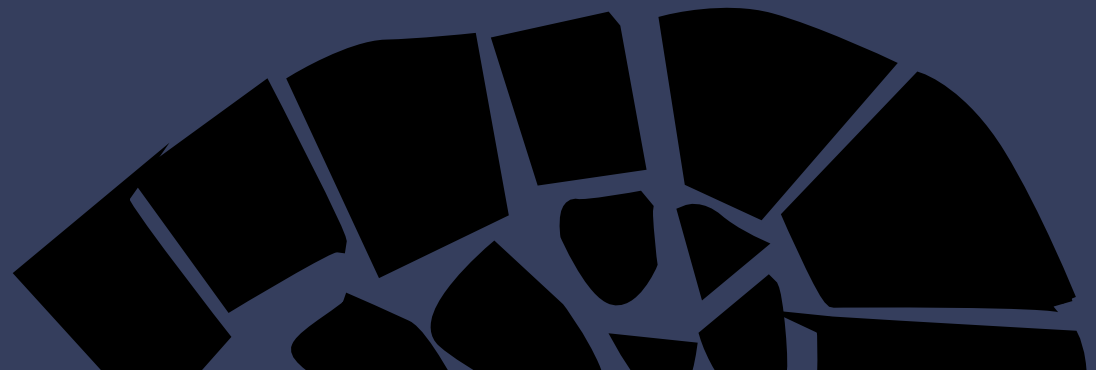
Sen paremmin suomalaiselle kuin norjalaisellekaan poliisille ei ole vierasta, että käytettyjen keinojen on oltava välttämättömiä, puolustettavia ja tarkoituksenmukaisia.

OLI SILMIÄ AVAAVAA
NÄHDÄ, KUINKA ERI TAVOIN
TOINEN POHJOISMAA VOI
POLIISITEHTÄVIÄÄN HOITAA JA
MILLÄISIA LÄHESTYMISTAPOJA SE
TARJOAA.

LUE LISÄÄ

- Elina Katajamäen blogi poliisin verkkosivuilla: http://www.poliisi.fi/poliisi/blog_ek.nsf.

“Lehteen painettu kuva tuotti tulosta, sillä uhrille tuttu pariskunta otti yhteyttä ja kertoi hänen olevan parturi. Poliisi tutki kyseisen parturin ja sieltä löytyi tie uhrin kotiin. Kotietsinnältä selvisi uhrin saaneen uuden ystävän parturin kautta.”

HENNA KELLONIEMI

POLIISI, JOKA SEISOO MAINEEN TAKANA

VANHEMPI KONSTAAPELI HENNA KELLONIEMI VALMISTUI POLIISIKSI 2007. HÄN TYÖSKENTELEE VIESTINTÄPÄÄLLIKKÖNÄ LAPIN POLIISILAITOKSESSA.

KELLONIEMI ON MYÖS TAITEEN MAISTERI. ENNEN POLIISIURAA HÄN ON TYÖSKENNELLYT TOIMITTAJANA MUUN MUASSA YLE LAPIN RADIOSSA.

” **A**i, oletko sinä se mysteerinen nainen, joka lähettää aina sitä palautepostia?”

Näin kysyi yksi työkaverini, kun selvisi, että muiden tehtävieni ohella vastaan myös poliisilaitoksemme palautepostin käsittelystä. Meitä mysteerisiä naisia ja miehiä on tässä hallinnossa paljon. Hallinto- ja esikuntalinjoilla sekä erilaisissa tukitehtävissä on ammattilaisia, jotka tekevät omaa työsarkaansa usein huomattomana niin, etteivät muut oikeastaan tiedä, mitä henkilön työtehtäviin kuuluu. Usein näiden henkilöiden työpanos ei suoraan ole nähtävissä mitattavina tuloksina, mutta heidän ansiostaan peruspoliisitoiminta pyörii päivästä toiseen niin, että kenttämiehet ja rikostutkijat saavat keskittyä oman työnsä tekemiseen. Aina ei kuitenkaan jonkin erityistehtävän päävastuu tarkoita sitä, etteikö muillakin olisi asian kanssa paljonkin tekemistä.

Itse olen vastuussa päätoimisesti poliisilaitoksemme viestinnästä. Kun tulin pestiin vuonna 2008, reaktioita oli monenlaisia: ”Hieno homma, nyt saadaan tuo turhanpäiväinen tiedotushomma pois

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

oikeilta poliiseilta” tai ”Just joo, taas yksi poliisivirka viedään pois kentältä”. Näistäkin kommenteista molemmat ovat täysin ymmärrettäviä, jos kommentoija ei tiedä, mitä me kaikki hallintomme mysteerimiehet ja -naiset todellisuudessa oikein teemme. Mutta kun ymmärrys kasvaa, voi palo sydämessä syttyä itse kullakin muunkinlaisiin tehtäviin ja vastuisiin kuin hallintomme kulmakiveen eli peruspoliisityöhön.

* * *

Oma tieni poliisiksi kulki ensin media-kulttuurin opiskelun kautta. Joskus yliopistoaikoina tuntui, että olenkohan aivan oikeassa paikassa, kun makasin kauppakeskuksen lattialla esittämässä taiteiden välisen opintokokonaisuuden opintoihin kuuluvaa kokeellista performanssia, kuuntelin usean tunnin luentoa pisteestä ja viivasta estetiikan luennolla tai katselin silmät lautasina luennoitsijaa tieteenfilosofian kurssilla ymmärtämättä sanaakaan. Kuitenkin maisterin tutkinto Lapin yliopiston Mediatieteen laitokselta antoi loistavan pohjan tulevalle – ymmärrys median historiasta sekä kulttuurista ja sen laajasta kentästä monine mahdollisuuksineen on arvokasta tietämystä nykyisessä tehtävässäni.

Yliopisto-opintojeni aikana ja sen jälkeen tein töitä radiotoimittajana Yleisradiolla Lapin Radiossa ja parissa pie-

nemässä radiotoimituksessa. Tämä arvokas työkokemus palvelee minua ansiokkaasti nykyisiä viestinnän tehtäviä hoitaessani. Eikä vähiten siksi, että tunnen edellisten työpaikkojeni vuoksi toimittajia, joiden kanssa olen nykyäänkin paljon tekemisissä työpäivieni aikana, ja radiotoimituksen työskentelytavat ovat minulle tuttuja.

Kokeilin nuorempana toimittajan lisäksi myös monenlaisia muita töitä. Kuitenkaan en löytänyt omaa paikkaani mistään, missä työskentelin. Tuli vaihe, jolloin halusin olla niin sanotusti ”oikeassa, vanhan kansan ammatissa”. Kun mummot kyselivät, mitä sinä teet työksesi, toivoin, että siihen olisi helppo vastata eikä

sen sijaan tarvitsisi selittää, mitä kaikkea minä voisin tehdä, kun nyt olen valmistunut audiovisuaalisen mediakulttuurin koulutusohjelmasta taiteen maisteriksi. Tämä halu ”oikeaan ammattiin” kumpusi myös siitä, etten oikein osannut ajatella itseäni mihinkään työpaikkaan omien osaamisieni ja kykyjeni taikka heikkouksieni kanssa.

”Mikä minusta tulee isona” -huuto kasvoi päässäni yhä suuremmaksi.

Silloin yksi lapsuuteni haaveista alkoi vaivata mieltäni – mitä jos hakisin poliisiksi? Poliisi on arvostettu, kunnioitettu ja hyvämaineinen ammatti. Jossakin sisälläni oli tunne, että halusin olla työssä, jossa palvelen ihmisiä ja voin aidosti olla avuksi. Lähipiirini kannustuksesta ryhdyin tuumasta toimeen ja päätin, että

MUTTA KUN YMMÄRRYS
KASVAA, VOI PALO
SYDÄMESSÄ SYTTYÄ
ITSE KULLAKIN
MUUNKINLAISIIN
TEHTÄVIIN JA
VASTUISIIN KUIN
HALLINTOMME
KULMAKIVEEN ELI
PERUSPOLIISITYÖHÖN.

haen kouluun vain yhden kerran. Jos en pääse kertalaakista, unohdan koko jutun. Kouluun tuli kuitenkin kutsu ja aloitin opinnot Tampereella Poliisikoulun kursseilla 108 elokuussa 2004.

Heti opintojen alussa koulutustautastani johtuen monet opettajista sanoivat, että minulle tulee olemaan kovasti käyttöä poliisihallinnossa ja että en tule jäämään peruspoliisitöihin. Itse olin aika lailla tyrmistynyt. Sitähän minä juuri halusin, tehdä ”oikeita” poliisin töitä! En ollut ajatellut paljoakaan sitä, että poliisihallinto voisi tarvita minua juuri koulutus- ja työtaustani takia joihinkin erityistehtäviin. Ymmärsin toki, että kokemuksestani oli hyötyä kouluun pääsyn kanssa, mutta en vielä tajunnut kaikkia mahdollisuuksiani. Ja itse asiassa hyvä niin. Keskityin opintoihini ja halusin oppia olemaan hyvä ja ammattitaitoinen poliisi. Mutta viimeistään poliisin maineenhallintaa käsittelevää lopputyötä tehdessäni kuitenkin ymmärsin, että minulla oikeasti voisi olla viestinnän saralla paljon annettavaa tälle hallinnolle. Olinhan opiskeluissani erityisesti perehtynyt mielikuvien ja imagon syntymiseen, ja poliisin viestinnässä oltiin laittamassa ihan uutta vaihdetta silmään.

Ja niinhän siinä kävi, että sain aika nopeasti valmistumiseni jälkeen ensimmäisen vakituisen virkani juuri viestinnän tehtäviin Rovaniemen kihlakunnan poliisilaitokselle. Ja samassa duunissa ollaan edelleenkin. Toki paljon on matkan varrella muuttunut niin hallinnossa kuin itsessänikin ja tätä työtä tehdessä olen oppinut paljon lisää, joskus kantapäänkin kautta. Työtehtäväni oli po-

YLIOPISTO-OPINTOJEN
AIKANA JA SEN JÄLKEEN TEIN
TÖITÄ RADIOTOIMITTAJANA
YLEISRADIOLLA LAPIN RADIOSSA
JA PARISSA PIENEMMÄSSÄ
RADIOTOIMITUKSESSA. TÄMÄ
ARVOKAS TYÖKOKEMUS PALVELEE
MINUA ANSIOKKAASTI NYKYISIÄ
VIESTINNÄN TEHTÄVIÄ
HOITAESSANI.

SILLOIN YKSI LAPSUUTENI
HAAVEISTA ALKOI VAIVATA
MIELTÄNI - MITÄ JOS HAKISIN
POLIISIKSI? POLIISI ON
ARVOSTETTU, KUNNIOITETTU
JA HYVÄMAINEINEN AMMATTI.
JOSSAKIN SISÄLLÄNI OLI TUNNE,
ETTÄ HALUSIN OLLA TYÖSSÄ,
JOSSA PALVELEN IHMISIÄ JA VOIN
AIDOSTI OLLA AVUKSI.

liisilaitoksella uusi ja otti oman aikansa ennen kuin toimenkuva alkoi muotoutua. Poliisin hallintorakenneuudistus vuoden 2009 alussa yhdisti meillä viisi kihlakunnan poliisilaitosta yhdeksi, ja silloin minut nimitettiin uuden laitoksemme päätoimiseksi viestintäkoordinaattoriksi. Vuoden 2014 alusta poliisilaitoksia liitetään jälleen yhteen ja Lappiin tulee yksi iso koko maakunnan poliisilaitos, joka pinta-alaltaan kattaa lähes puoli Suomea. Minulla on kunnia jatkossa työskennellä Lapin uuden laitoksen viestintäpäällikkönä.

Enpä tosiaan olisi silloin arvannut, kun ensimmäisen kerran uniformun päälleni kiskoin ja hypistelin uuden, pakasta vedetyn virka-aseeni kahvaa, mihin tämän lappilaisen työnhupakon tie viekään. Aika pian viestintätehtäviin ryhdyttyäni sain kutsun puhumaan etelässä isolle joukolle poliisihallinnon viestinnästä vastaavia henkilöitä; mukana oli paljon poliisin päällystöä. Jännityksestä huolimatta kokosin itseni ja puhuin reippaasti sisäisen viestinnän tärkeydestä ja siitä, kuinka jokainen poliisi omalta osaltaan on vastuussa koko Suomen poliisin maineesta. Tämä reissu johti siihen, että pian huomasin istuvani konklaavissa, joka laatii viestintästrategiaa koko poliisin hallinnolle. Sitten oli vuorossa paneutuminen poliisin tehostettua viestintää vaativien tilanteiden ohjeistukseen, poliisin viestinnän käsikirjan suunnitteluun, poliisin nettiradion suunnitteluun ja perustamiseen sekä valtakunnallisen

viestinnän valmiusryhmän suunnitteluun ja jäsenyyteen.

On kerrassaan huikeaa, miten erikoisiin paikkoihin olen päässyt ja miten mielenkiintoisia sekä haastavia työtehtäviä eteeni on tullut jo nyt, vaikka uraa ei ole vielä takana muutamia vuosia enempiä. En voisi olla tyytyväisempi siihen,

millaisia mahdollisuuksia Suomen poliisi on minulle tarjonnut. Ajatukseni Poliisikouluun hakiessa oli, että haluan työn, jossa yksikään päivä ei ole samanlainen. Tämä on pitänyt kutinsa alusta saakka, tosin täysin eri tavalla kuin ajattelin.

* * *

Suurissa saappaissa olen astellut ja välissä on täytynyt heinää puskea lisää kenkään, etteivät ne pyöri jaloissa. Mutta olen tämän vaiherikkaan matkan varrella oppinut poliisihallintoa tarkkailemalla ja omista kokemuksistani, että se aina arvostamani ja totuudenmukaisena pitämäni poliisin hyvä maine ei synny aivan itsestään ja sen eteen on kaikkien hallinnossamme työskentelevien tehtävä töitä. Hyvä maine nimittäin syntyy sillä, kun me kaikki teemme poliisille kuuluvia tehtäviä oikein ja suunnitellusti ja kerromme siitä myös muille. Maineen syntyminen ja sen hallinta on pitkäjänteistä ja suunniteltua toimintaa, jolla vaikutetaan ihmisten meistä tekemiin tulkintoihin - siihen millainen mielikuva meistä syntyy.

Kaikkien tekemisemme lähtökohdan

tulisi olla jokaisella poliisihallinnossa työskentelevällä joka aamu kirkkaana mielessä, kun tulemme töihin. Sillä kaikkian lähtee poliisilain ensimmäisestä pykälästä, jota itselleni joudun aina silloin tällöin mieleeni muistuttamaan. Miksi me teemme tätä työtä ja miksi kaikki peruspoliisityötä tukevat toiminnotkin ovat olemassa:

”Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa. Poliisin on suoritettava myös muut sille erikseen säädetyt tehtävät ja annettava jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua.”

Tästä herää väistämättä kysymys, mikä sitten on poliisin viestinnän rooli tähän perustehtävään peilaten. Poliisin viestinnän tavoite on, että meistä kerrottavat tarinat ja kokemukset olisivat hyviä ja totuudenmukaisia – että poliisin maine olisi hyvä. Poliisin ei tarvitse kilpailla maineestaan kenenkään kanssa, toisin kuin vaikkapa yritysten, sillä on vain yksi Suomen poliisi. Se helpottaa kuitenkin kovasti meidän kaikkien työtä, jos meillä on hyvä maine.

Meidät tunnetaan hyvin, ja poliisin tiedottamisen kulttuuri on viime vuosina muuttunut paljon avoimempaan suuntaan. Tämä helpottaa viestinnän käytännön toteuttamista. Arvomme – oikeudenmukaisuus, ammattitaito, palveluperiaate ja henkilöstön hyvinvointi –

SUURISSA SAAPPAISSA OLEN
ASTELLUT JA VÄLISSÄ ON TÄYTYNYT
HEINÄÄ PUSKEA LISÄÄ KENKÄÄN,
ETTEIVÄT NE PYÖRI JALOISSA.

POLIISIN EI TARVITSE KILPAILLA
MAINEESTAAN KENENKÄÄN KANSSA,
TOISIN KUIN VAIKKAPA YRITYSTEN,
SILLÄ ON VAIN YKSI SUOMEN
POLIISI. SE HELPOTTAA KUITENKIN
KOVASTI MEIDÄN KAIKKIEN TYÖTÄ,
JOS MEILLÄ ON HYVÄ MAINE.

ovat kohdallaan ja mainettamme näiden arvojen valossa tulee vaalia. Tavoitteemme eli perustehtävämme ja arvomme muodostavat aina maineenhallinnan lähtökohdan ja puitteet. Ja merkittävää on, että jokaisen poliisimiehen tekemiset joko tukevat tai heikentävät mainettamme. Suomen poliisin maine koostuu siitä, mitä teemme, miltä näytämme ja mitä me viestimme eri keinoin ulospäin. Nämä yhdessä välittyvät kansalaisten ja eri sidosryhmien havainnoiksi ja tulkinnoiksi. Yhdessä näistä syntyy poliisin maine.

Muistanpa kerran, kun olimme partiossa Ylä-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen alueella ja meille tuli hälytyskeikka yksityisasuntoon. Asunnossa oli mies, joka olisi pitänyt toimittaa lääkärin arvioitavaksi mielenterveysongelmien takia. Ambulanssimiehet eivät olleet päässeet sisälle asuntoon, koska mies oli aggressiivinen ja riehui asunnossa jonkinlaisen astalon kanssa haluttomana lääkärin pakeille. Partiomme päästessä paikalle tilanne näytti hankalalta. Jotakin mielenkiintoista kuitenkin tapahtui. Kun tulimme oven taakse ja mies raotti ovea, hän näki minut seisomassa ulkopuolella ja saman tien miehen ilme muuttui. Huomasin, että kyseessä oli asiakas, jonka olin jo tavannut jollakin tehtävällä pari viikkoa aikaisemmin. Mies ilahtui niin kovasti näkemisestääni, että unohti kokonaan aggressiivisuutensa ja laski astalon kädestään.

Hän oli ollut varsin haastava asiakas

jo edellisellä kerralla, mutta tuolloin olin jaksanut selittää hänelle tekemämme toimenpiteet perusteellisesti ja suhtautunut häneen muutenkin rauhallisesti ja ystävällisesti. Tämä miehelle jäänyt viimeisin, ilmeisen positiivinen mielikuva poliisista pelasti seuraavan kohtaamisen konstaapeleiden kanssa. Ja millainen mielikuva poliisista

syntyikään muille paikallaolijoille: naapurit ja ambulanssimiehet näkivät, että partion tarvitsi vain tulla paikalle ja tilanne rauhoittui jo sillä. Ja kaikki oli kiinni vain yhdestä lyhyestä kohtaamisesta, jonka poliisi jaksoi hoitaa asiaan kuuluvalla tavalla tehokasta viestintää käyttäen.

* * *

Poliisin maine syntyy siitä, kun konstaapelit kohtaavat ihmisiä erilaisissa tilanteissa. Näiden kohtaamisten aikana poliisimiehen teot ja eri tavoin tapahtuva viestintä luovat yhteisvaikutuksen, jonka perusteella asiakas tai sidosryhmän edustaja tekee tulkinnan koko Suomen poliisista. Kaikissa tilanteissa, joissa konstaapelit ovat tekemisissä muiden ihmisten kanssa, he ovat myös viestintätilanteessa. Oma käyttäytyminen, ulkoinen olemus sekä virkavaatteet ja varusteiden kunto voivat joko edistää tai heikentää poliisin mainetta ja luotettavuutta.

Erään konstaapelin kanssa partiossa ollessani jouduimme asiakkaiden kanssa painitilanteeseen lähes poikkeuksetta

joka työvuorossa. Tämä muodostui ras-
kaaksi, kun jo ennakolta tiesi, että vuo-
rosta kyseisen poliisimiehen kanssa tulee
haastava. Yhteenotot asiakkaiden kanssa
johtuivat pääsääntöisesti siitä, että tämän
poliisimiehen kehon kieli ja sananvalin-
nat ärsyttivät asiakkaita. Konstaapeli oli
pienestä koostaan huolimatta rehvakas
ja puhutteli asiakkaita aina epäystävälli-
sesti ja arvostellen. Hänen koko olemuk-
sensa huokui halveksuntaa asiakkaan
valitsemaa elämäntapaa ja hänen teke-
miään valintoja kohtaan. Ja tästähän seu-
rasi väistämättä tilanne, johon edes rau-
hallinen partiokaveri ei voinut vaikuttaa,
kun partion toisen puoliskon tuottamat
viestit tilanteessa ”huusivat” niin lujaa.
Ja niin sitä painittiin.

Toinen ääripää työkavereissa olivat
”kuoliaaksi ymmärtäjät”, joiden kanssa
työskentely oli ihan yhtä raskasta, koska
tehtävien suorittaminen meni jähkailuk-
si ja väittelyksi asiakkaan kanssa. Poliisin
on kyettävä koko olemuksellaan osoit-
tamaan esimerkiksi rikoksesta epäillyn
kohdalla, että me emme hyväksy hänen
tekojaan ja meillä on omat, selkeät toi-
mintatavatamme, joiden mukaan asia hoi-
detaan, mutta siltikään emme arvostele,
aliarvioi ja halveksu hänen ihmisyytään
tai oikeuksiaan.

Usein meiltä poliiseilta unohtuu, että
jokin kohtaamisemme kansalaisen kans-
sa voi olla ainoa kerta, jolloin tuo kysei-
nen ihminen tapaa henkilökohtaisesti
poliisin. Ja silloin tämä ihminen muo-
dostaa koko käsityksensä poliisista juuri
tuon kohtaamisen perusteella. Tavalli-
nen mökin mummo ei välttämättä tapaa
poliisia koskaan tai kenties vain kerran

POLIISIN MAINE SYNTYY SIITÄ, KUN
KONSTAAPELIT KOHTAAVAT IHMISIÄ
ERILAISISSA TILANTEISSA.

elämässään.

Kansalaisten lisäksi myös sidosryhmien edustajat arvioivat poliisin mainetta omien kokemustensa, muiden kokemusten ja median välittämien tietojen perusteella. Jos omia kokemuksia poliisista ei ole, arvio tehdään kokonaan mielikuvien ja vaikkapa toisten ihmisten kertomusten perusteella. Ihmisten mielikuvat syntyvät mm. median ja muiden olemassa olevien viestintäkanavien tuottamien viestien perusteella. Näitä mielikuvia rakentaa kuitenkin myös poliisi itse omilla viestintäkanavillaan ja -keinoillaan, kuten esimerkiksi TV-sarjoissa, tiedotteilla, sosiaalisessa mediassa, verkkosivuilla tai kohtaamisissa kansalaisten kanssa. Juuri tästä syystä viestintä on paljon laajempi ja monimuotoisempi asia kuin pelkkä mediatiedottaminen, jollaiseksi se varsinkin aikaisemmin on hyvin pitkälti mielletty.

* * *

Olemassa olevien lakien ja ohjeistuksien valossa jokainen poliisimies on vastuussa omien toimenkuvaansa liittyvien asioiden viestimisestä oman hallinnon sisällä. Tämä tulee ilmi jo siinä, että viestintä on tärkeä osa erilaisten työhömmme kuuluvien projektien ja hankkeiden suunnittelua ja toteutusta. On tärkeää, että tieto kulkee työntekijöiltä joka suuntaan: alaisille, esimiehille sekä samaa työtä tekeville kollegoille. Jos mielen viereenkään tulee

ajatus, että pitäisiköhän minun kertoa tästä asiasta jollekulle muullekin, tämä kertoo jo viestintätarpeesta. Ja kun on tarve, silloin on syytä välittää tietoa.

Ulkoiseen viestintään liittyen on kuitenkin syytä muistaa, että poliisihallinnossa tiedottaminen on annettu tiettyjen henkilöiden vastuulle. Esimerkiksi esitutkinnasta tiedotta-

misesta on vain ja ainoastaan vastuussa kunkin jutun tutkinnanjohtaja tai hänen esimiehensä. Peruspoliisityötä tekevä konstaapeli voi kuitenkin antaa esimerkiksi haastatteluja tiedotusvälineille koskien poliisin työtä yleisellä tasolla, kunhan ei paljasta mitään poliisin taktisia toimia. Ja tietysti ylemmältä taholta tehtävän saaneena konstaapelille voi tulla monenlaisia tilanteita, joissa hän on viestintätilanteessa hallinnon ulkopuolelle. Suurin vastuu yksittäisellä poliisimiehellä on kuitenkin sisäisen viestinnän onnistumisessa, kerrotaan ja jaetaan tietoa aina kun siihen on tarve ja joskus myös varmuuden vuoksi. Poliisin viestintään liittyy ohjeistuksia, lakeja ja määräyksiä, joihin perehtyminen helpottaa konstaapeleiden työn hallintaa ja antaa ymmärrystä viestinnän prosessista.

Jokaisen poliisin on hyvä pitää silmät ja korvat avoimina, jotta olemme heti valmiina, kun havaitsemme suuria eroavaisuuksia olemassa olevan todellisuuden ja kansalaisten tai sidosryhmien käsityksissä poliisista. Se on osaltaan poliisin maineen arviointia ja hallintaa, sillä jokaisella poliisilla on myös mahdollisuus

ON TÄRKEÄÄ, ETTÄ
TIETO KULKEE
TYÖNTEKIJÖILTÄ JOKA
SUUNTAAN: ALAISILLE,
ESIMIEHILLE SEKÄ
SAMAA TYÖTÄ
TEKEVILLE KOLLEGOILLE.

vaikuttaa asian tilaan kertomalla havainnoistaan eteenpäin. Miksi emme puuttuisi ja vaikuttaisi poliisin maineeseen positiivisella tavalla, kun siihen on sekä mahdollisuus että keinot, sen sijaan, että antaisimme muiden tahojen määritellä meidän maineemme?

Ihmisten mielikuviiin poliisista voidaan vaikuttaa suunnitelmallisella yhteistyöllä median ja muiden sidosryhmi- en kanssa. Yksi merkittävä tekijä, joka on viime vuosina suuresti vaikuttanut poliisin työstä muodostuneisiin mieli- kuviin, on suomalaiset dokumentaariset televisiosarjat ja -ohjelmat, joita on esi- tetty eri televisiokanavilla. Tavoitteena on ollut ohjelmien kautta välittää totuu- denmukainen kuva poliisin toimintaym- päristöstä ja tehtävistä sekä lisätä poliis- in näkyvyyttä ja olla läsnä siellä, missä kansalaisetkin ovat. Erityisesti doku- menteilla on havaittu olevan vaikutusta mielikuviiin muun muassa rekrytoinnin ja ammatinvalinnan näkökulmasta.

Kasvavalla tahdilla yhä suurempaa roo- lia länsimaisessa kulttuurissa näyttelee sosiaalinen media ja verkossa tapahtuvat muut toiminnot. Minulle, ja uskoisinpa että monelle muullekin minun ikäiselleni ja meitä vanhemmille, internetin maail- ma on ikään kuin erillinen paikka, johon tietoisesti mennään ja joka on erillään ”todellisesta elämästä”. Minua kuitenkin on viime aikoina jaksanut kovasti häm- mästyttää, miten nuoret eivät tuota rajaa enää koe. Koko ajan mukana kulkevat älypuhelimet ja tablettitietokoneet yh-

ULKOISEEN VIESTINTÄÄN LIITTYEN
ON KUITENKIN SYYTÄ MUISTAA,
ETTÄ POLIISIHALLINNOSSA
TIEDOTTAMINEN ON ANNETTU
TIETTYJEN HENKILÖIDEN VASTUULLE.

SUURIN VASTUU YKSITTÄISELLÄ
POLIISIMIEHELLÄ ON KUITENKIN
SISÄISEN VIESTINNÄN
ONNISTUMISESSA, KERROTAAN
JA JAETAAN TIETOA AINA KUN
SIIHEN ON TARVE JA JOSKUS MYÖS
VÄRMUUDEN VUOKSI.

IHMISTEN MIELIKUVIIN
POLIISISTA VOIDAAN VAIKUTTA
SUUNNITELMALLISELLA YHTEISTYÖLLÄ
MEDIAN JA MUIDEN SIDOSRYHMIEN
KANSSA.

distävät nyt ihmiset internetiin ja erilaisiin sosiaalisen median alustoihin aivan eri tavalla kuin vielä vuosikymmen sitten. Nuorissa on jo ikäluokka, jota kutsutaan diginatiiveiksi. He eivät ole eläneet ilman jonkinlaista ”härpäkettä”, jolla pääsee nettiin. He eivät lue paperilehtiä, katso ohjelmia televisiosta tai kuuntele radiota. He tekevät tämän kaiken netin kautta. Tiedon ja uutiset he kaivavat netistä ja saavat kavereiltaan sosiaalisen median kautta, kuten vaikkapa Facebookista.

Tämä asettaa paineita myös viranomaisviestinnälle. Oikea-aikaista faktatietoa on jaettava siellä, missä kansalaisetkin ovat, sillä huhut ja ”musta tuntuu” -tieto leviävät nyt nopeammin kuin koskaan. Sosiaalinen media on usein poliisin toimintaa askeleen edellä. Rikos- ja onnettomuustilanteissa netissä voi olla jo jaossa kuvia tapahtuneesta, vaikka poliisi on vasta matkalla tapahtumapaikalle. On tutkittu, että noin 30 sekunnissa on ensimmäinen kuva netissä, jos isomman ihmisjoukon läheisyydessä tapahtuu jotain poikkeuksellista.

Lapissakin tämä on jo todellisuutta. Pienellä paikkakunnalla, syrjäisellä tiellä, tapahtui kuolemaan johtanut auton ulosajo. Ennen kuin pelastajat ehtivät paikalle, siellä oli jo paikkakuntalainen ohikulkija ottamassa kuvia onnettomuusautosta. Paikalle tulleet palokuntalaiset pyysivät henkilöä poistamaan kuvat kännykästään ja tämä aikoi tehdä

OIKEA-AIKAISTA
FAKTATIETOA ON
JAETTAVA SIELLÄ,
MISSÄ KANSALAISETKIN
OVAT, SILLÄ HUHU
JA ”MUSTA TUNTUU”
-Tieto leviävät
NYT NOPEAMMIN KUIN
KOSKAAN.

sen. Kuitenkin lähes samaan aikaan, kun poliisi saapui paikalle, olivat ensimmäiset kuvat onnettomuusautosta Facebookissa. Kuvat ladannut henkilö ei laisinkaan ajatellut, että paikkakuntalaisen menehtyneen auto oli kuvista tunnistettavissa eivätkä omaiset olleet saaneet vielä viranomaisilta tietoa rakkaansa kuolemasta. Mikä shokki onkaan lukea asia Facebookista.

Tämmöisiä tilanteita on vaikea hallita. Mutta on paljon asioita, joihin poliisi voi varautua myös nettiä ajatellen. Internetissä tapahtuu jo paljon rikoksia, joiden vuoksi poliisien on hyvä kouluttautua netin ihmeelliseen maailmaan. Yleisimpiä lienevät nettipetokset, sosiaalisessa mediassa tapahtuvat kunnianloukkaukset sekä seksuaalirikokset. Tämänkin vuoksi poliisilaitoksilla on nettipoliiseja, jotka toimivat siellä kuulostellen ja luodaten tietoa, opastaen ihmisiä ja ratkoen netissä tapahtuvia rikoksia.

Suurissa kriisitilanteissa, jolloin ihmisten tiedontarve kasvaa voimakkaasti, on sosiaalisen median todettu olevan oiva apuväline tiedon levittämiseen. Kun Japanissa tapahtui Fukushimaan ydinvoimalaonnettomuus, puhelinyhteydet lakkasivat hyvin pian toimimasta. Japanissa olevien suomalaisten tilanne saatiin kuitenkin selvitettyä – Facebookin kautta.

Itse olin mukana suuressa poliisin valmiusharjoituksessa, jonka yhtenä osaluona oli viestintä. Kuinka ollakaan, juuri kun harjoituksen piti alkaa, poliisin

omat verkkoyhteydet kaatuivat teknisen vian vuoksi. Emme päässeet aluksi mihinkään poliisin järjestelmään emmekä esimerkiksi olisi voineet lähettää tiedotteita poliisin omalla julkaisujärjestelmällä. Tämä vahvisti minun uskoani siihen, että poliisin on hyvin tärkeää olla mukana myös sosiaalisessa mediassa. Jo senkin takia, että jos omat järjestelmämme satuvat kaatumaan, meillä on varajärjestelmä, joka ei ihan hevillä mene jumiin. Facebookin ja Twitterin kaltaisten sosiaalisen median alustojen käyttäjämäärät on laskettu jo ennakkoon suuriksi ja niiden takana jylläävät semmoiset rahamäärät, että heillä ei ole varaa suuriin toimintahäiriöihin.

Näiden edellä esittämäni ajatusten valossa on hienoa, että Suomen poliisilla on tämän artikkelin kirjoitushetkellä jo yli 197 000 seuraajaa Facebookissa. Tähän kun lasketaan vielä mukaan poliisilaitosten omat profiilit seuraajineen, niin se on valtava resurssi, jota voidaan tarvittaessa käyttää kriisitilanteissakin. Eikä pidä lainkaan väheksyä sosiaalisen median merkitystä, kun haluamme neuvoa ja opastaa kansalaisia sekä kertoa meneillään olevista ilmiöistä poliisin näkökulmasta. Sosiaalisessa mediassa poliisi voi myös olla hieman vähemmän virallinen, jakaa myös keveämpää materiaalia rennommalla otteella. Netissäkään poliisi ei kuitenkaan spekuloi tai kerro faktana huuhaa-tietoa. Sillä poliisi on aina poliisi. Siksi ammattimainen ja määrätietoinen ote myös internetin maailmaan on poliisille oltava samanlainen kunnia-asia kuin muukin poliisitoiminta.

EIKÄ PIDÄ LAINKAAN VÄHEKSYÄ
SOSIAALISEN MEDIAN MERKITYSTÄ,
KUN HALUAMME NEUVOA JA OPASTAA
KANSALAISIA SEKÄ KERTOAA
MENEILLÄÄN OLEVISTA ILMIÖISTÄ
POLIISIN NÄKÖKULMASTA.

* * *

Ennen poliisiksi valmistumista ajattelinkin, että poliisi on ammatti, jota kunnioitetaan ja jonka arvostus on Suomessa korkealla. Tiesin, että poliisiksi ryhtyminen antaa minullekin statuksen, joka on erilainen kuin muilla. Tulen olemaan aina poliisi niin hyvässä kuin pahassakin, tapahtuipa elämässäni mitä hyvänsä. En kuitenkaan ymmärtänyt, millaista työtä suomalaisen poliisin hyvän maineen eteen on tehty ja mitä tehdään jatkuvasti. En tajunnut liittyväni joukkoon, jossa sen jokaisen jäsenen tulisi katsoa samaan suuntaan, sama selkeä tavoite mielessään: keitä me olemme ja miksi me olemme olemassa. Jossain vaiheessa, kun aloin tajuta omaa hallintoani isommassa mittakaavassa ja ymmärsin poliisin poikkeuksellisen roolin syvällisemmin, koin jopa ahdistusta – poliisin, myös minun, täytyy olla täydellinen eikä virheisiin ole varaa, koska olemme jatkuvasti suurennuslasin alla. Miten voin olla täydellinen ihminen yötä päivää, pyhää arkea?

Mutta siinä on maineenhallinnan sekä ennakoivan viestinnän ja suunnittelun hienous: kun olemme pitkäjänteisesti jokainen omalla tahollamme tehneet työtä viestinnän eteen ja pitäneet huolta poliisin maineesta, on varaa myös virheisiin. Poliisikin on ihminen ja ihminen on in-

himillinen. Virheitä tapahtuu kaikille ja joskus jopa niin suuria, että se aiheuttaa poliisissakin mainekriisin. Jos kuitenkin maineen perustus on kunnossa, niin

VIRHEITÄ TAPAHTUU
KAIKILLE JA JOSKUS
JOPA NIIN SUURIA,
ETTÄ SE AIHEUTTAA
POLIISISSAKIN
MAINEKRIISIN. JOS
KUITENKIN MAINEEN
PERUSTUS ON KUNNOSSA,
NIIN VÄURIOT ON
KORJATTAVISSA
PIENEMMILLÄ
KUSTANNUKSILLA SUORAAN,
REHELLISESTI JA
PEITTELEMÄTTÄ.

vauriot on korjattavissa pienemmillä kustannuksilla suoraan, rehellisesti ja peittelemättä. Kerran, kun eräs konstaapeli oli käyttäytynyt vapaa-ajallaan humalassa erittäin sopimattomasti ja tapahtuma aiheutti suuren mediakohun, kuulin poliisin ylimmästä johdosta käskyn, että ”kiillottakaa kilpi”. Poliisin kilpi oli saanut tahrان, mutta maineemme kesti sen, koska mainitunkaltaiset tapaukset ovat harvinaisia. Kilpi oli tässä

tapauksessa helppo kiillottaa. Paljon helpompi kuin ruosteista ja valmiiksi varsin törkyistä kilpeä, jonka kohtalosta kukaan ei ole kiinnostunut.

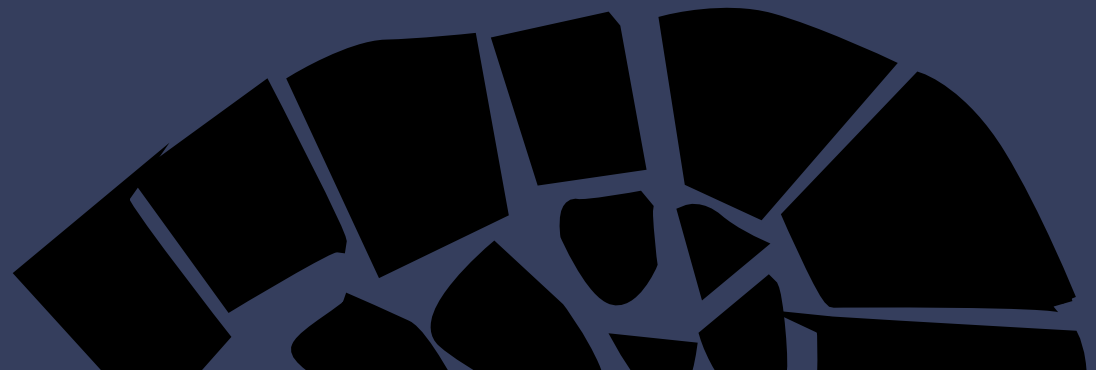
Kun jotain alun perin mysteeriksi mainittua asiaa tutkitaan perusteellisesti ja sen alkulähteille päästään, se yleensä osoittautuukin varsin luonnolliseksi ja hyvin järkeenkäyväksi asiaksi. Näin on myös hallintomme mysteerimiesten ja -naisten olemassaolon kohdalla. Me, jotka työskentelemme päätoimisesti viestinnän parissa, jaamme kaikille viestinnän ilosanomaa enemmän kuin mielellämme. Tehtävämme on johtaa, koordinoida ja kouluttaa niin, että hallinnossamme ei leiju viestinnän mysteeriiä. Viestintä on poliisityön luonnollinen osa, jonka avulla saavutamme tavoitteita

ja rikomme muureja. Sen voivat todeta muutkin kuin Lapin jätkkältä ponnistava työnhupakko.

LUE LISÄÄ

- Korpiola, Lilly: Kriisiviestintä digitaalisessa julkisuudessa. Infor 2011.
- Poliisin toiminta sosiaalisessa mediassa (webcasting):
http://qsb.webcast.fi/c/customers/customers_2010_0312_poliisi_sosiaalisessa_mediassa/.
- Poliisin viestinnän käsikirja:
[http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/files/POLIISI_viestintakäsikirja_v090511/\\$file/POLIISI_viestintakäsikirja_v090511.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/files/POLIISI_viestintakäsikirja_v090511/$file/POLIISI_viestintakäsikirja_v090511.pdf).
- Poliisin viestintästrategia:
[http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/files/POLIISI_viestintästrategia_painettu/\\$file/POLIISI_viestintästrategia_painettu.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/files/POLIISI_viestintästrategia_painettu/$file/POLIISI_viestintästrategia_painettu.pdf).
- Poliisin viestintästrategia (webcasting):
http://qsb.webcast.fi/c/customers/customers_2010_0312_poliisi_viestintästrategia/.
- Henna Kelloniemen blogi poliisin verkkosivuilla: http://www.poliisi.fi/poliisi/blog_hr.nsf.

“Tähän tarinaan liittyi vielä toinenkin henkilö, joka on ammatiltaan siivooja ja oli tälle naiselle ystävä ja iso ja suuri hyöty, koska siivoojalla oli auto ja autolla pääsi paikasta toiseen.”

JOONAS KONSTIG

KIRJAILIJA VALEHTELEE JA PUHUU TOTTA

KIRJAILIJA JOONAS KONSTIG ON JULKAISSUT NOVELLIKOKOELMAN AHNEET JA VIATTOMAT (2008) SEKÄ ROMAANIT KAIKKI ON SANOTTU (2011) JA TOTUUS NAIKISTA (2013).

OMAN KIRJAILIJANTYÖNSÄ LISÄKSI KONSTIG OPETTAA LUOVAA KIRJOITTAMISTA KRIITTISESSÄ KORKEAKOULUSSA JA HELSINGIN YLIOPISTON KOULUTUSKESKUS PALMIENIASSA.

KONSTIGIN ARTIKKELI PERUSTUU LUENTOON, JONKA HÄN PITI KUULUSTELUOPIN KURSSILLA POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA SYKSYLLÄ 2013.

Minä valehtelen työkseni. Olen kirjailija, joten työnkuvani on keksiä kiinnostavaa paju-köyttä ja koettaa saada lukija uskomaan siihen. Eikä ainoastaan uskomaan, vaan kokemaan sen niin voimakkaasti, että lukija pystyy eläytymään siihen ja liikuttamaan sen parissa: nauramaan, itkemään, ja luettuaan kirjan kaipaamaan sen henkilöitä.

Tarjoan tässä kirjailijan näkökulman valehtelemiseen. Aloitan kuvaamalla keinoja, joilla kirjailija luo vaikutelman siitä, että tarina on totta. Sen jälkeen käsittelen sitä, mikä kirjallisuudessa sitten lopulta on totta ja mitä väliä sillä on.

* * *

Aloitamme henkilöistä. Hahmoista on kirjassa nähtävissä jäävuoren huippu. Samoin kuin jäävuoresta suurin osa on pinnan alla, myös henkilöistä jää näkyviin vain pieni osa siitä kaikesta, mitä kirjailija hänestä tietää. Kirjailija luo hahmon ja pyrkii puhaltamaan siihen elämän. Kun hän tietää, miten hahmo

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

kaiken kokee, mitä mieltä se on asioista, hahmo herää eloon ja kirjoittaa itse omat repliikkinsä, tekee itse tekonsa. Kirjailija seuraavien vierestä: *aa, olisihan se pitänyt arvata, että se tekee noin...* Mutta ennen kuin tähän voi päästä, hahmo pitää luoda alusta loppuun. Milloin hän syntyi, milloin kävi koulunsa, milloin hän tapasi tulevan puolisonsa, milloin oli kolarissa ja vaihtoi työpaikkaa. Minä piirrän jopa heidän kuviaan ja heidän asuntojensa pohjapiirroksia, tai otan lehdestä valokuvan ja mietin, että tuolta se näyttää.

Kollega aikoinaan kirjoitti hahmolle Cooperin tuloksen ja VO₂-maksimin, vaikkei niitä kirjassa mainittukaan.

Mitä enemmän tällaisia eläviä yksityiskohtia hahmosta kirjailijalla on varastossa, sitä helpompi on puhaltaa hahmo henkiin. Silloin kirjailijalla on heittää uskottavan tuntuisia yksityiskohtia aina kun tarvitaan. Niitä heitellään siellä täällä, ja näin syntyy illuusio, että niitä olisi loputtomasti. Ja näin syntyy illuusio, että hahmo on oikea, koska tämän elinaikana on ehtinyt tapahtua näennäisesti loputtomasti asioita.

Kun kirjoittaa kohtauksen, jossa hahmot väittelevät jostain asiasta, kirjailijan pitää olla molempien nahkoissa niin, että pystyy tietämään näiden argumentit kaikkeen ja pystyy perustelevaan ne. Tästä seuraa se, että kirjailija on tavallaan jokaisen hahmonsa puolella, vaikka nämä olisivat täysin eri mieltä asioista.

Hänen on pakko olla, sillä ei kukaan usko hahmoihin, joihin hän ei itsekään usko.

KUN KIRJOITTA
KOHTAUKSEN, JOSSA
HAHMOT VÄITTELEVÄT
JOSTAIN ASIASTA,
KIRJAILIJAN PITÄÄ
OLLA MOLEMPIEN
NAHKOISSA NIIN, ETTÄ
PYSTYY TIETÄMÄÄN
NÄIDEN ARGUMENTIT
KAIKKEEN JA PYSTYY
PERUSTELEMAAN NE.

Sama mikä pätee hahmoihin, pätee tarinan maailmaankin. Yksityiskohtilla bluffataan. Yleensä mitä turhempi, sen parempi. Jos hahmo istuu, hän voi istua vain ”tuolille”. Tai hän voi istua ”puiselle penkille” tai ”tummanruskealle muovituolille, jossa oli metalliset jalat”. Jos haluamme saada tuolin elämään, voimme antaa

sille historian ja olemuksen. Hahmo voi istua puiselle jakkaralle, jonka hän osti Työväentalon huutokaupasta lokakuussa 1992, ja huomasi vasta myöhemmin tuoleja hioessaan, että pohjassa on kirjoitus Sort Sem. Hän käy näyttämässä tuolia antiikkiliikkeessä, ja kauppias kertoo, että tuoli on peräisin Sortavalan Seminarikoulusta.

Tuoli on yhtäkkiä todellisempi kuin pelkkä tuoli. Sillä on kokonainen elämä.

Annan lisää esimerkkejä yksityiskohtista, jotka saavat tarinan elämään.

Eräissä amerikkalaisissa nykyromaanissa hahmo teki yksinkertaisen havainnon miesten kauluspaidasta. Kalliit paidat näyttävät paremmilta kuin halvat. Ne eivät kiillä, koska se olisi jotenkin halpaa, vaan ne on ikään kuin valaistu sisältä päin. Pieni havainto, kuten nämä parhaimmillaan ovat, mutta paidat näyttävät sen jälkeen erilaisilta: aivan, näinhän se on, miksen ole tuota aiemmin tajunnut.

James Joycella on naishahmo, joka

kertoo ohimennen, kuinka hänen tyttärensä puoliso on töissä satamahallituksessa. Miehen työpaikka ei ole olennaista: emme näe koko tyyppiä tai hänen työpaikkaansa, mutta se luo kiinnostavan kuvan puhujasta. Paitsi että hänen sukunsa kuva on äkkiä täydempi, se luonnehtii myös naista, jolle on tärkeää mainita, kuinka hänen vävynsä on vastuullisessa työssä.

Raamatussa Luukkaan evankeliumissa tapaamme Sakkeuksen. Jeesus on tulossa Jerikon kaupunkiin, ja Sakkeus-niminen mies haluaa nähdä hänet. Mutta Sakkeus on lyhyt, joten nähdäkseen väkijoukkojen yli Sakkeus kiipeää viikunapuuhun. Jeesus kulkee ohi ja sanoo ”Sakkeus, tule alas sieltä puusta”. Sakkeus laskeutuu. Siinä kaikki. Se, että Sakkeus on lyhyt tai että hän kiipeää puuhun, ei liity itse tarinaan mitenkään. Se on täysin epäoleellinen ja ”turha” yksityiskohta ja näin ollen luo vahvan vaikutelman siitä, että tämä on todella tapahtunut näin, koska miksi hyvä apostoli menisi keksimään sinne jostain näin turhaa ja koomista?

Tämä kaikki perustuu siihen, että yksityiskohdat ovat aivoille työläitä, kognitiivisesti raskaita. Asioiden keksiminen, varsinkin yksityiskohtien, ja varsinkin turhien ja tarpeettomien yksityiskohtien keksiminen on vaikeaa valehtelijalle. Valehtelijan pitää muutenkin tehdä tuplasti aivotyötä: miten oikeasti meni, ja miten muka meni. Muistin työmäärä paisuu, kun pitää painaa mieleen, mitä tuli väitettyä. Joten keksitty tapahtumaketju pitää painaa tarkkaan ja käydä elävänä läpi mielessä, visualisoida se, ja paras olisi että siihen alkaisi uskoa. Huono valehte-

ASIOIDEN KEKSIMINEN, VARSINKIN
YKSITYISKOHTIEN, JA VARSINKIN
TURHIEN JA TARPEETTOMIEN
YKSITYISKOHTIEN KEKSIMINEN
ON VAIKEAA VALEHTELIJALLE.
VALEHTELIJAN PITÄÄ MUUTENKIN
TEHDÄ TUPLASTI AIVOTYÖTÄ: MITEN
OIKEASTI MENI, JA MITEN MUKA
MENI.

lija helposti jättää turhat yksityiskohdat ja turhat vaiheet pois ja keskittyy vain oleelliseen. Hän karsii ja etäännyttää, eli tekee juuri väärin.

Oletetaan että myöhästytyt töistä ja joudut keksimään selitykseksi valkoisen valheen. On parempi keksiä epätodennäköisempi ja eksaktimpi valhe kuin yleinen. ”Auto ei käynnistynyt” tai ”Oli ruuhkaa” on huonompi kuin että ”Asun Lauttasaaressa, ja Lauttasaaren silta oli nostettu, joten jouduin odottamaan vartin verran kun sieltä meni laiva ali” (Ja millainen laiva!).

”Lapseni oli sairas” ei ole yhtä hyvä kuin selitys siitä, kuinka ”Meillä on olohuoneessa sellaiset vanhat leveät ikkunalaudat – meidän talo on 50-luvulta – ja poikani oli kiivennyt sen päälle ja tippui sieltä pää edellä alas”. Tapahtuma on vielä tunteita liikuttava, eli omiaan viemään huomion pois myöhästymisestä.

Kliseet ovat helposti paljastavia. Jos pyydetään keksimään ensin väri ja sitten työkalu, ihmisille tulee yleensä ensimmäisenä mieleen punainen ja vasara. Kirjailijan pitää koettaa välttää tällaisia ensimmäisenä mieleen tulevia asioita, ja keksiä niiden tilalle omaperäisempiä ja persoonallisempia. Huono valehtelija kuten huono kirjailijakin juuttuu kliseisiin.

Yksityiskohtaisuus on asia, jossa kirjallisuus on kehittynyt. Kirjailijoista on tulut vuosisatojen aikana tarkempia kuvaa-

maan asioita. Siinä missä 1700-luvulla kreivi X vain tuli huoneeseen kertomaan asiansa, 1800-luvun realistiset kirjailijat

alkoivat elävöittää kuvaa tarkemmalla siveltimellä.

Tuli tällaista kuin Dostojevskin romaanissa *Idiootti*:

”Uusi herra oli pitkä, noin viidenkymmenenviiden ikäinen, ehkä hieman van-

hempikin, jokseenkin jykevä, kasvot tummanpunaiset, pöböttyneet ja lihavat, niitä ympäröi viiksiin yhtyvä harmaa poskiparta, silmät isot ja melkoisen ulkonevat. Hänen olemuksensa olisi ollut kutakuinkin arvoikas, ellei hänessä olisi ollut jotakin rappeutunutta, kulunutta, jopa likaista. Hänellä oli yllään vanha pitkätakki, jonka kynnärpäät näyttivät olevan melkein pubki; paitakin oli tabraantunut, - kaikkei kotoiseen tapaan. Hänen lähellään haiskahti hieman votkalta, mutta esiintymistapa oli vaikuttava, jossakin määrin opeteltu ja hänen ilmeisenä tavoitteenaan oli hämmästyttää arvokkuudella.”

Mutta enempi ei aina ole parempi. Tämäkin kuvaus on raskasta lukea. Se työllistää lukijaa, vie hirveästi tilaa ja katkaisee tapahtumat. Tämän huomasi novellien mestari Anton Tšehov. Tšehov hylkäsi tavan, että kun uusi hahmo astuu huoneeseen, tapahtumat pysähtyvät siksi aikaa kun kuvataan uusi hahmo seikkaperäisesti. Näin Tšehov opetti kollegaansa Maksim Gorkia:

”Teillä on määreitä niin paljon että lukijan huomiokyvyllä on niissä täysi tekeminen ja hän väsyi. On selvää että kun minä kirjoitan ’mies istui nurmikolle’, niin se on selvää, koska se on selkeää eikä vaadi keskittymistä.

Sitä vastoin on bankalasti ymmärrettävää ja aivoja rasittavaa, jos kirjoitan: 'pitkä kaitarintainen keskikokoinen mies, jolla oli punaruskea parta, istui vibreälle, kulkijoiden jo tallomalle nurmikolle äänettömästi ja arkailleen, pelokkaasti ympärilleen vilkuillen.' Se ei painu tajuntaan, ja kaunokirjallisen tekstin täytyy niin tehdä, yhdessä sekunnissa."

Tšehov on minusta täysin oikeassa. Ensisivaikutelman luominen, mikä ihmiseltä käy luonnossa itsestään, vaatii nyt lukijalta kohtuutonta aivotyötä ja ikään kuin keskeyttää lukemisen maalaustauon ajaksi. Tšehovin oma ratkaisu oli kiteyttää:

"Luonnonkuvauksissa pitää tarttua pieneen yksityiskohtiin ja ryhmitellä niitä sillä tavoin, että kun sulkee silmänsä niin syntyy kuva... Psykologian alueella niin ikään yksittäisiä ilmiöitä. Luoja varjelkoon fraaseilta."

Joten mikä se on, kullekin ihmiselle leimallinen piirre? Yksi voi riittää. Huomioijan on hyvä olla pinnallinen. Onko se hänen ulkonäössään: kasvoissa, vaatteissa, ruumiissa? Vai liikkumisessaan ja nonverbaalisessa viestinnässään? Vai onko se hänen tavassaan puhua? Yleensä yksi pieni elävä yksityiskohta riittää ja saa hahmon elämään ja erottumaan muista. Tässä kirjoittajaa auttaa olla pinnallinen: osata analysoida ihmisen kasvoja osina (millaiset kulmakarvat?), tuntea ruumiinkielen viestit ja esimerkiksi millaisia eri miesten takkityyppejä on olemassa: käyttääkö hän anorakkia, kipparitakkia, harringtonia, trenssiä...

Kirjailija kantaa muistikirjaa aina mukanaan, siis fyysistäkin muistikirjaa, johon hän kirjaa havaintoja myöhemmin kirjassa käytettäväksi. Joitain otteita

YLEENSÄ YKSI PIENI ELÄVÄ
YKSITYISKOHTA RIITTÄÄ JA SAA
HAHMON ELÄMÄÄN JA EROTTUMAAN
MUISTA.

omista muistiinpanoistani:

– Sortsien alta näkyy asfalttitatuointi polvessa.

– Bussissa, nainen haisee aurinkorasvalta syyskuussa.

– Hinkkaa kengän kumipohjaa istuessaan lattiaan niin että tulee narskuvia ääniä.

– Isokokoinen nainen, joka puhuu sitäkin korkeammalla, tyttömäisellä äänellä.

– Keski-ikäinen nainen, joka pukeutuu paljastaviin toppeihin kuin mainostaakseen, että hänen kanssaan voi vielä harastaa seksiä.

– Bussissa miehellä likainen tuulitakki päällä, kaulaan tatuoitu hämähäkinverkkoa, tarjoaa kohteliaasti Metro-lehteä naapurille. Miksi on tarve olla niin hyvä? Mikä on tausta?

Jotkut havainnot ihmisestä ovat sellaisia, jotka tulevat vasta hitaammin ajan myötä. Kun tunnemme hahmoa jo paremmin, voimme kiteyttää esimerkiksi jotain hänen ajattelunsa tai tunteidensa tai luonteensa eksentrisyydestä. Dos-tojevski kuvasi Idiootissa erästä toista sivuhenkilöä Ferdystsenkoa mainiosti näin:

”Myöhemmin ruhtinas sai tietää, että tuo herra Ferdystsenko oli ottanut ikään kuin jonkinlaiseksi velvollisuudekseen hämmästyttää kaikkia omalatuutisuudellaan ja iloisuudellaan, mutta jostakin syystä se ei milloinkaan onnistunut. Joihinkin Ferdystsenko teki suorastaan epämiellyttävän vaikutuksen, mikä vilpittömästi suretti häntä, mutta hän ei kuitenkaan luopunut tehtävästään.”

* * *

Otan vielä esimerkkejä todellisuuden luomisesta, nyt puheen kuvaamisesta. Miten kirjoittaa uskottavaa puhetta? Tähän liittyy oleellisesti havainto siitä, kuinka kognitiivisesti raskasta valehtelu on. Puhuminenkin on nimittäin työlästä.

Keskusteluntutkimuksessa käytetään käsitettä ”puheakti”. Se on hyödyllinen käsite dialogin kirjoittajalle. Ajatus on, että puhuminen on toimintaa. Pelkkä puhuminen on helppoa, jos emme joudu tuottamaan samalla puheen sisältöä: ääneen lukeminen on helppoa, mutta uuden sanottavan luominen raskaampaa. Koska emme yleensä ole suunnitelleet etukäteen puhuntojamme, puhe on samalla ajatustyötä: joudumme kääntämään haamumaiset ajatuksemme konkreettisiksi sanoiksi. Puhe on siis ajatusten simultaanitulkausta, ajatusten ja tunteiden ja asenteiden

ja kokemusten ja kaikenlaisen hämärän *mutun* kääntämistä sanoiksi. Samalla näiden sanojen pitäisi olla sellaiset, että toinen ihminen ymmärtää ne omista lähtökohdistaan. Kuulija tekee toisen simultaanitulkkauksen: hän vertaa näitä sanoja omiin ajatuksiin ja tunteisiin, asenteisiin ja kokemuksiin yrittäessään ymmärtää näitä ja asettaa ne paikoilleen.

Yleensä tässä voi onnistua aika hyvin, jos on aikaa ja hyvää tahtoa ja kärsivällisyyttä. Mutta jos ajatukset ovat itsellekin vähän jäsentymättömiä, tai jos tilanne

on stressaava ja konfliktinen, puheakti rasittaa ajatuskapasiteettia jo aika tavalla. Puhutaan ns. *kognitiivisesta kuormasta*: kuinka paljon jokin kuluttaa keskusprosessorin kapasiteettia. Paineen alla puhujan kapasiteetti on kovilla.

Kirjallisuus elää konflikteista, koska jos hahmojen välillä ei ole mitään skismaa, mitään kiinnostavaa luettavaa ei synnykään. Joten kun kaksi hahmoa puhuu kirjan tai näytelmän tai elokuvan kohtauksessa, he ovat yleensä melko lailla kognitiivisesti kuormitettuja. Sen takia dialogin pitäisi rakentua niin monin kerroin yksinkertaisemmista palkeista kuin kirjoituksen.

Minä käytän puhetta kirjoittaessani avukseni keskusteluntutkijoilta lainattua käsitettä ”ideayksikkö”. Ideayksikkö on lyhyt, yksinkertainen haamumainen ajatusköntti. Se sisältää yhden ajatuksen tai tunteen, yhden viestin. Puhe järjestyy näiden mielenkiinnon keskuksien ympärille. Ne ovat epäselviä ja alkeellisia tunteellis-älyllis-ruumiillisia mielleyhtymiä, joita teemme paitsi aktiivisesti, myös reaktiivisesti, eli reaktiona toisen keskustelijan sanoihin. Puhuminen on näiden yksiköiden pukemista sanoiksi sosiaalisessa tilanteessa.

”Ihanan lämpimän näkönen toi sun takki” sisältää yhden ideayksikön, joka perustuu havaintoon kaverin takista.

”Tää on aika paksu mut mul on ollut vähän flunssanen olo” sisältää kaksi ideayksikköä: takin paksuus ja tälle selityksen tarjoava terveydentilan kuvaus, (flunssainen olo).

”Ei hemmetti ulkona sataa” sisältää kaksi ideayksikköä: edellinen on puhujan

PAINEN ALLA PUHujan
KAPASITEETTI ON KOVILLA.

johtopäätös siitä, että koska sataa, minä kohta kastun mennessäni ulos ja se on ikävää.

”Anteeks mut mun pitäis lähtee hakee sadetakki kun tuol on tollanen koiranilma” on jo vaikeampi puhunta. Se sisältää havainnon sateesta, joka on muutettu muotoon ”koiranilma”, ja tästä tehdyn johtopäätöksen (pitäisi hakea sadetakki), sekä anteeksipyyntöä siitä, että puhujan pitää poistua hakemaan takkia. Valmiiksi tehty ajatustyö on ikään kuin piilotettu taustalle ja sen yhdeksi virkkeeksi hiottu lopputulos tulee näkyviin. Tällainen lausunto on kognitiivisesti työläämpää. Ylimääräisiä sanoja ”tuol” ja ”tollanen” käytetään keventämään lauseen tiheyttä ja tekemään siitä konkreettisempi. Puhekieli on väljää ja löysää, sillä asiat ilmaistaan johdattelevammin kuin tiivissä kirjakeleissä. Uudet ideayksiköt täytyy ketjuttaa ympäröimällä ne painottomilla ilmauksilla. Yleisiä täytteitä ovat konnektorit (ja, tai, mutta...), tyhjät ilmaisut (niinku, kato, tai siis, öö...) tai viittaukset ajatusprosessiin (emmä tiä, välil mä mietin et...).

Sosiaalinen tilanne on kiinnostavimmillaan, kun siihen kuuluu kamppailua ja riski. Ihmiset haluavat näyttää hyvältä ja saada oman asiansa läpi oikeassa valossa. Tämä rasite tulee itse puheaktin päälle. Mitä jännitteisempi tilanne, sitä rasittavampaa. Kiihkeä väittely vihamiehen kanssa jostain tärkeästä asiasta on hyvin stressaava. Siksi se niin usein ajautuu vain huuteluksi ja tiivisty solvauksiin ja

fraaseihin, kuten ”kyllä minä tämän tiedän” tai ”kyllä sut tunnetaan”. Ajattelun apuvälineet kuten yleistyksiset ja stereotypiat ja fraasit tulevat apuun, joten ”sinä teet aina noin”, ”toi on just tyyppillistä sulle” tai ”teikäläisille”, ja lopulta siirrytään suoraan tunteisiin, jotka on helppoja: ”Haista sinä lahtari — — — !”

Tilanteen jännite kuluttaa kognitiivista kapasiteettia, joten hahmojen puheen tulisi kärsiä. Se menee rakenteeltaan yksinkertaisemmaksi: päälauseita, ei alistuskonjunktioita. Konkreettista, ei abstraktia. Adjektiivattribuutit esimerkiksi karsiutuvat: ”Punainen auto” on vielä riittävän konkreettinen, mutta ”se vihoviimeinen auto” on jo vaikeampi ja ”maapalloistumisesta todistava auto” melkein mahdoton.

Vaikka kirjailija kuinka tekisi parhaansa luodakseen kuvitteellisesta maailmastaan todentuntuisen, aina on se osa ihmisiä, joiden mielestä romaani ei ole koskaan tarpeeksi totta. Että koska romaani on vain sepitettä, on parempi lukea vaikka elämäkertoja tai historiaa, koska ne sentään ovat totta. ”Perustuu tositahtumiin” leimana kirjan tai elokuvan kannessa on myyntivaltti näille ihmisille (usein he ovat miehiä). Viimeksi kuulin väitteen Oasis-yhtyeen Noel Gallagherin haastattelusta: hän ei kuulemma ainakaan haaskaa aikaansa mihinkään tyhmiin keksittyihin romaaneihin.

TILANTEEN
JÄNNITE KULUTTAA
KOGNITIIVISTA
KAPASITEETTIA, JOTEN
HAHMOJEN PUHEEN TULISI
KÄRSIÄ.

Ja mikäs siinä. Mutta kaksi vastalauseeta tälle on tehtävä.

1) Se mikä on ”totta”, on usein tulkinnanvaraista ja hyvin häilyvää.

2) Keksitty tarina voi paradoksaalisesti olla enemmän totta kuin tositarina. Se-pite voi olla opettavampi kuin tositarina. Tämä itse asiassa on fiktion koko olemassaolon tarkoitus: olla *parempaa kuin todellisuus*.

Ensimmäinen vastalause. Meidän aikamme on tapana problematisoida totuus hyvinkin pitkälle. Humanistit tykkäävät väittää, ettei absoluuttisia totuuksia ole olemassa ja vaikka olisikin, emme voisi niitä tietää. Kaikki on niin suhteellista. Postmodernismiin kuuluvan relativismin muodikkaan suuntauksen mukaan yksi tapa nähdä todellisuus ja ympäröivä maailma ei ole sen oikeampi kuin toisen ihmisen tai toisen kulttuurin. Me suhtaudumme omaan lääketieteeseemme yhtä totena kuin perinteinen heimo suhtautuu poppamieheensä. Maailma ”rakentuu sosiaalisesti”, eli se, miten maailman näemme, riippuu siitä, miten meidän kulttuurissamme on tapana siitä puhua. Kuvasin tätä näkemystä sarkastisesti romaanissani *Totuus naisista*:

”Uskotko sä faktoihin?”

”Eiköhän kaikki.”

”Oi ei. Oi ei ei ei... Faktat on nykyään hirveen vanhanaikasia. Faktat on purjelaivoja. Niille vähän hykerrellään. Suhtaudutaan ironisesti. ’Fakta’ (rehtori teki lainausmerkit sormillaan). Nykyään on olemassa monenlaisia totuuksia, totuudet on näkemyksiä, ja olennaista on miten niitä näkemyksiä käytetään hyväks poliittisesti. Kaikki on poliittista näiden

1) SE MIKÄ ON ”TOTTÄ”, ON USEIN
TULKINNANVARAISTA JA HYVIN
HÄILYVÄÄ.

2) KEKSITTY TARINA VOI
PARADOKSAALISESTI OLLA ENEMMÄN
TOTTÄ KUIN TOSITARINA.

mielestä, koska ne on saanut poliittisen koulutuksen. Sä oot ehkä saanut... laki-tieteellisen tai kauppatieteellisen koulutuksen vai? Niin. No se tarkoittaa, että kaikkea sanomaasi voidaan käyttää sinua vastaan, koska sä edustat valtaa, ja näin ollen sun tarjoamien 'faktojen' todellinen tarkoitus on vaan oikeuttaa sun elämäntavan jatkuminen ja sun pysyminen vallankahvassa. Sua ei oteta tosissaan. Anteeks, en tietenkään pahalla.”

Ihan näin pitkälle suhteellisuuden hetteiköihin meidän ei onneksi tarvitse mennä. Antibiootit oikeasti toimivat paremmin kuin taikapuun marjat. Mutta kirjallisuudessakin esiintyy totuutta kohtaan paljon tätä järkevämpää skeptisyyttä. Pitkään on jo ollut muodissa käyttää *näkökulmatekniikkaa* niin sanotun *kaikki-tietävän kertojan* sijaan. Kaikki-tietävä kertoja tarkoittaa sitä, että kirjassa on olemassa jokin kertojataho, joka tietää, mitä oikeasti on tapahtunut ja mitä kukin hahmo ajattelee, ja kertoja haluaa ja osaa välittää sen lukijalle. Näkökulmatekniikassa taas saamme ainoastaan tietää kunkin hahmon rajallisen näkökulman tapahtumiin. Näin ollen lukijalle tarjotaan vain näkemyksiä eikä selviä oikeita ja vääriä vastauksia ja ratkaisuja asioihin. Tapahtumat kerrotaan yhden henkilön näkökulmasta tai vuorotellen eri henkilöiden näkökulmista, ja kukin hahmo tietää vain sen minkä voi tietää. Hänen versionsa totuudesta suodattuu ja siivilöityy hänen kauttaan.

Kyllähän tämä on realistisempaa kuin

vanhanaikainen, jumalainen kaikkittietävä kertoja. Ei meillä elämässäkään ole mitään varmaa keinoa päästä muiden ihmisten päähän sisään.

EI MEILLÄ
ELÄMÄSSÄKÄÄN OLE
MITÄÄN VARMAA
KEINOAA PÄÄSTÄ MUIDEN
IHMISTEN PÄÄN SISÄÄN.

Joten kirjallisuus tarjoaa usein eri henkilöhahmojen näkemyksiä, eikä kirjailija yleensä aseta ketään muita paremmaksi, vaan antaa

lukijan tehdä omat johtopäätöksensä. Ajoittain kirjailija jopa pakottaa lukijan tähän epä tietoisuuteen, vaikka joskus lukija kuulisi mielellään varmuuden siitä, mitä tapahtui todella.

Varhainen esimerkki tästä on japanilaisen kirjailijan Ryūnosuke Akutagawan novelli *Metsän peitossa* (1922). Novelli koostuu seitsemästä peräkkäisestä monologista, todistuksesta poliisipäällikölle. Kukin puhuja kertoo vuorollaan oman versionsa tapahtumaketjusta, jossa metsästä on löytynyt kuollut mies. Ensin tapahtumien ulkopuoliset silminnäkijät kertovat mitä he tietävät, sitten todistaa nainen, joka oli tapetun miehen seurasessa. Sen jälkeen epäilty murhaaja tunnustaa rikoksensa, mutta hänen versionsa poikkeaa ratkaisevasti sekä naisen todistuksesta että tapetun miehen versiosta, joka pystytään saamaan haudan takaa meedion välityksellä. Lopullinen totuus tapahtumista jää lukijan varaan ja tiheikön peittoon. Akutagawan novelli on pihullinen arvoitus, joka kuvaa hyvin sitä, kuinka ihmiset puhuvat palturia, joko ihan koska muistavat väärin tai sitten näyttäytyäkseen paremmassa valossa.

* * *

Moderni kirjallisuus tuntee myös epäluotettavan kertojan. Epäluotettava kertoja on sellainen näkökulmahenkilö, joka ei tarjoa luotettavaa ja todellista kuvaa siitä mitä tapahtui. Lupaatko kertoa totuuden ja koko totuuden mitään siihen lisäämättä tai siitä pois jättämättä? Epäluotettava kertoja tekee väärän valan. Hän on hankala tempu lukijalle. Lukijan on oltava hyvin tarkkana huomataksensa sen, että hahmo valehtelee hänelle, koska usein hänellä ei ole tietenkään mitään muuta keinoa päästä käsiksi todellisuuteen kuin kertojahahmon hänelle välittämä tieto.

Epäluotettava kertoja saattaa valehdella lukijalle näyttäytyäkseen paremmassa valossa, tai hän saattaa olla suoranaisesti mielenvikainen. Usein he ovatkin esimerkiksi rikollisia – kuten pedofiili Humbert Humbert, Vladimir Nabokovin romaanin *Lolita* kertoja ja päähenkilö. Tai sitten he saattavat paljastua suoranaisesti hulluiksi, kuten Brett Easton Ellisin *American Psychon* sarjamurhaaja tai vaikka Paavo Rintalan *Sissiluutnantin* luutnantti Takala, joka on sodan melkeissä tainnut kadottaa kontaktinsa todellisuuteen.

Joskus epäluotettava kertoja vain jättää kertomatta ihan koko totuuden. Hemingwayn hahmot esimerkiksi saattavat jättää kertomatta jotain heille kiusallista – kuten tosiasian omasta mieskunnostaan, kuten *Ja aurinko nousee* -romaanin päähenkilö Jake Barnes, joka on haavoittunut sodassa harmittavaan paikkaan. Tällainen kerrontatekninen *aukeko* voi olla hyvin tehokas salavihkainen tapa merkitä jotain. Lukija kulkee ikään kuin kerronnan metsässä, mutta havahtuu äk-

EPÄLUOTETTAVA KERTOJA
SAATTAA VALEHDELLA LUKIJALLE
NÄYTTÄYTYÄKSEEN PAREMMASSA
VALOSSA, TAI HÄN SAATTAA OLLA
SUORANAISESTI MIELENVIKAINEN.

JOSKUS EPÄLUOTETTAVA KERTOJA
VAIN JÄTTÄÄ KERTOMATTA IHAN
KOKO TOTUUDEN.

kiä siihen, että on tullut hakkuaukiolle. Jotain tästä nyt puuttuu: Miksi se kertoo ajatuksistaan aikaisemmin, mutta nyt jättää samankaltaisessa tilanteessa kertomatta? Onko tälle jokin syy? Saman kirjailijan novellissa *Vuoret kuin valkoiset norsut* mies ja nainen riitautuvat keskustellessaan leikkauksesta. Kumpikaan ei uskalla sanoa suoraan ääneen, että kyseinen leikkaus on laiton abortti.

Epäluotettavan kertojan tai kerronnallisen aukon havaitseminen on hyvin vaistonvaraista. Vaisto sanoo, että tässä pitäisi nyt olla jotain, mitä ei ole. Mitä jätetään nyt kertomatta ja miksi?

Kertojan epäluotettavuuden voi huomata parilla konstilla:

– Kertojan lausunnot ovat ristiriitaisia keskenään, tai hän väittää yhtä mutta tekee toista.

– Kertojan tarjoama moraalinen poikkeus normaalista. Hänestä esimerkiksi on luonnollista, että kaksitoistavuotiaat työtöt haluavat seksiä ja niiden kanssa voi sitä harrastaa, kuten *Lolitan* kertoja.

– Kertoja kertoo kerta kaikkiaan epäuskottavia juttuja. Meidän on hankala uskoa, että luutnantti Takalan kimppeun käy koko ajan lottia, jotka vaativat häneltä seksiä hyvin aggressiivisesti – siis Takalan oman kertomuksen mukaan. Tai että kertoja saattaa sanoa toiselle hahmolle tappaneensa jonkun, kuten *Amerikan Psyko* Patric Bateman, mutta tästä ei tule mitään seuraamuksia: ei oman tunnonongelmia hänelle itselleen eikä kukaan muukaan siihen reagoi. Meidän

kokemus maailmasta toisin sanoen poikkeaa kertojan versiosta.

– Tai kertojan versio on erilainen kuin muiden hahmojen versio. Kertojan versio on yleensä edullisempi hänelle itselleen. Harvahan valehtelee saadakseen itsensä näyttämään

huonommalta tai epäuskottavammalta tai epäilyttävämmältä.

Yksi niksi tavoittaa totuus hahmojen takaa on vaikkapa edellä mainitun Hemingwayn tapa painottaa kieltoa. Kun naishenkilöltä novellin *Vuoret kuin valkoiset norsut* lopussa kysytään, onko kaikki nyt kunnossa riidan jälkeen, nainen sanoo: ”Minä voin ihan hyvin. Ei minua mikään vaivaa. Minä voin oikein hyvin.” Saman asian sanominen kolmesti vihjaa vahvasti valehteluun. Kertoja olisi riittänyt.

* * *

Se kertojista ja siitä kuinka he vääristävät totuutta. Mutta jos totuus on häilyvää ja subjektiivista, mitä jos kamppailisimme tätä vastaan kirjoittamalla romaanin, joka ihan oikeasti perustuu tositapahtumiin? Silloinhan kaiken kirjoittamamme pitäisi olla automaattisesti totta, eikä niin?

Kirjailija sotkee aina paljon faktaa fiktionsa sekaan. Silloin tarvitsee keksiä vähemmän asioita, mikä on aina helpottavaa, ja voi olla lukijalle mukavaa tunnistaa tositapahtumia ja -henkilöitä kirjan keskeltä. Jos tarvitsen päähenkilöperheelle asunnon, voi olla helpompi käyt-

VAISTO SANOO, ETTÄ
TÄSSÄ PITÄISI NYT
OLLA JOTAIN, MITÄ EI
OLE.

tää kaverin oikeata asuntoa kuin ryhtyä arkkitehdiksi ja suunnitella se alusta asti itse. Ja voi välttyä virheiltäkin: faktisessa talossa on kaikki niin kuin talossa olla pitää, mutta keksityssä talossa voi takan paikka joko olla väärässä kohtaa tai sitten voi kokonaan unohtaa kirjoittaneensa sinne takan.

Taustatyö on kirjoittajalle hirveän tärkeää, jos hän haluaa kuvata uskottavasti elämiä ja maailmoja, jotka eivät ole hänen omiansa. Minä esimerkiksi sijoitin osan romaanistani *Kaikki on sanottu* Afganistaniin rauhanturvaoperaatioon. Luin sitä varten pinon kirjoja ja kymmenittäin nettisivuja Afganistanista ja rauhanturvaamistyöstä. Haastattelin useita eri rauhanturvaajia/sotilaita ja koeluetin näillä tekstiä virheiden varalta. Rauhanturvaajilla oli kirjailijallekin hyödyllinen ohjenuora: ei haastatella yhtä ja luoteta hänen sanaansa, vaan haastatellaan montaa ja muodostetaan tämän pohjalta käsitys siitä, mikä on totta.

Tositapahtumien sotkeminen keksittyyn saattaa kuitenkin joskus olla vaarallisempaa kuin kaiken keksiminen alusta. Jos muutetaan yhtä faktaa, se saattaa vaikuttaa toisiin. Kirjoitan vaikka oikeasta naisesta, mutta haluan naamioida hänet, ettei häntä tunnisteta. Joten teen isosta ja lihavasta naisesta pienen ja hoikan, blondista brunetin. Mutta siinä voi tehdä sellaisen virheen, että kirjoittaa pienelle blondille sellaisen elämän, joka sopii lähinnä suurelle brunetille.

Yksi viime aikojen suuria kaunokirjallisia hittejä on norjalaisen Karl-Ove Knausgårdin *Taisteluni*. Kirjasarjan idea on, että Knausgård kuvaa koko elä-

KIRJAILIJA SOTKEE AINA PALJON
FAKTAAN FIKTIONSA SEKAAN.
SILLOIN TARVITSEE KEKSIÄ
VÄHEMMÄN ASIOITA, MIKÄ ON
AINA HELPOTTAVAA, JA VOI OLLA
LUKIJALLE MUKAVAA TUNNISTAA
TOSITAPAHTUMIA JA -HENKILÖITÄ
KIRJAN KESKELTÄ.

mästään kaiken, kuten se todella kävi. Hän kirjoittaa siis elämäkertansa ja paljastaa koko totuuden itsestään.

Lukija ymmärtää tosin hyvin nopeasti, että toden ja fiktion raja on hyvin häilyvä. Knausgård kuvaa lapsuusmuistojaan pikkutarkasti: keskustelut repliikki repliikiltä, mitä vaatteita kullakin oli päällä, kuka kulki kadulla ohi juuri silloin. Tämä vaatisi ilmiömäisen valokuvamuistin. Käytännössä se on ilmiselvästi mahdotonta. Siis: se on keksittyä, fiktiota. Joten lukija joutuu miettimään, mikä kaikki on keksittyä ja mikä mahdollisesti totta. Mikä tahansa saattaa olla keksittyä. Joten kirja ei ole totta.

Eräs kuuluisimpia esimerkkejä tosi-pohjaisista romaaneista on Truman Capoten *Kylmäverisesti* (1966). Se on kuvaus 1950-luvulla todella tapahtuneesta perhemurhasta, jonka kaikki yksityiskohtat Capote on tutkinut ja kirjannut kuten poikkeuksellisen ahkera rikostutkija ja tutkiva reportteri yhdessä. Kirjassa on väitetysti kaikki totta. Mutta mitä faktoja Capote on ottanut mukaan tarinaan, mitä ei? Jättääkö hän kertomatta henkilöistä jotain hyvää tai jotain pahaa? Miksi? Jos hän kuvaa keskusteluja, kuinka todellisesti nämä ovat totta? Voiko kirjailija jättää käyttämättä houkutusta lisätä pieniä draamallisia yksityiskohtia, jotka ”sopisivat” kohtaukseen ja parantaisivat sitä?

Kirjoittaja väistämättä jäsentää totuutta valitsemalla, mitä ottaa mukaan ja mitä ei. Ja mistä me tiedämme, vaikka kirjoittaja laittaisikin omiaan? Kaikki pe-

rustuu viime kädessä siihen, että lopulta me vain *uskomme* ja *luotamme* kirjailijan kertovan totta. Emme voi sitä *tietää*.

* * *

Joka tapauksessa se mikä on ”totta” unohtuu ihmisiltä hyvin nopeasti. Keksimme uusia tarinoita, jotka osittain korvaavat sen mitä todella tapahtui. Petämme itseämme. Sitä lukee vaikka vanhaa kalenteriaan, eikä muista joitain tapahtumia ollenkaan. Ei muista vanhoja kavereita, joiden kanssa on joskus ollut läheinen, mutta joita ei edes välitä nähdä nykyään. Oma käsitys itsestä on nyt muuttunut, oma tarina itsestä, se tarina millainen minä olen. Vanha kaveri ei enää liity minun elämäni eikä siihen millaisena itseäni pidän, joten hän unohtuu.

Ystäväni kertoi äskettäin suunnittelemansa matkaa Grand Canyonille. Kerroin käyneeni siellä jouluna 1990. Muistelin että maassa oli ohut kerros lunta. Kotona piti tarkistaa vanhoista valokuvista miten oli, eikä kanjonilla mitään lunta ollut. Mutta sinä päivänä, jolloin keskustelu käytiin, aamulla oli maassa ohut kerros lunta. Näin se ”totuus” sotkeutuu.

Poliisit ovat käsittäakseni asiantuntijoita siinä, miten ihmiset unohtavat tapahtumia ja korvaavat ne toisilla ja selittävät vuoren varmana, että näin se kävi.

Eli ensimmäinen vastalause: mikä sitten on totta, ja miten voimme sen edes tavoittaa. Kirjoittaja sotkee aina totta ja

KIRJOITTAJA
VÄISTÄMÄTTÄ JÄSENTÄÄ
TOTUUTTA VALITSEMALLA,
MITÄ OTTAA MUKAAN JA
MITÄ EI.

keksittyä. Hyvin usein se, mitä minunkin kirjoissani on luultu tositapahtumiksi, on keksittyä, ja mitä on luultu keksityksi, onkin todella tapahtunut.

* * *

Tästä päästään siihen toiseen vastalauseeseen väitteelle, että *tositapahtumat ovat parempia kuin keksitty*. Vastalauseeni on, että kyllähän keksityn kirjan pitää olla parempi kuin tosi.

Kirja on itsenäinen kokonaisuus. Sen edut tulevat ensin. Se onko se tapahtunut tosielämässä ja IRL, in real life kuten nykyään sanotaan, on siihen nähden toissijaista. Voi olla tai voi olla olemattakin. Aristoteles jo opetti *Runousopissaan*, että uskottava vale on parempi kuin epäuskottava tositapahtuma. Elämä on täynnä tapahtumia, joita ei voi kirjaan laittaa, koska ne ovat liian kliseisiä tai epäuskottavia.

Sanotaan, että Trivial Pursuit -tietopelin kehittäjillä oli kysymyksiä kehittäessään kriteerinä se, että vastauksen kuullessaan pelaajalle pitäisi tulla sellainen ahaa-elämys, että *ah, niinpä tietysti, oisban toi pitänyt tietää*.

Minusta tämä on tiivistettynä se vaikutus, joka taiteella tulisi olla. Joko suora reaktiona tai vasta jonkin ajan päästä myöhemmin jokin teoksessa lokahtaa hermoon ja sitä tajuaa, että ei hemmetti, jollain tasolla olen tiennyt tämän, mutta en kuitenkaan ole tiennyt. Että tuo on totta. Noin se menee.

Kirjallisuus tavoittelee hyperrealismia, eli parempaa kuin realismi. Tässähän on looginen ristiriita. Olla todempaa kuin

JOKA TAPAUKSESSA SE MIKÄ ON
"TOTTA" UNOHTUU IHMISILTÄ HYVIN
NOPEASTI.

HYVIN USEIN SE, MITÄ
MINUNKIN KIRJOISSANI ON LUULTU
TOSITAPAHTUMIKSI, ON KEKSITTYÄ,
JA MITÄ ON LUULTU KEKSITYKSI,
ONKIN TODELLA TAPAHTUNUT.

tosii. Se ei edes välttämättä tarvitse realismia. Sarkastinen liioittelu tai parodiointi voi olla erityisen kuvaavaa, samoin kuin pilapiirros voi olla näköisempi kuin realistinen muotokuvamaalaus. Karikatyyristä, pilapiirroksesta, voi nähdä henkilölle leimalliset piirteet tarkemmin kuin pönäkästä muotokuvasta: aivan, sillähän on tollaset kulmakarvat, tollanen otsa, tollanen nenä.... *en olekaan aiemmin huomannut, mutta noinhan se just on!*

Ilmiö on samanlainen kuin se aikaisempi havainto siitä paidasta, että kalliit paidat näyttää kuin ne olisi valaistu sisältäpäin. Paidat näyttävät erilaisilta sen jälkeen.

Minusta nimittäin tärkeämpi kuin se, onko jokin faktisesti ja IRL totta, on sen *totuudellisuus*. Onko romaani totuudellista, se tarkoittaa: uskottavaa, aitoa, mahdollista, todennäköistä, samaistuttavaa, *kuvaavaa*. Tapahtuuko näin, voisiko näin tapahtua? Tunnistaako lukija itsensä ja oman elämäkokemuksensa tässä? Olenko minä tällainen, ovatko ystäväni, voisinko olla jos joutuisin samaan tilanteeseen? Vähän samoin kuin epäluotettavan kertojan ongelmassa, jos kirjailija kuvaa hahmoa, joka käyttäytyy eri tavalla kuin meidän käsityksemme mukaan voisi, tarina on epäuskottava.

Ideana on röyhkeästi väittää, että kirjailijan näkemyksellä on merkitystä. Että hän pystyy tarjoamaan jonkinlaisen maailmankuvan ja maailmanselityksen. Romaani on maailmanselitys. Miksi kaikki tapahtuu ja mitä niistä seuraa hahmoille? Nämä tarjoavat yhden näkemyksen siitä, miten ihminen toimii ja miten maailma

toimii. Tämän hahmon on kuoltava, tämän jäätävä eloon. Tämän pitää rakastua tähän, tätä autetaan, tätä ei auteta.

* * *

Japanilaisella kirjailijalla Yukio Mishimalla oli tapana hakea inspiraatiota tarinoihinsa sanomalehdestä: kun hän luki jostain erikoisesta rikoksesta, hän koetti miettiä, miten siihen oli päädytty. Sitten hän kirjoitti tarinan rikollisen näkö-

kulmasta tavoitteenaan saada lukija samaistumaan tähän. Romaanissa *Kunnia on katkera juoma* poikajoukko surmaa miehen, yhden pojista isäpuolen. Tarina on yritys antaa selitys sille, miten ja miksi tämä olisi voinut tapahtua, saada lukija näkemään asiat surmaajien näkökulmasta.

Tässä on taiteen ja viihteen ero: viihde kertoo meille, mitä jo tiedämme; taide kertoo meille sen mitä emme vielä tiedä tietävämme. Viihde kertoo meille sen minkä haluamme. Taide tarjoaa totuuksia, jotka ovat joskus epämiellyttäviä. Sen takia taide on välillä kiusallista, aiheuttaa vastalauseita: koska taide ei kerro meille sitä, minkä jo tiedämme. Jos kirjoitan tuhannennen romaanin siitä, kuinka natsit olivat pahoja tai koulukiusaus on rumaa, ei se tuo meille enää mitään uutta, vaikka se olisi kuinka totta. Mutta jos taide pysyy kuvaamaan vaikka natsia tai koulukiusaajaa niin, että lukija ymmärtää asiat tämän näkökulmasta, silloinhan taide on antanut meille jotain uutta. Se ei ole vain imarrellut meitä lipevästi kuten viihde

tekee, kuiskaillut korvaan että *juu juu, kyl-
lä sinä olet oikeassa, istu siinä vain ja nauti...*
Se on haastanut meidät niin kuin parhaat
ystävämme tekevät: vaatinut meiltä jo-
tain ja näin pystynyt opettamaan meille
jotain.

Kirjallisuus opettaa samaistumisen
kykyä. Poliisikirjailija Marko Kilven *Elä-
vien kirjoihin* -romaanin lukija esimerkiksi
pääsee eläytymään parannusta yrittävän
rikollisen nahkoihin: Pike katselee samaa
lähiömaisemaa kuin turvallisen keski-
luokkainen lukija, mutta aivan eri silmin.
Minun appiukkonni taas kasvoi hyvin
oikeistolaisessa perheessä, ja hän kertoi
vasta Väinö Linnan *Täällä Pohjantähden
alla* luettuaan oppineensa ymmärtämään
vastakkaisen puolen lähtökohtia. Ja Cor-
mac McCarthyn romaanin *Tie* synkkä
tulevaisuudenviisio ydintuhon jälkeisestä
maailmasta sai minutkin, entisen anar-
kistin, toden teolla arvostamaan järjes-
täytynyttä yhteiskuntaa.

Kuten luottoystävät, myös kirjat voivat
välillä suuttuttaa meitä, mutta ne eivät sil-
ti jätä meitä yksin suuttumuksen keskel-
le. Siksi taide on usein ärsyttävää ja siinä
on vaaran tuntua. Konsulttikieltä laina-
takseni: taide vie meidät epämurkavuus-
alueelle, koska siellä se kehitys tapahtuu.
Taiteen kanssa riitautuu ja tekee mieli
väitellä. Ja lopulta joutuu myöntämään,
että oli siinä perhana sittenkin perää.
Näinhän täällä käy. Minulle tärkeimpiä
kirjoja ovat sellaiset, jotka ovat hätkäh-
dyttäneet aikoinaan, jääneet kiusaamaan.
Olen tunnistanut, että niissä on sellais-
ta totta, jota en ole aiemmin tiennyt tai
jopa en ole halunnut myöntää. Vasta
myöhemmin olen ollut siihen valmis.

TÄSSÄ ON TAITEEN JA VIIHTEEN
ERO: VIIHDE KERTOO MEILLE, MITÄ
JO TIEDÄMME; TAIDE KERTOO
MEILLE SEN MITÄ EMME YIELÄ
TIEDÄ TIETÄVÄMME.

MUTTA JOS TAIDE PYSTYY
KUVAAMAAN VAIKKA NATSIA TAI
KOULUKIUSAAJAA NIIN, ETTÄ
LUKIJAT YMMÄRTÄÄ ASIAT TÄMÄN
NÄKÖKULMASTA, SILLOINHAN TAIDE
ON ANTANUT MEILLE JOTAIN UUTTA.

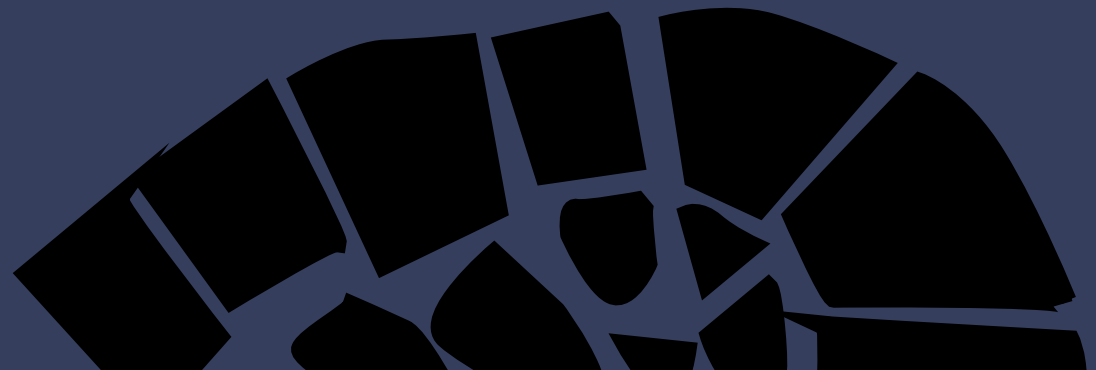
Tämä on paljon arvokkaampaa kuin se, perustuuko kirja tositapahtumiin vai ei. Tuleeko siitä totta lukijalle? Antaako se toden kuvan ihmisestä, minusta, maailmasta. Onko se totuudellista? Näinkö täällä käy?

Näin kirjailija voi kertoa totuuden, vaikka valehtelee.

LÄHTEILLE

- Akutagawa, Ryūnosuke: *Metsän peitossa*. Suom. Jukka Kemppinen. – Novelli on julkaistu Kemppisen blogissa 6.5.2006: <http://kemppinen.blogspot.fi/2006/05/metsn-peitossa.html>.
- Aristoteles: Runousoppi. Suom. Paavo Hohti. Teoksessa Retoriikka; Runousoppi. Gaudeamus 2012.
- Capote, Truman: Kylmäverisesti. Suom. Tauno Tainio. Tammi 2000.
- Dostojevski, Fedor: Idiootti. Suom. Lea Pyykkö. Karisto 2009.
- Ellis, Brett Easton. Amerikan Psyko. Suom. Erkki Jukarainen. Tammi 2000.
- Hemingway, Ernest: Ja aurinko nousee. Suom. Jouko Linturi. Tammi 2001.
- Hemingway, Ernest: *Vuoret kuin valkoiset norsut*. Kokoelmassa Ensimmäiset 49 kertomusta. Suom. Kalevi Nyttäjä. Tammi 2001.
- Kilpi, Marko: Elävien kirjoihin. Gummerus 2011.
- Konstig, Joonas: Kaikki on sanottu. Gummerus 2011.
- Konstig, Joonas: Totuus naisista. Gummerus 2013.
- Knausgård, Karl-Ove. Taisteluni. Ensimmäinen kirja. Suom. Katriina Huttunen. Like 2009.
- Linna, Väinö: Täällä Pohjantähden alla 1–3. WSOY 2008.
- McCarthy, Cormac: Tie. Suom. Kaijamari Sivill. WSOY 2008.
- Mishima, Yukio: Kunnia on katkera juoma. Suom. Eeva-Liisa Manner. Otava 1971.
- Nabokov, Vladimir. Lolita. Suom. Eila Pennanen ja Juhani Jaskari. Gummerus 2011.
- Rintala, Paavo. Sissiluutnantti. Otava 1963.
- Troyat, Henri: Anton Tšehov. Suom. Irene Sorsa ja Martti Anhava. WSOY 1987.

“He ystävystyivät ja siivoja oli käyttänyt
häntä asioilla autollaan kun naisruumiilla
ei sellaista ollut.”

MINNA LAUKKA

VALLAN VAHTIKOIRASTA LAIN VARTIJAKSI

VANHEMPI RIKOSKONSTAAPELI
MINNA LAUKKA
VALMISTUI POLIISIKSI
2011. HÄN TYÖSKENTELEE
KESKUSRIKOSPOLIISIN
TUTKINTAOSASTON HENKI- JA MUU
VAKAVA RIKOLLISUUS -LINJALLA.

LAUKKA ON AIEMMALTA
KOULUTUKSELTAAN MEDIANOMI
AMK. ENNEN POLIISIURAA HÄN
TYÖSKENTELI TOIMITTAJANA.
LAUKKA OLII ILTA-SANOMIEN RIKOS-
JA OIKEUSTOIMITTAJA 2006–2008.

Muistan ajatelleeni poliisin työtä yhtenä ammattivaihtoehtona ensimmäisen kerran 16-vuotiaana. Kuitenkin jo yläasteikäisestä lähtien minua oli kiehtonut kirjoittaminen ja toimittajan työ. Olin kiinnostunut erityisesti julkkiksista ja siitä, miksi joku halusi julkisuuteen. Kun lukion viimeisenä vuotena oli pakko alkaa miettiä, mikä minusta tulisi isona, päätin hakea ammattikorkeakouluihin opiskelemaan toimittajan ammattia. Ratkaisevan sysäyksen päätökselle antoi luultavasti se, että poliisikoulutukseen vaadittiin työkokemusta, jota minulla ei ollut riittävästi.

Lähdin opiskelemaan journalismia ammattikorkeakouluun Ouluun. Opiskeluaika venähti neljän vuoden sijasta viideksi vuodeksi. Tein koko opiskeluajan alan kesätöitä ja osa-aikatöitä ja asuin vaihto-oppilaana Shanghaissa. Julkkismaailma kiinnosti minua edelleen ja tein loppuyöni julkisuuden henkilöihin liittyvästä lainsäädännöllisestä problematiikasta. Ajattelin, että minusta tulisi viihdetoimittaja. Valmistumisen jälkeen sain töitä Ilta-Sanomista ja muu-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

tin Helsinkiin. Minusta ei kuitenkaan tullut viihdetoimittajaa vaan kotimaan uutistoimittajaa, ja vastuualueekseni nousi nopeasti rikos- ja oikeusala. Olin työstäni innostunut, koska siinä yhdistyivät kirjoittaminen ja poliisiala.

Työskentelin Ilta-Sanomissa rikos- ja oikeustoimittajana kaksi ja puoli vuotta. Sinä aikana ehti tapahtua paljon, muun muassa kaksi kouluampumista ja Ulvilan kuohuttava murha. Koko rikoslajien kirjo rikospaikoilla käyntheinen ja ihmisten haastatteluineen oli työn arkea. Myös tutkiva journalismi oli osa työtäni, ja tutkin ilmiönä muun muassa internetin välityksellä tapahtuvaa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä.

Toimittajana pääsin seuraamaan monia rikostapauksia alusta pitäen oikeusaliin ja viimeiseen oikeuden päätökseen saakka. Toimittajan työ on kuitenkin suurelta osin asioiden seuraamista sivusta, lähteiden kautta, eikä toimittajana koskaan päässyt eristysnauhan toiselle puolelle keskelle varsinaisia tapahtumia. Vaikka olin pääosin tyytyväinen työhöni, halu nähdä ja kokea enemmän kasvoi lopulta liian suureksi. Minä halusin päästä asioiden ytimeen, tutkimaan ja selvittämään totuutta.

* * *

Keväällä 2008 tein eräänä tavallisenä arkipäivänä lähtöä töihin. Silloin mieleeni tuli yhtäkkiä hyvin vahvana päätös hakea poliisikoulutukseen. Töissä ei ollut ta-

pahtunut tuolloin mitään erityistä, mutta olin 27-vuotias ja tiesin, että luultavasti katuisin, jos en edes kokeilisi. Aloin kaikessa hiljaisuudessa treenata fyysistä kuntoa ja päättäsin kesäloman pääsykoemateriaaleja. Motivaationi oli korkealla, koska olin päättänyt, että haen kouluun vain yhden

ainoan kerran. Olin kertonut hakemisesta muutamille tutuille poliiseille, jotka kannustivat minua päätöksessäni.

Pääsykokeisiin mennessäni tiesin valmistautuneeni niin hyvin kuin se oli mahdollista. Tiesin, että toimittajan työssä omaksutut tiedonhankinta- ja viestintätaidot olisivat luultavasti hyödyksi, mutta pääsykokeissa oli monia muitakin osa-alueita kuten fyysiset kokeet, psykologiset testit ja haastattelut. Pääsykokeissa oli paljon osallistujia ja mietin, tulisinko valituksi suuresta joukosta. Haastatteluissa kysyttiin useampaan otteeseen, olinko tosissani hakemassa vai ainoastaan tekemässä juttua aiheesta.

Syksyllä 2008 sain tietää, että olin tullut hyväksytyksi koulutukseen. Olin kertonut hakuprosessista vain muutamille ihmisille, joten lähtöni tuli työpaikalla yllätyksenä. Lähteminen oli toisaalta haikeaa, koska pidin työstäni ja työyhteisöstä. Jotkut sanoivat ratkaisuni olevan rohkea, mutta en itse kokenut sitä niin. Mielestäni on selvää, että ihmisen on pyrittävä kohti haaveita ja tavoitteita aina, kun se on jollakin tavalla realistista.

* * *

Jo hakiessani poliisikoulutukseen tiesin, että halusin tulla rikostutkijaksi. Pidän kenttätöitä jännittävänä ja nopeampoisena osana poliisin työtä, mutta en missään vaiheessa nähnyt itseäni ”pussi-housuhommissa” ainakaan kovin pitkää aikaa. Minua kiinnosti vakavien rikosten selvittäminen ja siihen liittyvä ajattelu-työ. Jo toimittaja-aikanani koin kaikkein mielenkiintoisimmiksi rikostapauksiksi selvittämättömät henkirikokset ja katoamistapaukset. Sen vuoksi oli selvää, että halusin hakeutua töihin Keskusrikospoliisiin, jonka niin kutsuttu ”Murharyhmä” on erikoistunut kyseisiin tapauksiin.

Ennen sitä oli edessä suuria muutoksia. Pakkasin tavarani Helsingistä ja ensimmäistä kertaa elämässäni minulla ei ollut varsinaista kotia missään. Asuin kahden muun kolmeakymmentä ikävuotta lähestyvän naisen kanssa soluasunnossa Poliisiammattikorkeakoulun asuntolassa. Olin taas opiskelija, vaikka entisetkin opintolainat olivat vielä kesken.

Vuosi koululla kului valtavan nopeasti ja se oli mukavaa aikaa. Elämän täytti treenaaminen ja opiskelu, joka oli suurimmaksi osaksi teorialuentoja, mutta myös oivaltavia käytännön harjoituksia. Edellisissä opinnoissani olin kokenut joutuvani opiskelemaan monenlaisia asioita, jotka eivät koskaan koskettaisi omaa työuraani, mutta tällä kertaa opiskelu oli hyvin motivoivaa, koska kaikki liittyi kiinteästi tulevaan ammattiin.

Opiskeluaikana huomasin, että aiemmasta työurastani oli hyötyä monissa asioissa. Kommunikointi ja kirjoittaminen ovat poliisin tärkeimpiä työkaluja. Ihmisten haastattelu poikkeaa monin

MINUA KIINNOSTI VAKAVIEN
RIKOSTEN SELVITTÄMINEN JA
SIIHEN LIITTYVÄ AJATTELUTYÖ.

KOMMUNIKOINTI JA
KIRJOITTAMINEN OVAT POLIISIN
TÄRKEIMPIÄ TYÖKALUJA.

tavoin kuulustelusta, mutta molemmissa päämäärä on sama: saada ihminen kertomaan oleellinen tieto. Lainsäädännön tunteminen ja tulkinta puolestaan on koko työn perusta. Myös viestinnästä eri muodoissaan on tullut tärkeä osa poliisin työtä. Mitään suuria yllätyksiä ei koulutuksen aikana tullut, mutta en ollut oikeastaan aiemmin ajatellut, miten suuressa lainsäädännön viidakossa poliisi toimii.

* * *

Työharjoittelun suoritin Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksessa. Ensimmäinen työvuoro poliisina oli tietysti jännittävä hetki, koska siitä alkoi varsinainen matka kohti poliisi-minää. Kolmen kuukauden kenttätöiden jälkeen oli vuorossa kolmen kuukauden jakso rikostutkinnassa. Tässä vaiheessa oli mahdollista hakea toiselle harjoittelujaksolle eli niin kutsutulle kenttäjaksolle Liikkuvaan poliisiin tai Keskusrikospoliisiin. Hain Keskusrikospoliisiin ”Murharyhmään” ja ilokseni sain paikan.

Jokaisessa työyhteisössä on valtava määrä hiljaista tietoa, josta nuorilla on mahdollisuus oppia paljon. Kokeneemilta ammentaminen on yksi ammatillisen kehityksen kulmakivistä, koska poliisin työ on mitä suurimmassa määrin käytännön työtä, jota ei pelkästään kirjoista opita. Murharyhmässä sain työparikseni yhden Suomen legendaarisimmista rikostutkijoista, rikosylikons-taapeli Markku Tuomisen. Markun rau-

taistakin rautaisempi vuosikymmenten hioma ammattitaito höystettynä hur-tilla huumorilla ja uskomattomilla sosi-aalisilla taidoilla teki heti suuren vaikutuksen. Vaik-ka mies oli selvittänyt työ-urallaan Suomen rikos-historian tunnetuimpia tapauksia ja nähnyt kai-

ken mitä kuvitella voi ja enemmänkin, yhä uudelleen hän aina innostui uusis-ta asioista, rikosjutuista ja ihmisistä. Yhä uudelleen hän oli ensimmäisenä valmis keikalle ja uusiin seikkailuihin. Hänen välittömyytensä ja hyväntuuli-suutensa oli tarttuvaa sorttia. Tiukan paikan tullen Markku oli tiukka, mutta aina reilu. Oli hämmästyttävää seurata, miten ihmiset suorastaan janosivat pu-hua hänelle asioista, joista joku toinen ei olisi saanut irti mitään. Vasta hänen kauttaan ymmärsin, miten monella eri tavalla poliisin työtä voi hoitaa.

Olemme matkustaneet työparini kans-sa eri puolille maata milloin kaksin ja milloin suuremmalla kokoonpanolla tut-kimaan henkirikoksia, katoamisjuttuja, joskus joukossa on ollut myös talousri-koksia ja kuolemansyyn selvitystä. Alus-ta pitäen Markku antoi minulle paljon vastuuta ja mielenkiintoisimmat tehtävät todeten, että on minun vuoroni näyttää. Hän kehui, kannusti ja antoi palautetta. Reissuillamme olisin voinut loputtomiin kuunnella mielenkiintoisia tarinoita hä-nen uransa varrelta. Olen oppinut Mar-kun kautta valtavasti niin ihmisistä kuin rikosten tutkinnastakin.

Poliisin työssä työpari ei ole kuka ta-hansa. 12-tuntiset työpäivät ”majjan”

LAINSÄÄDÄNNÖN
TUNTEMINEN JA
TULKINTA PUOLESTAAN ON
KOKO TYÖN PERUSTA.

ratin takana tai komennukset vieraalla paikkakunnalla tai vieraassa maassa, siinä ehtii keskenään jutella tarinan jos toisenkin. Siinä tulevat tutuksi elämäntilanteet ja perimmät ajatukset. Kun oppii toisen toimintatavat, syntyy keikoilla yleensä luonteva tehtäväjako. Työpari on ihminen, jonka varaan uskoo henkensä joka työvuorossa. Joka keikalla, joka hetki. Se ei ole ihan vähäpätöinen juttu. Työparini jäätyä eläkkeelle hänen mukanaan poistui paljon.

Vakavien rikosten tutkinta on ennen kaikkea tiimityötä. Kukaan ei ole korvaamaton eikä kukaan yksin ratkaise rikoksia. Hyvä tutkintatiimi on kuin bändi, jossa kaikki soittavat yhteen, tai joukkue, jossa kaikki pelaavat kohti samaa maalia. Jokaisella on omat roolinsa, jotka toisessa jutussa ovat isompia ja toisessa pienempiä. Tutkinnan alkaessa rikosjutulle määrätään tutkinnanjohtajan lisäksi päätutkija ja ”vääpeli”, jotka muodostavat kyseisen jutun tutkinnan kivijalan suunnittelemalla tutkintaa, jakamalla tehtäviä ja pitämällä hankitun tietomassan hallinnassa. Jutun muut niin kutsutut taktiset tutkijat kuulustelevat henkilöitä, suorittavat kotietsintöjä, analysoivat tietoa, pitävät yhteyttä omaisiin ja niin edelleen. Taktisten tutkijoiden lisäksi erittäin tärkeässä roolissa ovat rikospaikkaa tutkivat tekniset rikostutkijat sekä rikosteknisen laboratorion henkilökunta, joka analysoi rikospaikalta otetut näytteet. Keskusrikospoliisin rikosteknisestä laboratorion löytyy huippuasiantuntemusta myös muun muassa verijälkien, aseiden tai ääni- ja käsialanäytteiden tutkimukseen. Lisäksi poliisi on

JOKAISESSÄ TYÖYHTEISÖSSÄ
ON VALTAVA MÄÄRÄ HILJAISTA
TIETOA, JOSTA NUORILLA ON
MÄHDOLLISUUS OPPIA PALJON.

POLIISIN TYÖSSÄ TYÖPARI EI OLE
KUKA TÄHÄNSÄ.

VAKAVIEN RIKOSTEN TUTKINTA
ON ENNEN KAIKKEA TIIMITYÖTÄ.
KUKAAN EI OLE KORVAAMATON EIKÄ
KUKAAN YKSIN RATKAISE RIKOKSIA.

yhteydessä moniin eri tahoihin poliisin ulkopuolella, kuten syyttäjään, asianajajiin ja sosiaalityöntekijöihin. Työ vaatii siis yhteistyökykyä paitsi omassa tutkintaryhmässä, myös moneen muuhunkin suuntaan. On myös muistettava, että poliisi on linjaorganisaatio, jossa työskennellään esimiesten antamien linjausten ja määräysten mukaisesti.

Rikostutkinnan alkuvaiheessa tietyt asiat esimerkiksi tiedonkeruussa ja teknisessä tutkinnassa voi tehdä vain kerran, joten ensivaiheen tutkinta vaatii resursseja ja työpäiviä kellon ympäri. Mediassa rikosjuttu elää yleensä vain muutaman päivän, minkä jälkeen poliisin hiljainen työ jatkuu pitkään. Viikkoja, kuukausia tai vuosia. Pitkäkestoiset työmatkat vaativat paitsi tukea kotirintamalta, myös rutiinien luomista uuteen ympäristöön.

Joka maailmankolkasta löytyy arki. Yksi saa iloa aamuisista avanto- uinneista, toinen viettää työpäivän jälkeiset tunnit kuntosalilla, kolmas lenkeilee tutustuakseen uuteen ympäristöön. Illalla vaihdetaan kuulumiset porukan kesken ruoan äärellä alakerran ravintolassa tai etsitään vaihtelun vuoksi joku uusi ruokapaikka. Vapaapäivät kuluvat pitkälti pyykätessä ja akkuja ladatessa.

Kun rikostutkinnan aktiivisin vaihe on ohi, tutkijoita aletaan vapauttaa muihin työtehtäviin ja jutulle jää muutama tutkija. Päättökijä on lopulta se henkilö, joka rakentaa esitutkintapöytäkirjan ja on tutkinnanjohtajan kanssa kiinni jutussa loppuun saakka vielä silloinkin, kun muut

tutkijat ovat jo aikaa sitten hävinneet uusille jutuille.

* * *

Se, mikä suurelle yleisölle näyttäytyy median välityksellä kiinnostavana ja jännittävänä rikostapauksena, on aina jotakin ihmistä syvästi koskettanut rikos, joka rikkoo usein monen elämän perustukset. Ennen kaikkea rikoksen uhrin kannalta on tärkeää, että rikos selvitetään ja tapaus saa oikeudessa päätöksensä. Rikostutkijalle palkitsevin ja paras hetki on tietysti se, kun tehty työ ja palapelin kasaamiseen käytetty aika, joskus pitkänkin ajan jälkeen, alkaa tuottaa tulosta ja niin kutsutussa pimeässä jutussa alkaa valo häikäistä tunnelin päässä. Toisinaan jutulle ratkaisevan sysäyksen antaa esimerkiksi kansalaisen tärkeä havainto tai jonkun henkilön kertomus asioista. Joskus vihjeitä ei tule lainkaan, jolloin eteneminen on kokenaan poliisin oman tiedonhankinnan varassa.

Yksi työni parhaista puolistista on sen vaihtelevuus. Jokainen tapaus on erilainen eikä koskaan ei voi tietää, mitä tuleva päivä tuo tullessaan. Yksi tapahtuma voi viedä rikostutkijan pitkäksi aikaa maan tai maailman ääriin tutkimaan ja selvittämään poikkeuksellista tapausta. Työtoverini ovat viettäneet pitkiä aikoja, jopa vuoden tai pidempään, työkomennuksella ulkomailla esimerkiksi uhrintunnistustehtävissä tai tutkimassa kansanmurhaa. Itsellenikin on kertynyt vuosittain vaihteleva määrä matkapäiviä

MEDIASSA RIKOSJUTTU
ELÄÄ YLEENSÄ VAIN
MUUTAMAN PÄIVÄN,
MINKÄ JÄLKEEN
POLIISIN HILJAINEN TYÖ
JATKUU PITKÄÄN.

kotimaassa, mutta myös ulkomailla.

Rikostutkijan tärkeimpinä ominaisuuksina pidän pitkäjänteisyyttä, vuorovaikutustaitoja ja kykyä yhdistellä asioita. Myös tahtotila selvittää rikoksia on tärkeä. Poliisin ammatista puhuttaessa fyysisyys usein korostuu. Myös tutkinnan puolella saattaa tulla eteen fyysisiä ja voimankäyttöä vaativia tilanteita, mutta puhejudo on kuitenkin poliisin vaativin laji. Hyvä fyysinen kunto on tärkeä myös oman jaksamisen kannalta ammatissa, joka saattaa toisinaan olla henkisesti kuormittavaa. Välillä tutkinnan ollessa aktiivisimmillaan asiat voivat pyöriä ajatuksissa myös vapaalla, mutta pitemmän päälle jaksamisen kannalta on tärkeää erottaa työ vapaa-ajasta.

Koko poliisin tärkeimpiä arvoja ovat puolueettomuus, oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus. Koulutus ja kokemus lisäävät ammattitaitoa. On tiedettävä, mitä työkaluja poliisilla on käytössään, ja osattava hyödyntää niitä. Erilaisten tietojärjestelmien ja muiden teknisten apuvälineiden hallinta on rikostutkijan työssä tärkeää, mutta rikoksia tekevät ja tutkivat silti ihmiset. Rikostutkijan työn yksi suurimmista haasteista on saada ihminen puhumaan, on kyse sitten rikoksesta epäillystä, asianomistajasta tai todistajasta. Aina halua tai uskallusta puhumiseen ei ole. Sen vuoksi ihmisten kohtaamiseen liittyvät vuorovaikutustaidot korostuvat ja tilanteisiin on osattava mukautua. Vastassa saattaa olla murhasta epäilty, surmatun omainen, perheväkivallasta traumatisoinut henkilö tai seksuaalisesti hyväksikäytetty lapsi. Aina vastassa on kuitenkin

SE, MIKÄ SUURELLE YLEISÖLLE
NÄYTTÄYTYY MEDIAN VÄLITYKSELLÄ
KIINNOSTAVANA JA JÄNNITTÄVÄNÄ
RIKOSTAPAUKSENA, ON AINA JOTAKIN
IHMISTÄ SYVÄSTI KOSKETTANUT
RIKOS, JOKA RIKKOO USEIN MONEN
ELÄMÄN PERUSTUKSET.

YKSI TYÖNI PARHAISTA PUOLISTA
ON SEN VAIHTELEVUUS. JOKAINEN
TAPAUS ON ERILAINEN EIKÄ
KOSKAAN EI VOI TIETÄÄ, MITÄ
TULEVA PÄIVÄ TUO TULLESSAAN.

RIKOSTUTKIJAN TYÖN YKSI
SUURIMMISTA HAASTEISTA ON
SAAADA IHMINEN PUHUMAAN, ON KYSE
SITTEN RIKOKSESTA EPÄILLYSTÄ,
ASIANOMISTAJASTA TAI
TODISTAJASTA.

ihminen. Kuulustelussa kuulustelija ei koskaan voi näkyvästi turhautua tai menettää malttiaan. Taitava kuulustelija on taitava keskustelija ja kuuntelija. Hyvä kuulustelu rakentuu usein luottamuksen kautta. Valehdella ei saa. Esitutkin-
talaki määrittelee myös, että kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnuksen tai määrättyyn suuntaan käyvän lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa käyttää tietoisesti väärää ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyn vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja.

* * *

Itse koen, että iän tuomasta elämäkokemuksesta ja kypsyydestä on monenlaista hyötyä poliisin ammatissa esimerkiksi haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Koska poliisissa tehtävät ovat moninaisia, myös monenlaisesta koulutuksesta ja työhistoriasta on hyötyä. Esimerkiksi IT-alan osaajasta voi tulla erinomainen poliisin IT-tutkija. Poliisissa tarvitaan myös erilaisia ihmisiä ja persoonia. Eri näköisiä, eri etnisiä taustoja, erilaista kielitaitoa ja osaamista. Mielestäni kaikkien ei tarvitse mahtua samaan muottiin, koska myös asiakkaat ovat erilaisia. Joskus kysytään, miltä tuntuu olla naispoliisi.

Mielestäni sukupuolella ei ole merkitystä. Sillä on merkitystä, miten kommunikoi ja toimii.

Itse olen nähnyt aiemman koulutuksen ja ammatin monenlaisena hyötynä poliisin työssä: ihmisten puhuttamiseen liittyvänä kokemuksena, kirjoittamistaitoina, tiedonhankintaan ja -hallintaan liittyvänä osaamisena, rikos- ja oikeusalan tuntemuksena sekä mahdollisuutena osallistua viestinnän ammattilaisena poliisin viestintään.

Toimittajana olen lukenut tuhansia sivuja rikostutkijoiden laatimia esitutkin-
tapöytäkirjoja, jotka ovat tulleet julkiseksi oikeudenkäyntien alkaessa. Niiden kautta olen ensimmäistä kertaa nähnyt sen, minkälaisista osista esitutkintapöytäkirja koostuu. Olen esimerkiksi nähnyt, minkälaisia rikosilmoituksia, johdantoja ja kuulustelukertomuksia rikostutkijat ovat kirjanneet, minkälaisia erilaisia liitteitä esitutkintapöytäkirjoihin kuuluu ja mikä on kokonaisuutena se näyttö, minkä poliisi syyttäjälle ja sitä kautta tuomioistuimelle toimittaa. Toimittajana pääsin seuraamaan myös lukuisia tapauksia oikeussaleissa. Niiden kautta näin, minkälaisiin yksityiskohtiin syyttäjät ja epäiltyjen asianajajat tarttuivat oikeuskäsittelyssä. Kun näyttö oli kerätty asianmukaisesti ja riittäväällä laajuudella, sitä paremmin syytteellä oli mahdollisuudet menestyä. Jos taas epäillyn puolustus löysi tutkinnasta aukkoja, sitä helpompi syytetty oli hor-

juttaa, koska tuomittaessa syytetyn syyllisyydestä ei saa jäädä järkevää epäilystä. On toki muistettava, että kaikki poliisin hankkimat tiedot eivät ole lain mukaan niin toimittajille kuin muullekaan yleisölle julkisia, kuten esimerkiksi vainajien kuvat, ruumiinavauspöytäkirjat, seksuaalirikosjutut ja salaiset pakkokeinot. Aiempaa kokemusta olen parhaani mukaan hyödyntänyt nykyisessä työssäni tehdessäni itse kuulusteluja ja rakentaessani esitutkintapöytäkirjoja niin, että esitutkinta olisi mahdollisimman perusteellisesti, luotettavasti, oikeudenmukaisesti ja aukottomasti tehty sekä dokumentoitu.

Minulta on usein kysytty, voisinko vielä palata toimittajaksi tai kaipaanko niitä aikoja. Yksiselitteinen vastaus on, että en voisi. Joskus saatan hetkellisesti kaivata jotakin, mutta se liittyy enemmän entisiin työkavereihin kuin työhön. En koskaan, hetkeäkään ole katunut valintaani. Minulla on työ, joka motivoi minua joka päivä ja jossa koen olevan hyvät mahdollisuudet kouluttaa itseäni eteenpäin. Jos kaipaan joskus täysin uusia haasteita, poliisiala on täynnä erilaisia työtehtäviä tiedustelusta kansainvälisiin tehtäviin.

Koska poliisin työ sisältää kaiken elämän ja kuoleman kirjon, on työ muuttanut myös osittain suhtautumista elämään ja opettanut ainakin yhden asian: Ei pidä jättää sanomatta tai tekemättä asioita, joita pitää hyvinä ja tärkeinä. Elämä on yllätyksellistä, joskus liiankin, eikä koskaan voi olla varma siitä, tuleeko seuraava tilaisuus sanoa tai tehdä.

KOSKA POLIISISSA TEHTÄVÄT OVAT
MONINAISIA, MYÖS MONENLAISESTA
KOULUTUKSESTA JA TYÖHISTORIASTA
ON HYÖTYÄ.

POLIISISSA TARVITAAN MYÖS
ERILAISIA IHMISIÄ JA PERSOONIA.
ERI NÄKÖISIÄ, ERI ETNISIÄ
TAUSTOJA, ERILAISTA KIELITAITOA
JA OSAAAMISTA.

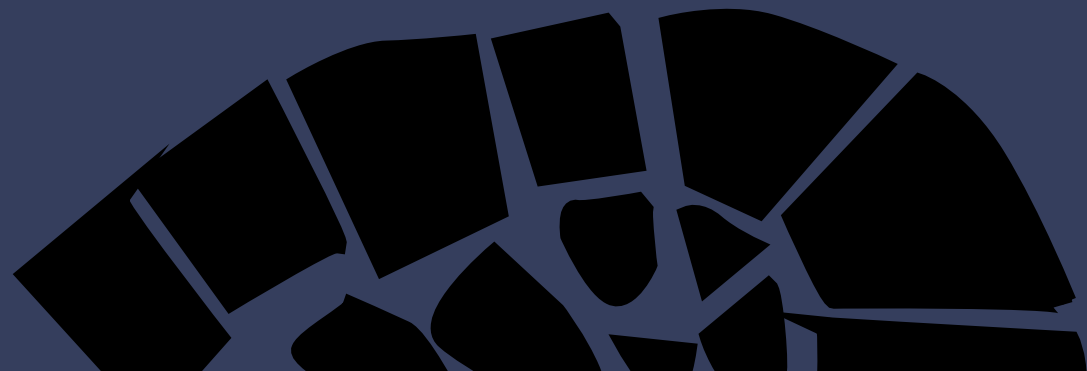
LUE LISÄÄ

Minna Laukan kirjoituksia tutkitaan tapauksista Pohjolan poliisi kertoo -vuosikirjoissa:

- ”Kauppakeskus Sellon murhat.” Pohjolan poliisi kertoo 2011.
- ”Törkeä taikatempu.” Pohjolan poliisi kertoo 2011.
- ”Hukkumiskuolemat Suomessa 2010–2011.” Pohjolan poliisi kertoo 2012.
- ”Namusetä muutti nettiin.” Pohjolan poliisi kertoo 2013.
- ”Asianajajan murha Kotkassa.” Pohjolan poliisi kertoo 2014.
- ”Arkusjärven arvoitus.” Pohjolan poliisi kertoo 2014.

Minna Laukan blogi poliisin verkkosivuilla: http://www.poliisi.fi/poliisi/blog_ml.nsf.

“Poliisi löysi siivoojan asunnosta kampaajan verta,
ja myöhemmin kuulusteluissa myönsi teon.”

PEKKA LOIKKANEN

RUTIINIJUTTU

VANHEMPI RIKOSKONSTAAPELI
PEKKA LOIKKANEN VALMISTUI
POLIISIKSI 2012. HÄN
TYÖSKENTELEE TUTKIJANA ITÄ-
UUDENMAAN POLIISILAITOKSESSA.

Päivittäistutkintaa on joskus kuvailtu rikostutkinnan liukuhihnaksi. Juttuja tulee ovista ja ikkunoista, eikä edellistä juttua ehdi välttämättä edes aloittaa, ennen kuin seuraava juttu jo ilmestyy pöydälle. Kiire ja priorisointi ovat tuttuja jokaiselle tutkijalle. Usein jutuille ehditään tehdä vain välttämätön, eikä dekkareista tutulle mietiskelylle ja pohdinnalle ole aikaa. Juttu pitää mahdollisimman pikaisesti saada takaisin liukuhihnalle ja matkalle kohti syyteharkintaa. Vaikka juttupinossa odottavista pahoinpitelyistä ja varkauksista tulee tutkijalle rutiinia, voi rutiinijutusta joskus tutkinnan myötä paljastua aivan jotain muuta.

* * *

Istuin joulun välipäivinä toimiston aamupalaverissa. Aamupalaveri käynnistää työpäivän, kahvittelun lomassa käydään läpi toimistolle edellisen vuorokauden aikana tulleet uudet jutut sekä rikoksista epäiltyinä kiinniotetut henkilöt. Vuoro-esimies jakaa jutut tutkijoille ja yleensä uusia juttuja riittää jokaiselle työvuoros-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

sa olevalle. En muista saatesanoja, jotka vuoro esimies sanoi jakaessaan minulle juttua, mutta todennäköisesti kahvipöydässä mainittiin ainakin sanat ”ulko-maalainen” ja ”varkaus”. Vastaavia juttuja tulee tutkittavaksi lähes päivittäin.

Paikalla käyneen poliisipartion laatimaa rikosilmoitusta lukiessani en voinut välttyä ajatukselta, että kyseessä on rutiinijuttu, jonka suurin haaste tulee olemaan hyvän tulkin löytäminen. Etenkin kun järjestyspoliisin partio oli kirjannut ilmoituksen yhteyteen terveisensä tutkijalle: ”Ei puhu lontoota eikä savoa – tulkkihommia!”

Rikosilmoitusten taso vaihtelee. Hyvästä ilmoituksesta selviävät perustiedot epäilystä rikoksesta: mitä, missä ja milloin on tapahtunut, ketkä asiassa ovat osallisina ja kuinka heidät tavoittaa, mitä osalliset ovat asiasta kertoneet sekä mitä poliisi on ilmoituksen kirjaamiseen mennessä ehtinyt asialle tehdä. Osa ilmoituksista taas päätyy tutkijalle keltaisiin tarralappuihin kirjattujen selitysten kera. Näistä lapuista tutkija saa lukea, miksi paremman ilmoituksen kirjaamiselle ei juuri sillä hetkellä ollut aikaa, miksi osallisille ei ole mitään yhteystietoja ja miksi ilmoitus on muutenkin sitä tasoa, että tutkija saa ensi töikseen selvittää, mitä poliisi on asialle tehnyt.

Nyt juttu vaikutti ilmoituksen perusteella yksinkertaiselta. Tulkkihommiensa lisäksi ilmoitukseen oli kirjattu riittävät perustiedot tapahtumasta. Eräässä suuressa ostoskeskuksessa sijaitsevan vaate-liikkeen myyjä oli havainnut myymä-

lässä vaatteita varastavan miehen, jonka kauppakeskuksen vartijat olivat juoksu-kilpailun päätteeksi ottaneet kiinni ja luovuttaneet paikalle kutsutulle poliisipartiolle. Kiinniotettu oli pukeutunut varsin lämpimästi, sillä hänen oman

takkinsa alta oli löytynyt kolme muuta takkia, joita oli syytä epäillä anastetuiksi. Koristeeksi kakun päälle kiinniotetulta oli löytynyt hälyttimien irrottamiseen soveltuva magneetti. Poliisipartio oli toimittanut kiinniotetun poliisivankilaan odottamaan kuulustelua. Rikosilmoitustulosten nurkassa roikkui klemmarilla kiinnitetty muovipussi, jossa oli kiinniotetun hallusta löytynyt puolen nyrkin kokoinen magneetti. Lähtökohdat tutkinnalle olivat hyvät. Rikoksesta epäilty on kiinniotettuna ja anastettua omaisuutta on löytynyt epäillyn hallusta, joten riittävä näyttö tuomioon oli käytännössä kasassa.

Poliisin tietojärjestelmät ovat keskeinen työväline kaikessa poliisitoiminnassa. Aiemmat rötöstelyt ja muut poliisin kanssa solmitut asiakaskontaktit kertovat, minkälaisen henkilön kanssa ollaan tekemisissä. Mitä enemmän ”taustaa” henkilöllä on, sitä paremman kuvan tutkija saa asiakkaastaan ennen kuulustelua. Tällä kertaa tulos oli kuitenkin laiha: kiinniotetulla ei ollut aiempia rikoksia eikä tietojärjestelmistä löytynyt muutakaan tietoa kiinniotetusta. Tarkempi tarkastelu osoitti kuitenkin, että lähes samanniminen henkilö oli aiemmin jäänyt kiinni vastaavista teoista ja hänet oli määrätty maahantulokieltoon.

VASTAAVIA JUTTUJA
TULEE TUTKITTAVAKSI
LÄHES PÄIVITTÄIN.

Maahantulokieltoon määrätyn miehen rekisterivalokuvan vertaaminen kiinnitetun passiin vahvisti sen, mitä ehdin jo hieman epäillä. Aljeksanderista oli tullut Aleksander.

Vaikka rikosilmoitukseen olikin kirjattu riittävät tiedot kuulustelun suorittamiseksi, päätin ennen kuulustelua soittaa varkauden havainneelle myyjälle. Myyjä kertoi havainnoistaan ja rikosilmoitukseen aiemmin kirjattujen tietojen lisäksi myyjällä oli myös uutta tietoa. Myyjä epäili, että varkaalla olisi ollut mukanaan toveri ja samat henkilöt olisivat käyneet varkaissa myös toisessa saman ketjun liikkeessä. Toisessa liikkeessä käyneet varkaat olivat päässeet karkuun, mutta liikkeen myyjä oli nähnyt näiden käyttämän auton ja ottanut rekisteritunnuksen ylös. Myyjä lupasi selvittää asiaa ja soitinkin pian takaisin kertoakseen rekisteritunnuksen.

Poliisilla on oikeus saada rikoksen selvittämisessä tarvittavia tietoja yrityksiltä sekä muilta viranomaisilta. Useimmiten tietoja saadaan yritysten tai viranomaisten tietojärjestelmistä, joihin poliisi on saanut käyttöoikeuden. Muussa tapauksessa asia selvitetään suoraan yritykseltä tai toiselta viranomaiselta. Nyt tehtyjen tiedustelujen perusteella selvisi, että Aleksander oli saapunut Suomeen muutamaa päivää aiemmin laivalla. Samalla laivalla oli saapunut myös kaksi muuta kiinnostavaa henkilöä, Vladimir ja Mihail. Erityisen kiinnostavaksi asian teki se, että miehillä oli mukanaan auto, jonka rekisteritunnus täsmäsi myyjän aiemmin kertomaan.

Vladimir ja Mihail olivat niin sanotusti

POLIISIN TIETOJÄRJESTELMÄT
OVAT KESKEINEN TYÖVÄLINE
KÄIKESSÄ POLIISITOIMINNASSA.

MITÄ ENEMMÄN "TAUSTAA"
HENKILÖLLÄ ON, SITÄ
PAREMMAN KUVAN TUTKIJA SAA
ASIAKKAASTAAN ENNEN KUULUSTELUA.

poliisin vanhoja tuttuja. Mihail oli vain muutamaa viikkoa aiemmin jäänyt kiinni näpistyksestä, ja tunto-merkkirekisteristä löytyi hänestä tuore valokuva. Myös Vladimir oli tavattu Suomessa näpistelemässä noin kuukautta aiemmin, mutta kuvaa miehestä ei löytynyt. Tarkemmassa selvittelyssä osoittautui kuitenkin, että vaikka Vladimir oli edelleen Vladimir, oli miehen sukunimi vaihtunut. Vladimir oli käynyt Suomessa aiemmin samana vuonna varkaissa yhdessä Aleksanderin kanssa ja molemmat miehet oli määrätty maahan-tulokieltoon omaisuusrikosten vuoksi.

* * *

Aleksander oli siis tällä kertaa saapunut Suomeen kahden muun rikollista menneisyyttä omaavan miehen kanssa. Aleksander oli jäänyt kiinni varkaudesta ja hänen rikoskumppaninsa oli päässyt karkuun. Miesten käytössä oleva auto oli havaittu toisen varkauden yhteydessä. Johtopäätös oli, että ”keikkoja” olisi todennäköisesti muitakin. Aktiivisen ”alan ammattilaisen” muutaman päivän saalis voi olla arvoltaan useita tuhansia euroja, joten asiaa olisi syytä tutkia hieman tarkemmin. Tutkintaa ei voi kuitenkaan rakentaa pelkkien oletusten varaan, vaan juttuun pitäisi saada myös näyttöä. Oli aika kuulustella Aleksanderia.

Kuulusteleminen on rikostutkinnan perustyökalu. Kuulustelussa kirjataan kuulusteltavan kertomus asiasta tietyt muotomääräykset huomioiden. Kuu-

JOHTOPÄÄTÖS OLI,
ETTÄ ”KEIKKOJA” OLISI
TODENNÄKÖISESTI
MUITAKIN.

lusteltavalle on ennen kuulustelua kerrottava muun muassa hänen asemastaan esitutkinnassa sekä asemaan liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Rikoksesta epäillylle on ilmoitettava teko, josta häntä epäillään. Kuulustelu kirjataan kuulustelupöytäkirjaan, joka tarkastetaan kuulustelun päätteeksi yhdessä kuulusteltavan kanssa sekä mahdollisten korjausten jälkeen allekirjoitetaan. Muotomääräykset ovat tärkeä osa kuulustelua ja niiden noudattaminen tulee kirjata pöytäkirjaan. Mikäli muotomääräyksiä noudattamista ei ole kirjattu, voidaan kuulustelukertomus asettaa hyödyntämiskieltoon tulevassa oikeudenkäynnissä. Ilman näitä merkintöjä oikeudessa voidaan kyseenalaistaa, onko kuulusteltavalle kerrottu hänen oikeudestaan käyttää lainopillista avustajaa ja ymmärtääkö hän varmasti, että rikoksen tunnustaminen kuulustelussa voi johtaa tuomioon oikeudenkäynnissä.

Rikoksesta epäillyllä ei ole kuulustelussa totuusvelvollisuutta, joten epäilty saa kuulustelussa valehdella, kertoa tapahtumista haluamansa version tai olla kertomatta asiasta mitään. Tutkijan tavoitteena on tietenkin saada epäilty kertomaan asiasta totuudenmukaisesti, mutta pakottaa tähän ei voi. Esitutkintalaki kieltää kuulusteltavan uhkailun ja pakottamisen tai väärien tietojen antamisen kuulusteltavalle. Tutkijan tulee siis suorittaa kuulustelu reilun pelin hengessä.

Muotomääräykset ovat kuitenkin vain osa kuulustelua. Rikoksen selvittämisen

kannalta tärkeää on saada epäilty kertomaan asioita, joiden todenperäisyyttä voidaan verrata muihin tiedossa oleviin seikkoihin. Jos epäilty haluaa tunnustaa tekonsa, tulee hänen kertoa teostaan muutakin kuin pelkkä tunnustus. Rikoksen tekijä osaa kertoa teostaan yksityiskohtia, joita syytön ei voi asiasta tietää. Mikäli epäilty kiistää teon, täytyy kuulustelussa selvittää sellaisia asioita, joiden avulla epäillyn kertomus voidaan vahvistaa oikeaksi tai vääräksi. Hyvä kiisto on siis parempi kuin huono tunnustus.

Kuulustelu alkaa yleensä vapaalla kerronnalla. Kun olin kertonut Aleksanderille tulkin välityksellä teon josta häntä epäillään sekä rikoksesta epäillyn asemaan liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, pyysin häntä kertomaan omin sanoin, mitä hän tietää asiasta. Aleksander vastasi lyhyesti varastaneensa hänen päältäään löytyneet takit liikkeestä ja irrottaneensa niissä olleet hälyttimet mukanaan olleella magneetilla. Tämän jälkeen esitin muutamia kysymyksiä hänen saapumisestaan Suomeen, matkan tarkoituksesta sekä aiemmista käynneistä Suomessa. Aleksander kertoi tulleensa Suomeen yksin laivalla tarkoituksenaan käydä katsomassa vakuutusyhtiöiden myymiä kolariautoja. Aleksander kertoi harjoittavansa liiketoimintaa, jossa hän ostaa kolaroituja autoja Suomesta ja vie niitä kotimaahansa korjattavaksi ja edelleen myytäväksi. Jostain syystä Aleksander oli kuitenkin tällä kertaa häirahtunut anastamaan vaatteita ja kertoi olevansa tästä kovin pahoillaan. Aleksander kertoi myös olevansa maahantulokiellossa, mutta autobisneksen vuoksi hänen on

KUULUSTELEMINEN ON
RIKOSTUTKINNAN PERUSTYÖKÄLÄ.

RIKOKSESTA EPÄILLYLLÄ
EI OLE KUULUSTELUSSA
TOTUUSVELVOLLISUUTTA, JOTEN
EPÄILTY SAA KUULUSTELUSSA
VÄLEHDellä, KERTOÄ TAPAHTUMISTA
HALUAMANSA VERSION TAI OLLA
KERTOMATTA ASIASTA MITÄÄN.

RIKOKSEN SELVITTÄMISEN
KANNALTA TÄRKEÄÄ ON SAADA
EPÄILTY KERTOMAAN ASIOITA,
JOIDEN TODENPERÄISYYTTÄ
VOIDAAN VERRATA MUIHIN TIEDOSSA
OLEVIIN SEIKKOIHIN.

siitä huolimatta käytävä Suomessa ajoittain. Aleksander kertoi yöpyvänsä Suomessa asuvan tuttavansa luona, mutta tuttavan nimeä hän ei halunnut kertoa.

Vaikka tiesin, ettei Aleksanderin kertomus saapumisesta yksin maahan pidä paikkaansa, en halunnut vielä tässä vaiheessa sanoa asiasta hänelle. Aleksanderilla oli kuitenkin jokin syy valehdella juuri tästä asiasta. Epäileväisenä poliisina arvelin, että tämä syy voisi liittyä hänen tovereidensa rikolliseen toimintaan.

* * *

Tutkija on vastuussa oman juttunsa tutkimisesta ja esitutkintatoimenpiteiden suorittamisesta. Tutkinnassa ei kuitenkaan voi mielin määrin sooloilla, vaan isommista linjauksista sekä käytettävistä pakkokeinoista päättää tutkinnanjohtaja. Oli siis aika keskustella jutusta tutkinnanjohtajan kanssa. Tutkinnanjohtajalla voi olla samanaikaisesti johdettavanaan satojen juttujen tutkinta, joten hän ei yleensä ole selvillä juttujen yksityiskohdista tai viimeisimpien kuulustelujen tuloksista. Tämän vuoksi tutkinnanjohtajan kanssa pidettävät palaverit alkavat yleensä tutkijan lyhyellä yhteenvedolla jutusta ja suoritetuista toimenpiteistä. Samaan aikaan oman palaverin kanssa saattaa tutkinnanjohtajan huoneen ovelta odottaa kaksi muuta tutkijaa, joten asiassa on keskityttävä olennaiseen. Mitkä ovat jutun olennaiset seikat ja mihin tutkinnanjohtajan halutaan ottavan kantaa.

ALEKSANDERILLA OLI
KUITENKIN JOKIN SYY
VALEHDELLA JUURI TÄSTÄ
ASIASTA.

Esittelin jutun tutkinnanjohtajalle ja olimme samaa mieltä siitä, että Vladimir ja Mihail olisi syytä saada poliisiasemalle kuultavaksi ja heidän autoonsa tulisi suorittaa etsintä anastetun omaisuuden löytämiseksi. Asiaa vaikeutti se, että emme tienneet missä

miehet olivat. Tutkinnanjohtaja määräsi molemmat miehet ja heidän käyttämänsä auton etsintäkuulutettavaksi. Kiinni jääminen etsintäkuulutuksen perusteella olisi kuitenkin tuuripeliä.

Jotta rikoksen selvittäminen ei olisi pelkästään tuurin varassa, piti jostain löytää jokin ”lähtö” johon tarttua. Kolme raavasta miestä tuskin viettää öitään talvipakkasella henkilöautossa, joten heillä oli oltava jokin majapaikka. Soitokierros Etelä-Suomen majoitusliikettiin alkoi ja erään leirintäalueen kohdalla tärppäsi. Kuvaukseen sopiva seurue oli muutamaa päivää aiemmin vuokrannut leirintäalueelta mökin, ja majoitus oli maksettuna vielä seuraavalle yölle. Jälleen oli syytä pitää palaveria tutkinnanjohtajan kanssa.

Rikoksista epäillyt palauttavat hyvin harvoin rikoksella vietyä omaisuutta oma-aloitteisesti poliisille. Tämän vuoksi epäiltyjen asuntoihin ja autoihin tehtävät etsinnät ovat jokapäiväisiä toimenpiteitä. Kuten kuulustelujakin, myös etsintöjä sitovat muotomääräykset. Etsinnän tarkoitus on ilmoitettava etsinnän kohteena olevalle ja pääsääntöisesti ennen etsintää on myös esitettävä kirjallinen etsintäpäätös. Sille jonka luona etsintä pidetään, on varattava tilaisuus olla läsnä etsinnällä.

Etsinnästä on laadittava pöytäkirja. Pöytäkirjaan kirjataan sekä muotomääräysten noudattamiseen liittyvät seikat että etsinnän yhteydessä havaitut seikat.

Tutkinnanjohtaja päätti, että mikäli miehet tavattaisiin leirintäalueelta, heidät otettaisiin kiinni ja heidän käyttämänsä mökkiin sekä autoon suoritettaisiin etsintä. Mikäli miehiä ei leirintäalueella näkyisi, jäisimme odottamaan miesten saapumista. Loputtomasti miehiä ei kuitenkaan voitaisi odotella, sillä toistaiseksi tutkittavana olisi vain melko vähäisiä rikoksia ja tutkinta olisi kuitenkin suoritettava kustannustehokkaasti.

Leirintäalueelle päästyämme totesimme mökin tyhjäksi. Leirintäalueen vastaanotosta osattiin kuitenkin kertoa, että mökin avainta ei ole palautettu, joten epäilimme miesten todennäköisesti palaavan vielä mökille. Parin tunnin odotuksen jälkeen miesten käyttämä auto saapui leirintäalueelle ja kaksi miestä meni sisään mökkiin. Hetkeä myöhemmin mökille ajoi myös toinen auto, josta meni useita henkilöitä sisään mökkiin.

Emme tarkasti tienneet montako henkilöä mökissä oli, joten pyysimme avuksi järjestyspoliisin partioita. Partioiden saavuttua menimme sisälle mökkiin, josta löysimme viisi henkilöä. Tunnistin joukosta heti Vladimirin ja Mihailin. Vaikka yhteistä kieltä ei ollutkaan, kiinniotettujen reaktiot kertoivat paljon. Kukaan ei ihmetellyt, miksi poliisi tuli heidän mökkiinsä, vaan kaikki käyttäytyivät erittäin rauhallisesti eivätkä sanooneet sanaakaan. Poliisilla sen sijaan riitti ihmeteltävää. Mökin lattialla oli avoimia matkalaukkuja, joissa oli kelmuun pa-

TUTKINNANJOHTAJALLA VOI
OLLA SAMANAIKAISESTI
JOHDETTAVANAAN SATOJEN
JUTTujen TUTKINTA, JOTEN
HÄN EI YLEENSÄ OLE SELVILLÄ
JUTTujen YKSITYISKOHDISTA TAI
VIIMEISIMPIEN KUULUSTELUJEN
TULOKSISTA.

VAIKKA YHTEISTÄ KIELTÄ EI
OLLUTKAAN, KIINNIOTETTujen
REAKTIOT KERTOIVAT PALJON.

kattuna kymmeniä takkeja. Sängyillä oli muovikassikaupalla kosmetiikkatuotteita ja hajuvesiä. Pöydillä oli leivällä erilaisia työkaluja ja rikottuja varashällyttimiä. Vaikutti siltä, että olimme keskeyttäneet saaliin pakkaamisen.

Yhteisen kielen puuttuminen vaikeutti kommunikointia, mutta englannin ja elekielen sekoituksella teimme selväksi, että koko porukka toimitettaisiin rikosepäilyn vuoksi kiinniotettuna poliisiasemalle. Yksi kiinniotetuista jäi mökkiin seuraamaan suoritettavaa etsintää ja järjestyspoliisin partiot lähtivät kuljettamaan muita poliisiasemalle.

Jo etsinnän alkuvaiheessa oli selvää, että käsissämme oli melkoinen saalis. Vaikka mökistä löytyi tuhansien eurojen arvosta tavaraa, varsinainen saalis löytyi Vladimirin ja Mihailin autosta. Auto oli lattiasta kattoon täynnä laukkuja ja kasseja, jotka oli pakattu täyteen upouusia vaatteita sekä kenkiä. Olimme saaneet miehet kiinni viime hetkellä, sillä autosta löytyivät myös matkaliput samana iltana Tallinaan lähtevään laivaan. Tutkinnallisesti tilanne oli kuitenkin vasta alussa. Vaikka epäillyt olivat kiinni ja noin kolmenkymmenentuhannen euron arvoisen saalis takavarikossa, näyttö rikoksista puuttui.

Näyttöä rikoksista voidaan hankkia monella tavalla. Teknisessä tutkinnassa voidaan löytää jälkiä, jotka osoittavat epäillyn olleen rikospaikalla. Telepakkokeinoilla voidaan osoittaa rikoksesta epäillyn henkilön matkapuhelimen olleen rikoksen tekopaikan alueella teko-

aikaan tai epäiltyjen olleen yhteydessä toisiinsa. Teosta voi olla valvontakamerakuvaa tai muuta todistusaineistoa. Anastettua omaisuutta voidaan löytää epäillyn hallusta. Todistajat voivat kertoa havainnoistaan rikoksen tekijöistä.

Rikoksen tekijät voivat itse kertoa teoistaan kuulustelussa. Nyt kuitenkin käsissä oli sarja epäiltyjä myymälävarkauksia, jotka oli tehty keskellä joulun alennusmyyntejä. Väenpaljouden vuoksi todistajista, valvontakameratallenteista tai teknisestä näytöstä olisi turha haaveilla. Telepakkokeinojen käyttö puolestaan on mahdollista vain törkeämissä rikoksissa, joten niistäkään ei olisi apua. Vaatteista puuttuvat sellaiset yksilöivät tunnisteet, jotka voisivat osoittaa juuri tietyn vaatekappaleen olevan peräisin tietyistä liikkeestä. Jäljelle jäisivät siis epäiltyjen kuulustelut. Miehet pitäisi saada puhumaan.

Ennen kuulusteluja luvassa oli kuitenkin paljon paperitöitä. Etsintäpöytäkirjaa varten kaikki omaisuus pitäisi luetteloida ja etsinnän kulku dokumentoida siten, että jälkikäteen on luotettavasti todettavissa, mikä takavarikoitu esine löytyi mistäkin. Kiinniotettujen todellinen henkilöllisyys pitäisi selvittää ja henkilöt rekisteröidä tuntomerkkirekisteriin. Anastetuksi epäillyn omaisuuden alkuperää pitäisi selvittää.

Jälleen oli palaverin aika. Tutkinnanjohtaja päätti, että minä jatkaisin Aleksanderin, Vladimirin ja Mihailin parissa ja toisella autolla saapunut kolmikko tavaroineen siirtyisi toisen tutkijan vas-

NÄYTTÖÄ RIKOKSISTA
VOIDAAN HANKKIA
MONELLA TAVALLA.

tuulle. Saisimme avuksemme myös muita tutkijoita. Työnjaosta ja apuvoimista huolimatta luvassa olisi paljon tekemistä.

* * *

Kuulustelut ovat yleensä rikostutkinnan mielenkiintoisimpia toimenpiteitä ja niiden merkitys rikosten selvittämiseksi on usein ratkaisevan tärkeä. Kuulusteluun ei kuitenkaan ole yhtä oikeaa toimintatapaa tai joka tilanteessa toimivaa patenttiratkaisua. Jokainen kuulusteltava on erilainen. Siinä missä yksi haluaa tunnustaa tekemänsä rikoksen välittömästi, toinen valehtelee kaiken mahdollisen ja kolmas kieltäytyy sanomasta asiassa mitään. Myös kuulustelijoissa on eroja. Joku selvittää asiaa leppoisasti huumorin kautta, kun toinen kuulustelee tiukan virkamiesmäisesti. Kuulustelijan on kuitenkin pystyttävä sopeutumaan erilaisiin kuulusteluihin ja muuntautumaan kuulusteltavan mukaan. Roolia ei silti kannata vetää, vaan parhaan lopputuloksen saavuttaa yleensä olemalla oma itsensä.

Kiinniotta seuraavana päivänä suoritetussa kuulustelussa Vladimir oli iloinen ja kertoi naureskellen tulleen Suomeen ystävänsä Mihailin kanssa tarkoituksenaan ostaa vakuutusyhtiön myymiä kolariautoja. Autojen katselun lisäksi he olivat kierrelleet useampana päivänä eri kaupoissa. Vladimir kiisti jyrkästi syylistyneensä mihinkään rikoksiin, mutta kertoi Mihailin ostaneen matkan aikana runsain mitoin tavaraa, joka nyt oli pakattuna heidän autoonsa. Vladimir sen sijaan oli keskittynyt vain kaupoissa käyskentelyyn, eikä ollut itse ostanut

KUULUSTELUT OVAT
YLEENSÄ RIKOSTUTKINNAN
MIELENKIINTOISIMPIA
TOIMENPITEITÄ JA NIIDEN
MERKITYS RIKOSTEN
SELVITTÄMISELLE ON USEIN
RATKAISEVAN TÄRKEÄ. KUULUSTELUUN
EI KUITENKAAN OLE YHTÄ
OIKEAA TOIMINTATAPAA TAI
JOKA TILANTEESSA TOIMIVAA
PATENTTIRATKAISUA.

mitään. Olipa Vladimir vielä tavannut erään kaupan parkkipaikalla vanhan tuttunsa Aleksanderin, mutta kyseessä oli puhdas satuma; Vladimir ei ennen tapaamista edes tiennyt Aleksanderin olevan Suomessa.

Mihail puolestaan oli hyvin jännittynyt ja hermostunut. Mihail kertoi, että vain osa autossa olevista tavaroista on hänen ja hän on ostanut ne Suomessa asuivilta turva-
paikanhakijoilta, jotka myyvät tavaraa kauppojen ulkopuolella. Mitään tavaraa hän ei missään nimessä ollut varastanut, ja jos hänen tavaroidensa joukossa olisi varastettua tavaraa, ei hän ainakaan tietoisesti olisi ostanut sellaista.

Ensimmäisten kuulustelujen perusteella paperilla oli niin sanottua seinäkiistoa. Epäiltyjen kertomuksissa oli kuitenkin ristiriitaisuuksia ja seikkoja, joita poliisi pystyi osoittamaan valheiksi. Laivayhtiön matkustajalista osoitti, että kaikki kolme henkilöä olivat saapuneet Suomeen yhdessä. Myös kuulustelujen kanssa samanaikaisesti suoritettut muut tutkintatoimenpiteet tuottivat tulosta. Ensimmäisen varkauden havainnut myyjä kuulusteltiin todistajana, ja kuulustelussa esitettyjen valokuvien perusteella hän tunnisti varmuudella myös Vladimirin olleen liikkeessä varkauden tapahtuessa. Myyjä pystyi myös tunnistamaan eräät autosta löydetty takit heidän liikkeestään anastetuiksi, sillä uusinta mallia ei vielä myyty muualla ja takkien hintalaput olivat löytyneet irti leikattui-

na liikkeen sovituskopista. Toisenkin liikkeen kohdalla onnisti. Rekisteritunnuksen havainnut myyjä kertoi liikkeestä löytyneen irtileikattuja hintalappuja ja kuinka ollakaan, hintalappuja vastaavat tavarat löytyivät miesten autosta. Viimeisenä niittinä oli liikkeen valvontakameratallenne. Aleksander, Vladimir ja Mihail marssivat liikkeessä jonossa kuin

köyhän talon porsaatt.

Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen avulla voidaan turvata rikoksen tutkintaa. Näillä laissa säädetyillä keinoilla voidaan esimerkiksi puuttua henkilön vapauteen tai omaisuuden suojaan. Tutkinnanjohtaja oli jo päättänyt rikoksesta epäiltyjen kiinniotosta, pidättämisestä sekä heidän hallussaan olleen omaisuuden takavariokoinnista. Olimme kuitenkin tilanteessa, jossa pidätysaika ei riittäisi tutkittavien rikosten selvittämiseen. Epäillyille oli annettu mahdollisuus selvittää asiaa kuulustelussa, mutta kaikki kolme olivat käyttäneet oikeuttaan olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Epäiltyjen kertomukset olivat ristiriidassa ja kahdella epäillyllä oli hallussaan maasta poistumisen mahdollistava matkalippu. Näytön perusteella epäillyt olivat todennäköisesti syyllistyneet useaan varkauteen, ja vapaana ollessaan he voisivat vaikeuttaa asian selvittämistä esimerkiksi sopimalla yhtenäiset tarinat tapahtumien kulusta. Tutkinnanjohtaja päätti esittää tuomioistuimelle epäiltyjen vangitsemista.

EPÄILTYJEN
KERTOMUKSISSA
OLI KUITENKIN
RISTIRIITAISUUKSIA
JA SEIKKOJA, JOITA
POLIISI PYSTYI
OSOITTAMAAN
VALHEIKSI.

Käräjäoikeus päätti vangita Aleksan-
derin, Vladimirin ja Mihailin. Vangittu
voi pyytää vapauttamistaan tuomiois-
tuimelta kahden viikon kuluttua, joten
vangitseminen takaisi tutkinnalle ainakin
kaksi viikkoa aikaa. Mihailin kohdalla
tätä aikaa tarvittiin vain viisi minuut-
tia. Vaikka vangitsemisen tarkoituksena
ei olekaan epäillyn painostaminen, ei
viikkoja kestävä tutkintavankeus tunnu
useinkaan kovin houkuttelevalta. Heti
vangitsemisistunnon jälkeen Mihail il-
moitti haluavansa selvittää oman osuu-
tensa asiassa.

Etenkin vapauksen kohdistuvien pak-
kokeinojen kohdalla epäiltyjen yritykset
”tehdä kauppaa” ovat yleisiä. ”Pääsen-
kö pois jos tunnustan?” on yksi taval-
lisimpia kuulustelussa pöydän väärältä
puolelta esitettyjä kysymyksiä. Tutkija ei
voi painostaa epäiltyä vapaudenmene-
tyksellä, joten myöskään tunnustuksen
palkitseminen vapaudella ei ole mahdol-
lista. Myös Mihail oli kiinnostunut mah-
dollisuuksistaan vapautua tunnustuksen
jälkeen. Kerroin Mihailille asiaan vai-
kuttavat tosiseikat. Poliisilla oli takava-
rikoituna runsaasti anastetuksi epäiltyä
omaisuutta ja epäiltyjä oli kolme. Oman
osuuden kertominen olisi hyvä alku,
mutta myös muiden osuus täytyy saada
selville tavalla tai toisella. Vasta sen jäl-
keen poliisi voisi harkita epäiltyjen va-
pauttamista.

”Valehteleva ihminen vilkaisee aina
vasemmalle” on yksi kuulemistani valeh-
telun tunnusmerkeistä. Ikävä kyllä niin
helppoa totuuden erottaminen valheesta
ei ole. Joskus samaa epäiltyä kuulustel-
laan useita kertoja ja epäillyn toimintaa

ETENKIN VAPAUDEEN KOHDISTUVIEN
PÄKKOKEINOJEN KOHDALLA
EPÄILTYJEN YRITYKSET ”TEHDÄ
KAUPPAA” OVAT YLEISIÄ.

kuulustelussa pääsee seuraamaan toistuvasti. Joskus harvoin olen näissä tilanteissa ollut havaitsevinani fyysisiä reaktioita epäillyn kertoessa muunneltua totuutta, mutta silloinkin valehtelu on paljastunut lopullisesti vasta epäillyn kerrottua asioiden todellisen laidan. Helppommin valehtelu sen sijaan paljastuu epäillyn tarinasta. Tarina voi olla epäjohdonmukainen, yksityiskohdat eivät välttämättä täsmää poliisin selvittämiin yksityiskohtiin, tai tarina voi muuttua tuon tuosta. Usein kuulusteltavan muisti myös huononee sitä mukaa, mitä ikävämmiksi kysymykset hänen kannaltaan muuttuvat. Varmoinen valheenpaljastuskeinoiksi näistä ei kuitenkaan ole, sillä minkäs sille voi jos ei oikeasti muista.

Oli ensimmäisessä kuulustelussa valehdeltu tai ei, tuli toiseen kuulusteluun täysin erilainen Mihail. Jännittynyt ja hermostunut mies oli muuttunut rennoksi ja avuliaaksi. Seuraavissa kuulusteluissa Mihail selvitti yksityiskohtaisesti heidän matkansa vaiheita ja vierailuja eri kauppakeskuksissa. Reissuun oli lähdetty tyhjin matkalaukuuin varustautuneena ja pääkaupunkiseudun lisäksi oli käyty aina Lahdessa asti. Kaupoissa miehet olivat yleensä hajaantuneet ja kohdanneet toisensa jälleen palatessaan saaliinsa kanssa autolle. Jokainen oli pakannut saaliinsa omiin laukkuihinsa, joten rikosoikeudellista vastuuta olisi sen vuoksi helppo kohdentaa.

Tutkinnan rattaat pyörivät kuulustelujen ulkopuolellakin. Sitä mukaa kun kolmikron reitti ja aikataulut tarkentui-

HELPPOMMIN VALEHTELU
SEN SIJAAN PALJASTUU
EPÄILLYN TARINASTA.

vat, osattiin kyselyjä suunnata oikeisiin myymälöihin. Kolmikron saaliiseen sopivia hävikkejä alkoi löytyä. Tutkinnan edetessä selvisi myös tosiasia, että kaikelle omaisuudelle ei tulnaisi löytämään oikeaa omistajaa.

Myös Vladimir ja Aleksander halusivat antaa itsestään yhteistyöhaluisen vaikutelman. Vladimir tunnusti olleensa mukana varkaissa Aleksanderin kiinnijäämiseen johtaneella kerralla. Aleksander puolestaan tunnusti anastaneensa tavaraa liikkeestä, jossa myyjä oli nähnyt heidän autonsa rekisteritunnuksen ja valvontakamera oli tallentanut vierailun. Muun autosta löytyneen omaisuuden alkuperästä kumpikaan miehistä ei tiennyt mitään. Vladimir jopa väitti edelleen kaiken tavarain kuuluvan Mihailille. Kokeineina alan miehinä molemmat siis tunnustivat vain sen, mihin heille oli esitetty näyttöä.

* * *

Asiakassuhteen pitkittyessä kuulusteltava tulee yleensä tutuksi muutenkin kuin kuulustelujen kautta. Tutkintavankeus saattaa kestää viikkoja tai kuukausia, jolloin tutkija joutuu väistämättä hoitamaan erilaisia juoksevia asioita tutkintavangin kanssa. Kyseessä voivat olla esimerkiksi lääkärikäynnit, oikeuden istunnot tai lähiomaisten tapaamiset. Usein tutkintavangin kanssa käydään vain jutustelemissa ja vaihtamassa kuulumisia. Vaikka kuulustelussa ollaan eri puolella pöytää, voidaan kuulustelujen ulkopuolella jutustella

hyvässä hengessä aivan muista asioista. Usein juuri näissä kuulustelun ulkopuolisissa keskusteluissa rakennetaan sitä luottamusta, jonka avulla jutut saadaan selvitettyä. Nyt asiassa oli vain se ongelma, että yhteistä kieltä ei ollut. Kaikki asiointi oli hoidettava tulkin avulla.

Tulkin käyttö toi haasteensa myös kuulusteluihin. Kuulustelut on aina kirjattava riittävällä tarkkuudella, sillä kuulustelussa esitetystä lauseesta tai jopa yksittäisestä sanamuodosta saattaa riippua, tuomitaanko henkilö oikeudessa vai ei. Kun kuulustelu on suoritettu tulkin välityksellä, voi epäilty väittää oikeudessa tulkin kääntäneen väärin tai ymmärtäneensä tulkin kääntämän kysymyksen eri tavalla. Yleensä tutkija ei voi muuta kuin luottaa tulkin ammattitaitoon käänöksissä. Tulkin käyttö tuo tullessaan myös käytännön ongelmia. Paitsi että tulkkauksen moninkertaistaa kuulusteluun tarvittavan ajan, se myös antaa kuulusteltavalle lisää aikaa miettiä vastauksiaan. Itsensä pussiin puhunut epäilty ehtii tulkkauksen aikana miettiä uudet selitykset kertomuksensa puutteille.

Mihailin osalta juttu alkoi näyttää selvältä. Vladimirin ja Aleksanderin asiasta antamat selitykset eivät vaikuttaneet uskottavilta, mutta rikoksista olisi saatava sellainen näyttö, ettei miesten syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä. Kerroin Mihailille Vladimirin kertomuksesta, että kaikki autossa ollut tavara kuuluisi Mihailille. Mihail ei varsinaisesti pitänyt siitä, että juttua yritettiin kaataa hänen niskaansa. Mihail alkoi luetella yksityiskohtaisesti, mitä tavaraa kukin miehistä oli varastanut mistäkin. Varastetun

ASIAKASSUHTEN PITKITTYYSSÄ
KUULUSTELTAVA TULEE YLEENSÄ
TUTUKSI MUUTENKIN KUIN
KUULUSTELUJEN KAUTTA.

USEIN JUURI NÄISSÄ KUULUSTELUN
ULKOPUOLISISSA KESKUSTELUISSA
RAKENNETAAN SITÄ LUOTTAMUSTA,
JONKA AVULLA JUTUT SAADAAN
SELVITETTYÄ.

TULKIN KÄYTTÖ TUO TULLESSAAN
MYÖS KÄYTÄNNÖN ONGELMIA.

tavaran määrä oli kuitenkin niin suuri, ettei Mihail osannut kertoa alkuperää kuin osalle tavaroista. Nyt seuraaviin kuulusteluihin olisi joka tapauksessa lisää pelimerkkejä.

Aleksander aloitti kuulustelunsa kertomalla, ettei aiempaan kertomukseen ole lisättävää, ja kiisti varastaneensa muuta kuin jo kertomansa tavarat. Kerroin Aleksanderille tilanteen. Poliisille oli muissa asian johdosta suoritetuissa kuulustelussa kerrottu, että Aleksander on varastanut muutakin tavaraa. Pienen hiljaisuuden jälkeen aloin yksitellen luetella liikkeitä ja niistä varastettuja tavaroita. Aleksander mietti hetken ja ilmeisesti totesi kiistämisen turhaksi. Muutaman ensimmäisen liikkeen kohdalla Aleksander jaksoi kertoa yksittäisistä varastetuista tavaroista, kunnes ilmeisesti totesi pelin olevan menetetty. Aleksander ilmoitti kaiken hänen laukujensa sisältämän tavaran olevan varastettua, eikä halunnut enää lausua asiassa muuta.

Enää oli jäljellä Vladimir. Hymyilevä Vladimir jatkoi edelleen kiistolinjalla. Kerroin, että hänen rikoskumppaninsa olivat tunnustaneet omat osuutensa ja että poliisille oli kerrottu myös hänen tekemisistään. Tuloksetta. Vladimir lähinnä epäili poliisin valehtelevan hänelle tai kavereidensa kertoneen poliisille vain sen, mitä poliisi halusi kuulla. Luettelin Vladimirille useita liikkeitä ja kysyin, onko Vladimir käynyt näissä liikkeissä ja varastanut niistä tavaraa. Vladimir kertoi käyneensä useissa liikkeissä, mutta kiisti varastaneensa niistä

VLADIMIR PÄÄTTI
TARTTUA VIIMEISEEN
OLJENKORTEEN JA
MUUTTAA TARINAANSAA.

mitään. Vladimir oli kuitenkin ilmeisesti arvioinut tarinansa uskottavuutta ja todennut sen heikoksi. Kuulustelun jälkeen Vladimir pyysi saada selliänsä kynän ja paperia, jotta voisi hieman selvittää asiaa seuraavassa kuulustelussa.

Ehdin jo toivoa Vladimirin tuovan viimeiseen kuulusteluun listan varastamastaan tavarasta, mutta turhaan. Vladimir päätti tarttua viimeiseen oljenkorteen ja muuttaa tarinaansa. Vladimir kertoi, että osa autossa olleista laukuista oli kyllä hänen ja tavaroiden joukossa oli myös hänen varastamaansa tavaraa. Vladimir luetteli kaikki aiemmassa kuulustelussa mainitsemani liikkeet ja kertoi varastaneensa yhdestä liikkeestä pipon, toisesta hanskat ja muistakin lähinnä vähäarvoisia tavaroita. Suurimman osan laukuissaan olleista tavaroista Vladimir kertoi saaneensa erältä tuntemattomalta maanmieheltään, joka oli maksanut Vladimirille tavaroiden toimittamisesta kotimaahansa. Vladimirin mukaan tavara oli peräisin alennusmyynneistä ja hän ei ollut aiemmin maininnut tästä toimeksiannostaan, koska ei halunnut kavereidensa pääsevän osille hänen kuljetuspalkkiostaan. Vladimir tiesi varmasti, ettei tarina ilman yksityiskohtia ole luotettava, joten sain hyvin tarkan kuvauksen tavaroiden luovutuksesta paikkoineen ja aikoineen.

Lopulta Vladimir sortui omaan näppäryyteensä. Tarinan muuttamisen lisäksi hänen kertomuksensa uskottavuutta naikersi eräs toinenkin asia. Vaikka hänen

kertomustaan kuljetustoimeksiannosta ei voitu suoraan osoittaa vääräksi, yksi hänen kertomistaan yksityiskohtista ei voinut mitenkään pitää paikkaansa. Hän oli aiemmassa kuulustelussaan tunnustanut varkauden, joka oli tapahtunut aivan toisella puolella pääkaupunkiseutua vain parinkymmenen minuutin kuluttua väitetyistä tavaroiden luovutuksesta. Tätä yksityiskohtaa Vladimir yritti muuttaa vielä oikeudenkäynnissä, mutta edes käräjäoikeus ei pitänyt Vladimirin tarinaa uskottavana.

Miehet tuomittiin lopulta yli kolmekymmenestä varkaudesta vankeusrangaistuksiin. Vapauduttuaan miehet palasivat kotimaahansa tyhjin käsin, jopa mukana olleet matkalaukut tuomittiin rikoksentekevälaineinä valtiolle menetetyksi.

Juttujen selvittäminen on mielestäni parasta, mitä rikospoliisin työ voi tekijälleen tarjota. Selvitetty juttu tuo onnistumisen tunteita ja uskoa omaan osaamiseen, mutta oppia voi ottaa myös tehdyistä virheistä. Tutkimaan oppii kuitenkin lopulta vain tutkimalta, ja usein oppi tarttuu tutkijaan oman kantapään kautta. Jokaisen jutun tutkiminta alkaa nollassa. Vaikka jutut eivät aina selviä, hyvää tutkijaa ajaa kuitenkin eteenpäin mielenkiinto rikosten selvittämiseen. Työssä tarvittavia teknisiä ja taktisia taitoja voi opetella, mutta tärkeintä on tutkijan oma motivaatio. Sen on löydettävä tutkijasta.

Aleksanderin, Mihailin ja Vladimirin nimet on muutettu.

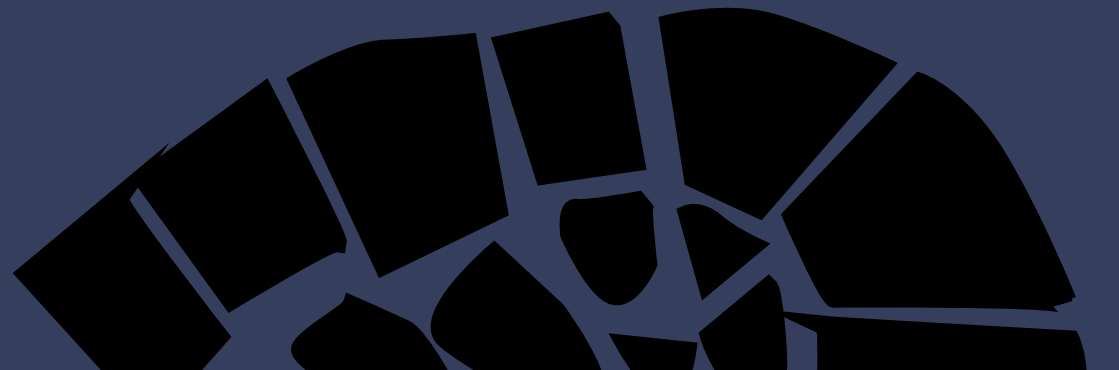
VLADIMIR TIESI VARMASTI, ETTEI
TARINA ILMAN YKSITYISKOHTIA OLE
LUOTETTAVA, JOTEN SAIN HYVIN
TÄRKÄN KUVÄUKSEN TAVAROIDEN
LUOVUTUKSESTA PAIKKOINEEN JA
AIKOKINEEN.

LOPULTA VLADIMIR SORTUI OMAAN
NÄPPÄRYYTEENSÄ.

LUE LISÄÄ

- Luuppala, Jarmo: ”Myymälä-
varkaat anastivat röykkiöittäin
arvotavaraa.” – Julkaistu Iltalehden verkkosivuilla 29.1.2013:
[http://www.iltalehti.fi/
uutiset/2013012916610909_
uu.shtml](http://www.iltalehti.fi/uutiset/2013012916610909_uu.shtml).

“Naishenkilön kautta uhri oli tutustunut mieshenkilöön, jonka johdosta naishenkilö oli tullut mustasukkaiseksi ja alkanut suunnitella vainajan surmaamista.”

POLISI

ISI

JUSSI MAJANEN

TEHTÄVÄ 34

VANHEMPI KONSTAPELI
JUSSI MAJANEN VALMISTUI
POLIISIKSI 2005. VALMISTUMISEN
JÄLKEEN HÄN TYÖSKENTELI
PIRKANMAAN HÄTÄKESKUKSESSA
HÄTÄKESKUSPÄIVYSTÄJÄNÄ, KUNNES
SIIRTYI VUONNA 2007 VAKITUISESTI
POLIISIN KENTTÄTÖIHIN. MAJANEN
TOIMII PIRKANMAAN POLIISILAITOKSEN
KANGASALAN KENTTÄRYHMÄSSÄ. HÄN
SUORITTI KENTTÄJOHTOLISENSSIN 2009.

MAJANEN ON TOIMINUT MYÖS
HÄTÄKESKUSPÄIVYSTÄJIEN KOULUTTAJANA
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA JA
OSALLISTUNUT POLIISIN PERUSKURSSIEN
KOULUTTAMISEEN.

AIEMMALTA KOULUTUKSELTAAN
MAJANEN ON MERKONOMI (1995).
ENNEN POLIISIURAA MAJANEN
TYÖSKENTELI MYYJÄNÄ URHEILUKAUPASSA
SEKÄ MATKAOPPAANA EGYPTISSÄ JA
KREIKASSA.

Kun valitset ammatiksesi poliisiin
ammatin, valitset samalla työskenteleväsi päivittäin päihteiden väärinkäyttäjien kanssa. On viikonloppuisin ryyppääviä normaaleja aikuisia, joista osa muuttuu täysin eri ihmisiksi muutaman kaljan jälkeen. On tuurijuoppoja, jotka saattavat elää täysin normaalia perhe-elämää, mutta putken osuessa kohdalle he ryyppäävät kaksi viikkoa ajattelemta perhettään, työtään tai mitään muutakaan arkista asiaa. On vuosia ryyppäneitä niin sanottuja rantojen miehiä tai rapajuoppoja. On narkkareita, jotka ovat vaikeasti päihderiippuvaisia ja pistävät poskeensa tai jopa suoneensa kaiken, mikä vähänkin saa päätä sekaisin ja vie arkiset huolet edes hetkeksi kauemmaksi. On myös aina vain nuorempia tyttöjä ja poikia, jotka poliisi tapaa viettämässä viikonloppua päihtyneinä.

Ovat nämä päihteiden väärinkäyttäjät sitten mistä tahansa ryhmästä, niin voit olla varma, että tehdessäsi poliisityötä tulet kohtaamaan heitä päivittäin joka ikisessä työvuorossa. He, jos jotkut, ovat poliisin vakiasiakkaita. Monien asiakkai-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

den kanssa ollaan niin useasti tekemisissä, että heidän nimensä muistaa jo heidät nähdessään. Monen kotiinkuljetuksen ja -talutuksen jälkeen heidän kotioitteensakin alkaa olla vahvasti muistissa. Onpahan joukossa myös heitä, joiden syntymäajankin muistaa monen säilöönottokirjauksen jäljiltä.

Tehtävä 34, niin sanottu juoppokeikka, alkaa olla muutaman vuoden keikanajon jälkeen jopa liiankin rutiininomaista. Autolla paikalle, ovet auki, ihminen kyytiin ja matka putkalle. Putkalla nopea turvallisuustarkastus ja yksi kysymys terveydentilasta – ”onko lääkittäviä sairauksia?” – ja ohjaus keltaiselle patjalle makaamaan.

Moni sanoo, että eipä nuo juoppojen ja narkkien kohtalot paljon hetkauta. Pitäisikö?

Ihmisiä nämä päihteiden väärinkäyttäjätkin ovat. Täysin samanarvoisia kuin me normaalia arkea elävätkin. Valitettavasti heidän arkeensa ei enää kuulu kello kuuden herätys. Ei sillä, että itse rakastaisin tuota raastavaa herätyskellon soittoa, mutta tuohan se rutiineja ja sitä kautta turvaa arkeen. Heidän elämänsä ei kuulu työhuolia eikä heidän tarvitse pohtia, ehtivätkö he hakea lapset ennen viittä tarhasta. Eivät he jonota marketin jonossa maanantaina kello 17 töiden jälkeen huutava lapsi käsipuolella.

Vaikka heillä ei näitä huolia olekaan, on heilläkin huolensa. Ne koostuvat aivan eri asioista, mutta ovat aivan yhtä

vakavasti otettavia kuin meidän muidenkin huolet. Vanha sanonta kuvaa mielestäni osuvasti meidän murheidemme laatua. Jos laittaisimme kaikki omat murheemme yhteiseen kasaan ja vertailisimme niitä, niin loppujen lopuksi jokainen haluaisi omansa takaisin.

KOHELEMMEKO
MONTA VIIKKOA
JUONUTTA, PAHASTI
ALKOHOLISOITUNUTTA
MIESTÄ SAMALLA
TAVALLA KUIN
SELVIN PÄIN OLEVAA
SIISTISTI PUKEUTUNUTTA
NAISIHMISTÄ,
JONKA KOHTAAMME
PELTIKOLARIPAIKALLA?

Kohelemmeko monta viikkoa juonutta, pahasti alkoholisoitunutta miestä samalla tavalla kuin selvin päin olevaa siististi pukeutunutta naisihmistä, jonka kohtaamme peltikolaripaikalla? Niinpä. Miksi emme kohtele heitä samalla tapaa? Hehän ovat ihmisarvoltaan täysin tasaveroisia.

Jokainen rappioalkoholisti ja narkomaanikin on viettänyt joskus viatonta lapsuutta. Jokaisella heistä on ollut avoin tulevaisuus elämänsä alkutaipaleella. Jokin heidät vain on ajanut tuohon tilanteeseen. Jokin asia on saanut heidät tarttumaan pulloon tai ajanut käyttämään huumeita. Mikä se on, sitä emme me tiedä poliisina heidät kohdatessamme. Osa heistä ei sitä tiedä itsekään. Osa tietää, mutta ei halua siitä puhua, eikä se oikeastaan meille kuulukaan.

Aina silloin tällöin, kun kuljetan vahvasti alkoholisoitunutta ihmistä päihtyneiden säilöönottotiloihin, tulee ajateltua näitä ihmiskohtaloita. Mikä meni vikaan ja missä vaiheessa? Onko kyydissä olevalla ihmisellä perhe ja missä omaiset ovat? Välittäkö kukaan enää sinä vaiheessa, kun ihminen makaa syksyisessä

ojassa vesisateessa ulosteet housussa. Jos kukaan muu ei enää välitä, niin poliisina meidän pitäisi välittää.

Ei se sitä tarkoita, että näiden ihmisten huolia ja kohtaloita pitäisi alkaa omilla olkapäillään kantaa, mutta arvostusta me voimme heille aina osoittaa. Se pieni ihmisyyden hetki, se pieni huomio heidän asioidensa suuntaan saattaa antaa heillekin valoa heidän ankeaan arkeensa.

* * *

Olin kuluneena kesänä avovaimoni kanssa syömässä hampurilaisravintolassa. Syödessämme aterioitamme läheiseen pöytään tuli istumaan nuoripari, noin parikymppinen mies ja nainen. Heitä vastapäätä istahti kohtalaisen vahvasti päihtynyt laitapuolen kulkija, joka alkoi keskustella heidän kanssaan. Jo pienen hetken jälkeen nuoren miehen puheen sävy muuttui hyvin ylimieliseksi. Hän kyseli naureskellen: ”Miksi viina vie sinua? Tiedätkö mitä sinun pitäisi oikeasti tehdä?” Tätä samaa linjaa hän jatkoi melko kovalla ja ylimielisellä äänellä.

Vein roskaa roskakoriin heidän viereensä ja vereni suoraan sanoen kiehui. Mieleeni tuli vanhasta rikoslaista tuomitsematta jättämisen peruste *ei voinut mieltänsä malittaa*, mutta sain kuin sainkin pidettyä sanaisen arkkuni suljettuna. Kotimatalla keskustelimme avovaimoni kanssa nähdystä tilanteesta ja siitä, kuinka tyhmäksi tuo nuorimies itsensä teki julkisella paikalla. Mistä hän tiesi, mikä tuon alkoholistimiehen tausta oli? Luultavasti mies oli ollut työelämässä aiemmin, kuten me muutkin. Miksei vaikka

EI SE SITÄ TARKOITA, ETTÄ
NÄIDEN IHMISTEN HUOLIA JA
KOHTALOITA PITÄISI ALKAA OMILLA
OLKAPÄILLÄÄN KANTAA, MUTTA
ARVOSTUSTA ME VOIMME HEILLE
AINA OSOITTAA.

johtavassa asemassa hyvässä työpaikassa. Veikö alkoholismi ehkä työpaikan vai toiko työpaikan menetys tullessaan alkoholismin elämään? Tuliko hänelle kenties yllättäviä mielen-terveysongelmia, joita hän alkoi lääkittää alkoholilla? Tuliko avioero, jonka tuomaa tuskaa mies oli alkanut lievittää alkoholilla, kunnes ei enää osannutkaan lopettaa. Tätähän me emme kukaan tiedä.

Eikä voi tietää, vaikka vuosien kuluttua tuo paikalla ollut nuorimies olisi samassa asemassa. Elämä meitä kuljettaa suuntaan jos toiseenkin. Olenko minä vielä ennen eläikeikää esittämässä putkan ovella saman kysymyksen tuolle nuorelle miehelle? Miksi viina vie sinua, näin avioeron, mielenterveysongelmien ja työpaikan menetyksen jälkeen? Kenties silloin putkan ovella tuonkin pojan asenne on muuttunut.

Juttelimme edellä mainitusta tapauksesta ja yleisistä asenteista kollegani kanssa. Hän kertoi vastaavanlaisesta tapauksesta, jossa hätäkeskukseen soittanut vartija oli odottanut juopuneen luona, kun poliisi oli saapunut paikalle. Vartija oli todennut poliisipartiolle, että ”täällä tämä paskahousu on”. Minkä takia tuota päihtynyttä pitää kutsua poliisin kuullen paskahousuksi? Mitä, jos tuo ihminen herätessään putkasta muistaisikin, että häntä kutsuttiin ala-arvoisesti paskahousuksi?

Myönnän itsekin, että välillä työkaverien kesken saatetaan viljellä hyvinkin mustaa huumoria asiakkaista. Kannat-

taa kuitenkin muistaa, että huumori on vaikea laji ja sen käytössä poliisitöissä on osattava valita aika ja paikka. Tarvitsisi aina muistaa, että olemme yhdenvertaisia lain edessä ja että saman pitäisi päteä myös poliisiauton takaosassa. Alkoholismi on yksi yleisimpiä kansantauteja tässä kylmässä ja pohjoisessa maassa. Sen kourissa moni on valitettavasti aika lailla voimaton.

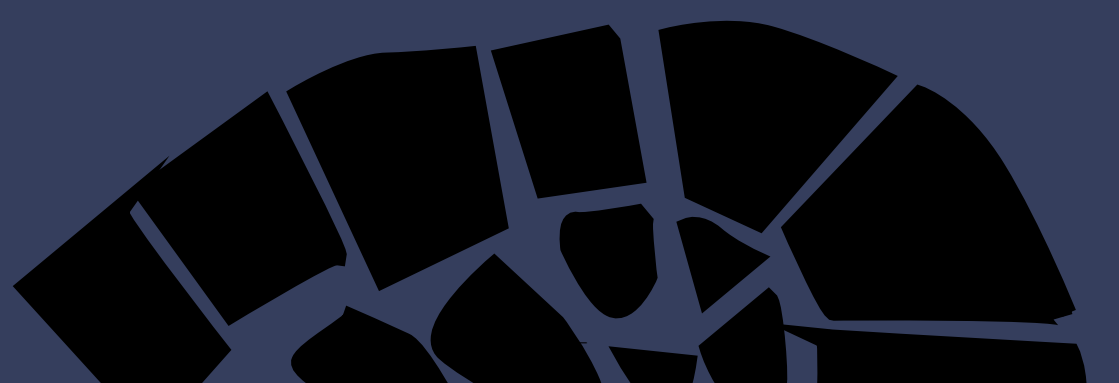
Muistan menneeltä kesältä tapauksen, kun nyt jo entinen konstaapeli talutettiin pensaan juurelta poliisiauton takaosaan. Takana oli jälleen päivien putki ja hajuista päätellen housut olivat kastuneet muustakin kuin aamukasteesta. ”Kyllä tämä alkoholismi vaan on kamala tauti”, sai mies sanottua samalla, kun autoimme häntä nousemaan auton kyytiin. Siinä jutteli kolme konstaapelia. Kahdella kuiva ja siisti sininen haalari, vakituinen työpaikka, kotona perhe ja harrastukset. Yhdellä virtsan kastelemat verryttelyhousut, alkoholin takia menetetty työpaikka, avioeron jäljiltä hajonnut perhe ja alkoholismin riuduttama elimistö. Siinä me seisoi auton takaovilla. Kaikki tasa-arvoisina.

MITÄ, JOS TUO IHMINEN
HERÄTESSÄÄN PUTKASTA
MUISTAANKIN, ETTÄ
HÄNTÄ KUTSUTTIIN
ALA-ARVOISESTI
PASKAHOUSUKSI?

MYÖNNÄN ITSEKIN, ETTÄ
VÄLILLÄ TYÖKAVERIEN KESKEN
SAATETAAN VILJELLÄ HYVINKIN
MUSTAA HUUMORIA ASIAKKAISTA.
KANNATTAA KUITENKIN MUISTAA,
ETTÄ HUUMORI ON VAIKEA LAJI
JA SEN KÄYTÖSSÄ POLIISITÖISSÄ
ON OSATTAVA VALITA AIKA JA
PAIKKA.

“Siivooja oli valmistanut päivällisen ystävälleen
jonka maustoi unilääkkeillä.”

JUSSI MAJANEN

VAATIVIN TEHTÄVÄ?

VANHEMPI KONSTAPELI JUSSI MAJANEN VALMISTUI POLIISIKSI 2005. VALMISTUMISEN JÄLKEEN HÄN TYÖSKENTELI PIRKANMAAN HÄTÄKESKUKSESSA HÄTÄKESKUSPÄIVYSTÄJÄNÄ, KUNNES SIIRTYI VUONNA 2007 VAKITUISESTI POLIISIN KENTTÄTOIHIN. MAJANEN TOIMII PIRKANMAAN POLIISILAITOKSEN KANGASALAN KENTTÄRYHMÄSSÄ. HÄN SUORITTI KENTTÄJOHTOLISENSSIN 2009.

MAJANEN ON TOIMINUT MYÖS HÄTÄKESKUSPÄIVYSTÄJIEN KOULUTTAJANA POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA JA OSALLISTUNUT POLIISIN PERUSKURSSIEN KOULUTTAMISEEN.

AIEMMALTA KOULUTUKSELTAAN MAJANEN ON MERKONOMI (1995). ENNEN POLIISIURAA MAJANEN TYÖSKENTELI MYYJÄNÄ URHEILUKAUPASSA SEKÄ MATKAOPPAANA EGYPTISSÄ JA KREIKASSA.

Kentällä työskentelevän poliisin ammatti on hyvin vaihteleva. On paljon tehtäviä, jotka hoi-
tuvat kuin itsestään vanhalla rutiinilla eivätkä aiheuta juurikaan fyysistä tai psyykkistä rasitusta. On myös tehtäviä, jotka saattavat vaatia sekä hyvää fyysistä että henkistä kuntoa. Sitten on niitä tehtäviä, jotka eivät fyysisesti rasita ollenkaan, mutta vaativat todella paljon henkisesti.

Jokainen kentällä työskentelevä konstaapeli joutuu uransa aikana kohtaamaan jollain tasolla väkivaltaa. Keikoilla tulee vastaan rautatankoja, pesäpallomailoja, puukkoja ja ampuma-aseitakin. Niihin varaudutaan erilaisin taktiikoin ja tekniikoin ja useimmiten tilanteista selvittää onneksi puhumalla. Varmasti kaikki kentällä työskentelevät poliisit joutuvat jossain vaiheessa uraansa käyttämään fyysisiä voimakeinoja vastarinnan murtamiseksi. Suuri osa meistä joutuu josain vaiheessa turvautumaan johonkin voimankäyttövälineeseen. Joku meistä valitettavasti joutuu jopa kohdistamaan aseensa ihmiseen, joku joutuu jopa lau-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

kaisemaan kohti. Ampuminen on aina äärimmäinen voimakas ja voin vain kuvitella, millaisen myrskyn konstaapeli joutuu sisällään käymään tuollaisen tapahtuman jälkeen.

Yksi vaativimpia poliisitehtäviä on kuitenkin tehtävä, jossa emme kohta väkivaltaa emmekä joudu pukemaan päälle taktisia suojavarusteita. Se on tehtävä, jolle ei kutsuta toista partiota tueksi varmistamaan. Tällä tehtävällä ei käytetä fyysistä voimaa eikä tehdä näyttäviä sisäänmenoja. Tehtävä vaatii henkistä kanttia, rohkeutta ja äärimmäisen hyviä vuorovaikutustaitoja. Se on tehtävä, jolle jokainen poliisi joutuu jossain vaiheessa uransa. Yksi poliisin vaativimpia tehtäviä on mielestäni kuolinviestin vieminen. Tietenkään en voi puhua kenenkään muun suulla, mutta itse koen sen jopa kaikkein vaativimmaksi poliisitehtäväksi. Se on tehtävä, johon ei varmasti koskaan totu, ja toisaalta myös hyvä näin. Siinä vaiheessa, jos ihmisen kuolema ja poislähtö ei enää kosketa, on jotain mielestäni pahasti vialla.

Ihmisen kuolema saattaa jossain tapauksessa olla loppujen lopuksi omaiselle jopa helpotus. Saattaa olla, että ihminen on jo pitkän aikaa kärsinyt vakavasta sairaudesta ja tämän vuoksi jopa itsekin toivonut viimeisen matkan alkamista. Joka tapauksessa kuolema on aina lopullista ja sen kohtaaminen on aina erityinen tapaus. Jokaisella meillä on jossain rakastavia ja välittäviä ihmisiä, joita poismeno koskettaa. Jokaista ihmistä se koskettaa omalla tapaa, siksi sen kohtaami-

nen on aina erilaista ja vaatii joka kerta omanlaisen nöyrän lähestymistavan.

* * *

Oma mieleenpainuvin kokemukseni kuolinviestin viemisestä on vuosien takaa kenttäjaksoajoiltani Kokemäen silloisesta kihlakunnasta. Etsin tuota juttua poliisin järjestelmistä kirjoitukseni tueksi, mutta en löytänyt siitä harmiksi kuin koosteen. Ilmeisesti se oli siirretty jo arkistoihin.

Hetken aikaa koneella istuttuani tajusin, että tuon keikan muistamiseksi en tarvitse mitään rikosilmoitusta. En tarvitse muistilappuja tai tukisanoja. Voin yhtä hyvin kirjoittaa siitä omasta muistista niin kuin sen muistan ja muistan sen hyvin, vaikka tuosta keikasta alkaa olla pian kymmenen vuotta.

Perjantaina 21. tammikuuta 2005 olin mennyt yövuoroon Kokemäen kihlakunnan poliisilaitoksessa. Partiossa oli lisäksi ryhmänjohtajamme ylikonstaapeli Tapani Härkälä. Olimme alueemme ainoa partio. Vuoro oli alkanut iltaseitsemältä ja sen oli määrä kestää aamuseitsemään. Yön jälkeen minun oli määrä ajaa vielä 100 kilometriä kotiin nukkumaan ja toipumaan yövuoron rasituksesta.

Ilta oli sujunut tavanomaisen perjantai-illan mukaisesti, ja jo vuoron alkuvaiheilla oli alkanut sataa sakeasti lunta. Toki kaikkia tuon normaalin illan tehtäviä ei enää näin pitkän ajan jälkeen muista, mutta yön tunteina tuli puhelu, joka muutti yövuoron dramaattisesti. Puolen-

yön jälkeen Loimaan poliisin kenttäjohtaja soitti meidän partiomme puhelimeen ja kertoi, että heidän alueellaan oli sattunut paha kolari, jossa oli menehtynyt useita henkilöitä. Näytti siltä, että kolarin toisen osapuolen kaikki kydyissä olleet ihmiset olivat samasta pienestä kylästä. Loimaan kenttäjohtaja kertoi, että meidän tehtäväksemme jäisi kaikkien noiden menehtyneiden kuolinviestin vieminen mahdollisesti vielä yön aikana.

Mielessäni käväisi tuolloin ajatus, että kolarin ja sen osapuolten selvittämisessä menee toivottavasti sen verran aikaa, että tuo raskas tehtävä siirtyy aamuun tulevan partion hoidettavaksi.

Aamuyöllä puhelin soi uudestaan ja Loimaalta kerrottiin, että yhtä vailla kaikkien henkilöllisyys oli varmistettu ja tämän yhden tytön kuva lähetetään meille sähköpostiin, jotta voimme ottaa sen mukaan ja tunnistuttaa tytön mahdollisella kotitalollaan. Pohdimme sähköpostia avatessamme, voimmeko me näyttää mahdollisesti pahasti päätänsä loukanneen vainajan kuvaa kenellekään. Viisitoistavuotiaan tytön kasvot olivat kuitenkin kuvassa siistit ja levolliset.

Ylikonstaapeli Härkälä selvitti kylän kirkkoherran puhelinnumeron ja soitti hänelle. Kirkkoherran vaimo vastasi puhelimeen ja päivitteli, kannattaako kirkkoherraa herättää nyt aamuyöstä. Härkälä sanoi, että nyt on sellainen asia kyseessä, että kirkkoherra herätetään ja tuodaan puhelimeen.

Sovimme kirkkoherran kanssa tapamisen seurakuntatalolle. Printtasimme mukaan väestötietojärjestelmästä menehtyneiden kotiosoitteet ja suuntasim-

MIELESSÄNI KÄVÄISI TUOLLOIN
AJATUS, ETTÄ KOLARIN JA SEN
OSAPUOLTEN SELVITTÄMISESSÄ
MENE TOIVOTTAVASTI SEN VERRAN
AIKAA, ETTÄ TUO RASKAS TEHTÄVÄ
SIIRTYY AAMUUN TULEVAN PARTION
HOIDETTAVAKSI.

me kohti kylää, joka pian olisi surun täyttämä. Seurakuntatalolla keskustelimme kirkkoherran kanssa ja teimme suunnitelman, miten toimitaan. Poliisi kertoo vain tosiasiat, mitä on käynyt ja missä, ja kirkkoherra huolehtii jatkotoimenpiteistä ja henkisestä jatkohoidosta.

Suuntasimme ensimmäiseen taloon. Kuolleen pojan isä murtui täysin. Pojan äiti sai jollain tapaa pidettyä itsensä koossa ja juteltua meidän kanssamme. Muistan, kuinka sydäntä särkevää tuon isän itku oli. Ajattelin itse, kuinka tulen kestämään vielä viisi samanlaista tilannetta.

Toinen talo sijaitsi hieman kylän ulkopuolella. Ajoimme räntäsateessa pimeään pihaan. Kolkutimme oveen ja sisältä kuului, kuinka koira herätti perheen. Perheen isä tuli ovelle. Kirkkoherra kertoi tapahtuneesta kolarista ja ylikonstaapeli Härkälä täsmensi tapahtumakulkua, joka meillekin oli vielä osittain epäselvä. Isä purskahti itkuun ja ovelle tuli perheen tytär, joka tietenkin myös alkoi itkeä. Siinä me seisomme oviaukossa pimeässä, kylmässä räntäsateessa, enkä tiennyt, miten haalareissani olisin ollut. Muistan tuon isän itkiesään murehtineen, kuinka pojilla olisi ollut seuraavana aamuna ratkaiseva fut-salpel, mutta kolarissa menehtyi puolet joukkueestakin. Perheen tytär kysyi meiltä, voisimmeko me palata uudestaan seitsemän jälkeen, kun perheen äiti pääsee yövuorosta. Tytär sanoi, etteivät he pysty kertomaan äidille tätä suurta surua. Niin pahalta kuin se tuntuikin, niin Härkälä totesi faktat, että meillä oli vielä

monta kotia käymättä ja emme voineet enää tulla toista kertaa.

Hetkiä ja yksityiskohtia on syöpinnyt mieleeni niin, että muistan ne edelleen elävästi. Muistan tuon yön sään, muistan talot, muistan osan kylän teistäkin. Pystyn vieläkin jollain tapaa aistimaan yön tunnelman.

Muutama koti meni kuin sumussa. Jokaisessa kodissa vastaanotto oli yhtä musertava. Ihmiset aavistivat pahaa jo ovella, kun näkivät aamuyöstä pimeässä seisovan kaksi poliisia lakki kourassa ja heidän mukanaan kaikkien tuntemaan kirkkoherran.

Viimeiseen taloon mentäessä alkoi olla selvää, että kaksi viimeistä uhria olivat saman talon lapsia. 17-vuotias poika ja 15-vuotias tyttö. Toisaalta viimeinen talo oli ehkä helpoin kohdata, koska silloin jo tiesin, että tästä kun selvitään, niin raskas lasti on saatu kannettua.

Viimeisessä talossa oltiin totta kai myös murheen murtamia. Perheen kaksi nuorimmaista lasta olivat nukkumassa meidän puhuttaessamme vanhempia. Lasten äiti ja isäpuoli kertoivat, että olivat jollain tapaa jo osanneet pelätä pahinta. Lapsista ei ollut kuulunut mitään. Vanhemmat olivat lukeneet pahasta kolarista teksti-tv:stä ja tämän jälkeen yrittäneet saada lasten puhelimiin yhteyttä, mutta molempien puhelimet olivat pois päältä. Äiti oli jättänyt molemmille viestin puhelimeen ja mennyt nukkumaan. Nyt hän heräsi siihen kauheimpaan herätykseen, mihin ihminen voi herätä.

Olen käynyt tuota tehtävää monesti

PYSTYN VIELÄKIN
JOLLAIN TAPAA
AISTIMAAN YÖN
TUNNELMAN.

läpi kollegojen ja tuttavien kanssa. Usein kun tulee puhetta raskaimmista poliisikeikoista ja erikoisista tapahtumista, otan esimerkiksi kyseisen yön tapahtumat. Se on varmasti yksi niistä poliisitehtävistä, joita en tule koskaan unohtamaan. Uniin tuo tehtävä ei ole koskaan päässyt, mutta muistojen arkistoissa se säilyy.

Puhuminen ja asioiden purkaminen kuuluu osaksi debriefingiä. Se onneksi hoituu poliisityössä hyvin kahvipöytäkeskusteluissa. Meillähän on vuorossa 12 tuntia aikaa puhua partiokaverin kanssa. Siinä sitä ehtii purkaa niin työstressiä kuin henkilökohtaisiakin asioita.

Jälkiviisastelu on aina helppoa. Jälkeenpäin on aina helppo ajan kanssa pohtia, mikä meni pieleen ja mitä tehtiin oikein. Mielestäni tuona yönä poliisi ja kirkko tekivät yhdessä sen, mitä tehtävissä oli. Toisen alueen partiot hoitivat paikatutkinnan ja siihen kuuluvat muut käytännön tehtävät. Meidän tehtäväksemme jäi fyysisesti helpoin, mutta omasta mielestäni henkisesti vaativin tehtävä, kohdata omaiset, jotka olivat menettäneet kaikkein arvokkaimman, oman lapsensa. Työ hoidettiin nöyrästi tosiasiat kertoen ja osaa ottaen. Muuta emme voineet tehdä.

Jälkeenpäin olen miettinyt, kuinka ammattitaitoista ylikonstaapeli Härkälältä oli huomata soittaa heti tapahtumasta kylän kirkkoherralle ja saada hänet mukaan tuolle haastavalle tehtävälle. Emme me tienneet, kuinka uskavaisia mikin perhe oli, mutta tuossa vaiheessa tuskin kukaan kyseenalaistaa, miksi kirkonmies on mukana tehtävällä. Kirkko on kuitenkin se organisaatio, joka useim-

OLEN KÄYNYT TUOTA TEHTÄVÄÄ
MONESTI LÄPI KOLLEGOJEN JA
TUTTAVIEN KANSSA. USEIN KUN
TULEE PUHETTA RASKAIMMISTA
POLIISIKEIKOISTA JA ERIKOISISTA
TAPAHTUMISTA, OTAN ESIMERKIKSI
KYSEISEN YÖN TAPAHTUMAT.

MIELESTÄNI TUONA YÖNÄ POLIISI
JA KIRKKO TEKIVÄT YHDESSÄ SEN,
MITÄ TEHTÄVISSÄ OLI.

miten hoitaa tilannetta tuosta eteenpäin ja on läsnä kuoleman kohdatessa. Kirkkoherra osasikin heti antaa tietoa tulevasta, kertoi seurakunnan alkavan järjestää heti aamun valjettua muistotilaisuutta ja ennen kaikkea osasi antaa omaisille tukea ja yhteisön turvaa tuolla kylmällä ja karulla hetkellä aamuyöstä.

* * *

Vaikka kerroinkin, että kuolinviestin viemiseen ei koskaan totu, jollain tapaa siihen on saanut varmuutta ja on saanut koottua itselleen sellaisen sapluunan, että se ilmeisen sujuvasti hoituu. Tärkeintä mielestäni on olla läsnä tilanteessa ja osata elää empaattisesti ihmisen surussa mukana. Kysehän ei ole vain normaalin poliisiasian perille toimittamisesta, vaan kuolinviestin toimittamiseen tarvitsee käyttää aikaa. Tehtävä hoidetaan rauhasa. Ei sitä viestiä huudeta ovelta ja poistuta takavasempaan. Tuolla tehtävällä ei saa koskaan olla kiire.

Hyvä esimerkki tapahtuman ainutlaatuisuudesta on tuosta menneeltä talvelta, kun toimitimme kuolonkolarin jälkeen kuolinviestin kolarissa menehtyneen pojan äidille aamuyöstä. Soitimme mukaan kuolinviestipäivystäjän kirkon puolelta ja astelimme kaikki kolme yhdessä kerrostalokasioon. Kerroimme äidille tapahtuneesta kolarista ja pojan menehtymisestä. Kerroimme, että mukanamme oleva nainen on kirkon edustaja ja hän jää tarvittaessa hetkeksi keskustelemaan asiasta äidin

TÄRKEINTÄ MIELESTÄNI
ON OLLA LÄSNÄ
TILANTEESSA JA OSATA
ELÄÄ EMPAATTISESTI
IHMISEN SURUSSA MUKANA.

kanssa. Naiset jäivät asuntoon ja me poistuimme täydentämään rikosilmoitusta. Tehtävä sujui mielestäni asiallisen hyvin, mutta ilman suurempia onnistumisen tunteita.

Viikon päästä tapahtuneesta työpaikan postilokerossani oli lappu tuolta äidiltä. Lapussa äiti halusi välittää kiitoksensa erittäin hienosti hoidetusta kuolinviestin viemisestä ja osanotosta hänen suureen suruunsa. Meidän näkökulmastamme normaalisti hoidettu tehtävä oli hänen silmiinsä näyttänyt erittäin hienosti hoidetulta ja tuntunut tuolla surun hetkellä hienolta eleeltä.

Poliiisityössä kiitos ei kuulu ihan jokaiseen työpäivään. Kun sitä osakseen saa, niin se tuntuu erityisen hienolta. Varsinkin, kun kyseessä on ollut hienotunteisuutta vaativa ja omalla tapaa vaikea tehtävä.

* * *

Muutamia viikkoja ennen tämän kirjoittamista olin jälleen vainajatehtävällä. 86-vuotias mies oli menehtynyt aamuyöstä kodissaan pitkäaikaisen sairauden murtamana. Tällä kertaa varsinaista kuolinviestiä ei tarvinnut toimittaa, koska asunnossa oli paikalla vainajan 83-vuotias vaimo, joka oli herännyt ja löytänyt itse miehensä menehtyneenä vessasta.

Kun odotimme hauturia, juttelimme naisen kanssa elämästä ja kuolemasta, menneestä ja tulevasta. Vaimo kertoi, että talvella pariskunnalle olisi tullut 60

vuotta yhteiseloa täyteen. Puhuimme, kuinka noihin vuosiin on yhdessä koettu niin elämän ylä- kuin alamäetkin.

Kaksi hauturia tuli paikalle jonkin ajan kuluttua. Poistuessamme kerroimme vielä surunvalittelumme. Rouva ihmetteli, kuinka hän jaksaisi tulevia aikoja yksin. Vanhemman hauturin sanat vainajan vaimolle olivat: ”Kyllä te jaksatte, kyllä te jaksatte, te olette vahva ihminen.” Itse hieman ihmettelin noita sanoja. Toki uskoa tulevaan pitääkin häden hetkellä luoda, mutta mistä tuo hauturi tietää, kuinka vahva ihminen on kyseessä? Mistä hän tietää, jaksako rouva surun keskellä?

Toinen esimerkki kyseenalaisista sanavalinnoista on jonkin ajan takaa erään työharjoittelijan suusta. Partion poistussa paikalta vanhempi konstaapeli esitti vielä kertaalleen surunvalittelunsa ja osanottonsa. Myös nuorempi konstaapeli otti osaa suruun ja tokaisi partion poistussa ovesta, että ”kaikesta huolimatta hyvää päivänjatkoa!” Käytän samaa fraasia itsekin, mutta lähinnä silloin, kun asiakas poistuu poliisiautolta pieni rikesakko kourassaan. Katson sen sopivan sakotustilanteen loppuhetkeen tai kenties pieneltä peltikolaripaikalta poistumiseen, mutta en missään tapauksessa käyttäisi lausetta poistuttaessa kuolinviestitehtävältä tai paikalta, jossa on vainajan omaisia. En kyllä käyttäisi sitä poistuttaessa mitään muultakaan tehtävältä, missä kuolema on ollut läsnä.

Kuolinviestitehtävällä on aina vaikea löytää oikeita sanoja. Tämän tehtävän hoitamiseen soveltuu onneksi sama ideologia kuin moneen muuhunkin poliisin tehtävään: ei ole vain yhtä oikeaa

MEIDÄN NÄKÖKULMASTAMME
NORMAALISTI HOIDETTU TEHTÄVÄ
OLI HÄNEN SILMIINSÄ NÄYTTÄNYT
ERITTÄIN HIEPOSTI HOIDETULTA
JÄ TUNTUNUT TUOLLA SURUN HETKELLÄ
HIEPOSTA ELEELTÄ.

tapaa hoitaa tehtävä, vaan jokainen valitsee oman näkemyksensä mukaan parhaan mahdollisen tavan. Meillä jokaisella on ja saa olla omat sananvalintamme, mutta erityisen herkillä tehtävillä sanat on syytä harkita hyvin tarkkaan.

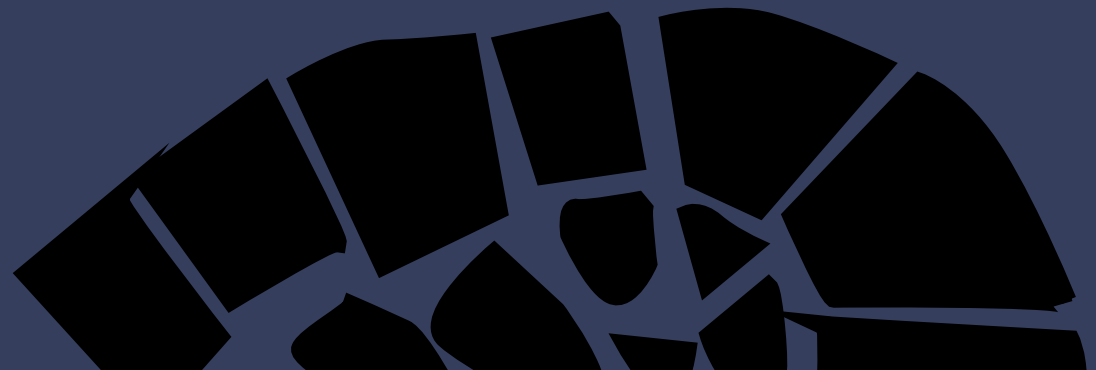
Pieni paluu vielä lopuksi tuonne vanhan pariskunnan kotiin. Hauturin kanssa riisuimme vainajan ja laitoimme hänet kuljetuskuntoon paareille, rouvan odottaessa toisessa huoneessa. Kun vainaja oli valmis siirrettäväksi autoon, kävin hakemassa rouvan vielä hyvästelemään kuolleen miehensä. Olohuoneessa vainajan ympärillä seisoivat täysin hiljaa kaksi konstaapelia ja kaksi hauturin edustajaa. Vainaja makasi peiteltynä paareilla siten, että kasvot näkyivät peitteen väliltä. Vanha rouva kyykistyi vielä kerran miehensä viereen ja silitti hellästi tämän poskea lausuen seuraavat lauseet. ”Hyvästi nyt rakas xxxxx, toivottavasti vielä kohdataan. Onneksi sait rauhassa kotona lähteä. Olit kyllä aina hyvä mies minulle, vaikka en sitä ihan aina muistanut kertoa. Hyvää viimeistä matkaa.”

Sydämeni kohdalla tuntui tyhjältä, aivan kuin kivi olisi painanut rintaani. Nielaisin liikituksen voimasta. Saattoi olla, että minua katsonut nuorempi hauturi näki kostean silmäkulmani, mutta mitä sillä on väliä. Kun täältä maan päältä aikanaan lähtö tulee, niin juuri tuolla tavoin sitä kai itsekin haluaisi lähteä. Kiuttomasti omassa kodissa lähimpien ja rakkaiden luona. Jos joku minulle lausuu tuollaiset sanat kuolinvuoteellani, niin voin sanoa eläneeni hyvän elämän.

LUE LISÄÄ

- Kiiski, Kimmo K.: Poliisin rooli kuolemansyöntutkinnassa. 2., uudistettu painos. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 18/2009. Poliisiammattikorkeakoulu 2009. – Julkaistu myös pdf-tiedostona: <https://www3.cepol.europa.eu/xmlui/bitstream/handle/123456789/6489/Oppikirjoja%2018.pdf?sequence=1>.
- Serkamo, Rosanna: ”Menetin kolariissa kaksi teini-ikäistä lastani.” – Julkaistu Me Naiset -lehden verkkosivuilla 23.6.2010: <http://www.menaiset.fi/artikkeli/ajan-kohtaista/ihmiset/menetin-kolarissa-kaksi-teini-ikaista-lastani>.

“Hän tarjosi aterian kampaajaystävälleen,
jonka rippeet unilääkkeillä terästetyn jälkiruan
kera hänen vatsastaan sittemmin löydettiin.”

MARKKU NYMAN

POLIISI KOHTAA, KUULUSTELEE, KIRJOITTAÄ – PSYKOLOGINEN NÄKÖKULMA

MARKKU NYMAN TYÖSKENTELEE POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA HENKILÖARVIOITA TEKEVÄNÄ PSYKOLOGINA.

KOULUTUKSELTAAN NYMAN ON YHTEISKUNTATIEDEIDEN MAISTERI JA PSYKOLOGIAN MAISTERI. HÄN ON TOIMINUT PSYKOLOGINA JA TUTKIJANA VIIMEISET 15 VUOTTA, SIITÄ VALTAOSAN HENKILÖARVIOINNIN JA ALAAN KYTKEYTYVIEN KEHITTÄMIS-, OHJAUS- JA KOULUTUSTEHTÄVIEN PARISSA. NYMAN MYÖS VALMENTAA, PITÄÄ VASTAANOTTOA JA TEKEE VAIKUTTAVUUSTUTKIMUSTA.

NYMAN TOIMI VARUSMIESPALVELUKSENSA JÄLKEEN NOIN KUUSI VUOTTA PUOLUSTUSVOIMISSA KOULUTAJANA. LISÄKSI HÄN ON TYÖSKENNELLYT MUUN MUASSA KAUPAN ALALLA, SIIVOOJANA, GALLUP-HAASTATTELIJANA, AUTONKULJETTAJANA JA JÄRJESTYKSENVALVOJANA.

”Ihmisten välille voi syntyä eroottista värinää riippumatta lainkaan siitä, tavoitteleeko kumpikaan nutta kumppania vai ei. Värinä, jota toisissa kohtaamisissa on enemmän, toisissa vähemmän, on eroottisesti viritettyneiden tilanteiden akku, psykologisen vuorovaikutuksen lähde. Kehon kieli saattaa paljastaa värinässä tapahtuvia muutoksia, peiteltyä tai täysin avoimesti esitettyä kiinnostusta.

Samalla tavalla toimivien lainalaisuuksien päälle rakentaa myös hyvä kuulustelija vuorovaikutuksen lähtökohdan. Myös kuulustelijan ja kuulusteltavan välillä on aina värinää, jännitettä, jota ainakin kuulustelun alkuvaiheessa molemmat osapuolet pyrkivät kaikin tavoin peittämään.

Kuulustelijat kyllä tiedostavat, että he pyrkivät lukemaan kuulusteltavan käyttäytymisestä merkkejä jostakin heikosta kohdasta. Kun he sellaista havaitsevat, he pyrkivät selvittämään, mihin heikko kohta voisi mahdollisesti liittyä. Syyinä voi olla huono omatunto, valehtelemisestä kiinnijäämisen pelko tai jonkun vaatiman valheellisen todistajalausannon antaminen. Melkein aina kysymys on valehtelemiseen liittyvistä tekijöistä.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

Usein kuulustelijat kuitenkin unohtavat, että myös kuulusteltava saattaa pyrkiä löytämään kuulustelijan käyttäytymisestä sellaisen heikon kohdan, jota voisi käyttää omien tarkoituseriensä saavuttamiseksi. Erityisen taitavia tässä ovat kokeneet kovien rikosten tekijät, talousrikolliset ja seksuaalirikoksia tehneet.

Kuulustelija on voinut tehdä huonosti kotiläksynsä. Hän ei esimerkiksi ole selvittänyt itselleen kunnolla, mitä tutkittavassa asiassa on siihen mennessä käynyt ilmi, vaan tulee kuulusteluun ylimielisenä ja korskeana ja antaa samalla tilaa ylpeydelle käydy lankeemuksen edellä. Ylimielinen ja virkavaltainen käyttäytyminen antaa aina kuulusteltavalle mahdollisuuksia käyttää sitä hyväkseen. Silloin kuulustelija ei pysty enää hallitsemaan tilannetta, vaan kuulustelun johto siirtyy kuulusteltavalle. Tilanteen niin vaatiessa kuulusteltava voi alkaa näyttellä loukkaantunutta, voi osoittaa, ettei koe minkäänlaista luottamusta kuulustelijaan, joka ei kuuntele eikä yritäkään ymmärtää, tai voi uhata ottavansa yhteyttä asianajajaan tai kanteluviranomaiseen.

Mitä tarkempi psykologinen silmä kuulustelijalla on, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on päästä hyvään lopputulokseen. Herkällä tuntumalla on helpompaa säilyttää keskusteluyhteys hankalassakin tilanteessa, ja se mahdollistaa kuulustelijalle kuulustelun henkisen hallinnan. Siitä lähtökohdasta voi alkaa pelata shakkia, piilotella todellisia tarkoituksiaan, sitoa kuulusteltavaa yksittäisten havaintojen verkkoon ja lopulta ajaa hänet tilanteeseen, jossa ei ainakaan ole olemassa enää vastasiirtojen mahdollisuutta. Kuulustelutilanteessa ei aina

tarvita mattia, hyvin rakennettu ja tallioitu siirtoketju osoittaa totuuden.”

Lehtori Mikko Ylikangas

Tässä artikkelissa pohditaan ajattelun, kielen, vuorovaikutuksen ja kirjoittamisen yhteyksiä poliisityössä psykologisesta näkökulmasta. Artikkelin kirjoittaja on saanut useilta henkilöiltä tukea tekstin taustatyötä tehdessään. Keskustelut arjen poliisityötä tekevien tai tehneiden, syyttäjänä toimineiden ja Poliisiammattikorkeakoulun opettajien

kanssa ovat valottaneet laajaa aihepiiriä monipuolisesti. Erityiset kiitokset kuuluvat 35 vuotta poliisina toimineelle lehtori Mikko Ylikankaalle, joka myös muussa yhteistyössä on johdattanut kirjoittajaa tutkivan ajattelun, ihmisten kohtaamisen ja ymmärtämisen, puhuttamisen ja kuulustelun maailmaan pitkän KRP-tutkijauransa ja kuulustelutaidon opettajakokemuksensa pohjalta.

Kirjoittaja vastaa yksin tekstissä esitetyistä näkemyksistä, valituista painotuksista ja mahdollisista virheistä. Tar kastelukulmien valikoitumiseen vaikuttanee työskentely ja tutkimustyö sekä turvallisuusalalla – puolustusvoimissa ja poliisissa – että ammatinvalinnan, mielenterveytyön ja vankeinhoidon aloilla. Artikkelissa raportoidut empiiriset tutkimustulokset perustuvat kirjoittajan omassa perustyössään Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijavalinnoissa te-

MITÄ TARKEMPI
PSYKOLOGINEN SILMÄ
KUULUSTELIJALLA
ON, SITÄ PAREMMAT
MAHDOLLISUUDET HÄNELLÄ
ON PÄÄSTÄ HYVÄÄN
LOPPUTULOKSEEN.

kemään, kunkin hakukerran arviointia ja toisaalta prosessin ja menetelmien kehittämistä tukevaan tutkimukseen.

On selvää, että näin laajaa teemakonaisuutta ei voi tyhjentää laajoissa oppikirjoissakaan, saati lyhyessä artikkelissa. Kirjallisuuskatsauksen tehtyään tämän kirjoittaja toteaa, että ajattelun, kielen, vuorovaikutuksen ja poliisitekstien tuottamisen teemakenttä saattaisi kaivata suomenkielistä oppikirjaa, jos kohta muillakaan opetuksen pääkielillä ei tälle risteysalueelle osuvaa teosta tahdo hakemalla löytyä. Toki esimerkiksi kuulusteluteknisiä ja valheenpaljastukseen painottuvia teoksia löytyy viljaltikin, samoin poliisitekstien tuottamiseen opastavia teoksia.

Tässä artikkelissa luodaan ensin katsoon siihen, minkälaiset psykologiset ominaisuudet keskimäärin luonnehtivat valintakokeen kirjoitustehtävissä menestyneitä poliisikoulutukseen päätyneitä hakijoita – tulevia poliisitekstien tuottajia, kuulustelijoita ja rikostutkijoita. Sen jälkeen tarkastellaan joitakin poliisityön ja erityisesti rikostutkinnan alueita, jotka ovat psykologisessa katsannossa kiinnostavia – ihmisten kanssakäymistä, tiedonhankintaa, ajattelua ja poliisityön keskeisen kirjallisen tuotteen, esitutkin-
tapöytäkirjan, sisällöntuotantoa.

Aluksi on lyhyesti valotettava lukijalle kirjoittajan tieteenfilosofista mieltymystä, joka vaikuttaa kirjoittajan valitsemiin näkökulmiin ja aiheiden käsittelytapaan.

Psykologia tieteenalana asettuu vielä neurotieteiden merkityksen hyvin voimakkaasti vahvistuttuakin luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden väli-

ARTIKKELISSA RAPORTOIDUT
EMPIIRISET TUTKIMUSTULOKSET
PERUSTUVAT KIRJOITTAJAN
OMASSA PERUSTYÖSSÄÄN
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN
OPISKELIJAVALINNOISSA TEKEMÄÄN,
KUNKIN HAKUKERRAN ARVIOINTIA
JA TOISAALTA PROSESSIN JA
MENETELMIEN KEHITTÄMISTÄ
TUKEVAAN TUTKIMUKSEEN.

alueelle, osaksi psykologiatieteen monihaaraisten perinteen ja monipuolistuvien tutkimusalueiden ja näistä seuraavan menetelmäkirjauuden vuoksi. Kirjoittajan ajattelun filosofisen kehysten muodostavat instrumentalismi ja (realistinen) pragmatismi. Nämä lähestymistavat sallivat psykologisen arvioinnin metatason tarkastelemissa empiirisen näytön hyödyntämisen käsitteitä määriteltäessä ja perusteltaessa. Pragmatistinen ote nostaa ideoiden, ajatusten, mallien ja teorioiden puolustettavuuden kriteereiksi niiden käytännön toimivuuden tai hyödyllisyyden sekä empiirisessä koettelussa saadun tuen. Tällöin suhde tietoon, käsitteisiin, malleihin ja menetelmiin on instrumentalistinen: käytännön tuloksia ja myönteisiä muutoksia tuottavia, ongelmanratkaisua helpottavia ja toisaalta ihmisten välistä ymmärrystä lisääviä menettelytapoja tulee suosia.

* * *

"Ensin on opittava tuntemaan itsensä ennen kuin voi kehittyä hyväksi kuulustelijaksi."

Mikko Ylikangas

Tässä osassa tarkastellaan empiiristen arviointitulosten pohjalta niitä psykologisia ominaisuuksia, jotka tukevat poliisikirjoittajan työssä menestymistä. Poliisiammattikorkeakoulun perus-

VALINTAKOEAINEISTON
ANALYYSIN POHJALTA
VOIDAAN TODETA, ETTÄ
KOETEHTÄVÄT NOSTAVAT
ESIIN LAAJEMMINKIN
SUOTUISIA
KEHITTYMISVALMIUKSIA
AJATELLEN KAIKKEA
POLIISITYÖTÄ.

tutkintokoulutuksen valintakokeessa arvioidaan hakijoiden lähtövalmiuksia kehittyä kirjoittajana poliisityössä vaadittavalla tavalla. Valintakoe on tätä loppusyksyllä 2013 kirjoitettaessa uudistumassa. Aikaisemminkin käytössä ollut tiivistelmäkoe säilyi uudistuksessa kutakuinkin entisellään: hakija saa koetilaisuudessa luettavakseen artikkelin, ja hänellä on 45 minuuttia aikaa perehtyä

artikkeliin ja laatia siitä tiivistelmä. Sen sijaan tähänastinen aineistopohjainen kirjoitelma on korvautunut monipuolisemmalla esseekokeella, jonka aineisto on huomattavasti aiempaa laajempi. Pääosaan aineistosta – eli tähän parhailaan lukemaasi artikkelikokoelmaan – hakija perehtyy etukäteen, pieni täydennysosa jaetaan vasta koetilaisuudessa.

Näiden kirjoitustehtävien arviointi ja pisteytys ovat rakentuneet ja rakentuvat jatkossakin käytännön kirjoitustyössä keskeisiksi tiedetyille vaatimuksille. Valintakoeaineiston analyysin pohjalta voidaan todeta, että koetehtävät nostavat esiin laajemminkin suotuisia kehittymissuotuisia ajatellen kaikkea poliisityötä. Vaikka poliisin toimintaympäristössä ja tehtävissä tapahtuu muutoksia, on ilmeistä, että nykyisenkaltaiset hakijan valmiudet ja ominaisuudet tukevat myös jatkossa menestymistä valintakokeissa, koulutuksessa ja edelleen poliisityössä.

Poliisin työssään käyttämän kielen repertuaarien kokonaisuudesta voinee aluksi todeta, että poliisityössä käytän-

nön puheen variointi on hyvin laajaa johtuen tehtävien luonteesta, käsillä olevista tilanteista ja selvitetävistä tapahtumista ja erityisesti näihin kytkeytyvistä ihmisistä, heidän rooleistaan ja toiminnastaan. On vaikeata löytää työtehtävää tai ammattialaa – jätettäessä näyttelijän ja kieltenopettajan työ tarkastelun ulkopuolelle – joka edellyttäisi ammattilaiselta yhtä laajaa puheen varianttien, tyyli-
lajien ja äänenkäytön hyödyntämistä. Alustava puhuttaminen lienee tavallisin puheen laji, jolla poliisi lähestyy selvitetävissä ja tutkittavissa tilanteissa tai tapahtumissa osallisia ihmisiä. Jo kyky lähestyä ja puhuttaa hyvin erilaisia ihmisiä eri tilanteissa edellyttää poliisilta aitoa yleistä kiinnostusta ihmisiin ja psykologista ymmärrystä ihmisen toiminnasta. Erityisemmin on hyötyä sosiaalisesta rohkeudesta ja kontaktin ottamisen kyvystä, kuunteluvalmiudesta ja tietenkin tilanneherkkyydestä ja joustavuudesta – pelisilmästä. Kielellinen kyvykkyys sinänsä on hyödyksi. Myös halu kehittää mainittuja valmiuksia on tarpeen, vaikka poliisin työ itsessäänkin on omiaan vahvistamaan kaikkia näitä vuorovaikutuksen taitoja.

Kun tarkastellaan valintakokeen kirjoitustehtävissä yleensä parhaiten menestynyttä ryhmää, todetaan, että naiset ovat miehiä useammin sijoittuneet kärkipäähän. Tämä hyvin tunnettu kielelliseen kyvykkyyteen liittyvä seikka on linjassa muualla tehdyn tutkimuksen kanssa. Psykologisin menetelmin mitattu kielellinen kyvykkyys on hakijoiden kirjoitustehtävistä saamien pisteiden vaihtelua selittävästä tekijöistä ymmär-

ON VAIKEATA LÖYTÄÄ
TYÖTEHTÄVÄÄ TAI AMMATTIALAA
- JÄTETTÄESSÄ NÄYTTELIJÄN JA
KIELENOPETTAJAN TYÖ TARKASTELUN
ULKOPUOLELLE - JOKA EDELLYTTÄISI
AMMATTILAISELTA YHTÄ LAAJAA
PUHEEN VARIANTTIEN, TYYLILAJIEN
JA ÄÄNENKÄYTÖN HYÖDYNTÄMISTÄ.

rettävästi vahvin. Valintakokeessa odotetaan, että hakija kykenee tuottamaan johdonmukaisia esityksiä hyödyntäen annettuja materiaaleja ja että hakija käsittelee aihettaan loogisesti. Psykologisissa päättelykykyä ja johdonmukaisuutta mitaavissa tehtävissä paremmin menestyneet ovat niin ikään keskimääräistä vahvemmin edustetut myös kirjoitustehtävissä parhaan viidenneksen ryhmässä.

Ilmaisun selkeys ja tiedon käyttöä helpottavan rakenteen hyödyntäminen lienevät yleisesti toivottavia kirjoittajan perushyveitä. Psykologisen arvion näkökulmasta selkeät, mutta ajattelussaan ja ilmaisussaan joustavat kirjoittajat, jotka eivät ole tarpeettoman kaavamaisia, ovat menestyneet poliisikirjoittamisen perusvalmiuksia mitaavissa valintakokeen kirjoitustehtävissä keskimääräistä paremmin. Sen sijaan impulsiivisuus ja psykologisessa arvioinnissa esiin tuleva paisuttelu, liioittelu ja siten mahdollisesti myös kehittymätön minäkuva ovat johtaneet keskimääräistä useammin vastaajan päättämiseen kirjoitustehtävien arvioinnissa alimman viidenneksen ryhmään. Samalla tavalla todennäköisyyteen päätyä alimpaan viidennekseen on vaikuttanut psykologisissa tehtävissä esiin tuleva seipittelytaipumus ja suhteellisesti katsoen kohonnut püittaamattomuus yleisistä

PSYKOLOGISEN ARVION
NÄKÖKULMASTA SELKEÄT,
MUTTA AJATTELUSSAAN
JA ILMAISUSSAAN
JOUSTAVAT
KIRJOITTAJAT,
JOTKA EIVÄT OLE
TARPEETTOMAN
KAAVAMAISIA,
OVAT MENESTYNEET
POLIISIKIRJOITTAMISEN
PERUSVALMIUKSIA
MITTAAVISSA
VALINTAKOKEEN
KIRJOITUSTEHTÄVISSÄ
KESKIMÄÄRÄISTÄ
PAREMMIN.

normeista. Hylättyihin kirjoitustehtävien kokonaissuorituksiin on hylätyillä hakijoilla liittynyt psykologisessa arvioinnissa todettu kielellisten ja päättelyvalmiuksien suhteellisesti matala taso, samoin kuin impulsiivisuus, liioittelu ja seipittelytaipumus. Samalla on syytä huomata, että myös liian kaavamainen ja jäykkä toimintatapa on ollut epäsuotuisa kirjoitustehtävissä menestymistä ajatellen.

Tiivistelmätehtävä simuloi muodoltaan käytännön poliisikirjoittamista ja mittaa tehokasta käytännöllistä kirjoittamista aikapainessa. Ei olekaan yllätys, että tiivistelmätehtävässä varsinkin kielellisesti kyvykkäät, paineensietokyvyltään ja käytännön operatiiviselta muistiltaan vahvat hakijat ovat saaneet korkeimpia pisteitä.

Valintakokeen analyysiin perustuvat psykologiset havainnot voidaan tiivistää seuraavasti: sikäli kuin valintakokeen kirjoitustehtävät todella ennustavat hakijan kykyä ja kehitymisvalmiuksia poliisikirjoittajana, hyväksi poliisikirjoittajaksi tulemisen kannalta on hyödyksi, jos hakijalla on vahvuuksinaan myös

- itsetuntemusta ja riittävä kehitymisvalmius ja -nöyryys
- sopivasti kielellistä lahjakkuutta ja päättelyvalmiuksia
- riittävä paineensietokyky ja emo-

tionaalinen tasapainoisuus

- riittävä kyky muistaa ja raportoida tarkasti havaitsemaansa
- suunnitelmallisuutta ja pyrkimystä selkeyteen toiminnassa
- kurinalainen suhtautuminen sääntöihin ja normeihin ilman kaava- maista jäykkyyttä vuorovaikutuk- sessa ja ilmaisussa.

On hyvä huomata, että edellä tarkas- tellut, kirjoitustehtävissä keskimääräis- tä parempaan menestymiseen liittyvät psykologiset ominaisuudet nostavat va- lintakokeessa menestymisen mahdolli- suuksia jo ennen kuin varsinaista psy- kologista kokonaisarviota on tehty tai psykologisia soveltuvuuspeisteitä on an- nettu. Näemme, että monet kaikessa po- liisityössä tärkeät yksilön ominaisuudet saadaan esiin tehokkaasti jo pelkästään taiten laaditun, selkeää ja loogista tekstin tuottamista aikapaineessa edellyttävän kirjoitustehtävän avulla.

* * *

”Perusilmoitukseen kirjoitetaan pelkästään objektiivisesti havaitut asiat – epävarmoja havaintoja ei kirjata varmoina eikä havainto- aukoja täydennetä!”

Mikko Ylikangas

Poliisin tehtävä on selvittää tutkittavaksi määrättyä tai otettua tapahtumaa mah- dollisimman objektiivisesti. Ensiption poliisit joutuvat – usein vieläpä suuren työ- ja aikapaineen keskellä, seuraavien tehtävien jo odottaessa – kirjaamaan

EI OLEKAAN YLLÄTYS, ETTÄ
TIIVISTELMÄTEHTÄVÄSSÄ VARSINKIN
KIELELLISESTI KYVYKKÄÄT,
PAINEENSJETOKYVYLTAAN JA
KÄYTÄNNÖN OPERATIIVISELTA
MUISTILTAAN VAHVAT HAKIJAT OVAT
SAANEET KORKEIMPIA PISTEITÄ.

NÄEMME, ETTÄ MONET KAIKESSA
POLIISITYÖSSÄ TÄRKEÄT YKSILÖN
OMINAISUUDET SAADAAN ESIIN
TEHOKKAASTI JO PELKÄSTÄÄN
TAITEN LAADITUN, SELKEÄÄ JA
LOGISTA TEKSTIN TUOTTAMISTA
AIKAPAIINEESSA EDELLYTTÄVÄN
KIRJOITUSTEHTÄVÄN AVULLA.

tapahtuma- tai rikospaikalla kaikki olennaiset tiedot muistiin sekä tuottamaan välittömästi tai usein vasta kiireisen työvuoronsa päätteeksi perusilmoituksen tapahtumasta. Ilmoituksen tulee vastata tapahtumia ja olosuhteita koskeviin kysymyksiin täsmällisesti, objektiivisesti ja luotettavasti. Perusilmoituksesta tulee selvitä, mitä, missä ja milloin on tehty tai tapahtunut sekä kuka on tehnyt, miten, millä ja miksi, sikäli kuin nämä asiat ovat ilmoitusta kirjattaessa tiedossa. Ilmoituksesta tulee selvitä myös, ketkä kaikki henkilöt ovat olleet osallisina, todistajina tai mahdollisesti vielä jäsentymättömissä rooleissa (aina ei ole aluksi lainkaan selvää, kuka esimerkiksi on epäillyn rikoksen uhri, kuka taas epäilty tai silminnäkijä).

Ilmoitukset voidaan luokitella R- ja S-ilmoituksiin. Seuraavassa käsitellään lähinnä R-ilmoituksia eli rikosilmoituksia. Poliisi kirjaa lisäksi S-ilmoituksia eli sekalaisilmoituksia tapahtumista, joihin ei epäillä liittyvän rikosta.

Ilmoituksen kirjaaminen on oikeusvarmuuden kannalta ensisijaisen tärkeä, myöhemmille ratkaisuille perustan muodostava tehtävä. Tämän tehtävän suorittaminen vaatii yksittäiseltä poliisilta päivittäisessä työssä luotettavuutta, objektiivisuutta, puolueettomuutta, täsmällisyyttä, huolellisuutta ja kurinalaisuutta sekä tehokkuutta ja paineensietokykyä tilanteissa, jotka voivat olla hyvin monella tavalla kuormittavia. Poliisin rikos- tai tapahtumapaikalla keräämä tieto muo-

dostaa perustan kaikille toimenpiteille ja asiakirjoille, joita poliisi tuottaa asian esitutkintaa, syyteharkintaa ja mahdollista oikeuskäsittelyä varten.

”Kentällä” toimivien poliisien onkin tärkeää tiedostaa, kuinka olennainen heidän panoksensa on rikostutkinnan kokonaisuuden kannalta. Varsinainen rikostutkinta lähtee usein

liikkeelle juuri ensipartion kirjaaman rikosilmoituksen pohjalta. Kuulustelujen ja usein myös teknisen tutkinnan tulosten avulla tutkinnassa pyritään sitten etsimään lisää ja tarkempia vastauksia kysymyksiin mitä, missä, milloin, kuka, miten, millä ja miksi.

Rikostutkijalla tulisi olla työtä ohjaava, tutkinnan edetessä täydentyvä ja tarkentuva teoria tai hypoteesi siitä, mitä on tapahtunut. Tämä on erittäin olennaista varsinkin laajoissa jutuissa, ja tutkinnan lopullista laajuutta ei voi useinkaan etukäteen tietää. Usein kuva tapahtumista muodostuu rikoksen uhrin, asianomistajan, tekemästä rikosilmoituksesta (jonka ilmoitusta vastaanottanut poliisi on kirjannut) tai asianomistajan varsinaisesta kuulustelusta. Talousrikoksissa saattaa myös olla käytettävänä vero- tai erityis-tilintarkastuskertomuksia. Pienemmissä rikosjutuissa on helpompi saada kuva tapahtumista, varsinkin jos epäilystä rikoksesta on saatu varmoja silminnäkijähavaintoja tai tekijä on tunnustanut. Jos tutkittava asia käsittää useita eri tekoja, joihin liittyy useita eri henkilöitä tai jopa useita liikeyrityksiä, saattaa tutkijan ajat-

ILMOITUKSEN
KIRJAAMINEN ON
OIKEUSVARMUUDEN
KANNALTA ENSISIJAISEN
TÄRKEÄ, MYÖHEMILLE
RATKAISUILLE PERUSTAN
MUODOSTAVA TEHTÄVÄ.

telua, kartalla pysymistä, helpottaa merkittävien päivämäärien ja tapahtumien asettaminen aikajanelle, kronologiseen järjestykseen sitä mukaa, kun asioita selviää tai niistä saadaan näyttöä. Näin rakentuu tutkintasuunnitelma. Myös työtä ohjaavat hypoteesit ja kysymysmerkit voivat olla tällä aikajanelle. Esitutkintapöytäkirjan tiivistelmää, johdantoa, kirjoitettaessa voidaan sitten hyödyntää valmista, luotettavan näytön varaan rakennettua ja tutkinnan aikana täydennettyä tutkintasuunnitelmaa.

Tutkinnan valmistelu ja toteuttaminen vaatii tutkijalta samanaikaisesti täsmällisyyttä ja luovaa joustavaa ajattelua. Tutkijan on muistettava koko ajan työssään, että tutkinnan lopputuote, esitutkintapöytäkirja, on syyteharkinnassa käytettävä luotettavaan faktoihin ja tietoihin perustuva oikeusvarmuuden takaava asiakirja eikä mikään dekkarikertomus.

* * *

”Kun kohtaat ihmisiä, mukauta oma käyttäytymisesi sen mukaiseksi, mitä vuorovaikutuksesta haluat saada.”

Mikeo Ylikangas

Tässä jaksossa pohditaan varsin yleisellä tasolla joitakin kuulustelun taktiikkaan ja siten myös sosiaalipsykologiaan liittyviä ilmiöitä. Tutkijan mieli liikkuu intuitiivisen luovuuden ja kriittisen täsmällisyyden välillä: Täsmällisyyttä ja kurinalaista kriittisyyttä vaaditaan epäiltyä tekoa vastaan ja sen puolesta saadun näytön huomioimisessa ja kirjaamisessa. Luo-

TUTKINNAN VALMISTELU JA
TOTEUTTAMINEN VAATII
TUTKIJALTA SAMANAIKAISESTI
TÄSMÄLLISYYTTÄ JA LUOVAA
JOUSTAVAA AJATTELUA.

vuotta ja kykyä hyödyntää joustavasti opittua ja koettua sekä laajaa intuitiivis-takin ymmärrystä ihmisen toiminnasta vaaditaan tuotettaessa hypoteeseja ja tutkimuskysymyksiä. Rikostapausten yhteydessä nämä klassiset peruskysymykset ovat: kuka ja miksi.

Jos tutkija on sitoutunut vain yhteen teoriaan tapahtumasta, voivat epäluotettavat silminnäkijälausunnot heikentää oikeusvarmuutta olennaisesti tai johtaa esitutkinnan liian varhaiseen lopettamiseen. Silminnäkijäpsykologiasta

tiedämme, että monet tavalliset ihmiset, jotka eivät yleensä joudu poliisin kanssa tekemisiin, kokevat poliisin sellaiseksi auktoriteetiksi, että olettavat suoraan poliisin kiinni ottaman henkilön todennäköiseksi syylliseksi. Osin samoista syistä ihminen saattaa hävetä mahdollista kyvyttömyyttään muistaa varmasti näin tärkeiksi todettuja asioita ja saattaa siksi antaa todellista muistikuvaansa varmemman lausunnon.

Yleisesti tiedetään, että silminnäkijöiden aistihavainnotkin voivat olla hyvin epäluotettavia esimerkiksi valaistuksen tai tapahtuman traumatisoivan äkillisyyden ja yllätyksellisyyden vuoksi tai silminnäkijän näkökyvyn, muun toimintakyvyn liittyvän seikan tai päihtyneisyyden vuoksi. Tietyt psyykkiset ominaisuudet, tilat ja toimintakyvyn puutteet voivat lisätä alttiutta yleensä sosiaalisille vaikutuksille ja kuulustelijan tahattomil-

lekin suggestioille ja voivat tehdä joistakin henkilöistä epäluotettavia todistajia ja kuulusteltavia. Joskus epäillyn tunteva silminnäkijä voi haluta kostaa epäilylle tai suojella toista, tekijäksi tietämäänsä ihmistä. Nämä ja monet muut tutkintaa vaikeuttavat seikat korostavat tutkijan kriittisyydelle, huolellisuudelle, puolueettomuudelle ja pitkäjännitteisyydelle asettuvia vaatimuksia. Tutkijan työ vaatii erityisten psyykkisten vahvuuksien ohella kaikessa poliisitoiminnassa välttämätöntä

perusasennetta: pyrkimystä oikeamielisyyteen, rehellisyyteen ja totuuden palvelemiseen.

Yleisen kanssakäymisen hyviä sääntöjä on kyetä joustavasti mukautumaan erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin ja huomioimaan keskustelukumppani yksilönä. Toisaalta kaikkea sosiaalista toimintaa ohjaavat paljolti näkymättömät yhteisön säännöt ja normit. Vuorovaikutustilanteissa näitä ovat muiden muassa niin sanotut skeemat ja skriptit.

Skeemat ovat yksilön havaintojen, tulkintojen, päätösten ja tekojen ketjuja tai kehiä. Sosiaalisessa toiminnassa skeema on havaitsemisen, tulkinnan ja ymmärtämisen malli ihmisen mielessä. Se jäsentää havaittua informaatiota ja vaikuttaa päätöksentekoon ja toiminnanohjaukseen. Toisaalta skeema on lähtöisin siitä sosiaalisesta toiminnasta, jossa yksilö on osallisena. Se on opittu yleistys, joka tuo

TUTKIJAN TYÖ
VAATII ERITYISTEN
PSYKKISTEN
VAHVUUKSIEN
OHELLA KAIKESSA
POLIISITOIMINNASSA
VÄLTTÄMÄTÖNTÄ
PERUSASENNETTA:
PYRKIMYSTÄ
OIKEAMIELISYYTEEN,
REHELLISYYTEEN
JA TOTUUDEN
PALVELEMISEEN.

ennustettavuutta ja mielekkyyttä yksilön kokemukseen.

Skriptit ovat eräänlaisia käsikirjoituksia sille, miten tietty sosiaalinen tilanne etenee. Kaikki institutionalisoitunut sosiaalinen toiminta, tavaksi tullut ja muiden ihmisten, yhteiskunnan – ääritapauksissa juuri oikeuslaitoksen ja poliisin – meissä ylläpitämä normatiivinen, sopiva käyttäytyminen voitaisiin yleisellä tasolla purkaa tilanteiden ja tapahtumien käsikirjoituksiksi, skripteiksi. Kuitenkaan yksilöllistä, luovaa vaihtelua ja etenkin kansainvälistyvässä todellisuudessa kasvavaa kulttuurista toiminnan kirjoa ei voi unohtaa. Skripti onkin analyyttinen käsite, ei kenenkään sosiaalisen toimijan taskussa oleva ohje käyttäytymiselle, joskin ulkomaanmatkalle, toiseen kulttuuriin matkatessamme saatamme näitä opiskella hyvin tietoisesti erilaisista oppaista. On selvää, että skeemat, skriptit ja niiden vaikutus käyttäytymiseen eivät ole riippumattomia yksilön muista ominaisuuksista, motiiveista, arvoista ja asenteista.

Yksilön – kuten silminnäkijän tai myös poliisin – itsestäänselvyytensä pitämät skriptit voivat täydentää muistiaukkoja. Todistaja saattaa loogistaa näkemänsä eli täydentää todellisten havaintojen jättämiä koettuja aukkoja. Eri tavoin omaksutut tai arvojen ja asenteiden mukaiset skeemat saattavat aiheuttaa tiedostamatonta tahatonta painetta tulkita tapahtumia todenvastaisesti ja johtaa päätökseen lausua tapahtumista enemmän kuin on havaittu. Näitä havainnon ja ajattelun peruskäsitteitä hyödyntävät juonet yllätyksellisine käänteineen ovat tuttuja dekkareista.

YKSILÖN – KUTEN SILMINNÄKIJÄN
TAI MYÖS POLIISIN –
ITSESTÄÄNSELVYYTENÄ PITÄMÄT
SKRIPTIT VOIVAT TÄYDENTÄÄ
MUISTIAUKKOJA.

Agatha Christien suosion on arveltu liit-
tyneen erityiseen taitoon rakentaa yllätyk-
sellisiä, sosiaalisten olettamusten vastaisia
juonirakennelmia hyödyntäen kuitenkin
pienitä loogisesti motiivin omaavien epäil-
tyjen joukkoa. Samoin esimerkiksi Matti
Yrjänä Joensuun juonirakennelmissa rat-
kaisu tulee lukijalle usein laatikon, tavallisen
sosiaalisten kognitioiden piiriin, ulko-
puolelta, vaikka oikean päättelyn mahdol-
listavat vihjeet ovat lukijan saatavilla tari-
nan edetessä reilusti dekkarin hengessä.

* * *

*”Kuulustelijan on luotettava itseensä samalla
kun on kaikin tavoin vältettävä loukkaamas-
ta kuulusteltavaa ihmisenä, mikä päättäisi
kuulustelun ja vaikeuttaisi tapahtumien selvit-
tämistä.”*

Mikko Ylikangas

Poliisin esitutkintatyö tähtää tapahtu-
mien selvittämiseen sekä niiden kirjaa-
miseen tai muuhun taltiointiin luotetta-
valla tavalla. Tämä edellyttää, että tut-
kittavista tapahtumista jotakin tietävät
puhuvat ja antavat tietoa, vaikka toisaalta rikos-
tutkinnassa voidaan yhä
enemmän hyödyntää CSI-
tyyppisistä tv-sarjoistakin
tuttuja teknisiä menetel-
miä. Poliisin on kuitenkin
saatava hyvin erilaiset ja
tutkittaviin tapahtumiin
nähdn eri asemissa olevat ihmiset pu-
humaan. Tätä voi tapahtua niin epävi-
rallisemmassa, haastatteluluontoisem-

POLIISIN ON
KUITENKIN SAATAVA
HYVIN ERILAISET
JA TUTKITTAVIIN
TAPAHTUMIIN NÄHDN
ERI ASEMISSA OLEVAT
IHMISET PUHUMAAN.

massa puhuttamisessa kuin varsinaisessa
kuulustelussakin, jossa noudatettavat
muotomääräykset on Suomessa kirjattu
esitutkintalakiin. Siinä määrätään muun
muassa kuulusteltavan kohtelusta:

Kuulusteltavaa on kohdeltava rau-
hallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen
tai määrättyyn suuntaan johtavan
lausuman saamiseksi kuulustelta-
valta ei saa käyttää tietoisesti väärinä
ilmoituksia, lupauksia tai uskotte-
lujia erityisistä eduista, uuvuttamis-
ta, uhkausta, pakkoa taikka muita
kuulusteltavan ratkaisuvapauteen,
tahdonvoimaan, muistiin tai arvos-
telukykyyn vaikuttavia sopimattomia
keinoja tai menettelytapoja.

Kuulustelun saa toimittaa kello
22:n ja 7:n välisenä aikana ainoas-
taan, jos:

- 1) kuulusteltava sitä pyytää;
- 2) asia tutkitaan suppeassa esitut-
kinnassa, johon kuulusteltava
on 6 luvun 3 §:n mukaan vel-
vollinen heti jäämään tai saapu-
maan; tai
- 3) kuulustelua ei voida lykätä rikok-
sen selvittämistä vaaranta-
matta.

Kuulusteltavalle on annet-
tava tilaisuus säännölliseen
ateriointiin ja riittävään le-
poon.

Ihmisten haastattelemises-
sa ja tiukkoja muotomää-
räyksiä noudattavassa kuulustelussa on
tietysti paljon yhteistä, mutta toisaalta
niiden välillä on myös selviä eroja. Eroja

voidaan havaita muun muassa kysymyksissä, ajoituksessa ja teemojen painotuksissa. Kuulustelutekniikkaa käsittelevässä englanninkielisessä kirjallisuudessa esimerkiksi korostetaan, että siinä missä haastattelussa mahdollisesti ollaan hyvin joustavia ja huomioidaan haastatellun persoonallisuus, niin varsinkin akkusatoriselle (kielellisesti, non-verbaalisesti tai implikoidusti syyllistäviä tai kyseenalaisia sisältöjä tai menetelmiä sisältävälle) kuulustelulle on ominaista tiedon hankinta suorempien tai suljettujen kysymysten avulla tai hyödyntämällä vähintään suostuttelua, vihjeitä tai vihjailua.

Puhuttaessaan ja kuulustellessaan asianosaisia poliisin tulee kyetä luomaan olosuhteet, joissa tiedonhankinnan tarkoitus tulee palvelluksi. Puhuttamisen ja kuulustelemisen onnistuminen edellyttää, että poliisi kykenee luomaan tiedon välittämiseksi otollisen keskusteluyhteyden. Tässä yhteydessä näkee englanninkielisessä kirjallisuudessa usein käytettävän huonosti suomen kielelle kääntyvää termiä ”rapport” viittaamaan laajaan käsitteeseen, joka sisältää ajatuksen molemminpuolisesta luottamuksesta ja kunnioituksesta vuorovaikutuksen mahdollistajana. On selvää, että tällaista suhdetta ei voi syntyä, mikäli kuulustelija ei pyri ymmärtämään kuulusteltavaa. Kuulustelijoista kehittyikin työssään usein myös todellisia yleispsykologeja.

Jo pelkästään kuulustelun onnistumisen kannalta keskeisen edellytyksen, toimivan keskusteluyhteyden, aikaansaaminen vaatii paljon: kuulustelijan tulee olla aidosti kiinnostunut erilaisista ihmisistä ja halukas ymmärtämään todellisuutta

JO PELKÄSTÄÄN KUULUSTELUN
ONNISTUMISEN KANNALTA
KESKEISEN EDELLYTYKSEN,
TOIMIVAN KESKUSTELUYHTEYDEN,
AIKAANSAAMINEN VAATII PALJON:
KUULUSTELIJAN TULEE OLLA AIDOSTI
KIINNOSTUNUT ERILAISISTA
IHMISISTÄ JA HALUKAS
YMMÄRTÄMÄÄN TODELLISUUTTA
KUULUSTELTAVAN NÄKÖKULMASTA.

kuulusteltavan näkökulmasta. Näiden valmiuksien saavuttaminen vaatii yltäältä persoonallista joustavuutta ja toisaalta pitkäjännitteisyyttä kuunnella sekä kykyä pitää ammatillisesti henkilökohtaiset tunteet erillään tutkitavista asioista. Tämä on psykologian näkökulmasta ehkä suurin poliisityön yksilölle asettama – joidenkin mielestä jopa kohtuuton – vaatimus. Onkin tärkeätä, että poliisiorganisaatio voi mahdollistaa henkilöstön hyvinvoinnin ja jaksamisen hyvän johtamisen, työnohjauksen ja muiden menettelyjen avulla.

Lähtökohtaisesti poliisin tulee sietää stressiä ja erityisesti eri tavoin kohdattua sosiaalista monimuotoisuutta sekä sosiaalista painetta. Paine voi korostua nimenomaan kuulustelutilanteessa, joka on muutenkin monin tavoin herkkä ja kriittinen erityisesti kuulusteltavalta tavoiteltua tietoa ajatellen. Poliisiksi päätyykin henkilöitä, joiden luontainen kyky kestää erilaisia stressitekijöitä on vahva. Hyvin tavallisesti poliisit ovat ulospäin suuntautuneita, ihmisistä ja monipuolisesta tekemisestä kiinnostuneita sekä ominaisuuksiltaan niin sanotusti prososiaalisia: auttamiseen ja muiden tukemiseen valmiita. Näitä valmiuksia arvioidaan monin tavoin jo koulutusvalintojen yhteydessä.

Edellä todettua hyvää stressinsietokykyä ei tule kuulustelijantyötä ajatellen tulkita väärin. Kysymys ei ole virkamiesmäisyydestä tai kovuudesta, joka estää vuorovaikutuksessa mikrotason infor-

POLIISIKSI PÄÄTTYKIN
HENKILÖITÄ, JOIDEN
LUONTAINEN KYKY
KESTÄÄ ERILAISIA
STRESSITEKIJÖITÄ ON
VAHVA.

maation hyödyntämisen. Jos kuulusteltava ei reagoi kuulustelijan puheeseen tai alkavassa vuorovaikutuksessa syntyviin reaktioihin, ei vuorovaikutusta ja informaation siirtymistä todellisuudessa edes tapahdu, ainakaan siinä mielessä, mikä on optimaalista kuulustelutapahtumalle.

Joissakin poliisitehtävissä, eräissä operatiivisissa tilanteissa, kovuudestakin voi olla hyötyä, mutta kuulustelutilanteissa tarvitaan mieluummin pelisilmää ja herkkyyttä – havainnoinnin ja reaktioiden aistimisen merkityksessä.

Ei-kielellinen, kehollinen tai tilan käyttöön liittyvä sekä puolikielellinen – mm. intonaatiota, sanapainoa ja tauotusta koskeva – viestintä sisältää informaatiota, joka siirtyy pääosin tiedostamatta, mutta vaikuttaa silti näkyvään, tekoina ja sananvalintoina ilmenevään käyttäytymiseemme. Kuulustelijat kehittyvät tällaisen tiedon tietoisessa hyödyntämisessä, ja myös tiedostamattaan. Jonkinlainen pieni osuus väestöstä on niin sanottuja luontaisia neroja tai ”velhoja” (wizards) tällä alueella. Tutkimusten mukaan peitetöimintaan ja ihmisten tarkkailuun erikoistuneet poliisit ovat erityisen taitavia elekielen tulkinnassa ja hyödyntämisessä. Niin ikään tietyt temperamentaaliset tai persoonalliset taipumukset näyttävät otollisena ajatellen tätä viestinnän aluetta osana kuulustelijana kehittymistä. Näitä valmiuksia ovat sellainen emotionaalinen herkkyyttä, joka ei heikennä toimintakykyä, sekä laajasti ymmärretty joustavuus ajattelussa ja toiminnassa.

"Kuulustelijan on ymmärrettävä kuulusteltavaa – hyväksyä ei tarvitse."

Mikko Ylikangas

Kuulustelijana kehittymiselle otollista on kyky mukauttaa oma käyttäytyminen kulloisenkin vuorovaikutuskumppanin mukaan – osa laajempaa joustavuutta tämäkin. Samoin kyky ymmärtää ihmisiä sosiaalis-kulttuuris-psykologisina olentoina. Vaikuttaisi siltä, että ei-kielellistä viestintää onnistuneesti hyödyntävät ihmiset ovat voimakkaan tietoisia ympäristöstään ja saattavat keskimääräistä enemmän reaaliaikaisesti mallintaa kulloistakin sosiaalista toimintaympäristöään toimintansa pohjaksi. Nämä henkilöt ovat luonnostaan tietoisempia kanssakäymisen ja sosiaalisten tilanteiden hienovireisistä vaikuttimista. Tällainen piirre liitetään usein sisäänpäin suuntautumiseen, introversioon, joten ei ole yllättävää, että myös keskittymistä ja pitkäjännitteisyyttä vaativaan tutkijan ja kuulustelijan työhön saattaa päätyä edellä mainittuja luontaisia ominaisuuksiaan hyödyntäviä introverteja keskimääräistä useammin.

Taitava kuulustelija osaa hyödyntää kielellisiä, puolikielellisiä ja ei-kielellisiä taitoja omassa viestinnässään kuulustelutilanteessa. Kuitenkin myös kuulustelijaan pätevät samat yleiset vuorovaikutuksen lainalaisuudet kuin kuulusteltavaankin. Tämä tarkoittaa, että kuulustelussa aivan yllätyksenä tuleva informaatio ja kuulusteltavan yllättävät

TUTKIMUSTEN MUKAAN
PEITETOIMINTAAN JA IHMISTEN
TARKKAILUUN ERIKOISTUNEET
POLIISIT OVAT ERITYISEN
TAITAVIA ELEKIELEN TULKINNASSA
JA HYÖDYNTÄMISESSÄ.

KUITENKIN MYÖS KUULUSTELIJAAN
PÄTEVÄT SAMAT YLEISET
VUOROVAIKUTUKSEN LAINALAISUUDET
KUIN KUULUSTELTAVAANKIN.

reaktiot heijastuvat kuulustelijaan ja voivat myös horjuttaa varsinkin huonosti valmistautuneen kuulustelijan asemaa kuulustelutilanteen johtajana. Tästä syystä on hyödyllistä, että kuulustelijalla on mahdollisimman paljon pätevää tietoa niin tutkittavasta

tapahtumasta kuin kuulusteltavasta henkilöstä. Tätä tietoa toki kuulustelussakin tavoitellaan, mutta mitä merkittävämpi kuulustelu on kysymyksessä, sitä paremmin kuulustelijan on valmistauduttava kuulusteluun. Tässä voi tukea osaltaan edellä mainitun aikajanan hyödyntäminen ja yleisemmin se, että kuulustelija on muodostanut muun tiedon varassa käsityksen siitä, mitä on tapahtunut ennen huomion kohteena olevaa tutkittavaa tapahtumaa tai tapahtumasarjaa ja mitä sen jälkeen. Myös tässä valmistelutyössä kuulustelijaa tukee kokemuksenkin myötä lisääntyvä ymmärrys siitä, kuinka ihmiset tavallisesti eri tilanteissa toimivat ja millaisia yleensä ovat sosiaalisten tilanteiden skriptit, käsikirjoitukset. Toisaalta kuulustelijan tulisi hankkia kuulusteltavasta henkilöstä taustatietoa mahdollisimman paljon, tässäkin sitä enemmän ja perusteellisemmin, mitä merkittävämstä asiasta ja kuulustelukohtaamisesta on kysymys.

Syytön kuulusteltava reagoi tavallisesti – ja täysin ”psyko-loogisesti” ymmärrettävästi – myönteisesti siihen, että hänet mahdollisesti ensimmäistä kertaa tapaava poliisi tietää hänestä paljon asioita ja tämän vuoksi oikeasti ymmärtää kuulusteltavaa. Vastaavasti on kuuluste-

JOIDENKIN NÄKEMYSTEN
MUKAAN VALKOISILTA
ON NAPATTU MUUTAMA
NAPPULA POIS JO ENNEN
PELIN ALKUA.

lutaktisesti merkityksellistä, ja tässäkin arkiajattelun pohjalta ymmärrettävää, että oikeasti syyllinen kuulusteltava voi yllättyä huomattavasti, kuinka paljon hänestä tiedetään jo ennen varsinaista kuulustelua. Tähän lähtökohtaan – fak-

tuaaliseen syyllisyyteen ja syyttömyyteen – palautuvat ne kuulustelussa esiin tulevat tiedonlähteet, joita taitava ja hyvin valmistautunut kuulustelija voi hyödyntää.

* * *

”Kuulustelu on kuin shakkiottelu, jossa usean pelin myötä tavoitteeseen pyritään pienin askelin, laskemalla etukäteen mahdollisimman pitkälle sitä, mitä kuulusteltava tulee mihinkin kysymykseen vastaamaan.”

Mikko Ylikangas

Mikko Ylikankaan mainio rinnastus kuulustelun ja shakkipelin välillä ilmentää osuvasti erilaisia lähestymistapoja kuulustelukohtaamiseen. Kuten shakissa, myös kuulustelussa persoonallinen tyyli ja kyky varioida sitä ovat merkityksellisiä kohdattaessa erilaisia ihmisiä. Toisaalta molempia toimintoja säätelevät hyvin tarkat säännöt. Epäillyn asemaa määrittelevä uudistunut lainsäädäntö, joka takaa myös epäillyn oikeudet, on määritellyt – metaforisessa mielessä – ”pelivälineiden” funktioita ja mahdollisia ”siirtoja” uudelleen merkittävällä tavalla. Joidenkin näkemysten mukaan valkoisilta on napattu muutama nappula pois jo

ennen pelin alkua. Tämä asettaa tulevaisuuden rikostutkijoille ja kuulustelijoille entistäkin suuremmat vaatimukset hallita erilaisia lähestymistapoja ja kuulustelustrategioita, omaa persoonallista tyyliä unohtamatta.

Edelleen shakinpelaajatkin tutustuvat tulevan vastustajan tyyliin ja pelihistoriaan, mikä antaa mahdollisuuden ennakoida tulevaa ja vähentää yllätysten mahdollisuutta. Shakin alkupeli rinnastuu vuorovaikutuksen alkuun, jossa paljolti määräytyy se suunta, johon peli lähtee rakentumaan, sekä ne roolit, jotka osapuolet omalla persoonallaan lunastavat tai ansaitsevat. Keskipelissä – joka voi tutkinnassa tarkoittaa jopa useita kymmeniä kuulusteluita – rakennetaan osin uhrauksia tekemällä hyökkäys- tai puolustusasemat pelin ratkaisulle. Kuulustelijankin on siis kyettävä menemään vuorovaikutuksessa niin syvälle, että ilman strategisesti tärkeän tiedon luovuttamista voi saada vuorovaikutuksesta asian selvittämistä edistävää tietoa. Loppupelissä tai viimeisissä kuulusteluissa kuulustelija – jota ei tule nähdä aggressiivisena hyökkääjänä etenäkään sikäli kuin valmistelut, siis tiedustelu ja taustatyö, on tehty huolella ja keskipeli pelattu viisaasti – käyttää kuulustelussa ja muilla tavoin hankittua tietoa ja näyttöä rakentaen loogisen ja pätevän päättelypolun, johon kuulusteltavan tulisi voida vastata tai kyetä antamaan oma looginen ratkaisunsa.

Kuten taitava shakkimestari useita siirtoja ennen pelin loppua voi tietää, miten peli tulee loogisesti etenemään ja päätymään, myös taitava kuulustelija käyttää tällä tavoin omassa loppupelissään

KUULUSTELIJANKIN ON
SIIS KYETTÄVÄ MENEMÄÄN
VUOROVAIKUTUKSESSA NIIN SYVÄLLE,
ETTÄ ILMAN STRATEGISESTI
TÄRKEÄN TIEDON LUOVUTTAMISTA
VOI SAADA VUOROVAIKUTUKSESTA
ASIAN SELVITTÄMISTÄ EDISTÄVÄÄ
TIETOA.

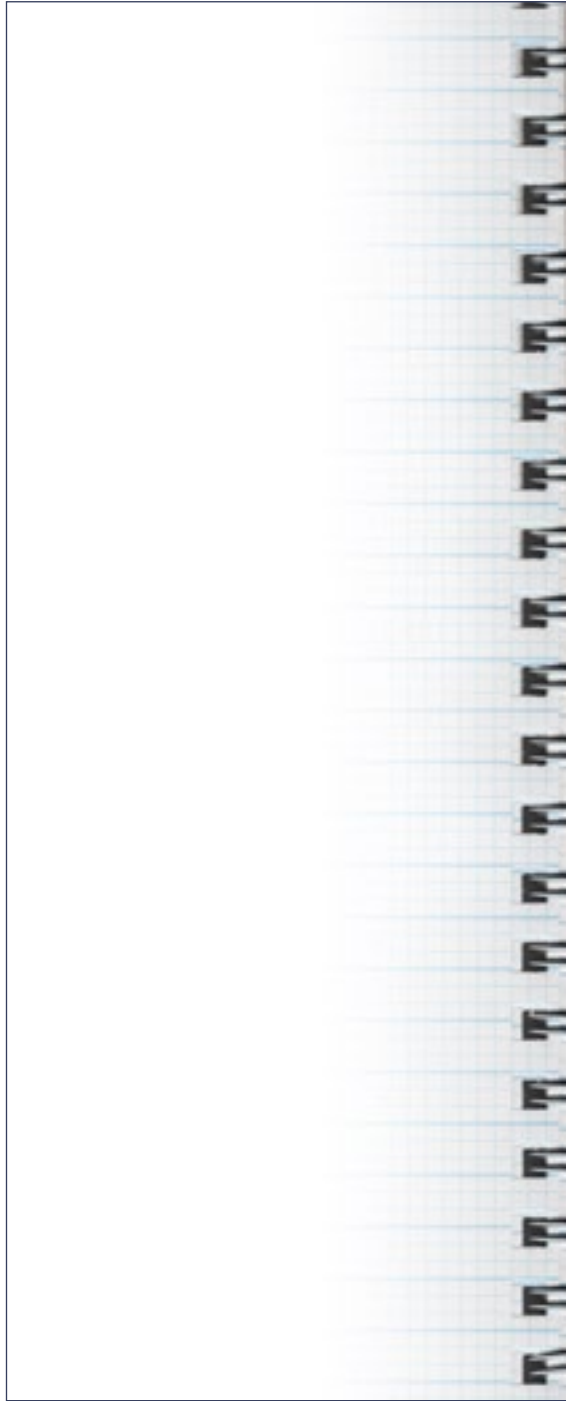
keskipelissä luotuja edellytyksiä, kuulustelun aikana tuotettuja tietoja ja usein myös muilla keinoin hankittua näyttöä suunnittelemansa loogisen ja ajallisen järjestyksen mukaan. Samoin kuin shakkipelissä, myös kuulustelussa tunteiden hallinnan menettäminen, provosoituminen tai loukkaantuminen, puolin tai toisin, heikentävät mahdollisuuksia onnistua. Kuulustelijan on tunnettava itsensä, oltava valmis kehittymään ihmisenä ja ammattilaisena. Samoin olisi osattava varautua myös siihen, että poliisi ja oikeus eivät aina tosielämässä voita.

Tämän ristiriidan kanssa selviytyminen on yksi keskeinen, työn mielekkääksi kokemisen ja hyvinvoinnin kannalta merkityksellinen tekijä kaikessa poliisityössä, myös tutkijan ja kuulustelijan tehtävissä. Poliisi näkee ja kokee työssään yhteiskunnan ja ihmisyyden kaikki puolet. Poliisitehtäviin päätyy erittäin motivoituneita, sitoutuneita ihmisiä, jotka haluavat edistää arjen turvallisuutta, palvella oikeutta, auttaa työssään ihmisiä ja yhteiskuntaa. Vahva sitoutuminen työn päämääriin voi aiheuttaa myös ymmärrettävää kyynistymistä, varsinkin jos nähdään, että on jääty yksin vailla riittäviä välineitä puolustamaan näitä arvoja. Poliisin työhön väistämättä kuuluvien monien kuormitustekijöiden purkamisessa ja käsittelyssä kielelliset valmiudet ja vuorovaikutustaidot ovat eduksi. Kyky keskustella ja sanallistaa kokemuksia on myös poliisin oman hyvinvoinnin ja työkykyisyyden edellytys.

LÄHTEILLE

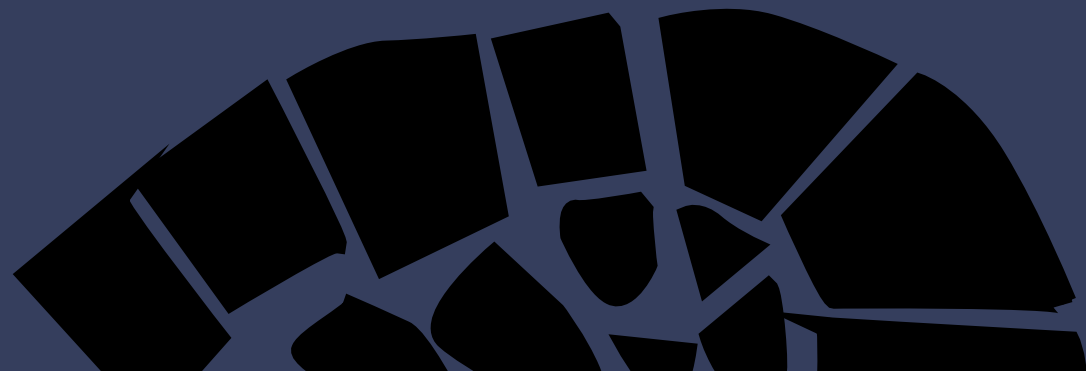
- Ekman, Paul. *Telling lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Politics, and Marriage*, W.W.Norton New York, 2009.
- Ellonen Erkki, Eija Karstinen & Veli-Eino Nykänen: *Kuulustelutaktiikka*. Poliisin oppikirjasarja 1/96. Sisäasiainministeriö, poliisiosasto. Helsinki.
- Esitutkintalaki 22.7.2011/805 (voimassa 1.1.2014 alkaen). Kelan lakipalvelu: <http://plus.edilex.fi/kela/fi/lainsaadanto/20110805>.
- Holmes, Warren D. *Criminal Interrogation: A Modern Format for Interrogating Criminal Suspects Based on the Intellectual Approach*, Springfield, Illinois, 2002.
- Pihlström, Sami. *Structuring the World: The Issue of Realism and the Nature of Ontological Problems in Classical and Contemporary Pragmatism*, Acta Philosophica Fennica 59, Helsinki, 1996.
- Pihlström, Sami. *Pragmatism and Philosophical Anthropology: Understanding Our Human Life in a Human World*, Peter Lang, New York, 1998.
- Vesterbacka, Marko & Maija Pajarinen: ”Avoimempi mieli ja rikas kartta. Rikosylikonstaapeli Juhani Huotarin näkökulmia kuulustelutaitoon. Kirjoitelman lähdeaineisto 2011–2013 / Poliisin perustutkintokoulutuksen valintakoe.” Warelia 2010. PDF-tiedosto ladattavissa

osoitteessa http://vesterbacka.net/warelia/avoin_mieli_ja_rikas_kartta.pdf.

“Murha-aseinaan siivooja käytti mustikkarahkaa,
johon oli sekoitettu nukuttavaa ainetta sekä
teroitettua veitseeä.”

MIKKO PELTTARI

KERTOMUS TOIMITTAJISTA JA HEIDÄN KERTOMUKSISTAAN

MIKKO PELTTARI ON
YLIOPISTO-LEHDEN TOIMITTAJA.

PELTTARI ON OPISKELLUT
TAMPEREEN YLIOPISTOSSA
PÄÄAINEENAAN FILOSOFIAA,
SEN LISÄKSI TIEDOTUSOPPIA JA
PALJON MUUTA.

ENNEN NYKYISTÄ TYÖTÄÄN
PELTTARI ON MUUN MUASSA
TOIMITTANUT FILOSOFISTA
AIKAKAUSLEHTI NIIN
&NÄINIÄ, ISÄNNÖINYT
KESKUSTELUOHJELMAA
TAMPERELAISISSA RADIO
MOREENISSA JA SUORISTANUT
HAUTAKIVIÄ KALEVANKANKAAN
HAUTAUSMAALLA.

Etsivä Virtaan on aina ollut helppo samaistua. Toki hän on hieman olevinaan, kun hänen hyvästä koulutuksestaan tai kirjallisesta lahjakkuudestaan tulee puhe. Hän on kuitenkin inhimillinen: empaattinen, avoin ja erehtyväinen.

Etsivä Virta on toista maata kuin lähiesimiehensä komisario Frans J. Palmu. Jääräpäisen Palmun mukaan poliisin työssä on tarpeen vain omaehtoinen järkeily. Mielikuvitus, psykologia, intuitio ja sen sellaiset ovat yksinomaan hyödyttömiä ja oikeastaan harmillisia ominaisuuksia. Tästä aiheesta Palmu jaksaaakin paasata. Hänen uskontunnustuksensa kuuluu: ”On vain kerättävä faktat, vankkumatomat tosiasiat, asetettava ne oikeisiin yhteyksiinsä ja tehtävä niistä välttämättömät johtopäätökset. Siinä kaikki!”¹

Tuo periaate osoittaa Palmun perusluonteen: hän on ehtimiseen tarpeettoman ehdoton ja koppava. Ensinnäkään ei kai siinä ole kaikki; komisarion työssä täytyy olla kyse muustakin. Ja miten niin

¹ Waltari: *Komisario Palmun erehdys*, s. 8.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

”on vain kerättävä faktat”? On melkoista ylimieleilyä odottaa, että vankkumattomien tosiasioiden kerääminen, asettaminen oikeaan kontekstiin ja kaupan päälle vielä välttämättömien johtopäätöstenkin päättelyminen olisi millään muotoa yksinkertaista.

Poliisin ammatti-identiteetistä tai työn käytännöistä en tiedä sen enempää, mitä Palmu ja muut kirjallisuuden ja liikkuvan kuvan lainvartijat ovat opettaneet. Mika Waltarin luoman äksylijän periaatejulistus puhuttelee muista syistä. Se nimittäin voisi pienellä viilauksella sopia vaikka reportterille. Vaikkapa näin:

On toki kerättävä vankkumattomat tosiasiat, asetettava ne oikeisiin yhteyksiinsä ja tehtävä niistä välttämättömät johtopäätökset. *Mutta siitä kaikki vasta alkaa!*

Tämä teksti käsittelee journalismia ja toimittajan työtä. Se jobi alkaa edellä mainitusta tosiasioiden keräämisestä, sen jälkeen aletaan kirjoittaa. Tyhjän paperin äärellä pitää ensin keksiä, mikä on tärkeintä. Toimittajat puhuvat usein ”jutun kärjestä”, jolla tarkoitetaan tekstin aloittavaa ensimmäistä ja kiinnostavaa asiasisältöä. Jotain, jota halutaan alleviivata. Tässä asiassa journalistinen teksti poikkeaa usein dekkareista: juonipaljustusta ei kannata pantata loppuun, vaan se on syytä heittää ilmoille ennen kuin lukija on kyllästynyt ja kääntänyt sivua.

Jos tämä teksti olisi sanomalehdessä, tärkein asiasisältö olisi antanut odottaa itseään jo aivan liian kauan. Se tulee tässä. Olen toimittajan töissä oppinut, että

journalismissa on kyse seuraavasta.

Toimittaja etsii tärkeät asiat, kertoo miksi ne ovat tärkeitä ja tekee niistä kiinnostavia.

Palmulaisia periaatteita ei silti sovi unohtaa. Journalismin kannalta tärkeiden asioiden pitää pohjata tosiasioihin, joten vankkumattomien faktojen kerääminen ja koettelu on työn ydinalaa. Kiistämättömmimmäkään faktat eivät kuitenkaan yleensä² ole kiinnostavia, jos ne jäävät irrallisiksi. Siksi hyvä toimittaja tarvitsee harjaantuneisuutta asioiden välisten yhteyksien näkemiseksi ja mielikuvitusta uusien näkökulmien ottamiseksi. Nappiin mennyt journalismi kutsuu ajattelemaan ja tempaa mukaansa.

Puhun tässä kirjoituksessa toimittajan ammatillisesta näkökulmasta käsin, lähinnä henkilökohtaisesta vinkkelistä. Käsittelem lyhyesti sitä, mitä journalismi on, mitä toimittaja tekee ja miksi journalismiin kannattaa suhtautua vakavasti. Etenkin, jos sitä tekee työkseen.

Poliisi on demokraattisen yhteiskuntajärjestyksen tärkeä ratas. Sitä on myös itsensä vakavasti ottava journalismi, ja mitä suurimmassa määrin.

* * *

Journalismia kutsutaan neljänneksi valtiomahdiksi. Vuosien varrella ajatusta ovat erityisesti helineet toimittajat itse.

² *Helsingin Sanomien entinen sähköisten palveluiden toimituspäällikkö Paula Salovaara sanoi luennollaan lokakuun alussa 2013, että HS:n verkkosivujen Tiede-osiossa neljä aihetta kiinnostavat aina: dinosaurukset, natsit, tähtitiede ja lämpöpumput.*

Kolme vallankäytön muotoa erotetaan toisistaan, jotta väärinkäytösten mahdollisuus olisi pienempi. Tällöin kansanedustaja ei voi jaella sakkoja, eikä poliisi säätää lakeja.

Journalismia kutsutaan neljänneksi valtiomahdiksi, koska sen tehtäväksi ajatellaan toimia kolmen muun vartijana, vallan vahtikoirana. Journalismia ei perustuslaki mainitse, mutta sen edellytykset luodaan kahdennessatoista pykälässä:

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.⁶

Suomessa saa ilmaista ja julkistaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Samassa yhteydessä mainitaan sananvapauteen kuuluvan tasavertaisena myös mahdollisuus vastaanottaa näitä viestejä. Sananvapaus on liberaalien demokratioiden⁷ peruskivi, joka antaa journalismille yhteiskunnallisen tilan.

Sananvapauden säädetään myös kuuluvan jokaiselle, joten kuka tahansa voi olla toimittaja tai perustaa vaikkapa lehden. Muissa valtiomahdeissa toimiminen on säännellympää. Tuomariksi, syyttäjäksi tai poliisiksi ei pääse ilman

säädelyä ja erikoistunutta koulutusta, ja valtiolla on poliisibisneksessä vankka monopoliasema.

Koska mielipiteitä ja muita viestejä saa ilmaista, julkaista ja vastaanottaa kenenkään estämättä, journalismi on kansanääntä, julkaistiinpa sitten mitä hyvänsä: poliittisia kommentaareja, pakinoita, virkkuuvinkkejä, henki-

lökuvauksia, julkisjuoruja, tilastoanalyysseja tai tutkivan journalismin taidon näytteitä. On selvää, että kaiken journalismin kutsuminen poliittiseksi olisi läpinäkyvän kornia. Silti journalismi on itsessäänkin yhteiskunnallinen voima.

Jo riippumattomuuden nimeen vanovien joukkotiedotusvälineiden ja journalistisen profession⁸ olemassaolon voi ajatella demokratisoivaksi seikaksi. Vallan vahtikoira olisi silkka sylikoira, jos valtaapitävät eivät joutuisi ottamaan sitä huomioon. Vaikka kaikki valtiomahdit voidaan teoriassa lukea kansanvallan tukipylväiksi, niin toimittajalle varsinaiset vallanpitäjät ovat myös alituisen tarkkailun ja epäilyksen kohteena. Pienikin epäily poliitikon tai poliisin harjoittamasta vilunkipelistä asettaa toimittajan heidän vastapuolelleen, tai ainakin pitäisi. Kysyikö poliisi

SANANVAPAU
ON LIBERAALIEN
DEMOKRATIOIDEN
PERUSKIVI, JOKA
ANTAA JOURNALISMILLE
YHTEISKUNNALLISEN
TILAN.

⁶ Katso edellä.

⁷ Kansanvallainen yhteiskuntajärjestelmä, jossa valtaapitävien on kunnioitettava lakeja ja perustuslaki suo kansalaisille laajat vapaudet.

⁸ Profiessiolta tarkoitetaan Pietilän (2012) mukaan ammattia, joka on ihmiselämän kannalta arvokas ja taidoiltaan ja taidoiltaan sekä koulutukseltaan erikoistunut. Esimerkiksi poliisin ammatti on professio. Kutsun myös journalismia professioksi, koska vaikeaa koulutusvaatimuksia ei ole, vaatii työ moninaisuudessaan nyky-yhteiskunnassa taitoja, joita erityisesti yliopisto-opinnot antavat. Siinä mielessä se on erikoistunutta.

paperit ihonvärin perusteella?⁹ Oliko voimankäyttö tarpeellista? Pääsikö poliisi syyteharkinnassa kuin koira veräjäs-tä? Houkutus väärinkäytöksiin kun on pienempi paljastumisen pelossa. Siksi ilman toimivia tiedotusvälineitä demokraatia olisi jotakin muuta kuin demokraatiaa.¹⁰

Poliittinen ulottuvuus siis kytkeytyy jo siihen, mitä journalismi ylipäättään on. Se, kuinka *hyvin* neljäs valtiomahti onnistuu pitämään kolme muuta kurissa ja nuhteessa, on empiirinen kysymys ja kiinni toimittajista ja mediasta itsestään. Ei tietenkään ole niin, että kaikki yhteiskunnan kannalta merkittävä ja tärkeä olisi poliittista. Herra paratkoon, suurin osa ei ole. Eikä kenties ole mielekästä vaatia, että kaiken journalismin, tai edes kaiken hyvän journalismin, tulisi olla edes jotenkin yhteiskunnallisesti merkittävää. Tärkeintä on, että journalismi aina kuitenkin *voisi olla* poliittista.

Perustuslain sananvapauspykälän johdosta journalismi saa olla lainsäädännöltä enimmäkseen rauhassa. Sananvapauslaki¹¹ selventää joukkoviestimien vastuuta ja määrittää esimerkiksi lähde-

PIENIKIN EPÄILYS POLIITIKON
TAI POLIISIN HARJOITAMASTA
VILUNKIPELISTÄ ASETTAA
TOIMITTAJAN HEIDÄN
VASTAPUOLELLEEN, TAI AINAKIN
PITÄISI.

HOUKUTUS VÄÄRINKÄYTÖKSIIN KUN ON
PIENEMPI PALJASTUMISEN PELOSSA.

⁹ *Syrjintälautakunnan kiello etnisestä profiilinnista:* http://www.syrjintalautakunta.fi/fi/uutiset/1/0/syrjintalautakunta_kiel-si_syrjinnan_etenisen_alkuperan_perusteella_matkustusasiakirja-jen_tarkistamisen_yhteydessa. (Luettu 30.10.2013.)

¹⁰ *Ajatusta käsittelee nykyhetken näkökulmasta hyvin Vehko (2011), s. 114–.*

¹¹ *Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä:* <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030460>. (Luettu 22.10.2013.)

suojan¹². Sananvapautta rajoittaa rikoslaki: journalistin on otettava huomioon erityisesti pykälät kunnianloukkauksesta, yksityisyyden suojasta, salakatselusta ja salakuuntelusta¹³ sekä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan¹⁴.

Sananvapauden suuri ajatus on ennakokosensuurin puute. Sananvapaus ei tarkoita, että mitä tahansa sanoa ja se on yhteiskunnan kannalta ok. Sananvapaus ei myöskään tarkoita, että kaikki sanomiset olisivat samanarvoisia. Suomessa ihminen on vapaa myös osoittamaan typeryytensä sanomisillaan. Yksinkertaisesti: sananvapaus antaa kansalle mahdollisuuden sanoa sanottavansa kenenkään estämättä.

Kuka vahtikoiraa itseään sitten valvoo? Suomessa on käytössä journalistinen itsesääntely. Se tarkoittaa, että journalismin koko kenttä, toimittajien, kustantajien ja maallikoiden edustajat, muodostavat *Julkisen sanan neuvostoksi* kutsutun toimielimen, joka valvoo suomalaisen tiedonvälityksen arvoja.¹⁵

Julkisen sanan neuvostoa ei kiinnosta

¹² *Lähdesuoja sanoo, että journalisti tai julkaisija voi lähteen pyynnöstä jättää mainitsematta julkaitusten tietojensa alkuperän, jos tilanne tai viestin luonne sitä vaatii. Lähdesuoja voidaan joissakin tapauksissa purkaa tuomioistuimessa:* <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030460#LAP16>. (Luettu 22.10.2013.)

¹³ Rikoslaki 24 luku: http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L_24. (Luettu 22.10.2013.)

¹⁴ Rikoslaki 11 luku: http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L_11. (Luettu 22.10.2013.)

¹⁵ Vehkoo (2011) käsittelee myös sosiaalista internetiä, blogimaailmaa ja verkkoyhteisöjä journalistienkin valvojana, viidentenä valtiomahina. Ajatuksessa on perää.

laki. Se valvoo säättämiensä Journalistin ohjeiden¹⁶ noudattamista. Ohjeet koostuvat 35 kohdasta ja viisikohtaisesta verkkojulkaisujen erityislaatuisuutta käsittelevästä liitteestä. Lähes kaikki tiedotusvälineet ovat JSN:n perussopimuksen allekirjoittaneet, ja näin sitoutuneet sen sääntelyyn. Epäilystä hyvän journalistisen tavan rikkomuksesta voi kuka tahansa laatia kantelun, jonka perusteella neuvosto antaa yksimielisen päätöksen siitä,

onko pelisääntöjä rikottu. Langettavan päätöksen saaneen median tulee osoittaa rikkomuksensa julkaisemalla JSN:n päätöslauselma ensi tilassa. Vuoden 2014 alusta asti JSN edellyttää lisäksi, että korjauksen huomioarvo on suhteutettava virheen vakavuuteen. Olennaisesta asiavirheestä isossa jutussa ei siis pidä selvittää pienellä oikaisulla. Myös verkkokanavissa virheestä on oitis kerrottava, eikä jutun hiljainen muokkaaminen tai poistaminen vetele.

Itsesääntely toimii, koska siihen ovat sitoutuneet toimittajien lisäksi myös kustantajat ja päätoimittajat. Se kertoo puitteet kummankin osapuolen toiminnalle, ja määrittää vähimmäisvaatimukset hyvälle journalismille. Ja antaa koko lehdistön ja yksittäisen toimittajan työlle vahvan tuen.

Jos laki jättääkin toimittajan rauhaan, niin journalistin ohjeet ovat tiukat. Ne asettavat pelisäännöt toimittajan ammatillisesta asemasta, tavoista hankkia tietoja, haastateltavan oikeuksista, vir-

¹⁶ *Journalistin ohjeet verkossa osoitteessa:* <http://www.journalistit.fi/pelisaannot/journalistiohjeet/>. (Luettu 17.10.2013.)

heellisten tietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta julkisessa keskustelussa.

Journalistin ohjeet tulevat alueelle, jota laki ei koske, kun ne linjaavat karkeasti, mitä journalismi on, mitä sen pitäisi olla ja minkälaisen ihanteiden mukaan sen tulisi toimia. Demokratian kannalta on tärkeätä, että tiedotusvälineillä on tietty etäisyys vallanpitäjistä. Toimiva itsesääntely auttaa ylläpitämään tuota tärkeätä juopaa.¹⁷

* * *

Ala-asteikäisenä rakkain kirjani oli WSOY:n *Suuri Maailmanatlas*. Luin kannet irti ja teippasin takaisin. Kun Neuvostoliitto hajosi, piirsin lyijykynällä uusia rajoja.

Kirjassa esiteltiin ensin jokainen alue suurella maanosakartalla, yleiskarttaa seurasivat yksityiskohtaisemmat. Hauskimpia olivat kirjan lopun erikoiskartat, joista oppi muun muassa, että kopra on Tyynen valtameren valtioille tärkeä viennituote. Minulla ei ollut hajuakaan, mitä kopra on.¹⁸

Kartat ovat yhä rakkaita. Nykyisin ihailen usein Helsingin metron selkeydessään hellyttävää karttaa.

Suomen ainoa metrorata lähtee Ruoholahdesta ja haarautuu idässä kahteen eri päätepysäkkiin. Joka toinen juna ajaa Vuosaareen, joka toinen Mellunmä-

¹⁷ *Isossa-Britanniassa käydään paraikaa keskustelua sääntelyn kirjaamisesta lakiin. Tanskassa sääntely on pakollista lehdistölle sekä radion ja television kanaville.*

¹⁸ *Kopra on Wikipedian mukaan kookospalmun bedelmän eli kookospähkinän kuivattua siemenvalkuaista: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kopra>.*

DEMOKRATIAN KANNALTA
ON TÄRKEÄTÄ, ETTÄ
TIEDOTUSVÄLINEILLÄ ON TIETTY
ETÄISYYS VALLANPITÄJISTÄ.
TOIMIVA ITSESÄÄNTELY AUTTAA
YLLÄPITÄMÄÄN TUOTA TÄRKEÄTÄ
JUOPAA.

keen. Helsingin metroa kuvaava kartta on suora jana, joka haarautuu vähän ennen oikeata reunaa kahdeksi. Jana on jaettu asemiin ja varustettu merkinnoilla niiden välin kulkemiseen kuluva ajasta. Vasemmalta lukien: Ruoholahti. 2 min. Kamppi. 2 min. Rautatie-ntori. 1 min. Kaisaniemi...

Metrojuna ajaa Helsingin halki, ja kartta on siitä pienoismalli ja raju yksinkertaistus. Kartta ei ota huomioon mutkia, asemien eri uloskäyntejä, niiden maantieteellisen etäisyyden suhdetta tai sitä, että juna nousee Sörnäisten ja Kalasataman välillä maan pinnan päälle. Kartan tekijä on valinnut kaksi seikkaa kaikista mahdollisista kuvattavaksi. Kenties siksi, että ne ovat tässä yhteydessä tärkeitä, hyödyllisiä ja yleisöä kiinnostavia.

Sen lisäksi, että kartat ovat ihania, niillä on myös tekemistä journalismin kanssa. Yhdysvaltalainen journalistiikan professori ja toimittaja Jay Rosen esittää kirjassaan *What are Journalists for?* liudan hyviä kysymyksiä. Yksi niistä kuuluu:

*Olisiko journalismi pikemminkin karttatekemistä kuin valokuvaamista?*¹⁹

Sekä journalismissa että kartografiassa käsillä olevasta asiasta pyritään puristamaan esiin kaikkein tärkein ja olennaisin

sisältö.²⁰ Toimittajan ammattitaito on journalismin tärkeä rakennusosa, ja siihen kuuluu valikointia, pyrkimys välittää tiedon runsauden kaaoksesta yleisölle jotakin prosessoitua ja käyttökelpoista.

Journalismi on toki tiedonvälitystä, mutta ei ainoastaan tiedonvälitystä. Kuten karttojakin, journalismia tehdään oletetulle yleisölle jotakin tarkoitusta varten. Yleisö ja tarkoitus voivat olla monenmoisia. Järjestöjen tai

yhteisöjen lehdet (esim. *Luonnonsuojelija*, seurakuntalehdet) on suunnattu tietyille yleisöille, *Erä*-lehti tai *Naistutkimus* joukoille, joita yhdistää tietty mielenkiinnon kohde. *Skeptikko*-lehti pyrkii propagoimaan tieteellistä ajattelutapaa, kun taas venäjänkielisille suunnattu *Spektr* arvitaa nopeimmin kasvavaa kielivähemmistöämme sopeutumaan maahamme.

Edes yleisjulkaisut, kuten *Aamulehti* tai *Suomen Kuvalehti*, eivät voi olettaa tekevänsä lehteä ihan kaikille, elleivät samalla tahdo pyöristää kaikkia kulmiaan.²¹ Jos lehtiä tehtäisiin kaikille, ne olisivat keskenään aivan samanlaisia. Ehkä jotakin tämänkaltaista voi nähdä vertailemalla joitakin kaupallisia tv- ja radiokanavia keskenään.

²⁰ Tämä koskee myös kuvajournalismia, tarkoitus tällä yksinkertaistuksella ei missään nimessä ole vähätellä valokuvan merkitystä tai fotograafien ammattitaitoa.

²¹ Esimerkiksi kulttuuritoimitus, joka pyrkii tekemään kulttuurijournalismia myös niille, jotka eivät ole heidän yleisöään, löytäneensä äkisti bakoteiltä. Samoin urheilutoimitus, joka alkaisi yhtiä muuttaa profiliaan saavuttaakseen lisää yleisöä. Toimittaja Johanna Vehkoo on sanonut, että lehtiä kannattaa tehdä niiden lukijoille. Vinkki on erinomainen.

¹⁹ Rosen 1999, s. 292–293.

Tiedonvälitys on yksinkertaisimmillaan sitä, että maailmassa tapahtuu jotakin, jonka toimittaja suodattaa uutiseksi ja saattaa yleisön tietoisuuteen. Journalismissa on kuitenkin tämän yksinkertaisuuden ylittäviä piirteitä. Eikö journalismi voisi, kuten Kauko Pietilä asian ilmaisee, olla ”jotakin sellaista, jossa monet, suunnattoman monet joutuvat tai pääsevät erikoisella tavalla keskenään vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen?”²² Tällöin journalismi ei palvelisi kansaa vain johtajia kohtaan asettamalla pelotteella, vaan myös sillä jaetulla kokemuksella, jonka se yleisölle tarjoaa. Puoli yhdeksän uutisten merkitystä suomalaisille ei voi kiistää.

Kirjailija George Orwellin kerrotaan määritelleen journalismin ”sellaisten asioiden julkaisemiseksi, mitä joku ei halua julkaistavan”. Orwellin mukaan kaikkia miellyttävien asioiden painaminen olisi vain julkisuudenhoidoa, PR:ää. Ajatus on poleeminen, muttei vailla järkeä. Kaikkein laajimmassakin mielessä journalismia voi tehdä vain sen lukijoille. Journalistin ohjeet eivät mainitse hyvän journalismin ehtona sitä, että jonkun tulisi aina loukkaantua, mutta toisaalta yritys miellyttää tai kosiskella lukijoita voi olla journalistisen tavan hengen vastaista. Nimittäin journalistin ohjeiden toisessa kohdassa²³ seisoo seuraavaa:

”Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa

²² Pietilä 2012, s. 272–299.

²³ JSN välittelee tietoisesti sanan ”pykäliä” käyttöä korostukseen, että Journalistin ohjeet eivät ole lakeja.

ORWELLIN MUKAAN KAIKKIA
MIELLYTTÄVIEN ASIOIDEN
PAINAMINEN OLISI VAIN
JULKISUUDENHOITOA, PR:ÄÄ.

missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolelle.²⁴

Tämä kohta on ikään kuin riippumattomuusvakuutus. Päätöksiä eivät saa tehdä mainostajat, eivätkä edes kustantaja- tai rahoittajatahot. Päätöksiä eivät saa sanoella myöskään haastateltavat tai tiedonlähteet. Toimitukselle annettu sisällöllinen valta on sekä merkittävää vapautta että huomattavaa yhteiskunnallista valtaa.²⁵

Se valta kulkee kahtaalle. Tiedotusvälineet ovat toisaalta vapaita olemaan rohkeita, ja toisaalta ne tekevät jokaisen julkaisupäätöksen kohdalla aina myös vastaavia negatiivisia päätöksiä: Mitä jää tässä jutussa sanomatta? Mitä asiaa ei ole mainittu lainkaan? Kansakunnan kokoaminen yhteisten puheenaiheiden ääreen on yhteiskunnallista valtaa, olivatpa ne puheenaiheet aivan mitä hyvänsä. Jos Helsingin Sanomat raportoisi pääkirjoitusaukeaman kolumnipalstallaan vain Big Brother -talon tapahtumista, se olisi mielestäni yhteiskunnallisesti merkittävää.

Uskon, että yhteiskunta on sitä parempi, mitä enemmän jokainen ymmärtää ja saa irti ympärillään tapahtuvasta. Taiteesta, tieteestä, kuluttajatuotteista, käynnissä olevista keskusteluista, urhei-

lusta tai vaikka siitä politiikasta. Noiden asioiden käsittely on mahdollista vain yhdessä toisten kanssa, ja hyvä journalismi on kuin tiekartta siihen, minkälaisia perspektiivejä asioihin on. Eli mitä parempaa journalismia, sitä monipuolisempi, monikulmaisempi ja *parempi* yhteiskunta. Ja siitä kai journalismissa on kyse. Lisätköön tuskaa jos niikseen tulee: tieto on myös valtaa. Ja se kuuluu kansalle.

USKON, ETTÄ

YHTEISKUNTA ON SITÄ
PAREMPI, MITÄ ENEMMÄN
JOKAINEN YMMÄRTÄÄ JA
SAA IRTI YMPÄRILLÄÄN
TAPAHTUVASTA.

* * *

Kaiken journalismin pitää aina perustua tosiasioihin, ja vieläpä toimittajan tarkistamiin sellaisiin. Jour-

nalistin ohjeetkin kiinnittävät todenmukaisuuteen erityisen paljon huomiota:

8. *Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen.*

10. *Tiedot on tarkistettava mahdollisimman hyvin – myös silloin kun ne on aikaisemmin julkaistu.*

12. *Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on kiistanalaisissa asioissa, koska tietolähteellä voi olla hyöty- tai vahingoittamistarkoituksia.*

Faktat ja niiden alituinen ja toistuva tarkastus ovat toimittajan lihaa ja verta. Jo painotuotteeseen lipsahtaneet lyöntivirheet tai väärän mittaiset viivat kismittävät aina. Jos lehteen on päässyt lipsahtamaan asiavirhe, korpeaa todella karvaasti. Tuskin kuitenkaan on toimittajaa, jonka näppäimistöltä ei olisi lähtenyt asiavirhettä painoon. Kun tekee pal-

²⁴ <http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistiohjeet/>. (Luettu 17.10.2013.)

²⁵ Jälleen keuran toean, että aina tai kaikkei journalismi ei ole yhteiskunnallisesti motivoitua tai silkekaa viihdettä kummempaa. Viihtyminen journalismin parissa on vallavan tärkeätä, mutta tässä tekstissä se saa jüädä sivuosaan.

jon, mokaa paljon. Tärkeätä on virheistä oppiminen. Kun on kerran kirjoittanut kolumniin Descartes'n²⁶ sanoneen jostakin viisasta ”yli neljä vuosisataa sitten”, on vuosien kanssa siit’edes tarkka. Kun kerran on kiireessä rustannut isolla printillä lehden sisällysaukeamalle toimittaja Heta Muurisen nimen, vaikka tarkoitti kasvatustieteilijä Heta Tuominen-Soinia, on saanut riesakseen nimineuroosin. Tiedän kokemuksesta.

Faktat ovat peruskivi, jonka päälle toimittaja alkaa rakentaa. Journalistin silmin voi nähdä maailman koostuvan sekä tarinoista että kertomuksista. *Tarinalla* tarkoitan tässä tapahtumien kulkua. *Kertomus* on taas esitys näistä tapahtumista. Vaikka tarina ja kertomus ovat tavallisesti fiktion liitettäviä termejä, on niiden käsittelemisestä hyötyä myös journalistin ymmärtämisessä.

Klassisten dekkariopusten loppuksi sankarisalapoliiisi kokoaa kaikki asianomaiset kuulemaan kertomusta, jonka hän on ylivertaisilla älynlahjoillaan kasannut hajanaisen todistusaineiston perusteella. Toimittajantyö voi kulkea monesti samaa reittiä, koska toimittaja ei ole läheskään aina ollut läsnä tapahtumissa, siis itse tarinassa.

Siksi pureudutaan kertomuksiin, joita voi samasta tarinasta olla vaikka kuinka monia. Osa niistä voi esittää rinnakkaisia näkökulmia tarinaan ja vahvistaa toisiinsa, osa taas olla keskenään ristiriitaisia. Huojuvat kertomukset pitää tunnistaa, ja pyrkiä ratkaisemaan todenmukaiset tulokset taustalla vaikuttavasta tarinasta.

²⁶ Rene Descartes 1596–1650 oli merkittävä filosofi, mutta hänen tieteellisesti aktiivinen aikansa alkoi vasta vuodesta 1618.

NOIDEN ASIOIDEN KÄSITTELY
ON MAHDOLLISTA VAIN YHDessä
TOISTEN KANSSA, JA HYVÄ
JOURNALISMI ON KUIN TIEKARTTA
SIIHEN, MINKÄLAISIA
PERSPEKTIIVEJÄ ASIOIHIN ON.

JOURNALISTIN SILMIN VOI NÄHDÄ
MAAILMAN KOOSTUVAN SEKÄ
TARINOISTA ETTÄ KERTOMUKSISTA.

Journalismi siis tutkii kertomuksia ja pyrkii löytämään totuuden ja mielenkiintoiset näkökulmat niiden alla piilevästä tarinasta. Journalismin tuote on puolestaan uusi kertomus samasta tarinasta, kertomus jolle journalistin ammattietiikan ja -taidon pitäisi tuoda lisää painoarvoa.

Toimittaja on pakotettu suhtautumaan totuuteen kaksijakoisesti. Toisaalta kaikkiin kertomuksiin on suhtauduttava lähtökohtaisen epäilevästi: ihmeteltävä, kysyttävä vaikka jo vahvasti uskoisi tietävänsä. Toisaalta toimittajan on uskottava tarinan mahdolliseen löytymiseen. Hän ei saa sortua relativistiseen ajatukseen²⁷ siitä, että kertomukset olisivat samanarvoisia keskenään.

Tarinasta ja kertomuksesta puhutaan usein ylimalkaan, eikä sanoilla ole arkikielessä tässä määriteltyjä sisältöjä. Tekstin alun pohdinta toimittajan työn oleellisuuksista voidaan muotoilla näiden narratologisten²⁸ käsitteiden kautta uudelleen:

Toimittaja äkkää tärkeitä tarinat, ja laatii niistä kiinnostavan ja totuudenmukaisen kertomuksen.

Toimittajan tärkeimmät työkalut ovat paljolti monenlaisen harjaantumisen myötä karttunutta tietoa. Pitää olla ky-

²⁷ Relativismi: ajatus asioiden suhteellisuudesta. Tässä epistemologinen eli tieto-opillinen relativismi: totuus ja tieto ovat tyystin näkökulmasidonnaisia asioita.

²⁸ Narratologia taas on kertomusten ja kertomuksellisten rakenteiden teoriaa ja tutkimusta.

kyjä hakea informaatiota, jäsentää sitä ja muokata se tekstiksi. Kokemusta ei korvaa mikään, mutta koulutuksestakin on apua. Yliopisto-opinnot auttavat käsittelemään lähteitä, analysoimaan kriittisesti väitteitä ja katsomaan asioiden taakse, vaikka kyllä nuo taidot voi oppia muutoinkin.

Journalismi käyttää moninlaisia lähteitä, asiakirjoja, henkilöitä, tutkimuksia. Tapaamisia ja kirjoja ei kannata unohtaa, vaikka internet onkin mullistanut tiedonhaun.²⁹ Kirjoittamaan oppii kirjoittamalla, tarinoista oppii laatimaan kertomuksia lukemalla ja tekemällä. Työtä tehdessä oppii esittämään kysymyksiä. Kun kerran julkaisee jutun, jota varten olisi pitänyt ehdottomasti selvittää vielä yksi asia, ensi kerralla sen jo muistaa.³⁰ Osa taidoista taas on käytännönläheisiä knoppeja, jotka tietäköseen ne on vain tiedettävä. Mikä tieto on julkista ja mistä sen saa? Mihin konttoriin pitää kävellä, jos haluaa tietoja pörs-siyhtiöiden omistuksista?³¹

Kiistanalaisissa asioissa lähteiden luotettavuus ja monipuolisuus tulevat erityisen arvokkaiksi, samoin toimittajan harkintakyky. Miltä taholta tieto tulee?

²⁹ Mikä tabansa tiedonbaku on parasta aloittaa Wikipediasta. Sieltä saa yleiskuvan. Mukaan pitää tietysti ottaa muita lähteitä, mutta hyvä tapa on vertailla eri paikoista bankittua informaatiota aina toisiinsa.

³⁰ Erinomainen teos kenelle tabansa kerittisen ajattelun tueksi on kanadalaisen Normand Baillargeonin *Ajallisen itsepuolustuksen* pikakurssi.

³¹ Arvopaperiomistuksista voi saada tietoa Euroclear Finland Oy:n ylläpitämästä arvo-osuusjärjestelmästä osoitteessa Urho Kekkonen katu 5 C, 8. krs, Helsinki. Erittäin tärkeä julkisuuden muoto sekä toimittajalle että poliisille.

Ajaako se jonkun etua? Kuka siitä hyötyy? Kuka maksaa ja miksi? Kaksi tärkeintä johtolankaa, joita seuraamalla lähteiden epäilyttävyyttä voi arvioida, ovat raha ja valta. Niitä tarkkailemalla voi ainakin välttyä joutumasta vallanpitäjien käyttämäksi pelinappulaksi. Ja aina kun vallanpitäjä – poliitikko tai jopa poliisi – puhuu, on oltava erittäin tarkkana.

Siinä ei ole mitään henkilökohtaista. Pikemmin kuin tilustensa laidalla räkyttävään vahtikoiraan, toimittaja vertautuukin vainuunsa luottavaan poliisikoiraan. Kun saa hajujäljen vallankäyttäjien vääryyksistä, pitää aloittaa meteli ja paljastaa hampaat.

* * *

En ole koskaan työskennellyt päivittäis- tai uutistoimituksissa. Ylipäättään päädyin toimittajan ammattiin (tai professioon jopa) puolisattumalta. Kun vahinko näytti tapahtuneen, tiedejournalismin pariin hakeuduin lopulta tietoisesti.

Tiede on erikoislaatuinen journalismin kohde. Toimittajat ja tutkijat kohtaavat samankaltaisia eettisiä pohdintoja kommunikoidessaan ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kumpikin ammattiryhmä joutuu jatkuvasti käymään sisäistä keskustelua omasta roolistaan, siitä missä menee toimittajan/tutkijan ja yksityisen kansalaisen raja.³² Täydellistä oman itsen häivyttämistä on turha vaatia edes kovimmalta tiedeväeltä. Sekä toimittajia että tutkijoita ohjaakin sisäinen sääteley, toimittajilla journalistin ohjeet ja tutki-

³² Keskustelua aiheesta esim. Clarkeburn & Mustajoki 2007 s. 252–.

J A A I N A K U N V A L L A N P I T Ä J Ä -
P O L I I T I K K O T A I J O P A P O L I I S I
- P U H U U , O N O L T A V Ä E R I T T Ä I N
T A R K K A N A .

P I K E M M I N K U I N T I L U S T E N S A
L A I D A L L A R Ä K Y T T Ä V Ä Ä N
V Ä H T I K O I R A A N , T O I M I T T A J A
V E R T A U T U U K I N V A I N U U N S Ä
L U O T T A V A A N P O L I I S I K O I R A A N .
K U N S A A H A J U J Ä L J E N
V A L L A N K Ä Y T T Ä J I E N V Ä Ä R Y Y K S I S T Ä ,
P I T Ä Ä A L O I T T A A M E T E L I J A
P A L J A S T A A H A M P A A T .

joilla moninaisemmat tutkimuseettiset koodistot. Kummatkin pohjaavat totuudenmukaisuuden ja riippumattomuuden ihanteille, ja kumpikin käsittelee ammatitietikkaa taitona tehdä alan kannalta oikeanlaisia ratkaisuja³³. Tieteen omat arviointijärjestelmät³⁴ helpottavat toimittajan työtä, mikä onkin tarpeen. Ainakin, kun humanistitoimittaja kirjoittaa lääketieteellistä tai kosmologian alaa liip-paavaa artikkelia.

Tiedetoimittajan työhön kuuluu toki muutakin kuin uusista tu-loksista uutisointia. Mikä on yleisesti merkittävää tieteen ulkopuolella? Mikä tulos pitää saattaa yleisön tietoon? Mikä on vain hullaannuttavan kiinnos-tavaa älyllisesti? Tiedetoimittaja kulkee tieteen tekijöiden kanssa yhdessä rin-tamassa tieteellisen maailmankuvan ja kriittisen katsomuksen puolesta. Hyvä tiedejournalismi on tieteen yhteiskun-nallinen, mutta toki omaehtoinen jatke.

Vaikka tiede saattaa omassa piiris-sään toimia itseriittoisesti, kertomusten vallasta sekään ei ole vapaa. On asioita, jotka liittyvät kertomuksiin, sanoihin tai tieteen ihanteisiin, joiden kanssa toimit-tajan on oltava tarkkana.

Kristoffer Kolumbuksen laivat Niña, Pinta ja Santa Maria saapuivat 12.10.1492 Amerikan mantereelle ensimmäisinä ”eurooppalaisina”, jos viikinkejä ei las-

keta. Kolumbuksen kerrotaan tavoitelleen meritietä Intiaan, ja hän onkin saanut melkomoisen maineen kylmäher-moisena uskalikkona. Ei ainoastaan sik-si, että hän rohkeni mittavalle merimat-kalle, vaan myös siksi, että hän uhmasi aikansa yleistä uskomusta siitä, että maa on litteä. Tämä tarina on taatusti tuttu.

Kolumbus-esimerkki kertoo hyvien ja tarttuvien kertomusten voimasta. Virheelliset mielikuvat uurtuvat syvään, kun ne vain kerrotaan oikein ja usein.

Historiantutkijat uskovat vahvasti, että suurin osa rahvaastakin tiesi jo tuol-loin maan olevan pyöreä. Itse asiassa jo 1200-luvul-la filosofi-teologi Tuomas Akvinolainen oletti luki-

joidensa pitävän maan pyöreyttä selviö-nä³⁵. Ajatus Kolumbuksen aikalaisten tietämättömyydestä syntyi 1800-luvulla romantiikan käsityksestä ”pimeästä kes-kiajasta”. Itse asiassa kuvitelma pimeäs-tä, surkeasta ja seisahtuneesta keskiajasta elää yhä hyvin voimakkaana kulttuuris-sämme.³⁶

Pimeä keskiaika on hokema, ja hoke-minen vahvistaa uskomuksia. Toisto luo totuutta myös yksittäisten sanojen koh-dalla, niiden kanssa pitää olla vieläkin

VIRHEELLISET
MIELIKUVAT UURTUVAT
SYVÄÄN, KUN NE VAIN
KERROTAAN OIKEIN JA
USEIN.

³³ Vrt. edellinen s. 22–.

³⁴ Tieteessä on käytössä vertaisarviointi: alan asiantuntijat arvioi-vat toisten tutkijoiden nimettömät työt ennen julkaisua. Anonymiteetilla pyritään estämään minkään muun kuin tieteellisten argument-tien vaikutus arvioinnissa.

³⁵ Google-haulla ”Thomas aquinas flat earth” löytyy paljon mai-nintoja aiheesta eri kulmista. Nyrekeisäänönä mainittakoon, että kun sekä ”kristillistä tiedettä” edistävät sivustot että skeptikokoo-riumit (tai ylipäätään vastakkaiset leirit jossakin spektakkelimai-sessa keskustelussa) ovat jostakin asiasta yhtä mieltä, voi kyseiseen faktejaan subtautua jo varovaisen luottavasti. Itse huomio Tuomas Akvinolainen, *Summa Theologiae* Ia, 1,5.

³⁶ Esim. merkittävän paleontologin ja historioitsijan Stephen Jay Gouldin artikkeli aiheesta verkosta myös: <http://www.inf.fu-berlin.de/lehre/SS05/efs/materials/FlatEarth.pdf>. (Luettu 23.10.2013.)

tarkempi, koska yksittäisten sanojen vaikutus on hienopiirteisempää ja salakavalampaa. Siksi toimittajan pitää olla niin pikkutarkka pilkunviilaaja tekstiä luodessaan, että itseäkin alkaa ärsyttää. Arkipäiväinen kielenkäyttö vilisee sanoja, jotka kantavat muassaan piileviä merkityksiä. Ne on hyvä pyrkiä tiedostamaan.

Esimerkkejä. On turha uusintaa miesvaltaista järjestystä puhumalla tiedemiestä tai lakimiestä, kun voi puhua tutkijoista ja juristeista. On kiinnitettävä huomiota adjektiivieihin, jotka kulkevat usein sukupuolten tai yhteiskuntaluokien kanssa. Kun korkeaan virkaan valitaan johtaja, joka on nainen, häntä tituleerataan naisjohtajaksi.³⁷ Miesjohtajista puhutaan harvemmin. Köyhiä *kannustetaan* osallistumaan yhteiskuntaan heikentämällä heidän nykyistä asemaansa, johtajia taas *kannustinpalkkioilla*. Onko kyse samasta kannustamisesta?

Tarkkuutta vaativat myös tieteen termit, jotka ovat laajentuneet yleiskäyttöön. Esimerkiksi sana ”luonnollinen” on saanut voimakkaan moraalisen sävyn. Luonnollinen tarkoittaa yleiskielessä usein hyvää ja suositeltavaa, vaikka tieteessä sillä ei ole tällaisia sisältöjä. Luonto on tieteen silmin arvoista vapaata. Toinen tuttu arkiesimerkki on, kun temperamenttia tai mielentiloja väritetään lääketieteen termein. Ajatuksissaan oleiva on ”autistinen”, pirteä taas ”adhd”. Psykopatologioiden teknisistä nimityksistä kannattaa tietenkin journalismissa pidättäytyä, jos haluaa olla edistämättä

TOISTO LUO TOTUUTTA MYÖS
YKSITTÄISTEN SANONJEN KOHDALLA,
NIIDEN KANSSA PITÄÄ OLLA
YIELÄKIN TARKEMPI, KOSKA
YKSITTÄISTEN SANONJEN VÄIKUTUS
ON HIENOPIIRTEISEMPÄÄ JA
SALAKAVALAMPAA.

³⁷ Esim. Rantala 2011.

medikalisaatiota³⁸. Samalla kun tulee liudentaneeksi ja sekavoittaneeksi tieteen termistöä, saattaa myös tulla vihjanneeksi, että jotkut tyyten normaalit asiat olisivat epänormaaleja tai sairauksia.

Tieteestä uutisoitaessa metodologisista peruskäsitteistä pitää olla selvillä. Tutkimustuloksia tulkittaessa pitää tajuta korrelaation ja kausaliteetin ero. Korrelaatio tarkoittaa, että X:ää ja Y:tä tapahtuu tutkittaessa samaan aikaan. Kausaliteetti taas syy–seuraus-suhdetta. Se, että joku asia tapahtuu jonkin kanssa yhtä aikaa ei tarkoita, että se johtuisi siitä. Jos ateisteilla on enemmän masennusdiagnooseja kuin uskovoisilla, ei voida päätellä masennuksen johtuvan jumalattomuudesta. Se pitää osoittaa erikseen. Tämänkaltaisia virheitä näkee tiedeuutisoinnissa usein.

Toinen journalismin kannalta hankala ja tarkkailtava tieteenihanne on objektiivisuus. Tieteessä objektiivisuuteen pyritään laatimalla koeasetelmat niin, että tuloksiin ei vaikuttaisi se, missä tai kuka kokeen tekee. Ihmisiä tutkittaessa objektiivisuutta lisää koehenkilöiden ja kokeiden suuri määrä, läpinäkyvyys, kokeeseen osallistujien valinnan satunnaisuus ja verrokkiryhmien käyttö.

Journalistin ohjeet mainitsevat objektiivisuuden, tasapuolisuuden, tasapainoisuuden ja kaikenkattavuuden yhteensä tasan nolla kertaa. Ei kertaakaan. Tämä ei tarkoita, etteikö journalismin pitäisi pyrkiä katsomaan asioita neutraalista ja

yleisestä näkökulmasta.

Sellainen tasapuolisuus, että kahdelle vastakkaiselle kannalle annetaan yhtäläiset mahdollisuudet, saattaa esimerkiksi vaalitentseissä ja muissa väittelyspektaakeleissa olla käytännöllinen tapa tuoda mielipide-eroja ja perusteluja esiin. Yleisesti ottaen kuitenkin journalistin ohjeiden kohta 8, vaatimus totuudenmukaisuudesta, on paljon tasapuolisuutta tärkeämpi.

Tasapuolisuus nimittäin on totuudenmukaisuuden vastaista silloin, kun vastakkaiset näkökannat eivät ole tasavertaisia. Tällöin tasapuolisuus ei ole hyvää, vaan laiskaa journalismia. Tästä voi ottaa tiedejournalismin kannalta traagiseksi klassikoksi kohonneen esimerkin ilmastomuutoksesta.

Hallitustenvälinen asiantuntijoista koostuva ilmastopaneeli IPCC on julkaissut nyt viisi kattavaa koontiraporttia ilmastomuutoksesta. Viidennen raportin tieteellinen osuus julkaistiin syyskuussa 2013³⁹. Tutkimustulokset olivat tarkentuneet edellisestä raportista, ja uutta tietoa oli saatu erityisesti merien merkityksestä globaalissa muutoksessa⁴⁰. Tieteen keskeinen viesti on tarkennuksista huolimatta ollut selvä jo yli 20 vuotta: ilmasto lämpenee vaarallista vauhtia ja ihminen on siihen paljon syyllinen.

³⁹ <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg1/#.UmQ2O7tFRJU>

⁴⁰ "Ocean warming dominates the global energy change inventory. Warming of the ocean accounts for about 93% of the increase in Earth's energy inventory between 1971 and 2010 with warming of the upper (0–700 m) ocean accounting for about 64 % of the total." http://www.climatechange2013.org/images/uploads/WG1AR5_WGI-12Doc2b_FinalDraft_Chapter03.pdf. s. 3–3. (Luettu 26.10.2013.)

³⁸ Medikalisaatio merkitsee sairauksien ja lääketieteen, mutta myös lääketieteellisten käsitteistön laajenemista uusille alueille ympäröivään yhteiskuntaan.

Silti jokainen raportti tulee ikään kuin yllätyksenä.

Tieteessä kuuluu totta kai aina soraääniä, eikä niitä sovi vaientaa, koska meillä on sananvapaus. Pitkin 2000-lukua media on kuitenkin tasaisesti tuonut esiin ”tasapainottavia” näkökulmia, joissa tieteellinen konsensus on asetettu ilmastonmuutoksen kieltävien marginaalinäkemyksen⁴¹ kanssa rinnakkain. Kyse ei ole siitä, etteikö ilmastonmuutoksen suhteen tulisi olla kriittinen, valtava enemmistö tutkijoista on hyvin kriittisiä omaa tutkimusalaansa kohtaan ja loput ovatkin kehoja tutkijoita. Kyse on siitä, että vastakkaisten ilmastonmuutosnäkökulmien välillä ei tieteessä ole symmetriaa. Kyllä ukonilman sattuessakin voi uskoa, että Zeus ajelee rattailiaan, mutta ei siitä fysiikan laitoksella seminaaria pidetä.

Ilmastonmuutos on onnistuttu karnevalisoimaan poliittisten puolueiden väliseksi kamppailuksi tai jonkinlaiseksi uskon asiaksi, eivätkä tiedotusvälineet ole tähän kehitykseen syyttömiä. Toimittajan näkökulmasta sopii toivoa, että kun IPCC julkaisee kuudennen raporttinsa, joka tulee olemaan perussisällöltään samansuuntainen, mutta entistäkin tarkempi ja analysoidumpi, tuolloin tieteellinen konsensus on jo yleisönkin konsensus⁴². Vähän niin kuin pyhä Tuomas saattoi jo 1200-luvulla olettaa lukijoidensa tietävän Maan olevan

ILMASTONMUUTOS ON ONNISTUTTU
KARNEVALISOIMAAN POLIITTISTEN
PUOLUEIDEN VÄLISEKSI
KAMPPAILUKSI TAI JONKINLAISEKSI
USKON ASIAKSI, EIVÄTKÄ
TIEDOTUSVÄLINEET OLE TÄHÄN
KEHITYKSEEN SYYTTÖMIÄ.

⁴¹ Tieteellinen konsensus tarkoittaa suurta yksimielisyyttä tieteen alan tai tieteenalojen sisällä jostakin seikasta. Katso alla.

⁴² Tutkimus, joka kartoitti 11 944 ilmastonmuutosta käsittelevää tieteellistä artikkelia, sai tuloksekseen, että kaikista artikkeleista, jotka ottivat kantaa siihen, onko ilmastonmuutos ihmisen jossakin määrin aiheuttamaa, 97 % oli myöntävällä kannalla. Tämä on tieteellinen konsensus. <http://iopscience.iop.org/1748-9326/8/2/024024/article>. (Luettu 23.10.2013.)

pyöreä. Toimittajilla riittää kyllä ilmastomuutokseen liittyvässä journalismissa muutenkin tehtävää. Kysymys siitä, millä keinoin ilmastomuutokseen pitää varautua ja suhtautua, ei ole lainkaan niin selvä kuin ilmiön fysikaalinen tausta.

Tieteen tulokset nimittäin ovat tieteen tuloksia. Demokraattisen keskustelun ja päätöksenteon tehtävä on määrittää, miten niihin suhtaudutaan. Tiedejournalismin posttiin taas kuuluu auttaa tieteen ääntä esiin julkisessa keskustelussa.

* * *

Toimittaja on kielityöläinen, ja siksi toimittajan pitää muistaa, etteivät sanat ole koskaan vain sanoja. Kieli muuttuu sitä käytettäessä, ja samassa rytäkässä muokautuvat kielen kantamat merkitykset ja arvot. Merkityksiä ja taustaoletuksia kantaa mukanaan jokainen sana. Koska toisto lisää uusien totuuksien voimaa, tällaisella tarttuvalla kielenkäytöllä⁴³ on taipumus heijastella enemmistön arvoja ja käsityksiä. Suurimman osan ääni on enemmistön ääni.

Journalismilla itselläänkin on väistämättä aina ääni ja näkökulma. Olipa teksti sitten aiheeltaan tai tarkoitukseltaan mikä hyvänsä. Lienee selvää, että suurin osa journalismista puhuu keskiluokkaisesta kaupunkilaisesta näkökulmasta, keskiluokkaisen, työikäisen, koulutetun kaupunkilaisen äänellä: tähän porukkaan

suurin osa toimittajista ja merkittävä osa heidän yleisöstään lukeutuu.

Tässä piilee tietty ongelma. Sananvapauden ei pitäisi olla vain hyväosaisen väestön käsissä, vaikka tosiasiassa julkisen keskustelun äänistä hyvin pieni osa ottaa niiden näkökulman, joilla itsellään ääntä ei tiedotusvälineissä ole. Köyhät, työttömät, eriväriset, nistit, juopot, sairaat, hullut, yksinäiset, vanhat, nuoret, homot, uskovaiset, johonkin-muuhun-uskovaiset. Kun totuudenmukaisuusvaatimus Journalistin ohjeissa huutaa perusteltuja näkökulmia aiheeseen kuin aiheeseen, sananvapaus itsessään kutsuu sen puolustajia pitämään huolta *jokaisen* sananvapaudesta.

Vallan vahti- tai vainukoiran ei tule ainoastaan siis olla kärppänä paljastamassa epäkohtia. Journalismimin tuotteet ovat uusia kertomuksia, uutta kieltä, ne luovat uutta maailmaa. Vahtia pitää kielikorva höröllään myös sitä, minkälainen se itse luotu uusi maailma on.

Journalismilla, jos oletetaan, että se tulisi ottaa vakavasti, on paljon tekemistä arvojen kanssa. Journalismimin vakavasti ottaminen voisi tarkoittaa, että journalismimin tehtävä ei ole työntää ketään marginaaliin, vaan antaa ääni myös äänettömille. Eikä journalismin tehtävä ei ole vahvistaa vallitsevaa tilannetta vaan haastaa se. Näin sananvapaus ja demokratia vahvistuvat.

Journalismilla, jos oletetaan, että se tulisi ottaa vakavasti, on paljon tekemistä arvojen kanssa. Journalismimin vakavasti ottaminen voisi tarkoittaa, että journalismimin tehtävä ei ole työntää ketään marginaaliin, vaan antaa ääni myös äänettömille. Eikä journalismin tehtävä ei ole vahvistaa vallitsevaa tilannetta vaan haastaa se. Näin sananvapaus ja demokratia vahvistuvat.

Demokratiasta nimittäin täytyy pitää huolta. Se ei välttämättä ole niin vahva kuin olettaisi. Tätä kirjoittaessani Ison-Britannian konservatiivipääministeri Da-

MERKITYKSIÄ JA
TAUSTAOLETUKSIA
KANTAA MUKANAAN
JOKAINEN SANA.

⁴³ Esim. muutisanat, uudet nimitykset asioille.

vid Cameron antoi puheessaan ymmärtää, että ennakkosensuuri ei olisi mahdollon ajatus. Lehdistönvapauden rajoituksia hänet sai pohtimaan erityisesti *Guardianin* uutisointi Edward Snowdenin vuotamista tiedoista, jotka koskivat Yhdysvaltain turvallisuusvirasto NSA:n laajaa verkkourkintaa. Pääministeri katsoi *Guardianin*, liberaalivasemmistolaiseksi profiloituneen laatulehden, toiminnan olleen maalle vahingoittavaa.⁴⁴ Muistutan, että edellinen siis tapahtui vuonna 2013 Isossa-Britanniassa, ei jossakin Kuubassa tai Kiinassa.

On arvoja, jotka kuuluvat journalistille ominaisesti, tulevat ikään kuin työn mukana. Ne liittyvät kansanvaltaisuuden arvostamiseen, lähteiden kunnioittamiseen, asiakirjajulkisuuteen, päätöksenteon avoimuuteen, tietosuojaan, sen selkäliseen.

Vaikka Edward Snowdenista voi olla henkilökohtaisesti monta mieltä, journalismin ja julkisuuden kannalta hän on tehnyt mitä arvokkainta työtä. Sama pätee WikiLeaksin johtohahmoon Julian Assangeen ja Wikileaksille vuotamisesta vankilaan tuomittuun Chelsea Manningiin. Tietovuotoja tehdessään ja mahdollistaessaan he ovat puolustaneet edellä mainittuja journalisminkin arvoja panemalla panokseksi kirjaimellisesti koko elämänsä. Cameronin pelottava lausunto osoittaa ainakin, että *Guardian* on onnistunut vahtikoiran tehtävässään mallikkaasti.

Toimittaja Elina Grundström, journa-

⁴⁴ <http://www.reuters.com/article/idUSL5N01H2WQ20131028?irpc=932>.

(Luettu 28.10.2013.)

JOURNALISMIN TUOTTEET OVAT
UUSIA KERTOMUKSIA, UUTTA KIELTÄ,
NE LUOVAT UUTTA MAAILMAA.
VAHTIA PITÄÄ KIELIKORVA
HÖRÖLLÄÄN MYÖS SITÄ, MINKÄLAINEN
SE ITSE LUOTU UUSI MAAILMA ON.

EIKÄ JOURNALISMIN TEHTÄVÄ
EI OLE VÄHVISTÄÄ VALLITSEVÄÄ
TILANNETTA VAAN HAASTAA SE.
NÄIN SANANYAPAUUS JA DEMOKRATIA
VÄHVISTUVÄT.

listiikan vierailijaprofessori Tampereen yliopistossa vuonna 2013, kysyi Suomen Lehdistö -aikakauslehdessä seuraavaa:

”[M]ikä lopulta heikentää lehden uskottavuutta enemmän: toimittajat, joilla on yhteiskunnallisia mielipiteitä vai toimittajat, jotka kirjoittelevat kolumneja ainoastaan pyöräilystä ja lastenhoidosta?”⁴⁵

Toimittajalla, kuten kaikilla muillakin, on ja sopii ollakin arvoja ja mielipiteitä. Arkielämässään toimittajalla saattaa jopa olla hyvin puolueellisia mielipiteitä hyvin kiistanalaisista kysymyksistä. Minulla ainakin on. Toimittajaan on voitava luottaa siinä, että hän toimii totuudenmukaisuuden puolesta, valitsee uutisoitavaksi tärkeitä aiheita ja kertomuksellistaa niistä olennaiset asiat esiin. Ammatin arvojen pitää kietoutua henkilökohtaisiin.

Arvot ja mielipiteet näyttävät kuitenkin elävän samanaikaisesti sekä yliarvostuksen että alennustilan aikaa. Yhtäältä kaikkien oikeutta arvoihin ja mielipiteisiin tunnutaan kunnioittavan tasapäisyyteen asti, ”jokaisella on oikeus mielipiteeseensä” tarkoittaa, että mitä tahansa pitäisi sietää argumentoimatta vastaan. Samalla arvojen ajatellaan olevan jotenkin likaisia, esimerkiksi jos toimittajan työssä arvot ovat koskettaneet jutuntekoa, artikkelin sanoma on muka sillä tahrantunut.

Ilmiöön liittyy säännöllisesti kuuluva vaatimus siitä, että toimittajien tulisi ilmoittaa puoluekantansa. Vaatimuksen tunnetuin esittäjä lienee Aamulehden entinen päätoimittaja ja Elinkeinoelämän valtuuskunnan nykyinen johtaja Matti Apunen⁴⁶.

Kannatan ehdottomasti, että toimittajat ovat esimerkkeinä avoimuuden suhteen. Apusen ehdotus kuitenkin epäilyttää, sillä en tiedä mistä moinen selvitystyö kertoisi. Tarkoittaako puoluekanta edellistä äänestyskertaa, vai kaikkien äänestyskertojen keskiarvoa vai vasta

puolueen jäsenyyttä? Totta kai: äänestyspäätökseni liittyy yhtäältä arvoihin ja yhtäältä reaalioliittisiin kysymyksiin. Mutta pitää kysyä: mitä äänestyskäyttäminen voi kertoa arvoista?

Ongelma tämänkaltaisessa keskustelussa on, että usein on tapana kuvitella arvot joksikin itsenäiseksi ominaisuudeksi. Että ihmisen oman ihmisyyden ydin koostuisi suhteellisen pysyvistä arvoista, jotka ovat olemassa riippumatta teoista. Tällöin olisi luontevaa ajatella, että ihmistä voidaan arvioida hänen oletettujen arvojensa mukaan. Jos toimittaja on äänestänyt kokoomusta tahi sosiaalidemokraatteja, hänen muutkin tekonsa tulkoot tuomittavaksi asiaankuuluvan puolueohjelman mukaisesti.

On selvää, että ajatus on vähintäänkin

TOIMITTAJALLA,
KUTEN KAIKILLA
MUILLAKIN, ON JA SOPII
OLLAKIN ARVOJA JA
MIELIPITEITÄ.

⁴⁵ <http://www.suomenlehdisto.fi/blog/2013/09/09/valtakansin-toimittajille/>. (Luettu 20.10.2013)

⁴⁶ <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Apunen+pyy%C3%A4%C3%A4+Journalistitilalta+apua+toimittajien+puoluekannan+selvit%C3%A4mises%C3%A4/1135260782991>. (Luettu 20.10.2013.)

omituinen. Sen taustalla piilee kuitenkin toimittajan kannalta erityisen kiero tausta-oletus: että politiikassa olisi kyse arvoista. Puolueet viljelevät mieluummin tätä ajatusta, koska kompromisseja täynnä oleva päivänpolitiikka on neuvottelua, voittoja ja tappioita. On parempaa brändäystä saada puolueen julkisuuskuva kiinnitettyksi kiinteisiin arvojuulistuksiin kuin päivittäiseen ähräämiseen.

Merkittävä kysymys on seuraava: mitä arvoa on arvoilla, jos niillä ei tee mitään? Miksi arvot olisivat merkittävämpiä kuin teot? Toimittajille usein toisteltu mainio tyylivinkki voi toimia myös sisällöllisenä ohjenuorana.

Älä selitä, näytä.

Älä sano, että haastateltava on jotakin, kerro mitä hän tekee. Hän ei ole pitkä, hänen hattunsa hipoo oven kamanaa. Hän ei ole iloinen, hän nauraa.

Suorempi esittävä kieli on elävämpää kuin ominaisuuksia kuvaileva, ja lukija pysyy paremmin matkassa. Näyttäminen voi tavoittaa myös paremmin totuudenmukaisuuden arvoista.

Palataan hetkeksi narratologiaan. Meillä ihmisillä on kertomuksia siitä, miksi toimimme kuten toimimme. Niiden taustalla on tarina, elämänhistoria tekoja ja tekemättömyyksiä. Tarina lienee aina sama, mutta kertomuksia voi olla useita, ja toimittajan tehtävä on löytää kiinnostava ja totuudenmukainen.

Arvoista puhuminen voi olla journalismissa merkittävää, jos se liittyy tarinaan, tekoihin. Pentti Linkolan kohdalla olisi absurdin yhdentekevää sanoa ”Lin-

MERKITTÄVÄ KYSYMYS ON SEURAAVA:
MITÄ ARVOA ON ARVOILLA, JOS
NIILLÄ EI TEE MITÄÄN?

kola sanoo olevansa luonnonystävä”, mutta hänen lukemattomista ympäristön hyväksi tekemistään valinnoista puhumisessa voisi olla järkeä. Pelkkä kertomus arvoista ilman tarinallista tukea menee silti usein läpi, koska arvoja on hankala kyseenalaistaa. Miksi väittää vastaan, jos poliitikko sanoo ”välittävänsä lapsista”? Itse jättäisin moisen kirjoittamatta juttuun, jos hänellä ei ole tekoja puheensa taustalle.

Jos sanon olevani hävittäjäalentäjä, kertomus ei vastaa todellista tarinaani. Seikka on helpohkosti tarkistettavissa. Kertomus teoista ilman vastinetta on tyhjää. Samoin siis kertomukset arvoista ilman niitä tukevia tekoja ovat tyhjiä, joten miksi toimittajan pitäisi kiinnostua merkityksettömästä puheesta? Arvopuheeseenkin tulee soveltaa lähdekritiikkiä. Elina Grundströmin aiemmin lainaamani huomioon voisi sanoa: niin myös toimittajilta kaivattaisiin tekoja, jotka tuovat esiin heidän arvojaan.

Olen saanut työssäni etuoikeutetusti kirjoittaa monista aiheista, jotka ovat sydäntäni lähellä, niistä jotka ovat mielestäni tärkeitä, ja se on mitä suurimmassa määrin jo arvovalintaa, paljastavaa. Toivon tietysti lukijoiden ymmärtävän, että lehtien ja verkkotoimitusten takana on ihmisiä, joilla on motiiveja teoilleen. Arvot ja motiivit kun eivät ole sinällään pahoja. Arvoja, jotka ohjaavat minua työssäni, voi arvioida lukemalla ja miettimällä kirjoittamiani tekstejä. Tai kysymällä.

Poliiseilla on vuodesta 2001 ollut käytössään eettinen vala, joka listaa ansiokkaasti avoimuuden ja tasapuolisuuden

periaatteita:

*Lupaam parhaan kykyini ja taitoni mukaan käyttäytyä aina ja kaikissa tilanteissa poliisin arvolle sopivalla tavalla. Kunnioitan jokaisen ihmisarvoa ja oikeuksia. Käytän poliisin valtuuksiani laimsäättäjän tarkoittamalla tavalla. Noudatan esimiesteni käskyjä ja olen valmis kohtaamaan poliisin ammattiin liittyvät vaarat. Toimin avoimesti ja sovinollisuutta edistäen. Käyttäydyn rehdisti, anttavaisesti ja ammatillisista yhteishenkeä vahvistaen. Olen oikeudenmukainen ja toimin koko työyhteisön parhaaksi. Tällä tavalla tahdon poliisina palvella.*⁴⁷

Nämä kaikki ovat asioita, joita oikeusjärjestelmän täytyykin pitää kunniaansa ollakseen samanarvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden puolella.

Idealistinen etsivä Virta olisi taatusti pitänyt valaa velvoittavana ja suuressa arvossa. Komisario Palmu taas olisi antanut sille piut paut: kaunopuheista ja arvoista ja muista hienoista asioista ei ole hyötyä rikosten loogilliselle selvitystyölle. Paras suhtautuminen löytynee välimaastosta.

Vala päättyy sanoihin: ”Tällä tavalla tahdon poliisina palvella.” Siinä ollaan rehellisillä jäljillä. ”Minä tahdon” on, ainakin journalistin korvaan, paljon uskottavampi väite kuin ”minä olen”. Tahdominen on askel tekemiseen, ja ilman tekoja valoilla ja arvoilla voi heittää vesilintua.

ARVOPUHEESEENKIN
TULEE SOVELTAA
LÄHDEKRITIIKKIÄ.

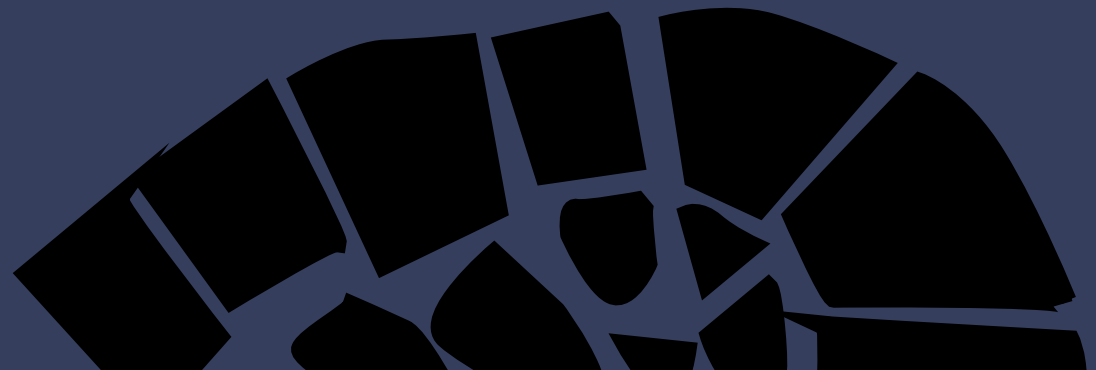
⁴⁷ <http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/0/8513B97634BFF2D8C2256BC7002C3C44?opendocument>. (L-nettu 20.10.2013.)

LÄHTEET

- Baillargeon, Normand: Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi. niin & näin 2011.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto: *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Vastapaino 2007.
- Cook, John et al.: ”Quantifying the consensus on anthropogenic global warming in the scientific literature”. *Environmental Research Letters* vol. 8, no. 2, 2013. <http://iopscience.iop.org/1748-9326/8/2/024024/article>. Luettu 23.10.2013.
- Grundström, Elina: ”Valta takaisin toimittajille”. *Suomen Lehdistö* 9.9.2013. <http://www.suomenlehdisto.fi/blog/2013/09/09/valta-takaisin-toimittajille/>. Luettu 18.10.2013.
- Gould, Stephen Jay: ”The Late Birth of a Flat Earth”. Julkaistu teoksessa *Dinosaur in a Haystack: Reflections in Natural History*, ss. 38–50, New York: Three Rivers Press 1997. Verkossa: <http://www.inf.fu-berlin.de/lehre/SS05/efs/materials/FlatEarth.pdf>. Luettu 23.10.2013.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC): Fifth Assessment report (AR5). The Physical science basis. <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg1/#.UqL-KWcydDEY>. Luettu 15.10.2013
- Journalistin ohjeet 2011. Julkisen sanan neuvosto. [TOIVON TIETYSTI LUKIJOIDEN
YMMÄRTÄVÄN, ETTÄ LEHTIEN JA
VERKKOTOIMITUSTEN TAKANA ON
IHMIISIÄ, JOILLA ON MOTIIVEJA
TEOILLEEN.](http://www.journalistiliitto.fi/pelisaan-</div><div data-bbox=)

- [not/journalistinohjeet/](#). Luettu 17.10.2013.
- Lahtinen, Mikko: Montesquieu, Charles Louis de Secondat de. <http://filosofia.fi/node/5286>. Luettu 17.10.2013.
 - Merrill, John C. & Odell, S. Jack: *Philosophy and journalism*. Longman 1983.
 - Pietilä, Kauko: *Journalismi ammattina*. Gaudeamus 2012.
 - Poliisin eettinen vala. <http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/0/8513B97634BFF2D8C2256BC7002C3C44?opendocument>. Luettu 20.10.2013.
 - Pöppönen, Hannu: ”Apunen pyytää Journalistiliitolta apua toimittajien puoluekannan selvittämisessä”. *Helsingin Sanomat* 11.10.2010. <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Apunen+pyytää+Journalistiliitolta+apua+toimittajien+puoluekannan+selvittämisessä/1135260782991>. Luettu 20.10.2013.
 - Rantala, Päivi: *Sukupuoli ja tasa-arvo journalismissa. Tapaus Lappi*. Lapin yliopisto 2011. http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/72510/Rantala_Sukupuoli_ja_tasa-arvo_journalismissa_DORIA_2.pdf?sequence=4. Luettu 23.10.2013.
 - Rosen, Jay: *What are journalists for?* Yale University Press 1999.
 - Suomen perustuslaki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasaa/1999/19990731>. Luettu 18.10.2013.
 - Suuri Maailmanatlas. WSOY 1990.
 - Tuomas Akvinolainen: *Summa Theologiae*. Verkossa englanniksi <http://www.newadvent.org/summa/1001.htm>. Luettu 23.10.2013.
 - Vehkoo, Johanna: *Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Teos 2011.
 - Waltari, Mika: *Komisario Palmun erehdys*. WSOY 1940.
 - Zelizer, Barbie: *Taking journalism seriously. News and the Academy*. Sage Publications 2004.

“Lisäksi poliisit saivat selville tapahtuman kulun, ammattinsa osaava siivoja putsasi huoneiston aterian jälkeen, jonka seurauksena välinpitämättömät asukkaat eivät nähneet kun raavas siivoja kantaa kuolleen naisen autoonsa.”

Verkko
osa
la mitta
imintaa

Pirkanmaan turvallisuusklusteri

JOUNI PERTTULA

MATKA KENTTÄPOLIISISTA ASIAANTUNTIJATEHTÄVIIN

KOMISARIO JOUNI PERTTULA
TOIMII PIRKANMAAN
TURVALLISUUSKLUSTERIN
KOORDINAATTORINA.

PERTTULA VALMISTUI POLIISIKSI
VUONNA 1998. HÄN ON
TYÖSKENNELLYT PÄÄASIASSA
KENTTÄTEHTÄVISSÄ, NIIN
KENTTÄMIEHENÄ KUIN
KENTTÄJOHTAJANAKIN. PERTTULA
SUORITTI ALIPÄÄLLYSTÖTUTKINNON
VUONNA 2004 JA PÄÄLLYSTÖ-
TUTKINNON VUONNA 2011.

ENNEN POLIISIURAA
PERTTULA TEKI TALOJA. HÄN
VALMISTUI AMMATTIKOULUSTA
TALONRAKENTAJAKSI 1993 JA
TYÖSKENNELI KIRVESMIEHENÄ
VARUSMIESPALVELUKSENSA
JÄLKEEN VUOSINA 1994–1996.

Työkännykkäni soi. Pirkanmaan pelastuslaitoksen pelastuspäällikkö Seppo Männikkö kertoo uusimmat käänteet vetämästään hankkeesta, joka tähtää ikäihmisten asumisen turvallisuuteen. Asiat tuntuvat etenevän hankkeessa hienosti: asumisen turvallisuutta ollaan nostamassa uudelle tasolle muun muassa hoitotyötä tekevien turvallisuuskoulutuksen ja uuden teknisen innovaation, siirrettävän sprinklerilaitteen, kehitystyön avulla.

Puhelun jälkeen alan valmistella seuraavaa Pirkanmaan turvallisuusklusterin ohjausryhmän kokousta. Sisäisen turvallisuuden tutkimusseminaarin esityskin pitäisi saada vielä tehtyä valmiiksi ennen huomista.

Siis mitä ihmettä? Minähän olen poliisi, ja päällystökoulutuksen saaneena minun pitäisi olla parasta aikaa joko yleisjohtajana tai tutkinnanjohtajana poliisilaitoksella. Miten ihmeessä minä olen tällaisiin tehtäviin päätenyt?

* * *

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

Valmistuin poliisiksi vuonna 1998 ja sain valmistumiseni jälkeen vakituisen vanhemman konstaapelin viran silloisesta Helsingin keskustan poliisipiiristä. ”Roba” oli minulle jo ennestään tuttu paikka, sillä olin suorittanut siellä opintoihin kuuluneen puolen vuoden kenttäharjoittelujakson. Kenttätyö Helsingissä oli maalaispojalle erittäin tapahtumarikasta ja mielenkiintoista. Viihdyinkin Roballa erittäin hyvin. Monenlaiset vapaa-ajan mahdollisuudet Helsingissä takasivat minulle ja vaimolleni kaupungissa viihtymisen myös työajan ulkopuolella.

Erityisellä lämmöllä muistelen kesää 1999, jonka työskentelin polkupyöräpoliisina. Polkupyörällä liikkua kaupunki näyttäytyi hyvin erilaisena kuin tuulilasin takaa katsottuna. Mieleenpainuvimpia hetkiä olivat lukuisat päivittäiset kohtaamiset niin kaupunkilaisten kuin turistienkin kanssa. Voisin jopa sanoa, että polkupyöräpoliisin työ oli eräänlaista korkeakoulua erilaisten ihmisten kohtaamiseen liittyvien taitojen opettelussa. Kansan pariin jalkautuminen ei ole virkapuvussa varsinkaan kokemattomalle poliisille aina kevyttä eikä ihan helppoa hommaa. Mukavien rupattelutuokioiden lisäksi joutuu vastaamaan toinen toistaan kiperämpiin kysymyksiin ja kohtaamaan myös pettyneiden, joko poliisitoimintaan tai yhteiskuntaan ylipäätään, ihmisten tunteenpurkauksia. Onneksi suhtautuminen poliisiin on Suomessa pääsääntöisesti erittäin myönteistä ja enemmistö

palautteesta oli silloin ja on nykyäänkin myönteistä.

KANSAN PARIIN
JALKAUTUMINEN EI
OLE VIRKAPUVUSSA
VARSINKAAN
KOKEMATTOMALLE
POLIISILLE AINA
KEVYTTÄ EIKÄ IHAN
HELPPOA HOMMAA.

Polkupyöräpoliisin työ ei ollut pelkästään PR-työtä ja ihmisten kohtaamista, vaan suoritimme työpäivien aikana hyvin monenlaisia peruspoliisin tehtäviä. Tällaisia tehtäviä oli muun muassa liikenteen valvonta, eikä sekään rajoittunut pelkästään ke-

vyen liikenteen valvontaan. Suoritimme usein muun muassa moottoriajoneuvoihin kohdistuvaa liikennevalvontaa Kaivokadulla. Ruuhka-aikana punaisia valoja päin ajaneet autoilijat joutuivat pysähtymään joka tapauksessa joko seuraaviin tai sitä seuraaviin valoihin. Muistan vieläkin autoilijoiden hölmistyneitä ilmeitä, kun menimme polkupyörinemme koputtelemaan kuljettajan ikkunaan ja pyytämään häntä ajamaan autonsa sivuun kirjallisten töiden teon ajaksi.

Muistuu mieleeni myös tapaus, jossa eräs nainen lähti ajamaan polkupyörällä minua karkuun, kun pyysin häntä pysähtymään liikenneerikkeen vuoksi. Muutaman sadan metrin ”takaa-ajon” jälkeen pääsin kiihdyttämään naisen ohi ja pakotin hänet pysähtymään kiilaamalla ja käskyttämällä. Luulin tilanteen olevan ohi, mutta toisin kävi. Nainen otti jalat alleen ja lähti vielä juoksemaan karkuun. Sain naisen nopeasti kiinni, minkä jälkeen hän yritti vielä riuhtoa itsensä irti otteestani. Tilanteen rauhoituttua pyysin naista kertomaan henkilötietonsa. Hän kertoi tiedot, mutta ”hakutiedustelun” yhteydessä selvisi, että ne olivat virheel-

liset. Tällöin nainen kertoi, että hän ei tule kertomaan oikeita henkilötietojaan minulle koskaan. Meille ei jäänyt tilanteessa muuta vaihtoehtoa kuin ottaa nainen poliisilakiperusteisesti kiinni ja viedä hänet poliisiasemalle.

Luulin tässä vaiheessa, että nainen on käyttäytymisestä päätellen varmasti etsintäkuulutettu johonkin rikokseen liittyen. Naisen hallusta löytyi poliisiasemalla ajokortti, jolloin saimme selville hänen oikeat henkilötietonsa. Ihmetykseksemme naisella ei ollut minkäänlaista merkintää rekistereissä. Lopulta hän kertoi pakenemisen ja tietojen valehtelemisen syyksi sen, ettei hänen mielestään poliisilla ollut mitään valtuuksia pysäyttää häntä hänen ajaessaan polkupyörällä, saati sitten alkaa kysellä henkilötietoja. Tämä on hyvä esimerkki poliisityön luonteesta: koska tahansa voi tapahtua mitä tahansa täysin ennalta arvaamatonta.

Helsingin ydinkeskustassa pystyy liikkumaan ruuhka-aikaan pyörällä lyhyitä matkoja autoa nopeammin. Olimmekin usein ensimmäisenä partiona paikalla kiireellisissä hälytystehtävissä. Pääsinpä suorittamaan pyörän päältä myös juosten pakenevan varkaan kiinnioton. Tällaisia vauhdista tehtäviä kiinniottoja oli harjoiteltu useita kertoja polkupyöräpoliisin peruskurssilla, ja oli hienoa päästä toteuttamaan harjoiteltu kiinniotto myös oikean ”rosvon” kanssa. Kiinniotto pyörän päältä tapahtuu käytännössä siten, että ennen kohtaamista siirrytään vauhdissa seisomaan rungon toiselle puolelle, runkoa lähinnä oleva jalka polkimella. Ennen kiinniottoa pudottaudutaan pois

ONNEKSI SUHTAUTUMINEN POLIISIIN
ON SUOMESSA PÄÄSÄÄNTÖISESTI
ERITTÄIN MYÖNTEISTÄ JA
ENEMMISTÖ PALAUTTEESTA OLI
SILLOIN JA ON NYKYÄÄNKIN
MYÖNTEISTÄ.

pyörän päältä ja varsinainen kiinniotto tapahtuu juosten. Pyörä jatkaa sitten omia matkojaan, kunnes kaatuu tai törmää johonkin esteeseen. Tämä tietysti aiheuttaa tiettyjä rajoitteita siihen, missä kiinnioton voi suorittaa.

Opin Helsingissä oppisältäni ylikonstaapeli Pasi Kotrolta sen, ettei poliisityötä pidä tehdä hampaat irvessä ja liian tosikkomaisesti, uskaltaisinko sanoa, liian ”virkaintoisesti”. Pieni pilke silmäkulmassa auttaa ennen kaikkea jaksamaan raskaassa työssä, mutta usein se myös auttaa ratkaisemaan vaikeatkin tilanteet myönteisellä tavalla. Toki täytyy muistaa, että huumorin käyttö on ennen kaikkea taitolaji, eikä se sovi tietenkään kaikkiin tilanteisiin. Huumorilla voi olla väärässä tilanteessa, tai vääränlaisella huumorilla oikeassa paikassa, juuri päinvastainen vaikutus kuin on toivottu. Sellaista tilannetta ei saa syntyä missään tapauksessa, että asiakas kokee poliisin halveksivan häntä. Tai tilannetta, missä asiakas joutuu poliisin sanomisten tai tekemisten vuoksi menettämään kasvonsa. Oli miten oli, niin otin kuitenkin jo silloin tavoitteekseni sen, että jokainen kohdattu asiakas lähtisi kustakin tilanteesta hyvällä mielellä pois. Aina tämä ei tietenkään onnistu, koska virkatehtäviä suorittaessamme joudumme puuttumaan kansalaisten oikeuksiin toisinaan hyvinkin voimakkaalla tavalla. Mutta jos esimerkiksi tuhannen euron ylinopeussakon saanut asiakas poistuu autosta kiitellen, voi todeta, että kohtaaminen on onnistunut ja tavoite on sillä

kertaa saavutettu.

SELLAISTA TILANNETTA
EI SAA SYNTYÄ
MISSÄÄN TAPAUKSESSA,
ETTÄ ASIAKAS KOKEE
POLIISIN HALVEKSIVAN
HÄNTÄ.

Kuten totesin jo aiemmin, viihdyin Helsingissä erittäin hyvin. Sivilielämä vei minut kuitenkin tasan vuoden Helsingissä työskentelyn päästä takaisin juurilleni. Kuulin tällöin ystävältäni, että Vammalan kihlakunnan poliisilaitoksella on aukeamassa vanhemman konstaapelin virka. Hain tuota virkaa ja valintaprosessin jälkeen sain kutsun astua palvelukseen Vammalaan. Eräs esimieheni oli pahoillan lähdöstäni. Hän totesikin irtisanomisilmoitusta viedessäni, että tulevassa työpaikassani saan unohtaa poliisityön kokonaan ja urakehitysmahdollisuudet ovat lähes olemattomat. Hän varmaan ajatteli, että Vammalan kaltaisessa maalaispiirissä poliisin pääasiallinen tehtävä on syödä munkkia ja juoda kahvia.

* * *

Työskentelin Vammalassa peruspoliisityön ohella useita vuosia koulupoliisina. Koulupoliisin työ ei ollut mikään suunniteltu juttu, vaan ajauduin siihen oikeastaan sattumalta. Silloinen esimieheni, komisario Pauli Pitkäkös, pyysi minua pitämään satunnaisesti paikallisilla ala-asteilla liikenneaiheisia oppitunteja. Huomasin pikku hiljaa ajautuneeni tilanteeseen, jossa koulujen opettajat alkoivat pyytää koulupoliisi Perttulaa puhelimeen sopiaukseen tulevista kouluvierailuista. Vuosina 2003–2004 suorittamani alipäällystöopinnot antoivat minulle hyvän mahdollisuuden kehittää paikallista

koulupoliisityötä. Kehittämislle olikin ilmeinen tarve, sillä opetusmateriaali oli melko vanhaa ja kouluvierailupyynnöt perustuivat lähinnä opettajien omaan aktiivisuuteen. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että joillain kouluilla käytiin usein ja toisilla kouluilla ei vierailtu ollenkaan.

Tein alipäälystööpintojen tutkielman otsikolla ”Poliisin peruskoulun 1-6 luokille antaman liikennekasvatuksen kehittäminen Vammalan kihlakunnan poliisipiirissä”. Tutkielman pääsisältö muodostui vaaranpaikkakartoituksesta, jonka toteutin kaikilla kihlakunnan ala-asteilla. Näiden esiin nousseiden vaaranpaikkojen käytännön korjaaminen jäi kaupungin ja kuntien vastuulle, mutta vaaranpaikkoja käytettiin hyödyksi niin poliisien kuin opettajienkin antamassa liikenneopetuksessa. Kehitin tutkielmaan osana järjestelmän, jonka tavoitteena oli kohdata jokainen oppilas/ikäryhmä kaksi kertaa luokkien 1–6 aikana. Laadin myös uudet opetusmateriaalit vanhojen pürtoheitinkalvojen sijaan. Materiaalit sisältävät muun muassa poliisin esittelyn, liikenneopetuksen ja oikeuskasvatuksen teemoja kunkin ikäryhmän tason ja koulutustarpeen mukaan. Kuvasin esityksen materiaaleiksi kuvia ja lyhyitä videoita erilaisista ”elävän elämän” liikennetilanteista. Uudet materiaalit tekivät opetuksesta entistä mielekkäämpää ja uskon, että myös oppilaat saivat opetuksesta niiden kautta enemmän irti. Aktiivinen otteeni koulupoliisityössä ja sen kehittämisessä huomioitiin myös tunnustuksena, sillä sain Satakunnan koulupoliisin ”arvonimen” vuonna 2004.

Lasten ja nuorten kohtaaminen esi-

VUOSINA 2003-2004 SUORITTAMANI
ALIPÄÄLYSTÖOPINNOT ANTOIVAT
MINULLE HYVÄN MAHDOLLISUUDEN
KEHITTÄÄ PAIKALLISTA
KOULUPOLIISITYÖTÄ.

merkiksi kouluvierailujen yhteydessä on mielestäni erittäin tärkeää työtä. Kouluvierailut ovat valistuksen lisäksi luonteva tapa päästä tutustumaan paikallisiin lapsiin ja nuoriin. Ja ennen kaikkea tärkeää on se, että lapset ja nuoret pääsevät tutustumaan poliisiin positiivisissa merkeissä. Olen kenttätyötä tehdessäni joutunut puuttumaan nuorten tekemisiin lukemattomia kertoja. Näissä tilanteissa molemminpuolisen luottamuksen saavuttamiseksi on ollut suuriarvoista, jos nämä nuoret ovat olleet poliisin kanssa tekemisissä jo aikaisemmin esimerkiksi kouluvierailujen yhteydessä – siis niissä positiivisissa merkeissä.

Koulupoliisin työn lisäksi olen ollut vuosien varrella mukana myös useissa muissa työryhmissä ja yhteistyöhankkeissa, esimerkiksi paikallisessa päihdeprojektissa ja kunnallisessa turvallisuussuunnittelussa liikenneturvallisuuustyöryhmän puheenjohtajana. Tällaisissa ryhmissä poliisit toimivat yleensä erilaisissa poliisitoimintaan liittyvissä asiantuntijarooleissa. Siis oman alansa ammattilaisena muiden ammattilaisten osaamisen täydentäjänä.

* * *

Alipäällystöpintojen jälkeen olen työskennellyt loppuvuodesta 2006 alkaen ylikonstaapelin virassa kenttäryhmän johtajana ja kenttäjohtajana, lukuun ottamatta päällystöpintoja ja viimeistä kahden ja puolen vuoden työjaksoa Po-

liisiammattikorkeakoululla. Voin vilpittömästi sanoa, että olen viihtynyt työssäni erittäin hyvin. Lisähaastetta kenttäjohtajan tehtäviin toi Vammalan kihlakunnan poliisilaitoksen sulautuminen Pirkanmaan poliisilaitokseen vuonna 2009, jolloin kenttäjohtovalue laajeni koko läntistä Pirkanmaata koskevaksi.

Motivoivista tehtävistä huolimatta opiskeluinto alkoi kuitenkin nosta jälleen päätään. Ehkä myös halu edetä uralla sai hakeutumaan poliisin päällystöpintoihin. Päällystöpinnot suoritetaan kahdessa osassa. A-osa, noin puolitoista vuotta, suoritetaan päätoimisena opiskeluna ja B-osa sitten oman toimen ohella omien voimavarojen tahtiin. Pääsin kuin pääsinkin sisään koulutukseen ja suoritin poliisin päällystöpinnot vuosina 2009–2011. Valmistuttuani A-osasta joulukuussa 2010 palasin takaisin ylikonstaapelin virkaan Pirkanmaan poliisilaitoksen Sastamalan poliisiasemalle (entinen Vammalan kihlakunnan poliisilaitos) kenttäryhmän johtajan tehtävääni.

Vuoden 2011 alusta minua pyydettiin Poliisiammattikorkeakouluun tekemään liikennetiimiin opettajan (komisario) opintovapaan sijaisuutta. Puolen vuoden opettajan työ oli mielenkiintoinen ja opettavainen kokemus. Vaikka minulla ei olekaan opettajan koulutusta, uskon että aikaisemman poliisityön kautta saamani esiintymis- ja vuorovaikutustaidot antoivat hyvät eväät opettajan tehtävään. Liikenteen valvonta ja liikenneturvallisuus ovat olleet minulle aina erityisen

J A ENNEN KAIKKEA
TÄRKEÄÄ ON SE,
ETTÄ LAPSET JA
NUORET PÄÄSEVÄT
TUTUSTUMAAN POLIISIIN
POSITIIVISISSA
MERKEISSÄ.

kiinnostuksen kohteena, mikä sekini antoi hyvät valmiudet liikenteen opettajan tehtäviin.

Puoli vuotta kului nopeasti ja palasin sen jälkeen jälleen vakituiseen työhöni Sastamalaan. Kauan en ehtinyt taaskaan Sastamalassa olla, sillä syksyllä 2011 minua pyydettiin jälleen töihin Poliisiammattikorkeakoululle. Tällä kertaa kyseessä ei ollut opettajan tehtävä, vaan esiselvityksen tekeminen Pirkanmaalle suunniteltuun yhteistyöhankkeeseen, Pirkanmaan turvallisuusklusteriin.

Hankkeen alullepanijana oli Pirkanmaan maakuntajohtajan Esa Halmeen kutsuma kokous, johon oli kutsuttu kymmenen keskeisen turvallisuus toimijan edustajat. Halme kysyi kokouksessa, voitaisiinko Pirkanmaalla turvallisuus toimijoiden yhteistyön tiivistämisestä ja toiminnallisesta kokoamisesta saada nykyistä enemmän hyötyä. Kokouksessa todettiin, että Pirkanmaalle on keskittynyt poikkeuksellisen laaja turvallisuus toimijoiden joukko, minkä vuoksi yhteistyön kehittämiseksi nähtiin paljon mahdollisuuksia. Jottei hyvä idea olisi jäänyt vain ajatuksiksi, kokouksessa päätettiin toteuttaa Pirkanmaan liiton rahoittama esiselvitys turvallisuusklusterin kokoonpanon, sisällön ja toimintamahdollisuuksien kartoittamiseksi. Paikalla ollut Poliisiammattikorkeakoulun rehtori Kimmo Himberg lupasi osoittaa esiselvitykselle tekijän, jonka toteuttajaksi sitten minut valittiin.

Tätä artikkelia kirjoittaessani olen muistellut ja mietiskellyt omaa työuraani. Kuten edellä kerroin, Helsingistä Vammalaan lähtiessäni esimieheni totesi, että

VAIKKA MINULLA EI OLEKAAN
OPETTAJAN KOULUTUSTA, USKON
ETTÄ AIKAISEMMAN POLIISITYÖN
KÄYTÄ SAAMANI ESIINTYMIS- JA
VUOROVAIKUTUSTAIKOT ANTOIVAT
HYVÄT EVÄÄT OPETTAJAN
TEHTÄVÄÄN.

TÄTÄ ARTIKKELIA
KIRJOITTAESSANI OLEN MUISTELLUT
JA MIETISKELLYT OMAA TYÖURAAINI.

maalaispiirissä saa unohtaa poliisityön kokonaan ja urakehitysmahdollisuudetkin ovat olemattomat. Kun nyt pohdin reilun 15 vuoden mittaista työhistoriaani, voin todeta, että totuus on ollut kuitenkin aivan toinen. Urakehitystä on tapahtunut vanhemmasta konstaapelista komisarioriksi. Pääasiassa olen työskennellyt monin tavoin haastavissa kenttätehtävissä niin kenttämiehenä kuin kenttäjohtajana, mutta niiden ohella olen päässyt osallistumaan myös moniin muihin mielenkiintoisiin projekteihin ja tehtäviin. Ehkä me emme kumpikaan, sen paremmin esimieheni kuin minä, osanneet tuolloin 2000-luvun taitteessa ajatella, mitä kaikkea poliisityö voi nykyään pitää sisällään ja millaiseksi työ on muuttumassa.

* * *

Klusterilla tarkoitetaan yleisesti maantieteellisesti toisiinsa läheisesti sijoittuvaa joukkoa, jolla on jokin yhteinen intressi, tässä tapauksessa siis turvallisuus. Turvallisuusklusterin ympärille kehitetyn yhteistoiminnan ei ole tarkoitus kilpailla jo olemassa olevien yhteistyömuotojen kanssa, vaan toteuttaa ennakkoluulottomasti uudenlaista alueellista turvallisuusyhteistyön toimintatapaa. Pääasiallinen tavoite onkin ollut koota alueen turvallisuustoimijat yhteen ja luoda siltaa eri toimijoiden väliselle yhteistyölle. Tavoite on tärkeä, sillä laaja-alaisen yhteistyön uskotaan mahdollistavan toimijajoukon

YHTEISTYÖN AVULLA
PYSTYMME SAAMAAN
AIKAAN MYÖS SELLAISTA
VAIKUTTAVUUTTA, MITÄ
EMME MUUTEN SAISI
AIKAAN.

osaamisen ja asiantuntemuksen suuntaamisen paremman turvallisuuden aikaansaamiseksi. Turvallisuusklusterissa on koossa merkittävä älyllinen pääoma, jonka joustavalla käytöllä saadaan aikaan käytännön ratkaisuja esille nousseisiin turvallisuuskysymyksiin ja -ongelmiin. Yhteistyön avulla pystymme saamaan aikaan myös sellaista vaikuttavuutta, mitä emme muuten saisi aikaan. Käytännön esimerkkejä konkreettisen yhteistyön tuloksista ovat käynnissä olevat osaamisverkostot ja niiden aikaansaannokset, joista kerron myöhemmin lisää.

Ohjausryhmän tukemana on käynnistynyt muun muassa Insta Innovationin ja viranomaisten yhteistyössä kehittämä virtuaalinen harjoitusympäristö, Joint Virtual Training Environment -projekti (JoViTE), jonka tarkoitus on kehittää johtamisen moniviranomaisharjoitteluun tarkoitettu virtuaalinen harjoitusympäristö. Syksyn 2013 aikana järjestelmää on testattu kolmessa eri viranomaisharjoituksessa ympäri Pirkanmaata. Poliisitoimintaa lähinnä on Tampere-talon ympäristöön luotu virtuaalimaailma, jossa harjoiteltiin Tasavallan presidentin itsenäisyyspäivän juhlavastaanoton tilanjohtamista.

Turvallisuusklusteri on rakentunut nykyiseen muotoonsa neljässä eri vaiheessa, joista ensimmäinen oli esiselvityksen tekeminen. Toisessa vaiheessa Turvallisuusklusterin ohjausryhmä päätti käynnistää varsinainen konkreettisen yhteistoiminnan esiselvitysten tulosten

rohkaisemana. Kolmannessa vaiheessa tein tutkimusta siitä, minkälaisia liiketoimintaympäristöjä ja -edellytyksiä turvallisuusallalla on. Neljännessä vaiheessa selvitin sitä, minkälainen rooli kolmannella sektorilla ja sen järjestöillä on turvallisuustyön osatekijänä.

Järjestöjen tekemän turvallisuustyön merkitys tulee tekemäni tutkimuksen mukaan kasvamaan tulevaisuudessa. Järjestöillä on merkittävä rooli muun muassa ennalta estävän työn tekijänä. Järjestöillä nähdään olevan myös erittäin suurta potentiaalia toimia osana turvallisuustoimijoiden yhteistyötä. Yhteistyö edellyttää kumppanuutta, jossa omistaudutaan tietyn tarkoituksen ja aikaansaannoksen saavuttamiseen. Eräs haastattelemani totesikin hyvin sanoes- saan: ”Yhteinen tavoitteemme on turvallisuustason nostaminen – riippumatta siitä oletko virkamies vai et.”

Turvallisuusklusteria rakentaessani olen saanut tehdä koordinaattorin työn rinnalla jatkuvaa tutkimus- ja kehittämistyötä. Työhuoneeni sijaitseekin luontevasti Poliisiammattikorkeakoulun TKI-yksikössä (TKI = tutkimus, kehittäminen ja innovaatiot). Erikoistutkija Vesa Huotarin kanssa tekemäni yhteistyö on yhdistänyt hedelmällisellä tavalla käytännönläheistä poliisikokemustani ja Huotarin tieteellistä ajattelua. Käytännön aikaansaannosten lisäksi eri vaiheista on syntynyt myös kirjallisia tuotoksia, joiden tarkempia tietoja löydät halutessasi lähdeluettelosta.

Työtehtäväni turvallisuusklusterissa ovat olleet melko kaukana perinteisistä poliisitehtävistä. Poliisikokemus on kui-

JÄRJESTÖJEN TEKEMÄN
TURVALLISUUSTYÖN MERKITYS TULEE
TEKEMÄNI TUTKIMUKSEN MUKAAN
KASVAMAAN TULEVAISUUDESSA.
JÄRJESTÖILLÄ ON MERKITTÄVÄ
ROOLI MUUN MUASSA ENNALTA
ESTÄVÄN TYÖN TEKIJÄNÄ.

tenkin ollut välttämätön tausta: ilman sitä en olisi pystynyt kunnolla suoriutumaan niistä moninaisista haasteista, joita tämä kehittämistyö on vaatinut. Korvaamaton hyöty on ollut myös saamastani esimieskoulutuksesta. Vaikka en olekaan tällä hetkellä esimiesvirassa, olen kuitenkin joutunut jatkuvasti käyttämään esimiestaitojani muun muassa verkoston toimijoiden motivoinnissa ja asioiden johtamisessa. Verkostojen johtaminen onkin pitkälti epäsuoraa verkoston toimintaan vaikuttamista. Verkostojen johtamiseen kuuluu myös toiminnan suuntaaminen kohti sovittuja päämääriä.

Turvallisuusklusterissa näitä päämääriä ovat toteuttaneet eri teemojen äärelle kootut osaamisverkostot. Kuhunkin verkostoon on koottu sellaiset osajat, joita kyseisen ongelman ratkaisu tai asian eteenpäin vieminen vaatii, ja kullakin verkostolla on oma puheenjohtaja.

Verkostojen teemoja ovat tähän mennessä olleet seuraavat: yritysturvallisuus, ikäihmisten asumisen turvallisuuden parantaminen, ennakointi, logistiikka ja myrskyt, turvallisuuden tutkimus ja koulutus, turvallisuustiedon välitysverkosto ja kolmannen sektorin osaamisverkosto. En lähde tässä yhteydessä kuvaamaan kaikkien verkostojen sisältöä tarkemmin, mutta yhteistyön potentiaalista voisin mainita sen, että verkostoissa toimii tällä hetkellä yli sata toimijaa. Vaikutukset ja hyödyt eivät ole vain paikallisia, mistä osoituksena on se, että ikäihmisten asumisen turvallisuusverkosto, yritysturvallisuusverkosto ja turvallisuustiedon väli-

KORVAAMATON HYÖTY ON
OLLUT MYÖS SAAMASTANI
ESIMIESKOULUTUKSESTA.

tysverkosto on valittu sisäasiainministeriön valtakunnallisiksi pilottihankkeiksi.

Käytännön poliisitoimintaa lähinnä oleva osaamisverkosto on turvallisuustiedon välitysverkosto, jossa olemme rakentaneet poliisin ja kaupan alan toimijoiden välille tiedonvälitysverkoston. Verkostossa voidaan välittää kahden tasoista turvallisuusviestiä, sekä ennalta-ehkäisevää että reaaliaikaista.

Reaaliaikaista viestiä voidaan välittää esimerkiksi alueella kiertävästä varasliigasta, tekijöiden tuntomerkeistä ja kiinnostuksen kohteista. Viestinnän kautta kaupakeskukset ja vartiointiliikkeet voivat varautua tällaisen liigan tuloon valvontaa tehostamalla. Myös poliisi voi suunnata omaa valvontaansa entistä paremmin rikostentekijöiden kiinnisaamiseksi. Onnistumisiakin on jo saatu muun muassa älypuhelinvarkaiden kiinniottojen muodossa.

Ennalta estävän viestinnän esimerkkinä voisin mainita kuukausittain koostettavan raportin anastetuimmista tuotteista ja tuoteryhmistä. Syyskuussa 2013 Pirkanmaan poliisi kirjasi 268 näpistystä. Kärkituotteet olivat ”kiinnostavuusjärjestyksessä” alkoholi, elintarvikkeet, vaatteet, kosmetiikka ja polttoaine. Elintarvikenäpistykset tuntuvat olevan kasvava trendi, ja mieleeni onkin noussut kysymys, onko taloudellinen taantuma lisäämässä elintarvikkeiden kiinnostavuutta anastusmielessä.

* * *

Verkostoyhteistyö on avannut silmiäni ymmärtämään entistä paremmin, ettei poliisi pysty ratkaisemaan yhteiskunnan turvallisuusongelmia yksin. Turvallisuusongelmat ovat hyvin monimutkaisia ja moniulotteisia, minkä vuoksi tarvitsemme niiden ratkaisemiseksi laajaa verkostomaista yhteistyötä. On myös hyväksyttävä se tosiasia, ettei kaikki turvallisuusalan viisautta asu poliisilaitoksella. Kaikilla turvallisuusklusterin toimijoilla on erittäin paljon osaamista, joka täydentää poliisin osaamista merkityksellisellä tavalla. Jos haluamme saada aikaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta, verkostoituminen on itse asiassa ainoa tapa ja mahdollisuus saavuttaa tavoite.

Poliisin ja muiden turvallisuustoimijoiden yhteistyöllä on pitkät perinteet. Yhteistyön merkitys on vuosien varrella korostunut, ja vuonna 2001 yhteistyövelvoite kirjoitettiin lakitasoisesti poliisilain ensimmäiseen pykälään, jonka mukaan poliisin tulee toimia turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa. Yhteistyön merkitystä on korostettu myös useissa niin kansallisissa kuin kansainvälisissäkin tutkimuksissa ja raporteissa. Mainitsen esimerkkinä Sisäisen turvallisuuden ohjelman ”Turvallisempi huomen”, jossa todetaan arjen turvallisuuden syntyvän systemaattisen, suunnitelmallisen ja avoimen verkostoyhteistyön turvin. Kaikkien toimijoiden yhteinen huolenaihe, resurssien niukkeneminen, on myös aiheuttanut tarvetta tiivistää yhteistyötä.

Uskon, että tulevaisuudessa poliisissa tulee olemaan perustuksen rinnalla entistä

VERKOSTOSSA VOIDAAN
VÄLITTÄÄ KÄHDENTASOISTA
TURVALLISUUSVIESTIÄ, SEKÄ
ENNALTAEHKÄISEVÄÄ ETTÄ
REAALIAIKAISTA.

VERKOSTOYHTEISTYÖ ON AVANNUT
SILMIÄNI YMMÄRTÄMÄÄN ENTISTÄ
PAREMMIN, ETTEI POLIISI PYSTY
RATKAISEMAAN YHTEISKUNNAN
TURVALLISUUSONGELMIA YKSIN.

KAIKKIEN TOIMIJOIDEN
YHTEINEN HUOLENAIHE, RESURSSIEN
NIUKKENEMINEN, ON MYÖS
AIHEUTTANUT TARVETTA TIIVISTÄÄ
YHTEISTYÖTÄ.

enemmän erilaisia asiantuntijatehtäviä, vaikkapa sitten turvallisuusyhteistyöhön liittyen. Olen kuullut sa-
nottavan, että ”ennen vanhaan” poliisin tärkeimmät ominaisuudet olivat suuri koko ja ruma ulkonäkö. Legendan mukaan ne olivat myös Poliisikoulun ainoat pääsyvaatimukset. Tulevilta poliiseilta tarvitsemme massiivisten lihasten ja karskin ulkomuodon si-
jaan ennen kaikkea yhteistyökykytaitoja, vuorovaikutustaitoja, kykyä laaja-alaiseen ajatteluun sekä myös kykyä ilmaista itseään ymmärrettävästi niin suullisesti kuin kirjallisestikin. Toki poliisin on pidettävä huolta myös fyysisestä kunnostaan jo oman jaksamisenkin vuoksi. Nykyäänkin fyysisistä ominaisuuksista on hyötyä erityisesti kenttätyössä. Pelkästään fyysisillä avuilla ei nyky-yhteiskunnassa ja nyky-poliisissa kuitenkaan ponnisteta kovin pitkälle. Oppiminen ei pääty virkamerkin saamiseen, ainakaan toivottavasti, vaan oppiminen on jatkuva prosessi. Oma taipaleenikaan ei ole oppijana päättynyt, vaan aloitin syksyllä 2013 turvallisuus-
hallinnon maisteriopinnot Tampereen yliopistossa. Nämä opinnot ovat erittäin hyödyllisiä nykyisten työtehtävien kan-
nalta, mutta samalla ne pätevöittävät minut entistä vaativampiin turvallisuusalan asiantuntija- ja johtotehtäviin.

Verkostomaisen toiminnan tavoitteet ovat usein luonteeltaan ennalta ehkäiseviä. Ennalta estävän työn ongelma on, että sen tuloksia on hyvin vaikea mita-

ta. Siksi onkin vaarana, että vähenevät resurssit suunnataan helpommin mitat-
taviin asioihin. Olen kuitenkin kokemukseni myötä entistä vakuuttuneempi siitä, että jokainen ennalta estävään työhön panos-
tettu tunti maksaa itsensä takaisin ennemmin tai myöhemmin. Parhaassa tapauksessa työ voi säästää ihmishengen tai estää nuoren ajautumisen rikol-
lisen uralle. Yksikin hai-

rahtunut nuori saattaa aiheuttaa useille eri viranomaisille todella paljon työtä. Ei ole tavatonta, että yksi henkilö syyllistyy vuodessa sataan eri rikokseen. Kun laskee näiden juttujen tutkimiseen, syyte-
harkintaan, oikeuskäsittelyyn ja vankeusaikaan liittyvät kustannukset, niin summat ovat erittäin suuria. Kokonaisturvallisuusstrategian 2012–2015 mukaan yhden syrjäytyneen kustannukset voivat olla laskutavasta riippuen jopa miljoona euroa. On selvää, ettei ongelmia ratkai-
ta vain poliisin keinoin, vaan lasten ja nuorten tukemiseen tarvitaan laajapoh-
jaista ja pitkäjänteistä yhteistyötä.

Turvallisuustyössä on harvoin tarjolla pikavoittoja ja nopeasti näkyviä tuloksia. Verkostomainen toiminta edellyttääkin sen vuoksi jokaiselta osallistujalta sitoutumista pitkäjänteiseen yhteistyöhön, näkyä yhteisistä ja omakohtaisista hyödyistä sekä käytännön ongelmien tiedostamista ja niiden voittamista. On kuitenkin hyvä huomata, ettei turvallisuuden parantaminen ole ydinfysiikkaa. Kun toteutamme yhdessä käytännön-

USKON, ETTÄ
TULEVAISUUDESSA
POLIISISSA TULEE
OLEMAAN PERUSTYÖN
RINNALLA ENTISTÄ
ENEMMÄN ERILAISIA
ASiantuntijatehtäviä,
VAIKKAPA SITTEN
TURVALLISUUSYhteistyöhön
LIITTYEN.

läheisiä asioita, voimme saada aikaan arjen turvallisuutta parantavia tuloksia. Johtajatuksena on hyvä pitää verkostomaisen toiminnan perusmatematiikasta poikkeava yhtälö: yhteistyössä 1+1 on aina enemmän kuin 2.

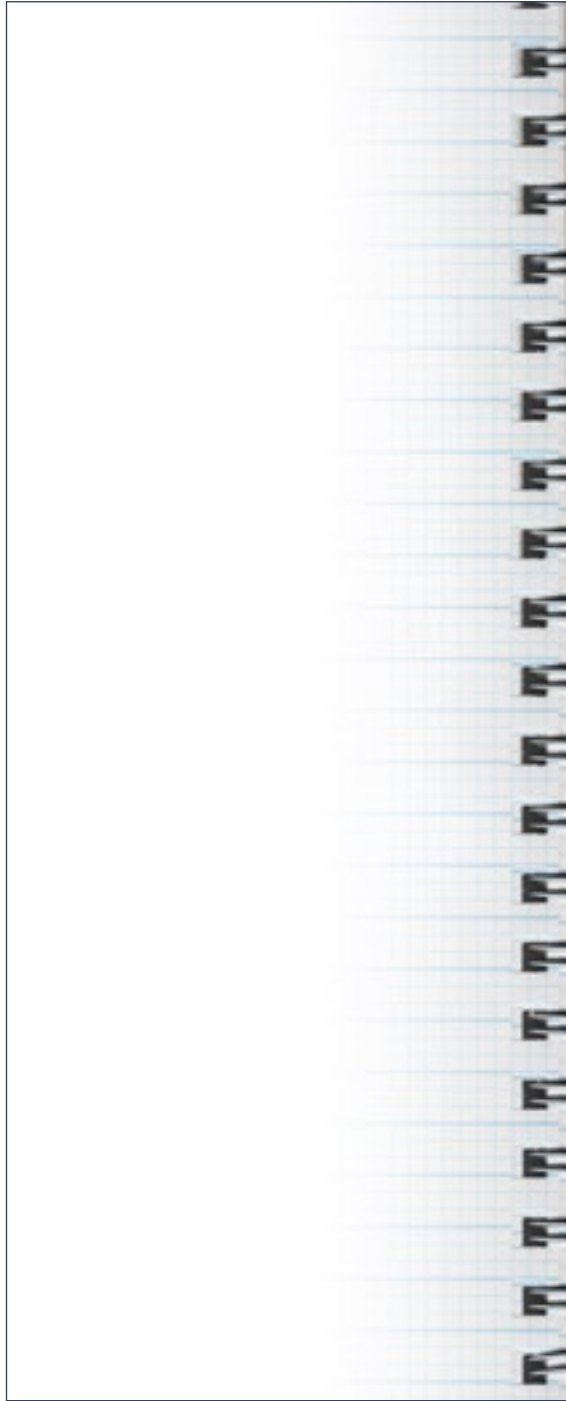
LÄHTEET:

- Kokonaisturvallisuusstrategia 2012–2015. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto. Luettavissa: http://www.intermin.fi/download/39878_Kokonaisturvallisuusstrategia_2012-2015.pdf.
- Linnamaa, Reija. 2004. Verkostojen toimivuus ja alueen kilpailukyky. HAUS-julkaisuja 1/2004. Helsinki.
- Perttula, Jouni. 2012. Avoin Tampere (Tredea) – Pirkanmaan turvallisuusklusterin toimintaedellytysten selvitys. Tampere 2012. Luettavissa: http://innovatetampere-fi-bin.directo.fi/@Bin/830596ac5f58f688149c21214c7824f4/1371189468/application/pdf/91521/Avoin%20Tampere_Loppuraportti_Pirkanmaan%20turvallisuusklusteri.pdf.
- Perttula, Jouni. 2012. Pirkanmaan turvallisuusklusteri? – Esiselvitys hankkeen toteutettavuudesta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 99. Luettavissa: [http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/1F6EAF493292D121C22579D1003B7BE1/\\$file/Raportteja99_web.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/1F6EAF493292D121C22579D1003B7BE1/$file/Raportteja99_web.pdf).

TULEVILTA POLIISEILTA
TÄRVISEMME MASSIIVISTEN
LIHASTEN JA KÄRSKIN ULKOMUODON
SIJAAN ENNEN KAIKKEA
YHTEISTYÖKYKYTAITOJA,
VUOROVAIKUTUSTAITOJA, KYKYÄ
LAAJA-ALAISEEN AJATTELUUN
SEKÄ MYÖS KYKYÄ ILMAISTA
ITSEÄN YMMÄRRETTÄVÄSTI
NIIN SUULLISESTI KUIN
KIRJALLISESTIKIN.

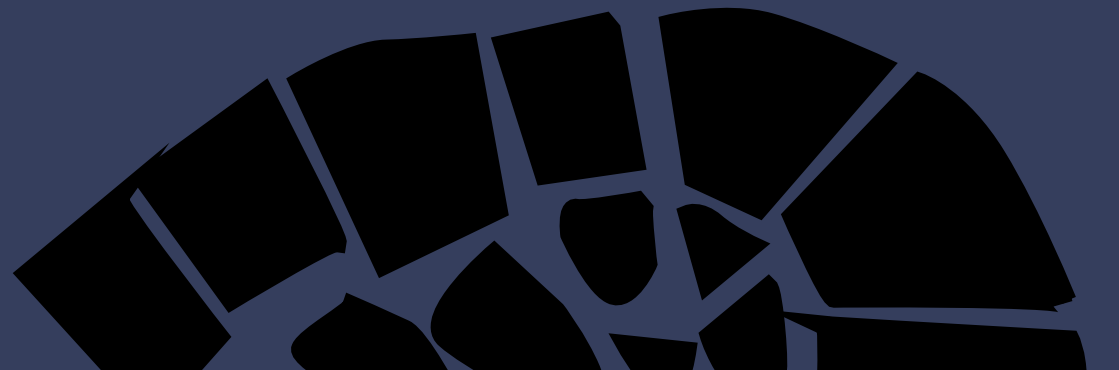
OPPIMINEN EI PÄÄTY VIRKAMERKIN
SAAMISEEN, AINAKAAN
TOIVOTTAVASTI, VAAAN OPPIMINEN
ON JÄTKYVÄ PROSESSI.

- Perttula, Jouni. 2013. Kolmas sektori turvallisuuden osatekijänä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 107. Luettavissa: <http://prettylib.erikoiskirjastot.fi/lib4/src?pbformtype=01001&profileset=≡pjfi&database=9&series=1797-5743&SORT=5> (julkaistaan 11/2013).
- Turvallisempi huominen, Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2012. Sisäasiainministeriö. Luettavissa: http://www.intermin.fi/download/34893_262012_STO_III.fi.pdf.

“Ateriassa oli unilääkettä ja nukahdettuaan siivooja riisti tämän hengen, raahasi autoonsa ja vei metsään.”

ELINA SAKSALA

KOHTAAMISIA MIKROFONIN ÄÄRELLÄ

ELINA SAKSALA ON TUOTTAJA YLEN ASIAOHJELMISSA.

SAKSALA ON TYÖSKENNELLYT YLEISRADIOSSA VUODESTA 1991 LÄHTIEN ERI TEHTÄVISSÄ: TOIMITTAJANA, TUOTTAJANA JA KOULUTTAJANA. ENNEN YLEISRADIOTA HÄN ON TOIMINUT ELOKUVA-ALALLA, ÄÄNILEVY-YHTIÖISSÄ JA KIELIKOULUTUKSEN PARISSA.

SAKSALA ON MYÖS TIETOKIRJAILIJA. HÄN ON JULKAISSUT LUKUISIA TEOKSIA, MUUN MUASSA ASIAA RUUDUSSA – TV-DOKUMENTIN ANATOMIA (2008) JA AMMATTINA JUONTAJA (2012).

KOULUTUKSELTAAN SAKSALA ON FILOSOFIAN MAISTERI, PÄÄAINE ENGLANTILAINEN FILOLOGIA.

Työskentelen Ylen Asiaohjelmissa radio-ohjelmien tuottajana. Yle on suuri viestintätalo, olemme päivittäin tekemisissä jopa tuhansien ihmisten kanssa tarkoituksenamme välittää tietoa, tunnelmia ja viihdykettä kansalaisilta kansalaisille. Toki joukkoon mahtuu lisäksi ulkomailta tulevaa uutisaineistoa, musiikkia, draamaa ja dokumenttia täydentämään tarjontaa. Me keräämme, suodatamme, yhdistämme, tulkitsemme, täydennämme yhteiskunnasta ja laajemmin maailmalta pulppuavaa aineistoa ja lähetämme sen uudessa muodossa monenlaisia linjoja pitkin edelleen kansalaisille: peräti 95 prosenttia suomalaisista käyttää säännöllisesti Ylen palveluja muodossa tai toisessa, 78 prosenttia päivittäin. Tätä tiedon keruuta ja prosessointia kutsutaan journalismiksi. Journalismin ammattilaiset, eritoten toimittajat, hankkivat aineistonsa kaikkiin mahdollisiin keinoihin, yksi tärkeimmistä on haastatteleminen. Palaan artikkelini loppupuolella ajatuksiin siitä, miten syntyy hyvä haastattelu. Viestintä perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen – se on siis se

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

iso kehys, jonka sisällä koko sirkus pyörii, joten aloitetaan siitä.

Ihmisten keskinäinen vuorovaikutus on kaiken kaikkiaan monitahoinen ja haasteellinen tapahtuma, jota värittävät psykologisten tekijöiden lisäksi kulttuuriset ja kielelliset erot, sukupuolvi- ja sukupuolierot, hierarkkiset ja muut sosiaaliset tekijät sekä satunnaiset olosuhteet. Erot ilmenevät äänenpainossa, puhuttelumuodossa (sinä vai te), sananvalinnoissa, lauserakenteissa, katseessa, asennossa ja etäisyydessä puhetoveriin. En sinuttelisi entistä presidenttiä tai yliopiston rehtoria ilman että tämä tekisi ensin aloitteen. Vaikka käytän helposti tuttavallisissa tilanteissa slangia ja hassuja sanamuotoja, en milloinkaan tekisi sitä muodollisessa haastattelutilanteessa tai tavatessani työkokouksessa uuden yhteistyökumppanin. Eri kulttuureissa on suuriakin eroja siinä, miten vanhempia ihmisiä tai vieraita puhutellaan, paljonko tarvitaan jutustelua (small talk) pohjustamaan liikeneuvottelua tai mitkä asiat ovat tabuja.

Vuorovaikutuksen perusta on toisten ihmisten kunnioittamisessa ja myönteisessä uteliaisuudessa. Meitä on moneen junaan, eikä kaikille aina löydy istumapaikkoja. Oma elämä tulee ajan myötä helpommaksi, kun pitää lähtökohtanaan sitä, että pyrkii tutustumaan erilaisiin ihmisiin ja asennoituu niin, että minun tapani olla ja elää ei ole ainoa oikea. Helsingin Sanomien entinen päätoimittaja Reetta Meriläinen kirjoitti HS:n kolum-

nissaan 8.10.2013 näin: ”Hyödyllinen ennako-oletus voi sopivissa oloissa tai autettuna kuitenkin kivettyä ennakkoluuloksi. Avaran katseen tilalle tuleekin ahdas yhden koon muotti, joka estää näkemästä. Ihmistä ei nähdä ihmisenä vaan väärän sukupuolen, iän, värin, rodun, kansalaisuuden tai uskonnon edustajana.”

Erilaisuus on osaksi opittua ja kulttuurista, pohjimmiltaan ihmisillä on jokseenkin samanlaisia perustarpeita kuten ravinto, uni, turvallisuus, läheisyys... Toisaalta saamme syntymälahjana tietynlaisen temperamentin, joka vaikuttaa siihen, miten otamme vastaan pettymykset, yksinäisyyden, ymmärtämättömän

ja epätasa-arvoisen kohtelun tai vastavasti hyväksyvän katseen, kannustuksen ja leikinlaskun. Hyvä kasvuympäristö vahvistaa itsetuntoa ja auttaa meitä kohtaamaan muut myönteisesti ja rikastuttavasti.

Kanssaihmiset ovat ikään kuin peilejä, joiden kautta tutkiskelemme ja tulkitsemme itseämme. Huonommuuden tunne voi nousta näennäisesti mitättömistä varhaisen vuorovaikutuksen tilanteista, jotka toistuessaan iskostavat sisimpäämme sitkeän käsityksen omasta itsestämme. Mutta yhtä lailla myönteiset kohtaamiset missä hyvänsä vaiheessa tai valta voivat avata uusia ovia.

Hyvä vuorovaikutus lähtee yksinkertaisesti tapakulttuurista, siitä mitä jokaisen olisi ainakin pitänyt oppia kotona ja koulussa: päivää ja näkemiin, kiitos ja ole

VUOROVAIKUTUKSEN
PERUSTA ON
TOISTEN IHMISTEN
KUNNIOITTAMISESSA
JA MYÖNTEISESSÄ
UTELIAISUUDESSA.

hyvä, anteeksi... Voinko auttaa? Avoin katse, toisen huomioiminen ja hyvä tahto riittävät pitkälle. Eri uskontoja ja ajatussuuntia yhdistää maailmanlaajuisesti niin sanottu kultainen sääntö, joka voidaan ilmaista monin tavoin, muun muassa näin: ”Älä tee toisille mitään sellaista, mitä et haluaisi heidän tekevän sinulle” tai myönteisemmin: ”Ole toisia kohtaan sellainen kuin haluaisit ihmisten olevan sinua kohtaan.” Mutta maailma ei ole yksinkertainen, eivätkä viestintätilanteet suju kuten Strömsössä. Ahneus, kateus, kielivaikeudet, taloudelliset intressit, rikinäinen puhelin ja muutamat muut pikuseikat tekevät viestinnän tavattoman monimutkaiseksi prosessiksi. Siksi meillä on sotia, taskuvarkaita, rakkausryppyjä, huonoja haastatteluita ja mielensä pahoittajia.

Semiootikko Wendell Johnson on tuonut esille mielenkiintoisen näkökulman ihmiskielten epätäydellisyydestä ja ilmaisumme rajallisuudesta suhteessa alati muuttuvaan maailmaan: ”Kieli on animistinen ja houkuttelee meidät puhumaan muuttumattomuuksista, pysyvyyksistä, samankaltaisuuksista, normaaliudesta, laadusta, maagisista muutoksista, nopeista parannuskeinoista, helpoista ongelmista ja lopullisista ratkaisuista.” Wendellin mukaan maailma ja sen ilmiöt eivät ole niin yksiselitteisiä kuin miten kieli ne määrittelee. Työttömyys, kevään tulo ja Pohjois-Afrikan verkko-yhteyksien kehitys ovat jatkuvassa muutostilassa erilaisten luonnonprosessien,

HYVÄ VUOROVAIKUTUS
LÄHTEE YKSINKERTAISESTI
TAPAKULTTUURISTA, SIITÄ MITÄ
JOKAISEN OLISI AINAKIN PITÄNYT
OPPIA KOTONA JA KOULUSSA: PÄIVYÄÄ
JA NÄKEMIIN, KIITOS JA OLE HYVÄ,
ANTEEKSI... VOINKO AUTTAA? AVOIN
KATSE, TOISEN HUOMIOIMINEN JA
HYVÄ TAHTO RIITTÄVÄT PITKÄLLE.

kansainvälisen kaupankäynnin, sattumien, inhimillisen vuorovaikutuksen ja rikollisuuden vuoksi. Meidän on kuitenkin tarve lokeroida ihmiset ja asiat: kaupungit ovat pieniä tai suuria, tv-ohjelmat ovat viihdettä tai asiaa ja lapset kilttejä tai tuhmia. Alusvaatteille, juhlavaatteille ja talvitakeille on omat säilytyspaikkansa. Tällainen lajittelu helpottaa esineiden ja ajatusten hallitsemista. Emme voi olla koko ajan määrittelemässä, missä määrin talo on ruskea tai tumman punainen tai joku tapaamamme ihminen suomenkielinen tai kaksikielinen.

Tämä epäsuhta jatkuvassa muutoksen tilassa olevan maailman ja kielemme kaavamaisuuden välillä on toisinaan ongelma ihmisten välisessä viestinnässä. Viimeisten 50 vuoden aikana vaurastuminen, median yhä kiihtyvä kehitys ja ennen muuta globalisaatio ovat sirpaloittaneet yhteiskuntamme yhä pienempiin alakulttuureihin. Ennen muuta internetin tulo 1990-luvulta lähtien on kasvattanut eroja huimasti: nuorin nettisukupolvi ja vanhempi arvokonservatiivinen kansanosia elävät jo ”ihan eri maailmassa”. Yhteinen kieli on suhteellinen käsite, koska näillä eri sosiokulttuuristen ryhmien edustajilla on osin eri merkitykset samoille sanoille. Mistä puhutaan, kun puhutaan evästeestä, imuroinnista tai risuaidasta?

Tästä seuraa, että niin toimittajan kuin erilaisten viranomaisten ja yleisöä palvelevien ammattilaisten on kehitettävä

sanallista ja sanatonta viestintäänsä niin, että erilaiset ihmiset ymmärtävät viestin niin kuin se on tarkoitettu. Täsmällisyyden ei kuitenkaan tarvitse merkitä kielen köyhyyttä ja ilmaisun niukkuutta.

Viestintämme koostuu monenlaisten elementtien yhteisvaikutuksesta:

- verbaalinen eli kielellinen viesti: *mitä sanotaan*
- paralingvistinen viesti: *miten sanotaan* (äänen korkeus, voimakkuus ja sävy, puheen rytmi, taukojen käyttö, intonaatio, epäröinnin tai tunteiden ilmaiseminen äänellisin keinoin kuten huokaukset, äännähdykset, vihellys)
- nonverbaalinen eli ei-kielellinen viestintä kuten *kehonkieli*, jolla viestitään myös kuuntelemista (katse, eleet, ilmeet, liikkeet) sekä *tilankäyttö* ja *ihmisten välinen etäisyys ja kosketus*.

Kaikkiaan sanattoman viestinnän katosotaan olevan kommunikatiotilanteessa yhtä merkittävää kuin kielellisen viestinnän ja jopa merkittävämpää, sillä jos sanojen ja ei-kielellisen ilmaisun välillä on ristiriita, jälkimäinen vie voiton. Eri tutkimusten mukaan sanattomista viesteistä muistetaan 50–90 prosenttia, kun taas sanallisista viesteistä muistetaan vain noin 10–50 prosenttia.

Mitä kasvosi ilmentävät, kun esität kysymyksiä tai lausut tunneperäisiä lauseita? Jos sanot ”pyydän anteeksi” tai

TÄMÄ EPÄSUHTA
JATKUVASSA MUUTOKSEN
TILASSA OLEVAN
MAAILMAN JA KIELEMME
KAAVAMAISSUUDEN
VÄLILLÄ ON
TOISINAAN ONGELMA
IHMISTEN VÄLISESSÄ
VIESTINNÄSSÄ.

”otan osaa suruusi” ja samalla hymyilet katsomatta toista silmiin, viestisi vääristyy pahasti. Voit korostaa tärkeää osaa puheessasi käsien harkituilla liikkeillä. Kun nostat kulmakarvoja, avaat suun raolleen ja levität käsiäsi kämmenpuoli ylöspäin, ilmaiset hämmästyksiä. Kulmien kurtistamisella voit ilmaista epäilyä, samoin nostamalla kulmakarvat ylös, kallistamalla vähän päätä ja katsomalla puhukumppaniasi tiukasti tai hiukan huvittuneen näköisenä. Kääntymällä jotain ihmistä kohti osoitat hänelle huomiota tai myönteistä kiinnostusta. Nojaamalla taaksepäin voit irtisanoutua hänen käsitksistään.

Jos vertaillaan eri medioita, televisiolla on erityisen hyvä kyky välittää tunneviestejä: ihmiskasvot näkyvät tv-ruudussa suurikokoisina, jolloin jokainen tunteen häivähähdyskin näkyy kotikatsomoihin. Televisio välineenä korostaa ihmisten ulkonäköä, tyyliä, vaateetusta, ilmeitä, eleitä ja liikehdintää. Sitä vastoin puheen sisältö voi jäädä vähemmälle huomiolle. Radio puolestaan korostaa sitä, miltä ihminen kuulostaa ja kuinka sujuva hän on. Puhetapa ja äänen sävy värittävät puheen sisältöä. Asiasisältö ja sen yksityiskohdat välittyvät parhaiten kirjallisessa muodossa, esimerkiksi printtimediassa, sillä varsinaisen tekstin lisäksi voidaan käyttää erilaisia taulukoita, kaavioita ja valokuvia.

Poliitikoille televisio on oiva väline luoda mielikuvia, koska se korostaa ulkonäön ja vaateetuksen lisäksi muita ulkoisia piirteitä, kuten nopeaa reagointikykyä, verbaalista lahjakkuutta, hymyä ja katsekontaktia, rentoutta, arvokkuutta

TÄSTÄ SEURAA, ETTÄ NIIN TOIMITTAJAN KUIN ERILAISTEN VIRANOMAISTEN JA YLEISÖÄ PÄLVELEVIEN AMMATTILAISTEN ON KEHITETTÄVÄ SANALLISTA JA SANATONTA VIESTINTÄÄNSÄ NIIN, ETTÄ ERILAISET IHMISET YMMÄRTÄVÄT VIESTIN NIIN KUIN SE ON TÄRKOITETTU.

TELEVISIO VÄLINEENÄ KOROSTAA IHMIEN ULKONÄKÖÄ, TYYLIÄ, VAATEETUSTA, ILMEITÄ, ELEITÄ JA LIIKEHDINTÄÄ. SITÄ VASTOIN PUHEEN SISÄLTÖ VOI JÄÄDÄ VÄHEMMÄLLE HUOMIOLLE. RADIO PUOLESTAAN KOROSTAA SITÄ, MILTÄ IHMINEN KUULOSTAA JA KUINKA SUJUVA HÄN ON.

tai huumorintajua ja kehon seksuaalisia signaaleja. Samalla se on varsin armoton media, sillä kaikki edellä mainittu voi myös kaatua poliitikkoa vastaan: hidas reagointi, tympeä ilme, haparointi, teennäisyys ja harmaa olemus. Syvällinen viisaus ja harkinta eivät sen sijaan välttämättä toimi televisiossa, jossa vastausten pitää tulla nopeasti ja sujuvasti. Poikkeuksen muodostavat jotkin keskusteluohjelmat tai henkilökuvadokumentit. Niissä päähenkilöllä on runsaasti tilaa esittää ajatuksiaan ja pohdiskella asioiden yhteyksiä.

Ruumiinkielemme kertoo, kuunteleminen todella vai mietimmekö, mitä sanoisimme itse seuraavaksi. Tästä meillä jokaisella on arkista kokemusta. Ja juuri tässä kohtaa keskustelu on vaarassa muuttua riidaksi, jos kumpikin osapuoli vain jankuttaa omaa näkökantansa eikä kuuntele toisen todellista sanomaa. Kuunteleminen on yhtä tärkeä osa viestintää kuin puhuminen.

Aktiivisessa kuuntelussa katsekontakti on keskeisessä roolissa. Arvostamista tai ymmärrystä osoitetaan pienin nyökkäyksin ja hymyin, hämmästyttäessä silmiä suurentamalla, epäilystä kääntämällä hieman päätä alaviistoon ja kenties siristämällä silmiä. Toisen puhetta voi myötällä pienillä äännähdyksillä kuten ”ahaa, ai, hmm, niinkö?” Puhujaa ei keskeytetä, vaan pikemminkin esitetään pieniä vahvistavia lisäkysymyksiä,

joilla häntä rohkaistaan kertomaan lisää.

Kuuntelemista voidaan vahvistaa istumalla tai seisomalla hyvässä asennossa: jalat tukevasti maassa ja molemmat kankut tuolissa kiinni. Pieni etukumara, suu raollaan mieluummin kuin tiukasti kiinni, ja käsivarretkin avoimuutta ilmaisemassa – tämä kaikki tulee luontaisesti, jos kuuntelee toista ihmistä keskittyneesti.

Statusilmaisulla tarkoitetaan ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen tiedostamattomia tai tiedostettuja tekoja, jotka liittyvät tilan, eleiden, asennon ja äänen käyttöön. Simo Routarinne on perehtynyt statusilmaisuun näyttelijänä ja kouluttajana ja kirjoittanut aiheesta teoksen *Valta ja vuorovaikutus – statusilmaisun perusteet*. Vaikka statusilmaisuus on useimmiten tiedostamaton, sitä voi tietoisesti oppia hyödyntämään sekä omassa ilmaisussa

että kanssaihminen käytöksen tulkitsemisessa.

Sosiaalinen dominanssi on statusilmaisun peruskäsite. Sillä tarkoitetaan kahden yksilön keskinäistä sanantonta ja sanallista ilmaisua, jolla selvitetään,

kumpi heistä on dominoiva ja kumpi alistuva. Tämä eläinkunnasta tuttu ilmiö on ihmisillä hienovaraisempaa ja usein tiedostamatonta. Statusilmaisuus ei ole pysyvä ilmiö vaan suhteellinen ja tilannekohtainen. Ilmaisemme itseämme eri tavalla kohdatessamme kadulla ystävän, työpaikalla kokouksessa esimiehemme,

RUUMIINKIELEMME
KERTOO, KUUNTELEMMEKÖ
TODELLA VAI
MIETIMMEKÖ, MITÄ
SANOISIMME ITSE
SEURAAVAKSI.

toimittajan roolissa poliitikon tai viranomaisena asiakkaan. Mutta jos tapaam-
mekin esimiehemme vaikka jalkapallo-
ottelussa, käyttäytymisemme on erilaista
kuin virallisemmassa yhteydessä.

Viestitämme jatkuvasti kasvojemme
ja koko kehomme ilmaisuun käytettä-
vään monimutkaisen lihaksiston välityk-
sellä tunnetilojamme ja asenteitamme.
Statusilmaisun tiedostaminen ja siihen
perehtyminen voi auttaa toimittajaa tun-
nistamaan toistuvia käyttäytymismalleja
ja henkilökohtaisia rajoittavia maneere-
ja. Sama koskee tietysti kaikkia, joiden
työssä ihmisten välinen vuorovaikutus
on keskeisessä osassa.

Statusilmaisu ei rakennu iän, yhteis-
kunnallisen aseman tai varallisuuden
perusteella. Siinä käytetään sekä sanal-
lisiä että sanattomia keinoja, ja kuten
kaikessa viestinnässä, fyysiset sanatto-
mat keinot vaikuttavat voimakkaammin.
Statusilmaisulla tarkoitetaan kaikkea sitä,
mitä ihmiset tekevät tai millä he leikkivät
dominoidakseen tai osoittaakseen alis-
tumista. Puhutaan *korkeasta ja matalasta
statusilmaisusta*. Jokainen voi joustavas-
ti säädellä omaa ilmaisuun reaktion
kanssaihminen ilmaisuun. Alainen hy-
myilee ja rentoutuu, kun pomo juttelee
kahvitauolla leppoisasti onnistuneesta
viikonloppulomastaan. Kun sama pomo
vähän myöhemmin moittii alaistaan epä-
onnistuneesta projektista, tämä vaisto-
maisesti pyöristää hieman hartioitaan ja
katsoo varovaisesti silmiin ja nyökyttelee
kuunnellessaan. Routarinne korostaakin,
että mitä liikkuvampaa ja joustavampaa
statusilmaisu on, sitä paremmat mahdol-
lisuudet on selvitä erilaisissa vuorovai-

STATUSILMAISUN TIEDOSTAMINEN
JA SIIHEN PEREHTYMINEN
VOI AUTTAA TOIMITTAJAA
TUNNISTAMAAN TOISTUVIA
KÄYTTÄYTYMISMALLEJA JA
HENKILÖKOHTAISIA RAJOITTAVIA
MANEEREJA. SAMA KOSKEE
TIETYSTI KAIKKIA, JOIDEN TYÖSSÄ
IHMISTEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS
ON KESKEISESSÄ OSASSA.

kutustilanteissa.

Korkeaa statusta ilmaistaan runsaasti tilaa vievillä eleillä ja asennoilla: hidas ja selkeä liikekieli, täsmällinen ja kuuluva puhetyyli, kenties römeä ääni vielä. Toisen käytökseen voidaan vaikuttaa kiinteällä katsekontaktilla ja vakaalla arvokkaalla käyttäytymisellä. Myös ulkoiset tekijät kuten trendikäs pukeutuminen ja näyttävän reteä rahankäyttö antavat ymmärtää, että tässä ei ollakaan mitä tahansa naapurin setiä.

Matalan statuksen ilmaisukeinoja ovat vastaavasti kehoa pienentävät asennot ja eleet, varovainen tai myötäkarvainen puhetapa, anteeksipyytävä ja nyökyttelevä olemus. Tällä pyritään rohkaisemaan toista ottamaan tila haltuunsa tai olemaan suosiollisia puhujalle.

Lähes työssä kuin työssä voi tietoisesti hyödyntää näitä keinoja rikastuttamaan ja tehostamaan vuorovaikutusta. Esimerkiksi korkean statuksen katsekontakti on äärimmillään toisen suoraa tuijottamista. Erityisesti hiljainen tuijotus silloin, kun kumpikaan ei puhu, on voimakas dominoiva ele. Tai toisena ääripäänä se, että jättää toisen tietoisesti ilman huomiota, ei katso lainkaan kohti tai katsoo vain tämän vartaloa tai kelloa arvioivasti. Tuoli saa kernaasti olla korkeampi kuin vastapuolella. Dominoiva osapuoli keskeyttää muut silloin, kun hänellä on asiaa. Matalaa statusta ilmaiseva taas pyrkii viemään mahdollisimman vähän tilaa, pitää jalkansa koukussa tuolin alla ja käsivarret sievästi sylissä. Ensin

hän tietysti varmistaa, että tuoliin on sopivaa istahtaa, ettei hän vaan vie joltain toiselta paikkaa.

TOISEN KÄYTTÖKSEEN
VOIDAAN VAIKUTTAA
KIINTEÄLLÄ
KATSEKONTAKTILLA JA
VAKAALLA ARVOKKAALLA
KÄYTTÄYTYMISELLÄ.

Liian vahvaa dominoivaa vaikutusta on mahdollista lieventää monin tavoin, silloinkin kun tilanteeseen on ikään kuin sisäänkirjoitettu tietty asetelma, eli toinen osapuoli on valmiiksi altavastaajan asemassa: puhuttelussa, anomassa lainaa tai hakemassa avointa työpaikkaa, tai kuulusteltavana esimerkiksi vaalitentissä. Haastateltavan tai asiakkaan voi asettaa istumaan vinosti vastapäätä, ei suoraan kohti. Hänen takanaan ei saisi olla avointa ovea tai paljon väkeä hääräämässä. Elekieli on tietoisesti myönteellinen, äänenkäyttö ja sananvalinnat ystävällisiä ja niin edelleen. Tv-studioissa on kirkkaat valot ja paljon väkeä, siellä ei ihan helposti tule turvallinen ja levollinen olo, mutta aina kun se on mahdollista, tulisi pyrkiä siihen, että haastateltava ei koe tilannetta uhkaavana. Myös haastattelijan toiminta vaikuttaa: levollisuus ja keskittyminen tarttuvat toiseen osapuoleen.

Statusilmaisulla on taipumus ketjuuntua: asento vaikuttaa puhetyyliin, puhe-tyyli elekieleen ja katsekontaktiin. Siksi on vaikeaa muuttaa ilmaisussaan vain yhtä asiaa, sillä samalla muuttuvat muutkin siihen kytköksissä olevat ilmaisutavat. Jos puhuja pitää päätään suhteellisen liikkumattomana, hän alkaa käyttäen täsmällisempää kieltä ja täydellisempiä lauseita, katsekontaktistakin tulee määrätietoisuutta suunnattua.

Ketjuuntuminen perustuu siihen, että

ihmisen ulkoiset ja sisäiset tuntemukset ovat yhteydessä toisiinsa. Ajattelu, asenteet ja tunteet vaikuttavat ilmaisuamme: kehon asentoon, elekieleen ja esimerkiksi ääneen. Ja päinvastoin: jos painamme hartiat alas, otamme surkean ilmeen ja puhumme haikkealla äänellä hiljaa, myös tunteet mukautuvat tähän surkeuteen.

Opi tunnistamaan oman fyysisen ilmaisusi piirteitä vuorovaikutustilanteessa eri ihmisten kanssa: miten käytät tilaa, miten istut, kumarrutko kohti haastatettavaasi vai nojaatko tiukasti pois päin? Katsotko silmiin? Mitä ilmeesi kertovat? Näin voit tietoisesti hakea uutta ilmaisuja, vaikkapa karsia epävarmaa, hosuvaa liikehdintää. Tutki miten jo asennon vaihtaminen vaikuttaa puhetyyliisi. Kun opit hallitsemaan statusilmaisuasi, voit tieteen tahtoen saada tukea uskottavuudelle ja parantaa vuorovaikutustasi. Opettele myös tunnistamaan haastatettavien statusilmaisuja ja käyttämään tätä tietoa hyväksesi.

Seuraavassa palanen radion historiaa. Syyskuun 28. päivänä 1950 radioselostajat Usko Santavuori ja Martti Silvennoinen tekivät kunnan mediatempauksen, niin kuin nykyisin sanottaisiin. He halusivat käsitellä erikoislähetyksessään ”Radio tekee murron” poliisin toimintatapoja. Ohjelma alkaa Silvennoisen hiljaisella selostuksella: hän seisoo kolmen aikaan aamuyöstä Helsingin keskustassa lähellä rautatieasemaa rakennuksen varjossa ja tarkkailee ympäristöä. Santavuori on puolestaan hetkeä aikaisemmin murtau-

STATUSILMAISULLA ON TAIPUMUS
KETJUUNTUA: ASENTO VAIKUTTAA
PUHETTYLIINIIN, PUHETTYLIINI
ELEKIELEEN JA KATSEKONTAKTIIN.

TUTKI MITEN JO ASENNON
VAIHTAMINEN VAIKUTTAA
PUHETTYLIINIISI. KUN OPIT
HALLITSEMAAN STATUSILMAISUASI,
VOIT TIETEN TAHTOEN SAADA
TUKEA USKOTTAVUDELLE JA
PARANTAA VUOROVAIKUTUSTASI.

tunut omistajan luvalla koneliikkeeseen mukanaan lyhytaaltolähetin ja mikrofoni. Hänellä on mukanaan laukku, johon hän kerää joitakin esineitä kaupasta.

Silvennoisen alkujuonnon jälkeen siirrytään kuuntelemaan Santavuoren selostusta siitä, miten hän murtautui liikkeeseen ja missä tunnelmissa hän odottelee poliisia paikalle. Yleisradion tekniikko Vuori on asettautunut muutamaa kerrosta ylempänä sijaitsevaan huoneistoon tallentamaan Santavuoren selostuksen ja muut tapahtumat liikkeessä. Miehet ovat etukäteen tiedottaneet murrosta poliisikomentaja Gabrielssonille, mutta tämä on juonessa mukana eikä ole kertonut asiasta eteenpäin.

Joku sivullinen huomaa murron ja hälyttää poliisin. Poliisit tulevat reilussa kymmenessä minuutissa ja Santavuori pidätetään ”rysan päältä”. Kuulemme, miten poliisi kysyy, missä Santavuoren rikostoveri on. Santavuoren vakuutukseen, että hän on yksin, poliisit vastaavat lyömällä tätä. Santavuori pyytää, etteivät nämä löisi, mutta läiskähtelyt jatkuvat. Kaikki tämä siis nauhoitetaan. Sitten ääni liikkeen sisältä loppuu ja kuulemme Silvennoisen selostusta siitä, miten miehet ovat tulleet ulos rakennuksesta ja Santavuori työnnetään poliisiautoon ja viedään asemalle.

”Päivää, olemme Yleisradiosta ja tulimme juuri selostusmatkalta Forssasta ja kuulimme tuossa rautatieasemalla ryöstöstä...” Martti Silvennoinen meni seuraavana aamuna poliisiasemalle mukana miehinä tekemään radioselostusta tapahtuneesta murrosta. Poliisit vakuuttavat kuin yhdestä suusta, ettei heidän

uransa aikana ole koskaan tapahtunut pahoinpitelyjä, paitsi jos rikollinen on yrittänyt paeta tai on muuten käyttäytynyt väkivaltaisesti. ”Ei missään nimessä, mitä syytä sellaiseen olisi?”

”Hyvät kuulijat. Lavastettu murto on päättynyt. Rikollinen on saatu kiinni ja poliisi on toiminut edellä kerrotun mukaisesti. Varkaan saalis on jäänyt varsin vähänlaiseksi.”

Ohjelman viimeisten minuuttien aikana tekijät pyrkivät lieventämään sen jättämää karmeaa kuvaa poliisin toiminnasta:

”Meidän kaikkien on muistettava, että tuo miljö, mihin poliisi joutuu keskellä synkkää yötä, on todella epämiellyttävä. Liikkuessaan siellä hän ei näet voi koskaan tietää, milloin suurroiston ampuma surmanluoti osuu maaliin. Tämän muistaen poliisinkin kovia otteita on helpompi ymmärtää.”

Vuonna 1950 Suomessa oli vain yksi radiokanava, ja television tulemiseenkin meni vielä vuosia, internetiä kukaan ei olisi voinut edes kuvitella. Kuulijoita on iltamyöhälläkin ollut siten miljoona tai kaksi, joten juttua seurannut kohu oli valtava. Tänä päivänä niin sanottu reality on yksi suosituimmista ohjelmatyypeistä, siis tosielämään perustuva käsikirjoitettu asiaviihde. Erilaisia poliisien työstä kertovia sarjojakin on tehty useita. Mutta voitaisiinko yllä kuvatun kaltainen ohjelma tänä päivänä toteuttaa? Tuskin. Ensinnäkään poliisi tuskin haluaisi olla

tällä tavoin mukana juonessa paljastamassa mahdollisia väärinkäytöksiä omista joukoissaan, ja kovin epäeettistäkin se olisi. Toisaalta rikoslain 24. luvun 5. § kieltää salakuuntelun, ja siitähän tässä ohjelmassa nimenomaan oli kysymys.

Nykyään Ylellä on neljä tv-kanavaa ja kuusi radiokanavaa. Lisäksi Suomessa toimii lukemattomia kaupallisia kanavia ja taivas vain on rajana kansainväliselle tarjonnalle. Tuotan Asiaohjelmien Elämäntapa ja hyvinvointi -genreen kuuluvia ohjelmia, kuten Elämänmenoa, Kansanradiota, Eve Mantua, kesäsarjaa Kylillä, henkilöhaastattelusarjaa Tienviittoa sekä pyhäpäivien erikoispitkiä keskusteluohjelmia. Tiimissäni on kuusi toimittajaa. Näiden ohjelmien toimittamisen ohessa konseptoimme ensi vuodeksi tilattuja uusia ohjelmia kolmelle kanavalle Radio Suomi, Yle Radio 1 ja Yle Puhe. Kullakin kanavalla on oma tyylinsä ja tarpeensa, ja toisaalta kullekin ohjelmalle määritellään tietty kohderyhmä. Konseptointi tarkoittaa sitä, että päätämme muun muassa, mitä ohjelmassa käsitellään, mitä siinä tapahtuu, onko kyseessä suora vai tallennettu lähetys ja mitä elementtejä ohjelmassa on.

Sähköiseen mediaan sisältöjä suunniteltaessa on otettava huomioon vähintäänkin ohjelman lajityyppi ja media (radio, tv, netti), ohjelman elementit, kuten puhe, musiikki, arkistomateriaali, grafiikka, lavasteet ja puvustus, esiintyjät, tyyli ja estetiikka, ohjelman taltiointi- tai lähetystapa sekä kohderyhmä.

KONSEPTOINTI TARKOITTAÄ SITÀ,
ETTÄ PÄÄTÄMME MUUN MUASSA,
MITÄ OHJELMASSA KÄSITELLÄÄN,
MITÄ SIINÄ TAPAHTUU, ONKO
KYSEESSÄ SUORA VAI TALLENNETTU
LÄHETYS JA MITÄ ELEMENTTEJÄ
OHJELMASSA ON.

Nämä ratkaisut ilmenevät myös vaikkapa kielirekisterissä eli siinä, puhtaanko hyvää yleiskieltä, erikoistermein höystettyä akateemista jargonia vai pulppuilevaa nuorisoslangia. Luonnollisesti myös toimittajan käyttämä haastattelutyylillä on hyvin erilainen eri ohjelmissa. Otan kolme esimerkkiä tuottamistani ohjelmista:

Elämänmeno on joka toinen viikko lähetettävä niin sanottu kontaktiohjelma Radio Suomessa. Aiheet liittyvät arjen elämään: lemmikit, puutarhanhoito, vanhusten hyvinvointi, tupakoinnin lopettaminen ja niin edelleen. Studiossa on toimittajan lisäksi kanavan juontaja ja yksi tai kaksi asiantuntijavierasta. Yleisö lähettää sähköpostilla kysymyksiä ja kommentteja, ja suoraan lähetykseen otetaan puheluita vastaan. Toimittaja keskustelee ohjelmassa soittajien ja asiantuntijan kanssa. Koska kyseessä ovat arkiset teemat, myös kieli ja tyyli ovat varsin arkisia: soittajia jututetaan tuttavallisesti, kyseessä ei ole tiukka haastattelu. Asiantuntija vastailee soittajien kysymyksiin ja kommentteihin. Sen lisäksi toimittaja haastattelee asiantuntijaa, jotta aiheeseen liittyvät perusfaktat saadaan esille. Tämän osion toimittaja suunnittelee yleensä tarkasti, kirjoittaa usein valmiit kysymyksetkin. Tyyllillisesti haastattelu on silti tuttavallista ja keskustelunomaista. Toimittaja käsikirjoittaa ohjelman, mutta koska se on suora ja soittajat paljolti ohjaavat ohjelman sisältöä, lopputulos ei ole tarkoin ennakoitavissa. Toisaalta ohjelma on kerralla valmis, jälkieditoin-

tivaihetta ei ole.

LUONNOLLISESTI MYÖS
TOIMITTAJAN KÄYTTÄMÄ
HAASTATTELUTYYLILLÄ ON
HYVIN ERILAINEN ERI
OHJELMISSA.

Tienvuotoja on sarja henkilökuvia ihmisistä, jotka ovat tehneet elämässään arvovalintoja, esimerkiksi tietoisesti valinneet uuden suunnan elämälleen. Ratkaisujen ei tarvitse olla suuria, mutta niihin liittyy suurelle yle-

sölle kiinnostavaa pohdintaa. Ohjelmat lähetetään Yle Radio 1:ssä arkipäivinä. Sarjan tekemisen tapa ja haastattelutyylillä poikkeavat oleellisesti *Elämänmenosta*. Toimittaja tapaa Tienvuotojen kulloisenkin päähenkilön yleensä muutaman tunnin ajan jossakin tälle itselleen merkityksellisessä paikassa. Tämä on tärkeää oikean tunnelman löytämiseksi, mutta auttaa myös päähenkilöä palauttamaan mieleensä oleellisia asioita elämästään.

Tasa-arvoinen kahden aikuisen vuorovaikutus takaa parhaan haastattelun, kun tehdään tämäläisyyksiä henkilökuvia. Mitä luotettavammaksi ja myötämielisemmäksi haastateltava koee toimittajan, sitä todennäköisemmin hän on valmis puhumaan avoimesti itsestään ja työstään, jopa kipeistä henkilökohtaisista muistoistaan. Tässäkin tapauksessa toimittajan on muistettava roolinsa; hän johdattelee kysymyksillään keskustelua haluamaansa suuntaan. Mukaan pitää kuitenkin mahtua myös käsikirjoituksen ulkopuolelta yllätyksiä ja rönsyjä sopivassa määrin. Tunnetason mukaan saaminen on niin ikään tärkeää: ”Mitä muistat siitä illasta, kun sait tiedon veljesi kuolemasta?” tai ”Päisit valtuustoon heti 18 täytettyäsi. Miltä se tuntui?” Tienvuotoja-sarjan ohjelmat

vaativat melko työlään editointivaiheen. Haastattelu voidaan purkaa palasiksi ja koota uudelleen eri järjestykseen, pari-kolmetuntinen alkuperäinen haastattelu tiivistetään vajaaseen tuntiin. Usein toimittajan kysymyksiä lyhennetään tai jätetään jopa kokonaan pois. Sekaan voidaan lisätä vähän musiikkia tai erilaisia taustaaääniä, jotka on useimmiten taltioitu haastattelujen yhteydessä, esimerkiksi luonnon ääniä.

Vielä kolmas esimerkki: tuotan Yle Radio 1:een kaksituntisia keskusteluohjelmia arkipyhiin. Pitkäperjantaina puhuttiin pelosta, juhannuksena suomalaisten luontosuhteesta ja pyhäinpäivänä vainajien muistamisesta eri kulttuureissa. Mukana oli kaksi toimittajaa ja neljä vierasta. Vieraat valittiin sen mukaan, että he tuovat erilaisia näkökulmia käsiteltävään aiheeseen: taidemaalari, luonnonsuojelujärjestön edustaja, matkailuyrittäjä ja ympäristöpsykologi lähestyvät luontoteemaa hyvin eri tavalla. Olin itse toisena toimittajana juhannuksen läheyydessä ja toisena oli toimittaja-tuottaja Ari Meriläinen. Käsikirjoitimme ohjelman hyvinkin tarkkaan niin, että teema kulki koko ajan eteenpäin ja saimme yhdessä aikaan kokonaiskuvan luonnon merkityksestä suomalaisille.

Tämän tyyppisessä pitkässä keskusteluohjelmassa haasteena on antaa kaikille sopivasti tilaa, pitää kuuntelijat perillä siitä, kuka kulloinkin puhuu, ja ennen muuta pitää jännitettä yllä niin, että ohjelmaa ylipäättänsä jaksaa kuunnella. Toimittajilta vaaditaan vahvaa läsnäoloa; keskustelu ei saa repsahda itsensänselvyyksien jauhamiseksi. Tarvitaan

MITÄ LUOTETTAVAMMAKSI
JA MYÖTÄMIELISEMMÄKSI
HAASTATELTAVA KOKEE
TOIMITTAJAN, SITÄ
TODENNÄKÖISEMMIN HÄN ON
VÄLMIS PUHUMAAN AVOIMESTI
ITSESTÄÄN JA TYÖSTÄÄN, JOPA
KIPEISTÄ HENKILÖKOHTAISISTA
MUISTOISTAAN.

siis hyvää haastattelutaitoa, silti tyyliä on eri kuin vaikkapa A-Talkin tiukassa päivän politiikan ruodinnassa. Yhteistä A-Talkin kanssa on se, että vieraita kannustetaan kommentoimaan toistensa sanomisia ja keskustelemaan keskenään, sävy vain on pikemminkin filosofinen kuin tenttaava. Tällaiset pitkät keskusteluohjelmat ovat harvinaisuuksia nykyisessä nopeatempoisessa mediamaailmassa, yleensä haastateltavilta odotetaan lyhyitä ja ytimekkäitä lausuntoja, ei syvällisiä pohdintoja. Pyhäpäivien erikoisohjelmat tehdään suoran kaltaiseksi, toisin sanoin ne nauhoitetaan mahdollisimman tarkkaan lopulliseen kestoonsa ja niitä editoidaan vain vähän, lähinnä poistetaan turhia toistoja ja virheitä.

Radio ja televisio ovat tehneet haastattelutilanteen niin tutuksi, että jokainen osaa hahmottaa, miten siinä käyttäytään: haastattelijä kysyy ja haastateltava vastaa. Vastaus riippuu kysymyksestä. Sen sijaan normaalissa kahden ihmisen välisessä keskustelussa molemmat antavat oman panoksensa eli kertovat uutta tai ilmaisevat mielipiteensä. Usein toimittaja kuitenkin unohtaa oman roolinsa ja keskittyy hyvien kysymysten sijaan jakamaan omia käsityksiään tai oletuksiaan. Haastattelu voidaan toki rakentaa keskustelunomaiseksi, mutta silti toimittajan tulisi säilyttää kirkkaana oma

roolinsa kysymysten esittäjänä. Siihen tarvitaan hyvää kuuntelutaitoa ja kykyä reagoida haastateltavan vastauksiin.

HAASTATTELU VOIDAAN
 TOKI RAKENTAA
 KESKUSTELUNOMAISEKSI,
 MUTTA SILTI
 TOIMITTAJAN
 TULISI SÄILYTTÄÄ
 KIRKKAANA OMA
 ROOLINSA KYSYMYSTEN
 ESITTÄJÄNÄ.

Suomessakin useita kertoja luennoin kanadalainen journalisti ja kouluttaja John Sawatsky on analysoinut tuhansia haastatteluja ja koonnut sitä kautta keskeiset teesinsä haastattelutekniikasta. Hänen ensisijainen fokuksen-

sa on tutkivassa journalismissa, mutta metodi on sovellettavissa laajemmin erilaisiin ohjelmatyyppeihin ja haastattelutilanteisiin.

Yksi Sawatskyn keskeisistä teeseistä on se, että keskustelun tavoite on vaihtaa tietoa (exchange information), kun taas haastattelun tavoite on hankkia tietoa (receive information). Tämän mukaisesti hän on hionut kysymysten muotoa niin, että niillä saadaan mahdollisimman paljon uutta tietoa.

Kulttuurista riippumatta haastateltavilla on tavallisesti haastattelutilanteessa kolme yleistä tavoitetta: turvallisuus, miellyttävyys ja helppous. Haastateltavan päällimmäinen pyrkimys on siten selviytyä tilanteesta ehjin nahoin nolauttamatta itseään, antaa itsestään miellyttävä kuva ja päästä mahdollisimman helpolla. Sawatskyn mukaan lähes kaikki pyrkivät toimimaan näiden periaatteiden mukaan. Useimmat haastateltavat haluavat pysyä mukavuusalueellaan, kertoa asioista omilla ehdoillaan ja jättää ristiriidat ja ongelmat pimentoon. Toimittajan taas on pidettävä päämääränsä selvänä: hä-

nen on tiedettävä, miksi tekee haastattelun ja mille yleisölle. Haastattelun strategia, taktiikka ja kysymykset laaditaan sen mukaisesti.

Strategia luo edellytykset haastattelun etenemiselle. *Taktiikka* merkitsee sitä, että käytät tilaisuutta hyväksesi, kun se tulee eteen. Strategian ja taktiikan ero on se, että edellinen on valmistautumisesta, jälkimmäinen reagointia muutoksiin. Hyvä strategia luo taktiikalle edellytykset. Sawatskyn mukaan journalisteilla on tavallisesti vain taktiikka hallussa; kunnollinen strategia antaa kuitenkin enemmän.

Haastattelun tarkoituksesta ja päämäärästä on kerrottava kaikki oleellinen, kun haastattelusta sovitaan vaikka puhelimitse: ”Teen juttua eilisestä välikohtauksesta eduskuntasalissa. Oletteko valmis kertomaan oman käsityksenne tapahtumista?” Haastattelun alussa vahvistetaan, että haastateltavalla ei ole mitään tätä haastattelua vastaan. Ensimmäisten kysymysten tehtävä on siten vahvistaa tehtyä sopimusta. Tästä sopimuksesta voi olla tarpeen muistuttaa myös kesken haastattelun, jos ei muuten päästä kunnolla tavoitellulle polulle: ”Tervetuloa suoraan lähetykseen, kansanedustaja Kaukonen. Puhumme siis nyt eilisestä välikohtauksesta. Olette aiemmin kieltänyt että tilanteessa olisi käytetty minikäänlaista väkivaltaa. Nyt julkaistu video kertoo toista. Tarkentaisitteko, mistä tässä on kysymys?” ... myöhemmin jos Kaukonen ei pysy asiassa: ”Veli Kaukonen, kertokaa vielä, mistä tämä uhkaava tilanne sai mielestänne alkunsa?”

Vastaukset riippuvat kysymyksistä,

KULTTUURISTA RIIPPUMATTA
HAASTATELTAVILLA
ON TAVALLISESTI
HAASTATELUTILANTEESSA
KOLME YLEISTÄ TAVOITETTA:
TURVALLISUUS, MIELLYTTÄVYYS JA
HELPPOUS.

STRATEGIA LUO EDELLYTYKSET
HAASTATELUN ETENEMISELLE.
TAKTIikka MERKITSEE SITÄ,
ETTÄ KÄYTÄT TILAISUUTTA
HYVÄKSESI, KUN SE TULEE ETEEN.
STRATEGIAN JA TAKTIIKAN
ERO ON SE, ETTÄ EDELLINEN ON
VALMISTAUTUMISTA, JÄLKIMMÄINEN
REAGOINTIA MUUTOKSIIN.

mutta vastaus tiettyyn kysymykseen ei aina ole sama. Siihen vaikuttaa koko haastattelun ilmapiiri ja kysymysten järjestys ja keskinäinen suhde. Kysymysten lisäksi myös se, miten haastateltava on vastannut edellisiin kysymyksiin, vaikuttaa tämän mieleen: jos haastateltava lähtee kiistämisen linjalle, hän todennäköisesti pysyy sillä, vaikka eteen tulisi helposti myönnettäväkin asia.

Mitä vahvempi luottamus haastateltavalla on haastattelutilannetta kohtaan, sitä parempia tuloksia voidaan odottaa. Ystävällismielisessä haastattelussa luottamus on alusta alkaen vahva. Jos taas ilmapiiri on epäluuloinen, tarvitaan enemmän aikaa sopimuksen tekemiseen eli yhteistoimintakysymysten esittämiseen. Haastateltava nojautuu taaksepäin ja panttaa vastauksia.

Selvistä faktoista ei kannata kiistellä, vaikka haastateltava tulkitsisikin ne ehkä eri tavalla kuin toimittaja. Kannattaa myös pehmittää maata hakemalla alussa asioita, joista voidaan olla yhtä mieltä. Jos toimittaja suhtautuu koko ajan niin, että haastateltava valehtelee tai ainakin salaa faktoja, yhteispelistä ei tule mitään, ja lopputulos on pahimmillaan eipäsujuupas-väittely. Haastateltava on tarinan kertoja, jonka tehtävä on olla aktiivinen. Toimittajan tehtävä on tukea haastateltavan aloitteellisuutta. Silloin tämä tuntee olevansa turvassa ja puhuu avoimemmin. Panostajan tehtävä on olla aloillaan, odottaa räjähdystä. Valitettavan usein tämä on väärin päin, toimittaja räiskähcelelee ja haastateltava hillitsee: ”Jos nyt

saisin vastata tuohon kysymykseen, jonka toimittaja esitti...”

PANOSTAJAN TEHTÄVÄ
ON OLLA ALOILLAAN,
ODOTTAA RÄJÄHDYSTÄ.

Kannattaa käyttää todistaakkaa: jos haastateltava esittää väitteen, hänen pitää pystyä perustelemaan se. Haastattelun on-

nistumisen kannalta on ratkaisevaa, tarttuuko haastattelija vastauksiin vai palaa ko hän omiin kysymyksiinsä ja unohtaa, että väitteen esittäjä on selityksen velkaa. Useimmiten tarvitaan vain yksinkertaisia jatkokysymyksiä: ”Mitä tarkoittatte tuolla...?” tai ”Miksi?” tai ”Voisitko mainita jonkun esimerkin?” Vastaukset ovat haastattelun tärkein osa. Niissä on valtavasti potentiaalia, jota voi käyttää hyväkseen jatkuvasti haastattelun aikana. Pitää vain muistaa kuunnella.

Toimittaja voi kannustaa haastateltavaa täsmentämään vastauksiaan ja kertomaan lisää myös ei-sanallisen viestinnän avulla, esimerkiksi katsomalla silmiin ja nyökkäämällä, että ymmärtää mitä toinen puhuu. Myös levollisuus ja keskittyneisyys osoittavat arvostusta ja kiinnostusta. Pieni odottava hiljaisuus saattaa tuottaa yllättävän tuloksen. Vuorovaihtuksen tyyli on kuitenkin aina valittava ohjelmatyypin ja tilanteen mukaan: tiukka vaalitenti vaatii toisenlaista tyyliä ja strategiaa kuin onnettomuuden uhrin tai nuoren taiteilijan haastattelu. Toimittajan läsnäolo ja haastattelutyylillä ”näkyvät” myös radiossa.

Vastaukset riippuvat kysymyksistä, joten kannattaa panostaa hyviin kysymyksiin.

Kysymys on tiedustelu jostain asiasta. Se sisältää kaksi liikkuvaa osaa: kysymysosio ja aihe eli kysymyksen sisältö. Molempien osien pitäisi olla harkittuja. Esimerkiksi kysymyksessä ”Mitä mieltä olet perussuomalaisten vaalimenestyksestä?” *Mitä mieltä olet?* on kysymysosio ja *perussuomalaisten vaalimenestys* on kysymyksen aihe.

Kysymyksiä laadittaessa on kiinnitettävä huomiota molempiin liikkuviin osiin eli sekä kysymysosioon että aiheeseen. Sawatskyn mukaan kysymysten epäonnistumiseen on löydettävissä seitsemän eri syytä, joita hän nimittää toimittajan kuolemansyenneiksi.

1. Kysymyksestä puuttuu kysymysosio.

Kysymys ilman kysymysosiota on väite, ja se antaa aina hyvän tilaisuuden väittää vastaan, jolloin haastattelusta tulee keskustelua. Mitä vähemmän haastattelija julistaa tietävänsä, sitä enemmän hän saa uusia näkökulmia irti. Lause ”Lakosta odotetaan pitkäaikaista.” ei ole kysymys. ”Miten pitkään lakkoon olette varautuneet?” haastaa ay-pomon pohdiskelemaan erilaisia näkökantoja.

2. Kun kaksi kysymystä esitetään peräkkäin, toinen sabotoi ensimmäisen.

Syynä toisen kysymyksen esittämiseen heti ensimmäisen perään voi olla vaistomainen pyrkimys tarjota haastateltavalle helppo varauuskäynti tukalasta aiheesta. Yleensä haastateltavat vastaavatkin vain toiseen kysymykseen, ellei se satu olemaan ensimmäistä hankalampi:

”Mistä erityisesti pääkaupunki-

PIENI ODOTTAVA HILJAISUUS
SAATTAA TUOTTAA YLLÄTTÄVÄN
TULOKSEN.

seudulla yleistyneet asuntomurrot johtuvat? Millä keinoilla voitaisiin puuttua tämäntyyppiseen rikollisuuteen?”

Vastaajan on helppo lähteä selvittämään yleisiä syitä omaisuusrikoksiin. Jos hän pohdiskelee asiaa vähänkin pidempään, haastattelija ei muista vaatia vastausta jälkimmäiseen kysymykseen, joka saattaa olla hankalampi.

3. Liikaa tavaraa: hyvä kysymys on avoin ja rajattu.

Suljetut kysymykset alkavat aina -ko, -kö -päätteisellä sanalla. Avoimet kysymykset sen sijaan alkavat yleensä m- kirjaimella: mitä, miten, miksi, missä, milloin tai kuka... Yksinkertaisin haastattelun rakenne muodostuu näistä: mitä teit, miten teit ja miksi teit?

Suljetuilla kysymyksillä on aikansa ja paikkansa, mutta avoin kysymys on useimmiten parempi vaihtoehto. Avomuus nostaa vaatimustasoa, se pakottaa haastateltavan antamaan enemmän. Tärkeintä on kysymysosion ja aiheen välinen suhde. ”Miltä tuntuu?” on hyvä kysymys, mutta se vaatii yleensä rajauksen, esimerkiksi ajallisesti: ”Miltä sinusta tuntui, kun kuulit ensimmäisen räjähdysten?” tai ”Miltä avantoon pulahtaminen tuntui?” Suljettu kysymys on melkein aina muutettavissa avoimeksi poistamalla sen alusta verbi ja aloittamalla kysymyssanalla mitä, miten tai miksi. Esimerkiksi ”Oliko Merkelin panos neuvottelutuloskesken merkittävä?” muuttuu muotoon ”Miten luonnehtisitte Merkelin panosta neuvottelutuloksen aikaansaamiseen?”

Liian laaja avoin kysymys on esimerkiksi: ”Mitä mieltä olette euroalueen talouden nykytilanteesta?” tai ”Mitä teit aikaisemmin?”

4. Muotopuolet kysymykset.

Harva ilmiö maailmassa on joko–tai-tyyppinen, useimmat ovat asteittaisia. Jos otamme esimerkiksi maahanmuuton, siihen johtavia syitä ovat ainakin rakkaus, sota, nälkä, työ, vaino, lomailu, seikkailu ja sattuma. Toisaalta maahanmuuttajia on kaikkialta maailmasta. Ei siis ole perustetta esittää suljettua kysymystä, joka käsittelee maahanmuuttoa kokonaisuutena: ”Onko ulkomaalaisten maahanpääsyä rajoitettava?” Samalla tavalla muotopuolia ovat kysymykset: ”Laiminlyödäänkö vanhuksia avohoidossa?” tai ”Tuntevatko opettajat riittävästi lasten käyttämiä sosiaalisen median ohjelmia?”

Toki suljettukin kysymys toimii, jos aihe on sopusoinnussa kysymysosion kanssa: ”Ehditkö junaan?” tai ”Tietääkö teidän opettajanne Instagramin?”

Yleistäen voisi sanoa, että avoimet, yksinkertaiset, tylsät kysymykset tuottavat värikkäämpiä vastauksia kuin värikkäät kysymykset. Jos kysymyksessä on liikaa väriä tai muuta roinaa, haastateltava joutuu ensin mielessään siivoamaan ylimääräiset ainekset pois kysymyksestä. Haastattelija antaa näin etulyöntiasemansa vapaaehtoisesti pois. Esimerkkini on *Pressiklubista* 30.9.2011:

”Timo Soini, Sinä kun pyrit nyt presidentiksi, niin pakko on kysyä, että miten puolueelle käy, jos Sinut

valitaan, puolueellahan ei ole sen jälkeen mitään tulevaisuutta?”

Tämä kuulostaa aivan sopivalta kyseisessä ohjelmassa Ruben Stillerin suusta kultuna, mutta tavallisessa uutis- tai ajankohtaislähetyksessä näin vahvan väitteen esittäminen kysymyksen yhteydessä ei ole hyvä valinta. Neutraali muoto olisi esimerkiksi tällainen:

”Timo Soini, pyrit nyt presidentiksi. Mitä vaikutuksia mahdollisella valinnallasi olisi puolueelle?”

5. Huomautukset.

Toisinaan haastattelija saattaa lisätä kyselyn perään kommentteja mukauttamiseksi kysymystään. Kaikki ylimääräiset huomautukset antavat kuitenkin haastateltavalle mahdollisuuden tarttua toisarvoiseen aiheeseen ja siirtää haastattelu pois päteemasta.

”Mihin euromaiden massiivisella rahoitusvakausmekanismilla pyritään? Vastustajat epäilevät, että etusijalla ei olekaan Kreikan kansan ja valtion pelastaminen vararikolta vaan eurooppalaisten pankkien suojeleminen.”

Vaihtamalla näiden lauseiden järjestystä voidaan varmistaa että haastateltava vastaa varsinaiseen kysymykseen. Tai sitten voi esittää ensin ”Vastustajat epäilevät...”-lauseen ja heti sen perään kysymyksen ”Mitä mieltä olette tästä epäilystä?” Tämän jälkeen voi vielä tarvittaessa jatkaa ensimmäisellä kysymyksellä ”Mihin eu-

SULJETUILLA KYSYMYKSILLÄ ON AIKANSÄ JA PAIKKANSÄ, MUTTA AVOIN KYSYMYS ON USEIMMITEN PAREMPI VAIHTOEHTO. AVOIMUUS NOSTAA VÄÄTİMUSTASOA, SE PAKOTTAA HAASTATELTAVAN ANTAMAAN ENEMMÄN.

YLEISTÄEN VOISI SANOA, ETTÄ AVOIMET, YKSINKERTAISET, TYLSÄT KYSYMYKSET TUOTTAVAT VÄRIKÄÄMPIÄ VASTAUKSIA KUIN VÄRIKÄÄT KYSYMYKSET.

romaiden massiivisella rahoitusvakausmekanismilla pyritään?”

6. Ladatut sanat.

Jotkut yksittäiset sanat voivat syödä koko kysymyksen, jos niillä on haastattelutavalle erityinen merkitys. Haastatteluun valmistautuessa on muistettava, että tavoitteena on saada vastauksia kysymyksiin, eikä reaktioita joihinkin sanoihin. Mitkä sanat sitten ovat ladattuja? Tähän ei ole yleispätevää vastausta, koska ne riippuvat henkilöstä ja tilanteesta.

”Hallitus pyrkii keskittämään valtaa tavalla, joka tuhoaa itsenäistä Suomea askel askeleelta. Miten aiotte puolustaa nykyistä kuntaliitosvillitystänne kansalaisille vaalien alla?”

Sawatskyn mukaan parhaat kysymykset ovat kuin puhtaat ikkunat, joista näkee hyvin läpi. Haastattelun tarkoitus on tuottaa selkeä, kirkas kuva jostain asiasta. Arvoladattu kysymys on kuin likainen ikkuna, josta ei näy kunnolla ulos. Ihmisten ei ole tarkoitus kiinnittää erityistä huomiota kysymykseen vaan vastaukseen, kuten heidän ei tulisi erityisesti kiinnittää huomiota ikkunaan vaan siitä avautuvaan maisemaan.

7. Liioittelu ja imartelu.

Journalistiseen kulttuuriin kuuluu monia ylisanoja kuten ihme, kriisi, ilmiömainen nousu, romahdus, elävä legenda. Jos näitä liioittelevia ilmauksia sotketaan kysymykseen, vastaus voi ajautua väärään suuntaan. Haastateltava ei yleensä halua korostaa omaa erinomaisuuttaan,

koska sellainen ei kuulu hyviin tapoihin. Liioittelu luo tarpeen tasapainottavalle vähättelylle. Totuuden kertominen ei enää riitä, jos liioittelu on jo kallistanut vaa’an toiseen äärimmäisyyteen.

”Milloin sinä itse tiesit olevasi hyvä?” ”En mä tiedä vielääkään silleen, en ole miettinyt niin että olisin muka hyvä.” – Mieluummin: ”Missä vaiheessa menestymisesi jääkiekossa alkoi näyttää siltä, että siitä voisi tulla sinulle ammatti?”

Hyvään suunnitelmaan kuuluu kartoittaa etukäteen haastattelun kokonaisvaltainen etenemistie tai prosessi. Sitä kutsutaan *poluksi*. Polulla pitäisi olla merkittyinä paikat, joissa todistustaakka annetaan haastateltavan kannettavaksi. Kannattaa miettiä, miten tarina voi edetä ja miten haastateltava saisi sen kerrottua. Tarinan palaset eivät vielä ole tarina eivätkä yksittäiset kysymykset ja vastaukset tee haastattelua. ”Kuinka selitätte SDP:n kohentuneen kannatuksen?” ”Uuden toimitusjohtajan vuosipalkkio on noin 25 prosenttia korkeampi kuin viime viikolla eronneen johtajan. Millä tätä perusteltiin hallituksen kokouksessa?”

Aihe on esimerkiksi jossakin asiassa tai ilmiössä tapahtunut muutos. Se on tarinan lähtökohta, ja päämäärä on kuvata, miten muutos on tapahtunut. Yleensä kannattaa aloittaa tilanteesta ennen muutosta.

”Kuinka paljon kauppakeskuksessa oli asiakkaita perjantai-iltapäivänä?” Sen

jälkeen tarkennus muutoksen alkuun, esimerkiksi: ”Missä osassa rakennusta romahdus tapahtui?” tai ”Mitä liikkeitä räjähdysalueen välittömässä läheisyydessä oli?” Valitse sitten polku, mitä pitkin itse haastattelun on tarkoitus edetä. Polku on keino tavoitteen saavuttamiseksi – tavoitteeseen ei päästä, jos keinot ovat vääriä. Keinot koostuvat kysymyksistä: ”Mitä seurauksia siitä oli?” ”Jälkeenpäin arvioituna: mihin toimenpiteisiin poliisin olisi tuolloin pitänyt ryhtyä, jotta kuolonuhreilta olisi välttytty?”

Jokaisella vastauksella on paikkansa tarinassa ja sen kronologiassa. Polku voisi mennä näin: Kaikki on normaalia. Jotakin tapahtuu. Dramaattisia käännteitä. Paluu normaaliin, tai siis uuteen normaaliin, koska on tapahtunut muutos. Draamassa kaava on ”kokoa, hajota, korjaa”. Journalismissa viimeinen osa ei kuitenkaan aina toteudu, koska tapahtumaketju on yleensä kesken.

Haastattelun aikana kannattaa keskittyä rakenteeseen eli pitää huoli siitä, että haastattelu pysyy oikealla polulla. Haastateltava saa huolehtia pienistä yksityiskohdista ja rönsyistä. Jos haastateltava etenee liian nopeasti, hänet on pysäytettävä yksityiskohtia varten. Hyvä hidastuskysymys on esimerkiksi: ”Keitä muita siellä oli paikalla?” tai ”Miltä se tuntui?” Ohjelman luonteesta ja käytettävissä olevasta ajasta riippuu, paljonko yksityiskohtia mahtuu mukaan.

Etene kaiken aikaa polulla. Paluu alkuun kesken haastattelun on hyvin kömpelöä – ja kuten liikenteessä – U-käännökset ovat vaarallisia. Pysyt polulla näiden kolmen ajo-ohjeen avulla:

SAWATSKYN MUKAAN PARHAAT
KYSYMYKSET OVAT KUIN PUHTAAT
IKKUNAT, JOISTA NÄKEE HYVIN
LÄPI. HAASTATELUN TARKOITUS
ON TUOTTAA SELKEÄ, KIRKAS KUVA
JOSTAIN ASIASTA. ÄRVOLADATTU
KYSYMYKSEN ON KUIN LIKAINEN IKKUNA,
JOSTA EI NÄY KUNNOLLA ULOS.

HYVÄÄN SUUNNITELMAAN KUULUU
KARTOITTA A ETUKÄTEEN
HAASTATELUN KOKONAISYLTAINEN
ETENEMISTIE TAI PROSESSI.

1. Eteen/taakse. Jos pakitat, tee se varovasti ja tiedostaen. Muista koko ajan, mikä on polulla pitävä kysymys, kuten ”Mitä sen jälkeen tapahtui?” Kuuntelija putoaa kärryiltä, jos et pidä suuntaa selvänä.

2. Vältä sivukujia ja kiertoteitä. Oikeat kysymykset pitävät haastattelun polulla. Jos kronologinen eteneminen vaihtuu kysymyksen myötä, tarina voi katketa. Älä poikkea polulta vain kerätäksesi irtopisteitä, eli unohda sivuteemat.

3. Zoomaus: Aina ei ole pakko mennä eteenpäin, vaan voi olla paikallaan tarkentaa jotain seikkaa. Pysähdy kysymään ”Miten?” tai ”Mitä muuta tietoa sähköposti sisälsi?”

Haastattelun loppuosa on siivousvaihe, jossa voi ottaa esille ne tärkeät kysymykset, jotka eivät sopineet polulle. Lopussa voi poistua polulta ja rikkoa muitakin sääntöjä, jos esimerkiksi faktoja pitää vielä tarkistaa. Lopussa voi myös koota vähemmän tärkeitä palasia, kuten mieleen jääneitä aavistuksia:

”Mainitsitte tuossa aikaisemmin, että ensi kesän puoluekokous saa päättää jatkostanne. Minkälaisia suunnitelmia Teillä on tulevien EU-vaalien osalta?”

Tällaisten lisäkysymysten kanssa on oltava varovainen, jotta ne eivät sotke pääreittiä. Myös haastattelun aikana syntyneitä uusia tietoja tai käsityksiä voi

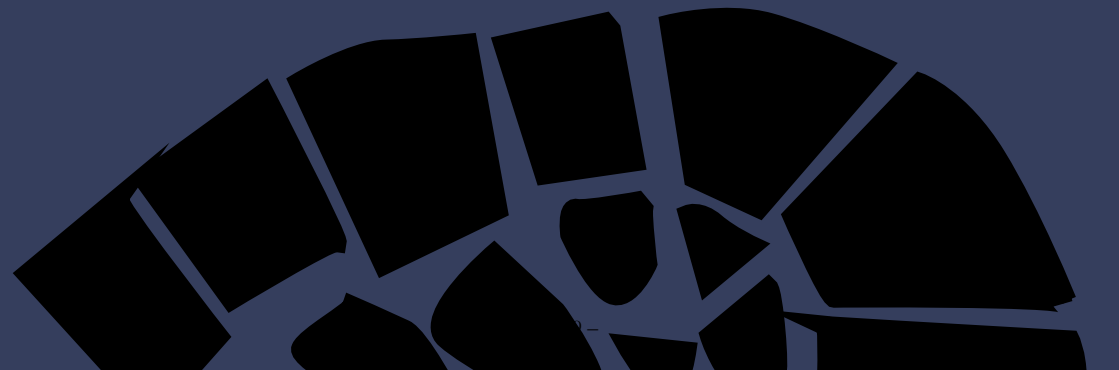
testata siivousvaiheessa: ”Ymmärsinkö oikein, että päätös vetäytyä hankkeesta tehtiin yhtiön hallituksessa?”

Sawatskyn haastattelutekniikkaa voi soveltaa moneen lähtöön. Jo se, että esittää avoimia, yksinkertaisia kysymyksiä, on oivallinen lähtökohta kaikkiin haastattelutilanteisiin. Samoin on tärkeää muistaa haastateltavan perustarve kokea olevansa turvassa. Haastattelun jälkeen on syytä kiittää haastateltavaa ja toistaa, mihin haastattelua käytetään ja milloin se julkaistaan. Pidä kiinni sanoistasi, sillä etenkin Suomen kaltaisessa pienessä maassa luottamuksen säilyttäminen on avain menestykseen. On todennäköistä, että sinä tai kollegasi otatte toistekin yhteyttä tähän henkilöön. Toista haastattelua ei kenties saa, jos rikkoo pelin säännöt. Kun kunnioitat muita, kunnioitat samalla itseäsi.

LUE LISÄÄ

- Elina Saksala: Ammattina juontaja. LIKE 2012.
- Simo Routarinne: Valta ja vuorovaikutus, statusilmaisun perusteet. Tammi 2007.

“Kun surutyö oli tehty ja kuljetettu metsään.”

MARKO VESTERBACKA

TUNNE LUKIJASI

MARKO VESTERBACKA ON OPETTANUT POLIISIOPISKELIJOILLE SUOMEN KIELTÄ JA VIESTINTÄÄ VUODESTA 2003. HÄNEN VASTUUALUEENAAN ON ERITYISESTI ESITUTKINTAAN LIITTYVÄN KIRJOITTAMISEN JA VUOROVAIKUTUKSEN OPETUS. LISÄKSI VESTERBACKA LAATII VALINTAKOKEIDEN TIIVISTELMÄ- JA ESSEETEHTÄVÄT JA ARVIOI HAKIJOITA.

VESTERBACKA ON FILOSOFIAN MAISTERI, PÄÄAINE YLEINEN KIRJALLISUUSTIEDE.

HARRASTUKSENAAN VESTERBACKA TOIMITTAJA JA KUSTANTAA KIRJOJA. HÄN ON ITSE KIRJOITTANUT MUUN MUASSA ELÄMÄKERRAN NIKRU (2007) JA SANAKIRJAN KUNNAXEN KÄIÄ (2011).

Jari Tervolla on ytimekkäitä romaanien avausvirkkeitä. Oma suosikkini on *Minut tapettiin vappuviikolla*. Sillä virkkeellä alkaa romaani Pyhiesi yhteyteen (1995). Vappuviikolla tapettu minä on kirjan kertoja; hän alkaa tämän lakonisen toteamuksensa jälkeen muis-tella hiukan perusteellisemmin, minkä-laisten tapahtumien seurauksena kuolo hänet korjasi.

Tervo kertoi joskus, että hänen mielestään tekstistä on aina varaa karsia suurin osa pois. Tervon käyttämä esimerkki on laajasti tunnettu, ja syystä. Hän oli ker-ran tyypistänyt erään toisen romaaninsa avausvirkkeen yhteen neljäsosaan virk-keen alkuperäisestä versiosta. En ole var-ma, muistanko Tervon alkuperäistä vir-kettä täsmälleen oikein, mutta muistaak-seni se oli *Ulkona satoi sankasti lunta*. Sen jälkeen Tervo alkoi deletoida löysiä. Ul-kona – no sehän on muutenkin selvää, ei kai lumisade sisällä ole. Siis *Ulkona* pois. Entä *satoi sankasti lunta* – turhan pitkästi sanottu, sitä varten on suomen kielessä oma verbinsä. Niinpä aloitukseksi jäi lo-pulta yhden sanan virke: *Pyrytti*.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

Oma opetukseni on kehittynyt samaan tapaan tiivistämisen suuntaan. Kun aloin opettaa poliisiopiskelijoille kirjoittamista kymmenen vuotta sitten, tarvitsin olennaisen sanomiseen huomattavasti enemmän sanoja kuin nyt. Kerroin monisanaisesti, mitä kaikkea poliisiteksteissä pitäisi olla, minkälaista tekstien kielen pitäisi olla ja minkälaista se ei saisi olla.

Jakamani opetusmateriaalit ovat myöhemmin voineet hyvinkin puristua yhteen neljäsosaan alkuperäisestä kuten Tervon virkkeet. Samoin omat yksinpuheluni luokan edessä. Pyrin sanomaan olennaisimmat asiat muutamalla sanalla kurssien alussa. Kaiken sen jälkeen puhumani yritän jotenkin johtaa näistä pääasioista. Muutos on tietysti johtunut pääasiassa siitä, että tajuan itse paremmin, mikä poliisin kirjoittamisessa on olennaista.

Tämä artikkeli jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa yritän tehdä jartervot ja tiivistää oman opetukseni muutamaaan sanaan. Esitän kolme erilaista kiteytystä:

Kirjoita tarkoituksenmukaisesti.

Kirjoita niille, joille tekstisi on tärkeä.

Tunne lukijasi.

Kiteytysten käsittelyn jälkeen annan puheenvuoron yhden tärkeän lukijaryhmän näkökulman valottajalle. Tämän lukijaryhmän näkökulma voi jäädä hel-

posti ottamatta huomioon, kun poliisi keskittyy tarkoituksenmukaiseen, rikosprosessia palvelevaan kirjoittamiseen.

Artikkelin lopuksi tarkastelen hetken sitä, mitä edellä tuli tehdyksi. Noudatinko alkuunkaan omia ohjeitani kirjoittamisesta? Kirjoitinko tämän artikkelin tarkoituksenmukaisesti? Kirjoitinko niille lukijoille, joille tekstini on tärkeä? Tunsinko lukijani?

Ensiksi:

Kirjoita tarkoituksenmukaisesti.

Suuresta osasta tekstejä on vaikea sanoa, mikä on tekstin tarkoitus. Esimerkiksi kaunokirjallisuus: mikä on jonkin romaanin olemassaolon tarkoitus? Tai lehtijuttu: miksi jokin juttu on kirjoitettu, mitä varten se on olemassa? Lehden kustantajan näkökulma voi olla, että juttu on olemassa, jotta sen viereen voidaan myydä mainoksia, joista lehti saa tuloja. Lukijan näkökulma voi olla, että hän lukee jutun viihtyäkseen, tietääkseen tai ymmärtääkseen. Mutta mitä hän sillä tekee? Ei varsinaisesti mitään, hän vain lukee sen ja se siitä. Tarkoituksia voi olla myös monia. Mikä on jonkin Facebook-kommentin tarkoitus? Viuhdyttää lukijoita / ilmaista omia tunteita / ilmaista omia ajatuksia / välittää tietoa / ylläpitää kaveruutta / esittää kirjoittaja edullisessa valossa jne. Sekä kirjoittajalla että lukijalla voi olla samanaikaisesti monia eri tavoitteita, joita he eivät itsekään osaa asettaa mihinkään tärkeysjärjestykseen.

Kirjoittajilta on monesti täysin kateissa oman kirjoittamisensa tarkoitus silloinkin, kun olisi tärkeää olla tarkoituksesta tietoinen. Esimerkiksi käy hyvin tavallinen koko kansan tekstilaji, mielipidekirjoitus. Yleensä kai ajatellaan, että mielipidekirjoituksen on tarkoitus vaikuttaa lukijaansa ja saada hänet omaksumaan kirjoittajan tarjoama mielipide. Minkä takia niin harvat mielipidekirjoitukset saavat meidät muuttamaan mielipiteitämme? Kirjoittajat eivät ole kirjoittaneet niitä sellaisiksi. Moni mielipideoksennus jää kirjoittajansa itsellimmäisun tarpeen tyydyttämiseksi: sainpas sanottua! Toisissa mielipidekirjoituksissa varsinainen tähtäyspiste näyttää olevan kirjoittajan oman asiantuntevuuden ja pätevyuden esiintuominen. Kolmannet kirjoitukset on suunnattu oikeastaan valmiiksi samaa mieltä oleville, vahvistamaan heidän uskoaan omaan asiaansa. Neljännet kirjoittavat, koska nauttivat muuten vain keskustelusta, viidennet koska haluavat heittää bensaa liekkiin ja trollata. Vain harvojen kirjoittajien teksteistä voidaan erottaa määrätietoinen ja onnistunut tarkoitus vaikuttaa lukijoiden mielipiteeseen.

Virkateksteillä on yleensä selvä tarkoituksensa. Keskeiset poliisitekstitkin tehdään jotakin tiettyä tarkoitusta varten, ja niiden lukijat nimenomaan tekevät asioita niiden avulla: suunnittelevat tutkintaa, harkitsevat syytettä, tekevät päätöksiä.

Kun puhutaan siitä, millainen teksti tai kieli on hyvää, ongelmana on usein liika yleispätevyys: puhutaan tekstien hyvistä piirteistä yleisesti ottaen, vaikka esimerkiksi juuri poliisitekstien hyvyys tai huo-

KIRJOITTAJILTA ON MONESTI
TÄYSIN KATEISSA OMAN
KIRJOITAMISENSA TARKOITUS
SILLOINKIN, KUN OLISI TÄRKEÄÄ
OLLA TARKOITUKSESTA TIETOINEN.

nous on tosiasiasa täysin riippuvaista tekstin käyttötarkoituksesta.

Toinen ongelma on, että keskustelua hyvästä kirjoittamisesta dominoivat ihmiset, joiden omilla teksteillä lukija ei varsinaisesti tee mitään. Esimerkiksi monilla toimittajilla, kirjailijoilla ja kirjoja editoivilla kustannustoimittajilla on voimakkaita mielipiteitä hyvästä ja huonosta tekstistä. Ovatko heidän näkemyksensä sovellettavissa poliisin kirjoittamiseen? Joiltakin osin kyllä, joiltakin osin eivät. Kaikki riippuu siitä, miten hyvin ohjeet sopivat poliisitekstien tarkoitukseen. Toimittajan ja kirjailijan perushaaste kirjoittajana voi olla saada lukija jatkamaan lukemista. Lukijan mielenkiinto pitää vangita, hänet pitää koukuttaa, häntä pitää miellyttää. Asiajutustakin on kirjoitettava jännittävä kertomus. Yli kaiken on varottava ikävyyttämistä lukijaa.

Poliisin ei tarvitse kosiskella lukijaa ja maanitella tätä jatkamaan. Useimmat lukijat lukevat poliisin tekstiä voidakseen tehdä omaa virkatyötään. Pakkohan heidän on jatkaa lukemista, oli teksti kuinka tylsää tahansa. Tekstin vahvuudet ja heikkoudet ovat aivan muualla kuin koukuttavuudessa.

Poliisikoulutuksessa kirjoittamisen kursien johtotähtenä on oppia kirjoittamaan tarkoituksenmukaisia poliisitekstejä: rikosilmoituksia, kuulustelupöytäkirjoja, esitutkintapöytäkirjan johdantoja, tiedotteita, muistioita, vastineita. Näillä teksteillä on aina oma tietty tarkoituksensa, tietty käyttö, josta käsin tarkoituksenmukaiset ratkaisut voidaan johtaa. Voi-

daan ottaa perustellusti kantaa siihen, pitäisikö esimerkiksi tautologiaa vältellä vai tavoitella, toisin sanoen pitäisikö samoista asioista käyttää mahdollisimman paljon samoja sanoja vai pitäisikö pyrkiä päinvastoin vaihtelevaan sananvalinto-

ja. Voidaan ottaa kantaa siihen, pitäisikö tekstissä käyttää pelkästään kirjakieltä vai tarvitaan-ko myös puhekielisyyttä. Esitutkintapöytäkir-

jan johdanto kirjoitetaan kauttaaltaan hyvällä kirjakielellä. Kuulustelun aikana kirjattavassa kuulustelukertomuksessa voi olla sekä kirjakieltä että arkityylyisiä ja puhekielisiä sananvalintoja. Videotalenteelta tekstiksi purettava kuulustelu kirjoitetaan sana sanalta puhutun mukaisesti. Kaikki riippuu tarkoituksesta, jota varten teksti on olemassa.

Vahva ymmärrys poliisitekstien käyttötarkoituksesta paikkaa myös kirjoittamisen pintatason puutteita. Vastaavasti joku kirjoittaja, joka yleisesti ottaen osaa kirjoittaa hyvin tai jopa erinomaisesti, ei välttämättä ole valmiiksi lainkaan hyvä poliisitekstin kirjoittaja. Hänellä voi olla edessään työlästä poisoppimista omista kirjoittamisen lähtökohdistaan. Esimerkiksi ihmisen, joka on tottunut kirjoittaessaan ennen kaikkea ilmaisemaan itseään ja luomaan vaikutelmia itsestään, voi olla vaikea oppia uudenlaista asennoitumista. Se vaatii tietynlaista nöyrytmistä: kirjoitan jollekin lukijalle, häntä varten.

Myös jo valmistuneelle poliisille voi alkaa tapahtua tietynlaista ”kieroon kasvamista” kirjoittajana. Hänen pitäisi kyllä

POLIISIN EI TARVITSE
KOSISKELLA LUKIJAA
JA MAANITELLA TÄTÄ
JATKAMAAN.

periaatteessa tietää, mitä asioita tekstissä olisi oltava ja miten ne pitäisi sanoa, mutta toisaalta hän alkaa enemmän ja enemmän myös poseerata, esittää ja alleviivata omaa ammattitaitoaan eikä niinkään tee nöyrästi työtä lukijoidensa hyväksi. Paradoksaalisesti hän omaa ammattimaisuuttaan alleviivatessaan tuleekin alleviivanneeksi omaa epäammattimaisuuttaan. Todellista ammattitaitoa poliisikirjoittaja osoittaa, kun hän keskittyy kirjoittamaan mahdollisimman hyviä käyttötekstejä. Ammattitaitoon kuuluu nöyryys, jonka avulla kirjoittaja esimerkiksi kuulustelupöytäkirjaa kirjoittaessaan hyväksyy, että hänen roolinsa on olennaisen tiedon välittäjän rooli, toimia luotettavana lenkinä tietyssä ketjussa.

Poliisikoulutuksen alkuvaiheessa erotuvat usein edukseen ne, jotka ovat aikaisemmassa työssään kouliintuneet kirjoittamaan käyttötekstejä. Heidän joukossaan on esimerkiksi hoitoalan ja turvallisuusalan ihmisiä, joilla on kokemusta erilaisten raporttien kirjoittamisesta, sekä teknisen alan ihmisiä, jotka ovat tottuneet laatimaan dokumentointeja ja käyttöohjeita.

* * *

Monella opiskelijallani on ollut kokemusta esitutinnan tekemisestä ja siten myös esitutkintapöytäkirjojen kirjoittamisesta jo ennen poliisikoulutukseen tuloa. Tulissa tai rajalla työskennelleet ovat voineet tehdä esitutkintaa paljonkin, vaikka eivät olekaan välttämättä saaneet minkäänlaisia oppia pöytäkirjojen kirjoittamiseen. Perehtyminen on tapahtunut pääasiassa

KAIKKI RIIPPUU TÄRKOITUKSESTA,
JOTA VARTEN TEKSTI ON OLEMÄSSÄ.

TODELLISTA AMMATTITAITOA
POLIISIKIRJOITTAJA
OSOITTAA, KUN HÄN KESKITTYY
KIRJOITTAMAAN MAHDOLLISIMMAN
HYVIÄ KÄYTTÖTEKSTEJÄ.

toisten pöytäkirjoja lukemalla, mikä siinänsä onkin erinomainen tapa. Lisäksi esimiehet tai työkaverit ovat saattaneet antaa omia vinkkejään kirjoittamisesta. Eräs opiskelija kertoi aivan taannoin, että hän oli saanut erinomaisen kaksisanaisen neuvon: ”Kirjoita syyttäjälle.”

Siinä se on, esitutkintapöytäkirjatekstien kirjoittamisen kova ydin. *Kirjoita syyttäjälle*. Tuosta kehotuksesta voidaan johtaa lähes kaikki muut ohjeet.

Syyttäjä on poliisin tärkein lukija. Hän lukee esitutkintapöytäkirjan tekstejä voidakseen tehdä oman työnsä, ja hyvä pöytäkirjateksti palvelee syyttäjää hyvin. Hieman kärjistyksi: jos tiedetään, kuinka syyttäjä pöytäkirjoja lukee ja käyttää, tiedetään, millaisia pöytäkirjojen pitäisi olla.

Kenttämiehen tärkein lukija on yleensä rikostutkija, eli toinen poliisimies, joka alkaa kenttämiehen kirjaaman perusilmoituksen perusteella suunnitella jutun tutkintaa. Tässäkin tapauksessa kenttämiehen teksti päättyy usein myös syyttäjän luettavaksi, joko sellaisenaan tai tutkijan muokkaamana ja täydentämänä.

Huonojen pöytäkirjatekstien huonous on usein seurausta siitä, ettei niitä ole kirjoitettu kenellekään. Kirjoittaja on dokumentoinut työtään kuin olisi kirjoittanut sen omaan muistikirjaansa. Kirjoittamisen jälkeen hän on pullauttanut tekstinsä poliisin tietojärjestelmään kuin tyhjiöön, pahimmassa tapauksessa vaivautumatta lukemaan edes itse omaa tekstiään ennen sen tallentamista järjestelmään. Sekavaa tuotosta lukemaan joutuva tut-

kinnan seuraava lenkki saa sitten raapia päätänsä yrittäessään ymmärtää tätä hajanaista, luonnosmaista kyhäelmää.

Kun aloitin Poliisikoulun opettajana vuoden 2003 alussa, tilasin lähes ensi töikseni pinon englanninkielisiä poliisiraporttien kirjoitusoppaita: *Writing for Law Enforcement. Plain English for Cops. Just the Facts. The New Police Report Manual. Report Writing for Criminal Justice Professionals. Painless Police Report Writing*. Kaikki lähestyivät aihetta hieman eri näkökulmista ja auttoivat osaltaan mi-

nua pääsemään kiinni oman opetustyöni ytimeen. Huonoin oli ehkä viimeksi mainitsemani. Siitä huolimatta, että kirja mainosti nimessään tuskatonta poliisiraporttien

kirjoittamista, se oli varsin tuskallista luettavaa. Syy? Kirjassa oli lukemattomia yksityiskohtaisia kirjoitusohjeita ja kielioppisääntöjä ja paljon näiden oppimista tukevia harjoituksia – mutta ei yhtään selvää johtoajatusta, josta kaikki muut ohjeet seuraisivat. Kirja oli omiaan synnyttämään lukijassaan vahvaa riittämättömyyden tunnetta: jos hän ei kyennyt omaksumaan ja hallitsemaan kaikkia näitä irrallisia ja elintärkeitä sääntöjä ja ohjeita, hän ei voisi kirjoittaa hyviä poliisitekstejä.

Virkistävintä luettavaa taas oli entisen poliisin ja myöhemmän syyttäjän Devalis Rutledgen kirjoittama *The New Police Report Manual*. Hänellä oli aivan sama ohje kuin edellä siteeraamani ”Kirjoita syyttäjälle”. Rutledge kertoi kirjassaan, kuinka hän luki poliisitekstejä omassa

SIINÄ SE ON,
ESITUTKINTA-
PÖYTÄKIRJATEKSTIEN
KIRJOITTAMISEN KOVA
YDIN.

työssään ja millaiset tekstit ja ilmaisutavat täyttivät hänen tarpeensa, millaiset eivät. Rutledgen opetus oli omiaan vahvistamaan poliisilukijansa uskoa omiin kykyihinsä: kunhan poliisi ymmärsi, miten syyttäjä tekstiä luki ja miten sitä käytti, hän pystyi kirjoittamaan hyviä poliisitekstejä. Rutledge oli tosin liiankin yksioikoinen julistaessaan, että mitään muuta ei tarvita kuin tieto siitä, kenelle kirjoittaa. On myös osattava kirjoittaa riittävän hyvin – selkeästi, yksiselitteisesti, johdonmukaisesti jne. Jos kieli ei tottele kirjoittajaa, ei ajatus aina välity kirkkaana syyttäjälle saakka, vaikka kirjoittaja tuntisi tapauksen läpikotaisin ja hallitsisi syytteen rikosten tunnusmerkistöt ja muut tärkeät asiat.

Kirjoita syyttäjälle on hyvä kiteytys, mutta samalla tietysti kärjistyminen, eikä se täysin sovi uuden suomalaisen esitutkintalain henkeen. Jos lisäksi ajatellaan poliisin kirjoittamista laajemmin kuin pelkän esitutkinnan näkökulmasta, ohje voisi olla:

Kirjoita niille, joille tekstisi on tärkeä.

Pelkkä ”Kirjoita lukijoille” ei mielestäni riitä, eikä olisi oikein sanoa, että ”Kirjoita kaikille lukijoillesi”. Poliisiteksteillä voi olla hyvinkin paljon erilaisia satunnaisia lukijoita, mutta ei heitä kaikkia tarvitse ottaa erityisesti huomioon. Siksi on tarpeen tehdä rajaus ”joille tekstisi on tärkeä”.

Esimerkiksi poliisitiedotteita osa lukijoista lukee puhtaasti uutisviihteenä. Jotkut poliisit laativat silloin tällöin humoristisia tiedotteita, ja iltapäivälehdet linkittävät näihin tiedotteisiin tai julkai-

SYYTTÄJÄ ON POLIISIN
TÄRKEIN LUKIJA. HÄN LUKEE
ESITUTKINTAPÖYTÄKIRJAN
TEKSTEJÄ VOIDAKSEEN
TEHDÄ OMAN TYÖNSÄ, JA HYVÄ
PÖYTÄKIRJATEKSTI PALVELEE
SYYTTÄJÄÄ HYVIN.

JOS KIELI EI TOTTELE
KIRJOITTAJAA, EI AJATUS AINA
VÄLITY KIRKKAANA SYYTTÄJÄLLE
SAAKKA, VAIKKA KIRJOITTAJA
TUNTISI TAPAUKSEN LÄPIKOTAISIN
JÄ HALLITSISI SUVEREENISTI
RIKOSTEN TUNNUSMERKISTÖT JA MUUT
TÄRKEÄT ASIAT.

sevat niitä lehden paperiversiossa joskus jopa sellaisinaan. Pieni huumorin pilke tiedottajan silmäkulmassa voikin olla paikallaan, joskus se voi auttaa vaikkapa tiedotteen sisältämän liikennevalistuksen perillemenoon, mutta ei poliisin tarvitse varta vasten virkatyökseen ruveta suuren yleisön naurattajaksi. Myöskään erilaisten päivystävien kieli- ja tyylipoliisien yliherkkää kielikorvaa ei tarvitse itsetarkoituksellisesti yrittää miellyttää.

Todella tärkeitä lukijoita on kahdenlaisia: ne, jotka lukevat poliisin tekstiä voidakseen tehdä omaa työtään, ja ne, jotka lukevat sitä koska ovat itse asianosaisia. Virallinen syyttäjä kuuluu molempiin ryhmiin. Syyttäjä on esitutkintapöytäkirjatekstien tärkein käyttäjä, ja rikosasioissa hänet luetaan yhdeksi asianosaisista.

Muita tärkeitä ammattilukijoita ovat esimerkiksi toiset poliisit sekä asianajajat ja tuomarit. Kun jutun päätökijä saa rikosilmoituksen pöydälleen, hän on olennaisesti riippuvainen ilmoituksen kirjaajan tekstin laadusta. Jos juttu etenee syyttäjälle ja syyttäjä päättää nostaa syytteen, kuulustelupöytäkirjoja saatetaan lukea oikeudessa. Suullisessa pääkäsittelyssä niitä tosin ei lueta ilman erityistä syytä, vaan oikeuden istunnossa kuullaan ihmisiä suoraan. Jos kuitenkin oikeudessa kerrotut versiot ovat kovin erilaisia kuin poliisin esitutinnan aikana kirjaamat kertomukset, kuulustelupöytäkirjoja saatetaan lukea kirjallisina todisteina. Jos suullista pääkäsittelyä ei järjestetä lainkaan vaan tuomari ratkaisee jutun niin

sanotussa kirjallisessa menettelyssä, hän perehtyy osapuolten kertomuksiin puhtaasti asiakirjojen lukemisen perusteella.

Asianosaisina esitutkintapöytäkirjatekstejä lukevat niin asianomistajina kuin rikoksesta epäiltyinäkin kuulustellut. Poliisi on pöytäkirjatekstejä kir-

joittaessaan hoitanut heidän asiaansa, ja tutkittu tapahtuma voi koskettaa heitä henkilökohtaisesti hyvin syvästi. Heidän näkökulmansa on syytä ottaa kirjoittessaan huomioon. On ajateltava, miltä teksti näyttää heidän silmissään. Kokemus kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta ei riipu pelkästään siitä hetkestä, jona ihminen kohtasi poliisin, vaan se jatkuu ihmisen lukiessa tästä kohtaamista kirjattuja dokumentteja: rikosilmoitusta ja vielä painokkaammin kuulustelupöytäkirjaa. Kohtaamisen jälkeen kuulusteltava palaa ajatuksissaan kohtaamiseen ja niihin tapahtumiin, joista poliisin kanssa on puhuttu. Omat muistikuvat siitä ”mitä tuli sanottua” ovat saattaneet jäädä hatariksi. Kirjatun tekstin lukeminen voi vaikuttaa myös kokemukseen siitä, miten poliisi on heihin suhtautunut.

Poliisin, jolle kirjaaminen on osa rikosprosessin rutiinia, jopa liukuhihnatyötä, on kaikessa asiakeskeisyydessään aina hyvä muistaa myös tämä inhimillisen kokemuksen näkökulma. Monelle hänen kuulustelussa kohtaamalleen ihmiselle kyse on ainutkertaisesta tapahtumasta. Ammattilukijoiden tunteita ei niinkään tarvitse ajatella, mutta asianosaisten tunteita kyllä.

KIRJATUN TEKSTIN
LUKEMINEN VOI
VAIKUTTAA MYÖS
KOKEMUKSEEN SIITÄ,
MITEN POLIISI ON
HEIHIN SUHTAUTUNUT.

Uudessa esitutkintalaissa korostetaan, että esitutkinta palvelee syyteharkinnan lisäksi myös asianosaisten etujen valvomista. Poliisin on siis autettava niin asianomistajien kuin rikoksesta epäiltyjenkin asianajajia oikeudenkäyntiin valmistautumisessa. Poliisin on esitutkintapöytäkirjan tekstejä kirjoittaessaan erityisesti muistettava, että hän hoitaa myös epäiltyjen asiaa. On esimerkiksi kirjattava selvästi myös ne esille tulleet seikat, jotka puhuvat epäillyn syyttömyyden puolesta.

Kuulustelukertomuksen tekstin pitäisi olla täysin ymmärrettävää myös muiden kuin rikosprosessin ammattilaisten silmissä. Kun kuulusteltu allekirjoittaa pöytäkirjan, hän allekirjoituksellaan osoittaa hyväksyvänsä, että kertomus on kirjattu oikein. Tämä ei ole mahdollista, ellei hän täysin ymmärrä tekstiä, sen sananvalintoja ja fraaseja. Kymmenillätuhansilla suomalaisilla aikuisilla on ylipäättään suuria vaikeuksia ymmärtää lukemaansa. Rikoksista epäiltyjen joukossa on esimerkiksi luki-vaikeuksista kärsiviä moninkertainen määrä verrattuna koko väestöön. Tekstin on siis oltava suhteellisen yksinkertaista sanastoltaan ja virkerakenteiltaan. Kovin vaikeaselkoiset ja virkakieliset ilmaisutavat voivat vaarantaa kuulusteltavan oikeusturvan toteutumisen.

Osa poliisitekstien ammattimaisista lukijoista tekee työtään poliisihallinnon ja oikeuslaitoksen ulkopuolella. Poliisi ei ehkä miellä samalla tavalla heitä omaksi kohdeyleisökseen eikä varta vasten suuntaa sanojaan heitä varten, mutta myös heistä ja heidän tarpeistaan on syytä olla tietoinen.

KUULUSTELUKERTOMUKSEN
TEKSTIN PITÄISI OLLA TÄYSIN
YMMÄRRETTÄVÄÄ MYÖS MUIDEN KUIN
RIKOSPROSESSIN AMMATTILAISTEN
SILMISSÄ.

OSA POLIISITEKSTIEN
AMMATTIMAISISTA LUKIJOISTA
TEKEE TYÖTÄÄN POLIISIHALLINNON
JA OIKEUSLAITOKSEN ULKOPUOLELLA.

Vakuutusyhtiön korvauskäsittelijät ovat yksi tällainen lukijakunta. Heille poliisin kirjaama rikosilmoitus voi olla tärkeä dokumentti, kun he harkitsevat korvauspäätöksiä. Poliisi pystyy esimerkiksi yhdellä kappaleella kuvailemaan johonkin liikkeeseen tehdyn murron teko-tapaa ja oven lukitusta niin yksityiskohtaisesti, että se riittää kertomaan korvauskäsittelijälle, täyttääkö kohde yritysvakuutuksen murto-suojausehdot vai ei. Sellaisetkin ilmoitukset, jotka eivät koskaan etene syyttäjälle asti tai eivät johda edes esitutkintaan, voivat olla vakuutusyhtiölle olennaisen tärkeitä.

Poliisin kirjauksia lukevat myös oikeuspsykiatrisia arvioita tekevät psykiatrit ja psykologit. Esimerkiksi mielentilatutkimuksien tekemisessä ensikätiset kuvaukset rikospaikalta ja kuulustelupöytäkirjat voivat antaa arvokkaita lisätietoja tutkittavien henkilöiden käytöksestä, puheista ja olemuksesta. Riittävän laajasti, yksityiskohtaisesti ja kuvailevasti laadittu kirjaus on merkittävässä osassa, kun rikoksentekijän mielentilasta ja syntyneistä tekemisistä tehdään johtopäätöksiä.

Myös toimittajat ovat tärkeä lukijaryhmä. Uutistoimittajat seuraavat poliisin tiedotteita ja laativat pikku-uutisia tiedotteiden perusteella. Varsinkin ilmaisjakeluperiaatteella toimivat kaupunkilehdet pohjaavat poliisiuutisensa yleensä kokonaan tiedotteiden tekstiin. Tilattavat sanomalehdet tekevät enemmän omaa tiedonhankintatyötään, mutta niillekin tiedotteet ovat tärkeä perustietojen

lähde. Hyvän tiedotteen ei tarvitse olla sellaisenaan valmis uutinen. Tärkeintä on, että tiedote annetaan oikeaan aikaan ja että siinä on riittävän paljon tarkkaa ja oikeaa tietoa. Vakavissa onnettomuuksissa, kuten kuolonkolareissa, tärkeintä on ensimmäisen tiedotteen pikainen toi-

mittaminen median saataville. Tiedotteiden lisäksi varsinkin erikoistuneet rikos- ja oikeustoimittajat lukevat myös esitutkintapöytäkirjoja ja käyttävät niitä omien, joskus hyvin-kin laajojen artikkeleiden-
sa tietopohjana.

Ammattilukijoitakaan ei tarvitse yrittää miellyttää; riittää että ottaa heidät huomioon ja auttaa heitä tekemään heidän omaa työtään, varsinkin jos auttaminen on myös poliisin intressissä. Juuri toimittajissa tuntuu olevan runsaasti edellä mainitsemiani kieli- ja tyyli-poliiseja. Valikoituuhan alalle kielellisesti lahjakkaita ihmisiä, joille ilmaisujen tuoreus ja vaihtelevuus ja lukijoiden miellyttäminen on tärkeää. Heille on usein yhtä tärkeää se, kuinka sanotaan, kuin se, mitä sanotaan. He myös tiedostavat herkästi, milloin jokin sana tai ilmaus on levinnyt liikaa ja alkanut tuntua kuluneelta. Toimittajat ovat yleistajuisten ilmaisun ammattilaisia ja osajia. Virkakielen raskassoutuiset ilmaukset ärsyttävät heitä, samoin erilaisten ammattikielten yleiskielestä poikkeavat ilmaisutavat, kuten *cop speak* poliisin lähettämissä tiedotteissa, joissa kerrotaan, kuinka *ajoneuvoa* kuljetti *mieshenkilö*, jonka kiinniotto *suoritettiin* poliisin *toimesta*.

NÄEN POLIISIN KIELEN
ENNEN KAIKKEA
TYÖVÄLINEENÄ, JONKA
TEHTÄVÄNÄ ON PALVELLA
LUKIJOIDEN TOVELLISIA
TARPEITA JA ILMAISTA
ASIOITA TARKASTI.

Eräs toimittaja lähetti Poliisiammatti-
korkeakoulun tiedottajalle sivun mittai-
sen sähköpostin, jonka viestinä oli, että
sanan *suorittaa* käyttö pitää kerta kaikki-
aan kieltää poliiseilta. Sana kun on tur-
ha, ärsyttävä, sisällötön ja korvattavissa
aina muilla sanoilla: *Poliisi suoritti paikan*
eristämisen > *Poliisi eristi paikan*. *Poliisi suo-*
ritti kotietsinnän > *Poliisi teki kotietsinnän*.
Toimittaja perusteli kannanottonsa asial-
lisesti ja yksityiskohtaisesti, kaikki kun-
nia hänelle siinä mielessä. En kuitenkaan
lämmennyt vaatimukselle. Olin aika lail-
la samaa mieltä toimittajan kanssa vielä
kymmenen vuotta sitten, kun aloitin
poliisien opettamisen, mutta vuodet po-
liisihallinnossa ja erityisesti esitutkinnan
opetuksessa ovat kuitenkin muuttaneet
näkökulmaani.

Joku voisi sanoa, että kielitajuni on
korruptoitunut, kun olen ollut poliisihal-
linnon sisällä liian pitkään. Ehkä niinkin,
mutta omasta mielestäni kyse on enem-
män muusta: erityisesti huomion siirty-
misestä kielestä itse asiaan. Näen poliisin
kielen ennen kaikkea työvälineenä, jonka
tehtävänä on palvella lukijoiden todelli-
sia tarpeita ja ilmaista asioita tarkasti.

Kyse on myös suvaitsevaisuuden kas-
vusta. Mielestäni työvälinettä voidaan
käyttää monella eri tavalla oikein, kunhan
sitä käytetään tarkoituksenmukaisesti,
tarkoitusta palvelevalla tavalla. Minusta
kielellinen monimuotoisuus on yleensä
ennen kaikkea virkistävää. Tähän moni-
muotoisuuteen luen myös ammattikun-
tien ja yksittäisten kielenkäyttäjien vilje-
lemät fraasit, omat vakiintuneet ilmaisu-
tavat, kunhan ne eivät ole niin outoja,
että estäisivät sanottavan ymmärtämistä.

MIELESTÄNI TYÖVÄLINETTÄ
VOIDAAN KÄYTTÄÄ MONELLA
ERI TAVALLA OIKEIN,
KUNHAN SITÄ KÄYTETÄÄN
TARKOITUKSEN MUKAISESTI,
TARKOITUSTA PALVELEVALLA
TAVALLA. MINUSTA KIELELLINEN
MONIMUOTOISUUS ON YLEENSÄ ENNEN
KAIKKEA VIRKISTÄVÄÄ.

Toisin kuin useimmat toimittajat, minä olen alkanut arvostaa kuluneita ilmauksia. Poliisitekstissä on usein perusteltua käyttää vakiintuneita fraaseja, olkoonkin, että ne olisivat jonkun mielestä latteita ja ikävyyttäviä.

Rohkaisen kyllä opiskelijoitani pitämään kiinni omasta kielitajustaan ja välttämään itselleen luontevien ilmausten korvaamista poliisilangiin vakiintuneilla vähemmän luontevilla ilmauksilla, turhalla *cop speakilla*. Olen myös käyttänyt usein kursseillani jonkin oppitunnin poliisikielen manereista puhumiseen ja teettänyt joskus harjoitussiakin, joissa suorittamisia ja muita manereita on korvattu tavanomaisemmilla ja tuoreemmilla ilmauksilla. Lisäksi olen koonnut esimerkkejä poliisitiedotteista ja toimittajien niiden pohjalta kirjoittamista uutisteksteistä ja neuvonut opiskelijoita hyödyntämään toimittajia opettajinaan. Toimittajien tekemisiin muutoksiin tutustuminen auttaa nimittäin poliiseja tunnistamaan omia manerejaan ja siten poisoppimaan turhasta koukeroisuudesta. On mielekkäämpää kirjoittaa vaikkapa *mieshenkilöiden* ja *naishenkilöiden* sijasta ytimekkäämmin *miehistä* ja *naisista*; samoin on mielekkäämpää kirjoittaa, että jotakin tapahtui *kello 13.14* kuin *kello 13.14 aikaan*. Samoin, että *auto suistui tieltä* sen sijasta, että olisi *tapahtunut ajoneuvon tieltä suistuminen*.

Missään vaiheessa en ole kuitenkaan laatinut enkä aio jatkossakaan laatia opiskelijoilleni mitään kiellettyjen sanojen luetteloita. Se olisi mielestäni ama-

töörimäinen lähestymistapa. Useimmat maneerit ovat vähän kömpelöitä ja turhia, mutta muuten jokseenkin harmittomia.

Amatöörit kirjoittavat lehtiin mielipidekirjoituksia, joissa listaavat pari kolme heitä ärsyttävää sanaa. Näiden sanojen käyttö on heidän mielestään levinnyt sietämättömästi ja osoittaa koko suomen kielen olevan rappiutilassa. Erilaisilla nettifoorumeilla taas on pitkiä viestiketjuja, joiden pääsisältönä on ärsyttävien sanojen listaaminen ("Älä sano näin", "Suomen kielen ärsyttävimmät sanat" jne.).

USEIMMAT
MANEERIT OVAT
VÄHÄN KÖMPELÖITÄ
JA TURHIA, MUTTA
MUUTEN JOKSEENKIN
HÄRMITTOMIA.

Minusta tällainen kielikeskeisyys on usein merkki jonkinlaisesta lapsellisuudesta. Liiallinen kielikeskeisyys voi myös olla myrkyttämässä yhteiskunnallista ilmapiiriä. Mielestäni tätä

tapahtuu toisinaan, kun toimittajat repivät lööppitasolle nousevia uutisia poliitikkojen ja yritysjohtajien "möläytyksistä" ja "sammakoista". Pahimmillaan tämä ajojahti on silloin, kun oikein hyvin tiedetään, mitä viaton möläyttäjäparka todellisuudessa tarkoitti, mutta kieltäydytään ymmärtämästä häntä oikein ja vaaditaan hänen eroaan jostakin virasta tai tehtävästä.

Poliisien on kyllä syytä olla tietoinen omista tavallisista manereistaan, jotta eivät esimerkiksi tulisi käyttäneeksi jotakin epätarkkaa yläkäsitettä silloin, kun voisivat käyttää täsmällisempää ilmausta. Esimerkiksi *ajoneuvo* on minusta useimmiten aidosti huono sananvalinta poliisiteksteihin. Jos lukijalle kerrotaan,

että ajoneuvo törmäsi ajoneuvoon, lukija joka tapauksessa muodostaa itselleen jonkinlaisen mielikuvan näistä ajoneuvoista. Jos ajoneuvot olivat joitakin muita kuin (henkilö)autoja, syntyvä mielikuva on todennäköisesti virheelinen. Mutta suorittaa-sanassa, esimerkiksi, ei ole loppujen lopuksi mitään perustavaa vikaa, vaikka se ärsyttääkin osaa lukijoista suunnattomasti. Miksi on niin tärkeää kirjoittaa, että poliisi *teki* kotietsinnän eikä että poliisi *suoritti* kotietsinnän? Minun puolestani poliisi saa suorittaa, jos niin tahtoo. Yhtä lailla hän saa tietysti myös välttää suorittamista.

* * *

Jotta voi kirjoittaa niille lukijoilleen, joille teksti on tärkeä, on tiedettävä ja jossain määrin jopa tunnettava nämä lukijat. Siitä johtuukin kolmas kiteytykseni:

Tunne lukijasi.

Vaikka periaatteessa tietäisimme, kuka meitä lukee, meillä voi olla lukijasta väärää mielikuvia. Siitä seuraa esimerkiksi turhaa pönötystä, poseeraavaa kirjoittamista. Sen sijasta, että yrittäisimme kirjoittaa todelliselle, lihaa ja verta olevalle lajitoverillemme ja auttaisimme häntä tekemään omaa työtään, me keskitymme mekin pätemään, esittelemään ja suojelemaan omaa asiantuntevuuttamme ja ammattilaisuuttamme.

Oman opetukseni kehittämisessä kahdenkeskiset keskustelut syyttäjien kanssa ovat olleet kullanarvoisia. Olen kysellyt

JOTTA VOI KIRJOITTA A NIILLE
LUKIJOILLEEN, JOILLE TEKSTI
ON TÄRKEÄ, ON TIEDETTÄVÄ JA
JOSSAIN MÄÄRIN JOPA TUNNETTAVA
NÄMÄ LUKIJAT.

heiltä, miten he konkreettisesti käyttävät poliisin tekstejä. Mitä he lukevat, missä järjestyksessä. Mikä on tärkeää, mikä vähemmän tärkeää. Mikä on turhaa, mikä häiritsevää, mikä pakottaa pyytämään lisätutkintaa. Esimerkiksi viime keväänä sain yllätyksekseni kuulla eräältä syyttäjältä, että poliisin kirjoittamat esitutkitapöytäkirjojen johdannot ovat hänen mielestään monesti yksinkertaisissa rikosjutuissa täysin turhia. Hän ei edes lue niitä, vaan harppoo suoraan kuulustelupöytäkirjoihin ja tekee syyteharkintansa ja asian esittelyn oikeudessa kokonaan niiden perusteella. Onkin muistettava, että syyttäjät ovat useimmiten nopeita lukijoita ja perusteellisesti kouliintuneita löytämään kuulustelupöytäkirjoista olennaiset asiat. He jos ketkä ovat vaikeaselkoisten ja mutkikkaiden tekstien ammattilukijoita. Heille olennaisinta ei ole, että kaikki olisi pureskeltu täysin valmiiksi – vaikka sitäkin monet toivovat ja arvostavat – vaan että se, mikä on sanottu, on sanottu yksiselitteisesti.

Samainen syyttäjä suositteli, että rikostutkijoiden kannattaisi edes joskus, jos se vain suinkin on mahdollista, käydä seuraamassa itse tutkimiansa juttujen oikeuskäsittelyä käräjäoikeuden suullisessa pääkäsittelyssä. Siellä tutkija näkisi, millä tavalla syyttäjä konkreettisesti hyödyntää esitutkitapöytäkirjan tekstejä. Jos syyttäjä ei huomaa nostaa esiin jotakin tutkijan olennaisena pitämää asiaa, tämä voi miettiä, onko asia jäänyt oman kirjoittamisen takia jotenkin katveeseen tai

epäselväksi.

Myös muiden tärkeiden lukijaryhmi-
en edustajien henkilökohtaisesta tuntemisesta ja tapaamisesta on hyötyä. Se voi auttaa valitsemaan oikein paitsi tekstien sisäl-
lön myös tekstien tyylin ja sävyn.

Poliisinhan on käytettävä asiallista kieltä, kun hän

puhuu tai kirjoittaa virkamiehen roolisaan. Virkamieheltä odotetaan, ettei hän käytä asiattomia ja loukkaavia ilmauksia. Kuulustelukertomus on tosin oma lukunsa: jos kuulusteltava käyttää halventavia ilmauksia tai kertoo jonkun muun sellaisia käyttäneen, näiden ilmausten kirjaaminen voi olla aivan välttämätöntä. Kuulustelukertomuksessa puhuva ”minä” on kuitenkin kuulusteltava, vaikka käytännössä kertomuksen on kirjannut kuulustelija kuulusteltavan lausumien pohjalta.

Edellä mainittu *suorittaminen* voi ärsyttää jotakuta suunnattomasti, mutta ei se ketään loukkaa. Jos poliisi sen sijaan puhuu tiedotteessa saati rikosilmoituksessa vaikkapa siitä, kuinka puistossa alkoholia nautiskelleet *herrat ottelivat* keskenään, tällaista kielenkäyttöä varsinkin pahoinpitelyssä kärsinyt osapuoli voisi aiheellisesti pitää tapahtumaa ja häntä itseään vähätteleväenä.

Loukkaavien ilmausten välttäminen edellyttää lukijan asemaan eläytymistä. Sukupolvierot ja kulttuurierot voivat vaikuttaa tätä eläytymistä suuresti: emme välttämättä osaa lainkaan ottaa huomioon, että jokin meidän mielestämme

OMAN OPETUKSENI
KEHITTÄMISESSÄ
KÄHDENKESKISET
KESKUSTELUT
SYYTTÄJIEN KANSSA
OVAT OLLEET
KULLANARVOISIA.

harmiton tai asiallinen sananvalinta voisi loukata jotakuta. Ajat myös muuttuvat niin, että se mikä oli sopivaa aikaisemmin, ei olekaan sopivaa enää nykyään. Vielä 1800-luvun Suomessa kaikki yli 60-vuotiaat luokiteltiin ”ikälopuiksi”. Jos nykyään poliisi erehtyy tiedotteessaan nimittämään metsään eksynyttä 75-vuotiasta ”vanhukseksi”, moni virkeä samanikäinen voi pahoittaa mielensä.

Rikosylikonstaapeli Eija Karstinen teki 1990-luvulla väitöskirjatutkimuksen *Keskustelusta pöytäkirjaksi* poliisin kuulustelupöytäkirjojen synnystä. Osana tätä tutkimustaan hän kävi vankilassa haastattelemassa rikoksista tuomittuja siitä, miten he olivat kokeneet kuulustelut ja miten he lukivat kuulusteluista tehtyjä pöytäkirjoja. Haastatteluissa tuli esiin tyytymättömyyttä kirjaamisen suppeutta kohtaan: esimerkiksi kuulusteltujen motiiveja teoilleen ei ollut aina kirjoitettu niin seikkaperäisesti kuin he olisivat toivoneet. Kuulustelija, joka tietää rikosprosessin tarpeet, saattaa automaattisesti karsia kuulustelukertomuksesta pois kaiken sellaisen, mitä ei pidä ehdottoman välttämättömänä asian käsittelyn kannalta. Olennaiseen keskittyminen osoittaa kuulustelijan ammattitaitoa, mutta liian ehdoton asiakeskeisyyskin voi toisaalta olla epäammattimaista, jos ajatellaan kuulustelua ihmisen kohtaamisen näkökulmasta. Joskus voi olla viisasta kirjoittaa hieman monisanaisemmin, jotta kertojan tärkeäksi kokema asia tulee riittävästi huomioitua.

Rikoksen uhrin näkökulmasta on paikallaan muistuttaa vielä perusteellisemmin.

LOUKKAAVIEN ILMAUSTEN
VÄLTÄMINEN EDELLYTTÄÄ LUKIJAN
ASEMAAN ELÄYTYMISTÄ.

Poliisin kanssa asiointi on usein erityisen vaikeaa juuri uhrille. Monille kuulustelu on täysin ainutkertainen, jännittävä ja hermostuttava tilanne. Poliisin kuulustelussa ja sen kirjaamisessa käyttämä sanastokin voi olla osittain aivan vierasta.

Kävin vuosia sitten Rikosuhripäivystyksen Tampereen toimistossa haastattelukäynnillä, jotta voisin itse paremmin ymmärtää uhrin näkökulmaa ja jotta voisin puolestani välittää tätä tietoa eteenpäin poliisiopiskelijoille. Rikosuhripäivystys auttaa asianomistajia, heidän läheisiään ja todistajia esimerkiksi pahoinpitely-, kotimurto-, parisuhdeväkivalta- ja raiskaustapauksissa. Haastattelin toimistossa Satu Hintikkaa, joka tuolloin toimi RIKUn aluevastavaana Tampereen seudulla. Myöhemmin Hintikan nime muuttui aluejohtajaksi, josta tehtävästä hän on tällä hetkellä työvapaalla ja työskentelee projektipäällikkönä Seksuaaliväkivaltatyön verkostohankkeessa ”VÄLITÄ?”.

Siirrän seuraavaksi useamman sivun ajaksi puheenvuoron Satu Hintikalle. Hän valottaa laajasti rikoksen uhrin näkökulmaa poliisin kohtaamiseen. Koin itse Hintikkaa kuunnellessani monta oivallusta siitä, kuinka rikoksen uhri lukee poliisitekstejä ja kuinka uhrin näkökulma voitaisiin ottaa kuulustelutilanteessa paremmin huomioon.

* * *

”Ihmiset eivät luonnostaan ymmärrä esimerkiksi kysymysten ”vaaditteko ran-

gaistusta?” ja ”vaaditteko korvauksia” merkitystä oikein. Nehän ovat tärkeitä kysymyksiä, mutta ei asianomistaja aina ymmärrä lainkaan, mitä merkitystä hänen vastauksillaan on prosessin kannalta, ellei sitä erikseen selitetä.

Vaikka hän haluaisi ilman muuta, että juttu menee eteenpäin, hän saattaa sanoa tähän kysymykseen spontaanisti, että ”eeei mulla mitään”. ”Vaaditteko rangaistusta” voi kuulostaa samalta kuin ”haluatko kostaa?”, ”senkö takia olet liikkeellä, että olet vaatimassa kaikkennäköisiä asioita?”.

Joskus ihminen voi olla kuulustelussa niin jännittynyt ja hermostunut, että asiat on tarpeen selittää toisen ja kolmannenkin kerran. Esimerkiksi oikeudet ja velvollisuudet vilahtavat helposti ohi pelkkänä listana. Siinä kohtaa olisi oiva tilaisuus viimeistään kertoa, että on olemassa esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen palveluja, joista saa apua ja tukea. Kun ihminen kävelee ovesta ulos, niin hän voi monta kertaa väittää, ettei poliisi sanonut siitä ja siitä mitään; asiat eivät tartu muistiin, kun jännittää niin siinä tilanteessa ja rankan kokemuksenkin takia on vaikea keskittyä asioihin.

Ihmisestä ei voi päältäpäin päätellä, tarvitseeko hän tukea selviytymiseensä. Hän ei usein jaksa ottaa itse yhteyttä jälleen uuteen auttajatahoon. Harva kehtaa myöskään tunnustaa viranomaiselle tarvitsevansa lisätukea, jos sen tarvetta tiedustellaan. Siksi tieto Rikosuhripäivystyksen palveluista pitäisi antaa jokaiselle ilman tarveharkintaa. Kaikissa perus-

turvallisuutta horjuttaneissa rikoksissa, kuten väkivaltarikoksissa, kotimurroissa, uhkailuissa ja muissa vastaavissa, uhрилta kannattaa kysyä aktiivisesti, saako tämän puhelinnumeron välittää lähimpään Rikosuhripäivystyksen toimistoon yhteydenottoa varten.

Meillä isoin asiakasryhmä ovat parisuhdeväkivallan uhrin. Usein parisuhdeväkivalta on ollut jatkuvaa ja pitkäaikais- ta, ja ihmiset haluaisivat monesti kertoa poliisille koko sen tarinan. Eivät he hah- mota, että nyt on kysymys vain niistä tapahtumista, joista on ilmoitus tehty, ja että siksi pitäisi pysyä tiukasti niissä. On vaikea yleensä erottaakaan niitä ta- pahtumia niin, että tämä oli nyt se ja se kerta. Ne eivät ole erillisiä ihmisen mie- lessä, vaan ne kaikki kietoutuvat samaan möykkyyn.

Ihmisen kokemusmaailmassa ottaa ai- kansa, että siellä tavallaan aukeavat ne ta- pahtumat. Asiakas luulee ja olettaa, että tutkija kyllä osaa kysyä oikeat kysymyk- set, mutta eihän se aina niin ole. Asiat eivät välttämättä edes yhdellä kysymisel- lä tule esiin, ja siksi kertomuksesta voi jäädä ihan oleellisia tietoja pois. Jos ky- sytään, onko toinen ollut väkivaltainen, niin vastauksena saattaa olla, että ”no ei se väkivaltainen ole” – mutta sitten koh- ta käykin ilmi, että toinen on potkinut ja lyönyt ja retuuttanut tukasta.

Vaikka ihmiset muistaisivatkin kaiken jostakin yksittäisestä tapahtumasta, niin silti asioita voi jäädä kokonaan mainitse- matta. Jos joku on usein tullut pahoinpi- dellyksi, niin hän ei ehkä huomaa kertoa, että toinen uhkasi tappa hänet. Eihän se nyt ollut mitään, että se uhkasi tappa,

JOSKUS IHMINEN VOI OLLA
KUULUSTELUSSA NIIN JÄNNITTYNYT
JA HERMOSTUNUT, ETTÄ ASIAT ON
TARPEEN SELITTÄÄ TOISEN JA
KOLMANNENKIN KERRAN.

KUN IHMINEN KÄVELEE OVESTA
ULOS, NIIN HÄN VOI MONTA
KERTAA VÄITTÄÄ, ETTEI POLIISI
SÄNONUT SIITÄ JA SIITÄ
MITÄÄN; ASIAT EIVÄT TARTU
MUISTIIN, KUN JÄNNITTÄÄ NIIN
SIINÄ TILANTEESSA JA RÄNKÄN
KOKEMUKSENKIN TAKIA ON VAIKEA
KESKITTYÄ ASIOIHIN.

ainahan se on uhannut. Samoin ihmiset eivät tule kertoneeksi esimerkiksi sitä, että he ovat pelänneet kuolevansa, vaikka sen kirjaaminen olisi tärkeää esimerkiksi korvausten kannalta. Mitä uhkavammista kokemuksista on kyse, sitä todennäköisemmin ihmisen mieli suojautuu ”unohtamalla” osia kokemuksesta. Usein on jotenkin hävettäväkin mainita tällaisia asioita.

Ihmisthän reagoivat monella tavalla. On niitä, jotka kuulustelutilanteessakin tavallaan elävät tapahtumia uudelleen ja vyöryttävät sitä tarinaa niin, ettei tahdo väliin päästä, ja kuulustelun kirjaajalla on täysi työ saada olennaiset asiat esiin. Sitten on taas toisia, jotka enemmänkin haluavat välttää koko aihetta. He vastaavat juuri ja juuri kysymyksiin, ja tapahtumista saattaa muodostua hyvin tyypistetty kuva.

Ja sitten tietysti voi olla, että ihminen kertoo osan tapahtumista hyvinkin vuolaasti, mutta joku äärimmäisen tärkeä kohta painuu piiloon. Siitä ei vain pysty kertomaan. Ihmiset vaikenivat usein esimerkiksi parisuhteeseen liittyvästä seksuaalisesta väkivallasta.

Rikoksen uhri voi olla tosi herkällä mielellä. Kun häntä on jo sillä rikoksella loukattu, on usko itseän voinut muutenkin horjua. Lähtökohtaisesti hän saattaa ajatella, että ”minua tässä nyt varmaan epäillään”. Se kuuluu ihan normaaleihin reaktioihin tällaisen tapahtuman jälkeen: ihminen syyttää itseään kaikesta ja tul-

POLIISIN OLISI HYVÄ
KUULUSTELUSSA SANOA
SE ASIANOMISTAJALLE
SELVÄSTI, ETTEIVÄT
HÄNEN ESITTÄMÄNSÄ
IKÄVÄT KYSYMYKSET
SINÄNSÄ TARKOITA,
ETTEI HÄN USKOISI
TÄMÄN PUHEITA.

kitsee helposti muidenkin sanat syyttävänä. Kun poliisinkin pitää tietysti kysyä myös ne kyseenalaistavat kysymykset, ihminen epäilee koko ajan, uskotaanko häntä.

Poliisin olisi hyvä kuulustelussa sanoa se asianomistajalle selvästi, etteivät hänen esittämänsä ikävät kysymykset sinänsä tarkoita, ettei hän uskoisi tämän puheita. Hänen tehtävänsä vain on selvittää, mitä on tapahtunut, ja siihen kuuluu myös ikäviltä tuntuvien kysymysten tekeminen, tietynlainen kertomuksen koettelu. Tämä auttaisi ihmistä ymmärtämään, ettei kyseenalaistaminen johdu hänestä itsestään, vaan asian luonteesta.

Kun ihminen kertoo sitä tarinaa, se voi olla vielä kaaoksena hänenkin päässään. Hän ei kerro jäsentyneesti, vaan kertoo palan sieltä ja toisen täältä, muistaa ensin yhden tilanteen, kohta toisen. Jos siinä tilanteessa on ollut läsnä monia ihmisiä, on usein varmasti vaikea seurata, kuka teki mitä, ja kuulustelijalla saattavat mennä eri henkilöiden sanomiset ja tekemiset sekaisin. Mitä kaoottisempi kertomus on, sitä vaikeampi kuulustelijan on pysyä selvillä, oliko se nyt se asianomistajan naapurin mies, joka sanoi jotakin, vai oliko sanoja sittenkin asianomistajan äidin mies.

Silloin on ihan hyväkin, että aina välillä pysäyttää: ”Anteeksi, ymmärsinkö minä oikein, puhuitko sinä siis tästä vai tästä?” Se ei ole mitenkään epäkohteliasta, jos

sen tekee juuri sillä lailla, että ”anteeksi, minä haluan tarkistaa, ymmärsinkö oikein”. Tämä auttaa ihmistä itseäänkin saamaan juonen siihen tarinaan, joka voi olla hänen sisällään yhtenä isona möykynä.

Kuulustelupöytäkirja ja oikeastaan esitutkintapöytäkirja kokonaisuudessaan on ihmiselle itselleen tarina hänen elämästään, siitä, mitä hän on kokenut. Semmoisenä hän sitä lukee, kirjoitetussa muodossa olevana omana kokemuksenaan, eikä ainoastaan oikeudenkäyntiä varten tehtynä dokumenttina. Ei hän yleensä voi tietää sitä logiikkaa, miksi kuulustelupöytäkirjassa tietyt asiat painottuvat ja jotkut muut taas on jätetty kokonaan pois.

Ihmiset käyvät usein sitä kuulustelukertomusta jälkeenpäin tosi tarkkaan läpi, ja se aiheuttaa monenlaisia tuntemuksia, ihmetystä, hämmästyystä, joskus jopa loukkaantumista. Lukeminen saattaa olla suoranaisten järkytys: ”Tästä tulee väärä kuva, minä en kertonut näin.” On pantu asioita väärän henkilön tekemäksi tai sanomaksi, tai jopa hänen itsensäkin suuhun on laitettu jotakin, mitä hän ei ole sanonut. Jostakin syystä vain on mennyt sekaisin, kuka sanoi mitä.

Jos sinne on jäänyt vaikka kuinka pieniä ja merkityksettömiäkin virheellisyysisiä, niin ihminen saattaa niistä ahdistua: kun tämä on nyt dokumentoitu näin, niin kyllä tämä nyt varmaan pitää oikaista. Se on iso asia, että kaikki on kirjattu oikein.

Jos ihminen kertoo pitkästikin sellaisista asioista, jotka eivät oikeastaan poliisin näkökulmasta tunnu ainakaan sillä hetkellä liittyvän asiaan, niin ehkä

SEMMOISENA HÄN SITÄ LUKEE,
KIRJOITETUSSA MUODOSSA OLEVANA
OMANA KOKEMUKSENAAN, EIKÄ
AINOASTAAN OIKEUDENKÄYNTIÄ
VARTEN TEHTYNÄ DOKUMENTTINA.
EI HÄN YLEENSÄ VOI TIETÄÄ
SITÄ LOGIIKkaa, MIKSI
KUULUSTELUPÖYTÄKIRJASSA TIETYT
ASIAT PAINOTTUVAT JA JOTKUT MUUT
TAAS ON JÄTETTY KOKONAAN POIS.

kuulustelupöytäkirjaan voi kirjata ainakin mainintana, että asiakas on kertonut tällaisista taustoista. Eihän sellaisia epäolennaisia asioita tarvitse yksityiskohteisesti kuvata, mutta jotenkin olisi varmaan hyvä mainita, mitä kaikkea on tuotu esiin.

Toisaalta siihen, kun kuulustelija yrittää tiivistää pitkän jakson kuulustelua yhteen lauseeseen, liittyy usein ongelmia. Joskus ihminen on esimerkiksi kertonut yksityiskohtaisesti jostakin keskustelusta ja poliisi on kirjannut sen tiivistäen niin, että kyseessä oli ”velkojen perintä”. Tällainen asialle annettu nimilappu ei välttämättä vastaa ihmisen omaa käsitystä, vaan hän saattaa hämmästellä, että ”eihän tässä nyt oikeastaan siitä ollut kyse, tämähän asettui ihan outoon valoon”. Tällaisessa tapauksessa olisi hyvä saman tien tarkistaa ihmiseltä, että ”kuvaako tämä sana sitä, mistä oli kyse”.

Vaikka ihmiselle tietysti annetaan jo siinä kuulustelussa mahdollisuus lukea kertomuksensa läpi, niin ei hän osaa välttämättä oma-aloitteisesti kyseenalaistaa poliisin valitsemia ilmauksia. Eiväthän tavalliset ihmiset tiedä, millainen sen kuulustelukertomuksen pitäisi olla, vaan he ajattelevat, että on sen poliisin homma tietää, miten nämä kirjoitetaan ja mikä on tärkeää, mikä ei. Moni tärkeä asia voi siksi jäädä sieltä pois tai tulla kirjattua jotenkin epäselvästi.

Kuulustelu on jo tilanteenakin niin outo ja hämmentävä. Siitä sanasta ”kuu-

EIVÄTHÄN TAVALLISET
IHMISET TIEDÄ,
MILLAINEN SEN
KUULUSTELUKERTOMUKSEN
PITÄISI OLLA, VAAN HE
AJATTELEVAT, ETTÄ
ON SEN POLIISIN HOMMA
TIETÄÄ, MITEN NÄMÄ
KIRJOITETAAN JA MIKÄ
ON TÄRKEÄÄ, MIKÄ EI.

lustelu” voi jo sinänsä tulla vähän sel-
lainen olo, että eikö minua ihan uskota,
kun tämä on ”kuulustelu”.
Tulee miellelyhtymiä ”kol-
mannen asteen kuuluste-
lusta” ja muista sellaisista.
Se tilanne jännittää. Pitää
kertoa tapahtumasta, jon-
ka muistelemisenkin voi
olla hyvin vaikeaa. Kaikki
nämä tekijät yhdessä aihe-
uttavat sen, että ihminen
ensisijaisesti haluaa vain
ovesta ulos aika pian.

Kun sitten pyydetään tarkistamaan
sitä kirjattua kertomusta, voi hyvin olla,
ettei ihminen pysty keskittymään siihen
lainkaan, varsinkin, jos siinä ei ole ketään
tukihenkilöä tai asianajajaa tai muuta
mukana. Kirjaimet vain vilisevät silmissä
ja suusta pääsee, että ”joo, tää on ihan
hyvä näin”. Tai vaikka sen pystyisikin lu-
kemaan ja huomaisi siellä virheitä, niin
vaatii aikamoista rohkeutta sanoa siinä
kohtaa, että tässä on virhe ja tuossa on
virhe, ja vaivata vielä viranomaista sillä,
että tämä joutuu uudestaan kirjoitta-
maan jotakin ja tulostamaan sen. Ja jos
ei vieläkään mennyt oikein, niin taas kir-
joittamaan ja tulostamaan.

On siis montakin syytä siihen, miksi
se tarkastaminen ja korjauttaminen ehkä
jää kuulustelussa tekemättä ja päällim-
mäinen ajatus on vain, että ”nyt se on
tehty ja ovesta ulos, kiitos näkemiin”.

Parastahan olisi, ettei poliisi vain antai-
si sitä kuulustelukertomusta luettavaksi,
vaan lukisi sen myös siinä ääneen läpi.
Silloin se tulee käytyä kohta kohdal-
ta kahden aistin kautta: ihminen näkee

tekstin edessään ja kuulee saman ääneen luettuna.

Kertomuksen kirjoittaminen keskustelun pohjalta ei varmasti ole mikään helppo juttu. Kuulustelija voisi sen itsekin tuoda esiin sanomalla, että tekstiin on voinut päästä virheitä, ja hänen tulisi selvin sanoin rohkaista tarkistamiseen. Ja jos hän näkee, että kuulusteltavan on vaikea keskittyä, niin sitä painokkaammin asiasta pitäisi muistuttaa.

Pitäisi sanoa selkeästi ja painokkaasti: ”Lue tämä nyt ajatuksella läpi. Tekstiin on voinut tulla virheitä, mutta minä haluan, että kaikki asiat tulevat oikein, ja olen valmis korjaamaan.” Samalla voi vielä kysyä, jäikö jotakin oleellista pois: ”Nyt kun näet sen kirjoitettuna, niin tuleeko vielä mieleen jotain?”

Asenne on siinä tärkeä: pitäisi viestittää koko olemuksellaan, että kiirettä ei ole eikä korjaaminen haittaa, vaikka sitä kiirettä oikeasti olisikin. Sekin poliisin pitäisi sanoa selvästi, että jos vielä jälkeempään tulee jotakin mieleen, voi soittaa hänelle.

Ja jos kuulustelussa on esimerkiksi meidän tukihenkilömme mukana, niin silloin hän pystyy antamaan sen viestin, että tässä voi nyt ihan rauhassa lukea ja perehtyä näihin, ei ole mihinkään kiirettä.

Prosessin jatkokin on ihan epäselvää tavalliselle ihmiselle. Siksi hänelle pitäisi antaa jonkinlainen tieto, miten asia lähtee eteenpäin ja minkälaisella aikataululla – puhutaanko viikoista, kuukausista, puolesta vuodesta vai ehkä vielä pidemmästä ajasta.

Meidän näkökulmastamme olisi hyvä, että ihminen saisi sen oman kuulustelu-

ASENNE ON SIINÄ TÄRKEÄ: PITÄISI
VIESTITTÄÄ KOKO OLEMUKSELLAAN,
ETTÄ KIIRETTÄ EI OLE EIKÄ
KORJAAMINEN HAITTAA, VAIKKA
SITÄ KIIRETTÄ OIKEASTI
OLISIKIN.

PROSESSIN JATKOKIN ON IHAN
EPÄSELVÄÄ TAVALLISELLE
IHMISELLE.

pöytäkirjansa mukaansa heti, jos ei ole mitään erityistä tutkinnallista syytä olla antamatta. Silloin asiakkaalla olisi kuulustelusta dokumentti, jonka avulla hän voisi jälkikäteen työstää asiaa. Jos hän ei kuulustelutilanteessa olekaan pystynyt keskittymään tarkistamiseen, niin silloin hän voisi kotona rauhassa käydä sen läpi ja ehkä havahtua, että ”hetkinen, nyt minä olen

ehkä puhunut väärin tai tullut ymmärretyksi väärin”, ja voisi ottaa tarvittaessa tutkijaan yhteyttä, ennen kuin esitutkintapöytäkirja on mennyt syyttäjälle.

Kyllähän sitten vielä oikeudessakin voi korjauksia tehdä, mutta se ei tunnu hyvälle. Lisäksi vastapuoli voi silloin aina kuitata korjaukset heittämällä, että ”no, eipä esitutkinnassa kuitenkaan tästä mitään sanottu”. Silloin siihen tulee tällaista vertailua. Kyllä se siis tärkeä paperi on, vaikka sitä ei oikeudenkäynnissä sellaisenaan luettaisikaan.

Kuulustelupöytäkirja voi olla tärkeä apu myös Rikosuhripäivystyksen auttajalle, sillä se antaa tukihenkilölle nopeasti mielikuvan siitä tapahtumasta. Kuulustelupöytäkirjasta tukihenkilö näkee myös sen rikosnimikkeen, jolla poliisi on tapahtuman kirjannut. Kun ihminen tulee tänne ja kertoo, että hän on käynyt tekemässä rikosilmoituksen, niin ei hän aina osaa ollenkaan sanoa, mitä nimikettä poliisi on käyttänyt. Rikosnimike kuitenkin auttaa auttajaa jäsentämään heti sitä asiaa, esimerkiksi onko kyse asian-

omistajarikoksesta vai ei.

Erityisesti kuulustelupöytäkirjan mukanaolo helpottaa asiakasta. Sen avulla hänen ei tarvitse ensimmäiseksi ruveta selittämään oudolle ihmiselle kaikkea alusta lähtien. Paperi tuo tukihenkilön ja asiakkaan välille turvallista etäisyyttä. Keskustelukin on helpompaa, kun asiakkaan ei tarvitse mennä sitä tunnemylläkkää heti läpi, eikä tukihenkilönkään

tarvitse alkaa kysellä ja kaivella epäolennaisuuksia, Kuulustelupöytäkirja auttaa tukihenkilöä esimerkiksi miettimään, olisiko tarvetta avustajalle vai ei.

Vaikka esitutkintapöytäkirjassa olisi kaikki hyvin taitenkin ilmaistu, niin ihminen saattaa liittää sanoihin sellaisia sivumerkityksiä, joita kuulustelija ei ole lainkaan tarkoittanut. Jos esimerkiksi rikosilmoitukseen on kirjoitettu, että asiakas väittää sitä ja sitä, niin hän saattaa ihmetellä, ”miten niin väitän – minähän kerroin, miten se tapahtui”. Väittäminen kuulostaa keksityltä tarinalta. Jos ilmoituksessa lukisi, että asiakas ”kertoo” tai ”sanoo”, ilmaus tuntuisi neutraalilta.

Vastaavasti myös ilmoituksen niissä osissa, joissa viitataan epäillyn kertomukseen, olisi hyvä näkyä koko ajan selvästi, että kyse on todellakin kertomuksesta, siitä, että epäilty itse kertoo niin ja niin. Muuten asianomistaja helposti kokee, että poliisi hyväksyy epäillyn kertomuksen totena, vaikkei siitä olisikaan kysymys.

Esitutkintapöytäkirjan johdannon kir-

MEIDÄN
NÄKÖKULMASTAMME
OLISI HYVÄ, ETTÄ
IHMINEN SAISI SEN
OMAN KUULUSTELU-
PÖYTÄKIRJANSA MUKAANSA
HETI, JOS EI OLE
MITÄÄN ERITYISTÄ
TUTKINNALLISTA SYYTÄ
OLLA ANTAMATTA.

joittamisessa poliisin kannattaisi ehkä olla erityisen huolellinen, jotta hän ei tulisi tahattomasti arvioineeksi sitä, kenen tarina on se kaikkein tosin. Pitäisi tuoda selvästi ilmi se, että tässä nyt kumpikin osapuoli kertoo tapahtumista omalla tavallaan, eikä niin, että toinen kertoo ja toinen väittää.”

* * *

Lupasin lopuksi kääntää katseen omaan tekstiini ja tarkastella sitä poliisikirjoittajille antamieni ohjeiden näkökulmasta.

Kirjoitinko artikkelin niille, joille tekstini on tärkeä?

Artikkelini on rakenteeltaan vähän kummallinen. Muotopuoli suorastaan. Ensin kirjoitan sivukaupalla suhteellisen normaalia artikkelitekstiä, jossa kerron omia näkemyksiäni ja kokemuksiani. Sitten alkaakin yhtäkkiä kuulustelukertomusta muistuttava, toisen henkilön haastatteluun perustuva monisivuinen jakso, jossa äänessä on yksinomaan haastateltavani. Ja lopuksi on tämä itsearviointi. Ei tällainen lajityypin vaihtelevuus kesken kaiken oikein normaalia ole. Vertailukohtia löytyy enemmänkin jostakin kokeilevan elokuvataiteen ja kaunokirjallisuuden puolelta. Tuskin minkään lehden toimitussihteerin olisi päästänyt artikkelia tällaisenaan lehdeensä. (Onneksi olen itse saanut toimittaa tämän kirjan, joten kukaan ei ole ollut sanomassa, ettei näin nyrjähtänyttä tekelettä voi julkaista.)

Halusin kuitenkin kirjoittaa juuri näin, halusin laittaa artikkeliin nämä lajityypillään kovin erilaiset elementit. Uskalsin tehdä sen, koska ajattelin, että tämä teks-

PAPERI TUO TUKIHENKILÖN JA
ASIAKKAAN VÄLILLE TURVALLISTA
ETÄISYYTTÄ.

ti on tärkeä ennen kaikkea niille, jotka lukevat artikkelia valmistautuessaan Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeeseen. Pakkohän heidän on tämä lukea, pitivät taikka eivät. Olipa rakenne millainen tahansa, he lukevat joka tapauksessa ja vielä useampaan kertaan. Niinpä kirjoitin juuri sellaisen artikkelin kuin halusin.

Onnistuinko kirjoittamaan artikkelin tarkoituksenmukaisesti?

Tarkoitukseni oli puristaa sanottavani ydin mahdollisimman hyvin mieleen jääviksi lauseiksi. Siksi esitin poliisin kirjoittamisesta kolme lausetta, joihin olin tiivistänyt itse oppimani tärkeimmät asiat niin pieneen tilaan kuin pystyin. Sen jälkeen yritin avata kutakin tiivistystä perustellen ja antaa jokaisesta tarpeellisen määrän havainnollistavia esimerkkejä. Toivon, että artikkelin jälkeen lukijan ei olisi ainakaan vaikea muistaa, mihin kolmeen lauseeseen olen opetukseni tiivistänyt. Jos artikkeli onnistui olemaan tarkoituksenmukainen, esittämäni perustelut ja havainnollistukset riittivät tekemään näistä kolmesta lauseesta mielekkään tuntuisia ja helposti muistettavia.

Omasta mielestäni myös (yli)pitkä haastattelujakso on tarkoituksenmukainen. Uskon, että Satu Hintikan kerroksen ja yksityiskohtaisen pohdinnan avulla lukija pystyi eläytymään uhrin asemaan paljon paremmin kuin olisi pystynyt, jos minä olisin yrittänyt selittää uhrin näkökulmaa tai jos olisin referoinut epäsuorasti Hintikan haastattelua omin sanoin. Tein oikeastaan

saman ratkaisun, joka kuulustelukertomusten kirjaamisessa tehtiin vuosikymmeniä sitten. Aikoinaan oli tapana, että kertomukset kirjattiin sillä tyyllillä kuin rikosilmoituksetkin: kuulusteltavan kertomaa referoitiin virkakielellä

epäsuorasti kolmannessa persoonassa. *Kuulusteltava kertoo tehneensä sitä ja tätä tai Kuulusteltava teki niin ja näin.* Ainaakin viimeiset kolmekymmentä vuotta kuulusteluissa on tietääkseni käytetty yksinomaan minä-muotoa. Kuulustelijat alkoivat siis kirjoittaa kuulusteltavan nimissä, että *Minä tein niin ja näin.* Näin kuulustelija vetäytyi tekstissä taka-alalle ja etualalle nousi se, jonka kertomuksesta oli kysymys. Samalla tuli mahdolliseksi käyttää enemmän kuulusteltavan omia todellisia sananvalintoja ja ilmauksia, jotka olivat usein täsmällisempiä ja havainnollisempia kuin ne, joita virkamies olisi käyttänyt, jos hän olisi kirjoittanut tekstin kolmannessa persoonassa.

Kun eläytyminen parantaa asian mieleen jäämistä ja vaikuttavuutta, uskon että Hintikan haastattelun lukemisen jälkeen lukijan on enää vaikea unohtaa uhrin näkökulman tärkeyttä. Jos lukija joskus kirjaa vaikkapa pahoinpidellyksi joutuneen asianomistajan kuulustelua, hän osaa ehkä paremmin ottaa myös kirjaamisessa huomioon tämän näkökulman. Hintikan haastattelun lukeminen ehkä auttoi lukijaa myös tiedostamaan, kuinka hyödyllistä erilaisten mahdollisten lukijoiden näkökulmiin tutustuminen on. Pelkkä hyvä tahto kirjoittaa lukijoille ei riitä, jos ei tunne noita lukijoita.

ONNISTUINKO
KIRJOITTAMAAN
ARTIKKELIN
TARKOITUKSEN MUKAISESTI?

Artikkelia kirjoittaessani olin jo ehtinyt lukea kaikki muut tässä kirjassa olevat artikkelit. Puhuin tarkoituksella osittain samoista asioista kuin eräät toiset kirjoittajat. Jossakin asiassa olin samaa mieltä, jossakin eri mieltä. Loin siis tarkoituksella yhteyksiä toisiin artikkeleihin, mutta tarkoituksella jätin kertomatta, kenen kirjoittajan kanssa kulloinkin käyn vuoropuhelua. Jätin tärkeimpien lukijoideni, hakijalukijoiden, tehtäväksi ja päänvaivaksi miettiä näitä artikkelien välisiä yhteyksiä ja etsiä yhtäläisyyksiä ja eroja.

Onnistuinko siis kirjoittamaan tarkoituksenmukaisesti? Ainakin tarkoitus sai vahvasti ohjata artikkelissa sisällön ja muodon valintaa. Toivottavasti se teki myös nyrjähtäneen rakenteen perusteluksi.

On yleensä tarkoituksenmukaista käyttää sellaista kieltä, joka on lukijalle valmiiksi tuttua. Luetin tämän tekstin ensimmäisen version etukäteen kolmella hyvin tuntemallani lukijalla. Yksi oli 30-vuotias, yksi 35-vuotias, yksi 40-vuotias. Sana trollata oli yllätyksekseni outo kahdelle vanhemmalle. Päätin, että sanaa ei kuitenkaan tässä tapauksessa kannata vaihtaa muuksi. Esilukijoideni kommentit ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka helposti oman elämänpiirin asiat ja tiedot alkavat tuntua itsestään selviltä.

Tunsinko lukijani?

Yksittäinen lukija on tietysti todennäköisemmin outo kuin millään tavalla tuttu. Jos lukija oli poliisitaustainen, mahdollisuudet jonkinlaiseen tuntemiseen ovat aika hyvät. Suomessa on noin 7 500 poliisia, joista olen ehtinyt opettaa

PELKKÄ HYVÄ TAHTO KIRJOITTA
LUKIJOILLE EI RIITÄ, JOS EI
TUNNE NOITA LUKIJOITA.

noin kolmeatuhatta. Ryhmänä tunnen tämän joukon nuoremman kaartin melko hyvin. Ehkäpä joku ensimmäisten opetusvuosieni uhreista koki nyt jopa jonkinlaisia oivalluksia, jos olin noviisina puhunut turhan paljon olennaisen asian vierestä ja ollut olennaiseen osuessaan liian vaikeaselkoinen.

Entä hakijat ja muut kiinnostuneet lukijat? Valintakokeiden kirjoitelmien ja tiivistelmien lukemisen kautta olen tutustunut hakijakunnan ajatuksien juoksuun kymmenen vuoden aikana perusteellisesti. Koko hakijajoukko on tietysti – vaikka onkin jo valmiiksi valikoitunutta väkeä – paljon kirjavampi kuin se joukko, joka koulutukseen valitaan. Uudistuvan poliisikoulutuksen myötä hakijoiden ja myös koulutukseen valittavien kirjo saattaa entisestään kasvaa. Ainakin niin täällä Poliisiammattikorkeakoulussa toivomme. Poliisin toimintaympäristön muuttuessa ihminen voi olla hyvä poliisi entistäkin useammalla eri tavalla. Tilaa on aikaisempaa enemmän erilaisille taustoille ja erilaiselle osaamiselle.

Sinua, yksittäinen hakija, en hyvin todennäköisesti tunne entuudestaan. Mutta jos sinussa on ainesta ja jos valmistaudut valintakokeeseen huolella, toivon, että yllät kokeessa parhaalle mahdolliselle tasollesi ja minäkin opin tuntemaan juuri sinut!

LUE LISÄÄ

Englanninkielisistä poliisiraporttien kirjoittamisoppaista olen itse saanut eniten irti näistä neljästä:

- Brown, Jerrold G. & Clarice R. Cox: Report Writing for Criminal Justice Professionals. Second Edition. Anderson Publishing 1998.
- Meier, Nicholas & R. J. Adams: Plain English for Cops. Carolina Academic Press 1999.
- Rutledge, Devallis: The New Police Report Manual. 2nd Edition. Copperhouse 2000.
- Thaiss, Christopher & John E. Hess: Writing for Law Enforcement. Allyn and Bacon 1998.

Poliisin esitutkintapöytäkirjatekstien syntä ja käyttöä käsittelevistä vähistä suomenkielisistä kirjoista suosittelen erityisesti näitä kahta väitöskirjaa:

- Karstinen, Eija: Keskustelusta pöytäkirjaksi. Kuulustelijoiden ja rikoksesta epäiltyjen viestintä poliisikuulustelussa. Poliisiammattikorkeakoulu 1998.
- Valtonen, Marjo Rita: Tapaustutkimus poliisin esitutkinnan dokumentoinnista: asiakirjahallinnan näkökulma. Tampereen yliopisto 2005. – Saatavilla pdf-tiedostona osoitteessa <http://tampub.uta.fi/handle/10024/67536>.

Erilaisia kirjoittamisoppaita on paljon, mutta ne ovat suurimmaksi osaksi tylsiä. Itse pidän poliisikirjoittamisen näkökulmasta lukemisen arvoisina lähinnä sellaisia, joissa joku ammattikirjoittaja kertoo omasta työstään. Näissä kahdessa on myös poliisin kannalta paljon hyödyllistä sisältöä:

- King, Stephen: Kirjoittamisesta:

Muistelmia leipätyöstä. Suom. Ilkka Rekiaro. Tammi 2000. – Kirjaa esitellään lyhyesti Wikipedia-artikkelissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kirjoittamisesta>.

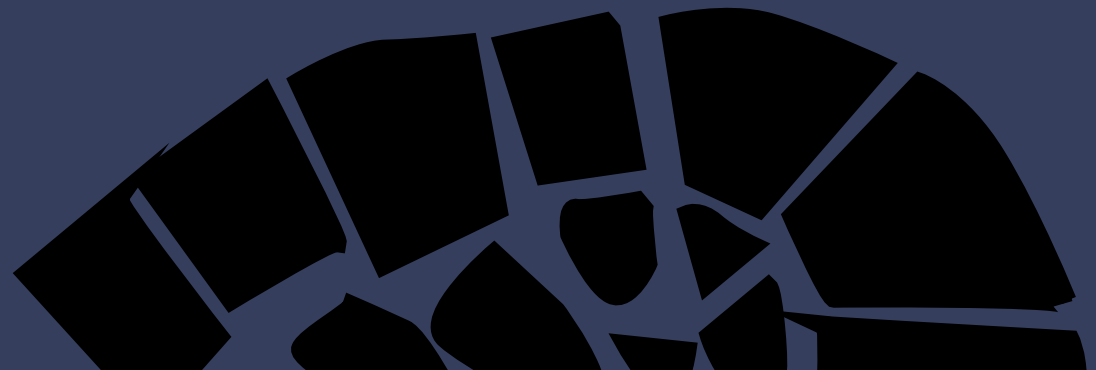
- Antti Tuuri: Kuinka kirjoitan romaanin. Art House 2004.

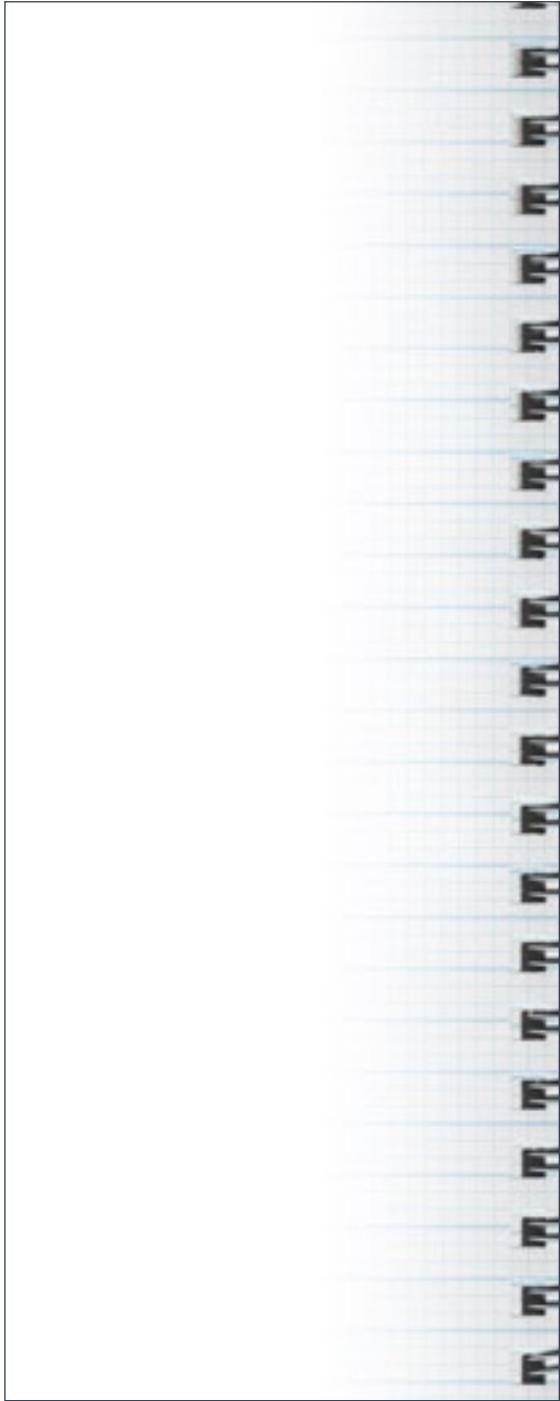
Seuraan aktiivisesti muutamaa suomalaista kirjailijablogia. Näissä kolmessa kerrotaan mielestäni kiinnostavimmin ammattikirjoittajan työstä:

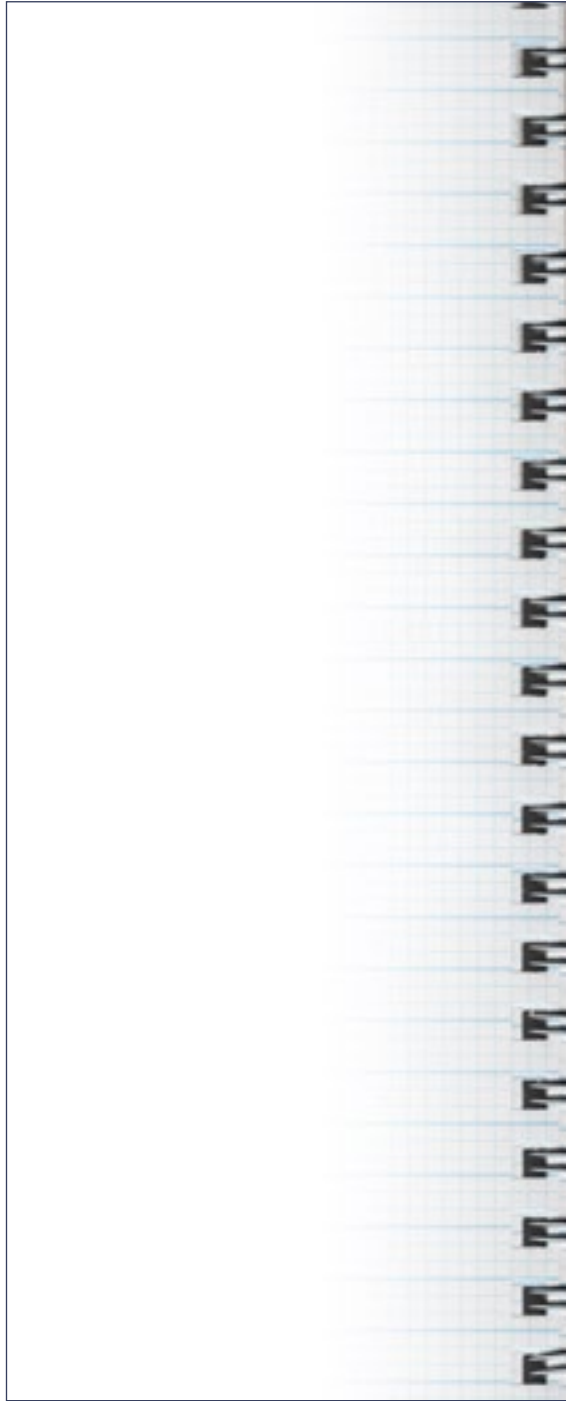
- Jarkko Sipilän blogi: <http://blogit.mtv.fi/elinkautinen>.
- Joonas Konstigin blogi: <http://joonaskonstig.com>.
- Marko Hautalan blogi: <http://markohautala.blogspot.fi>.

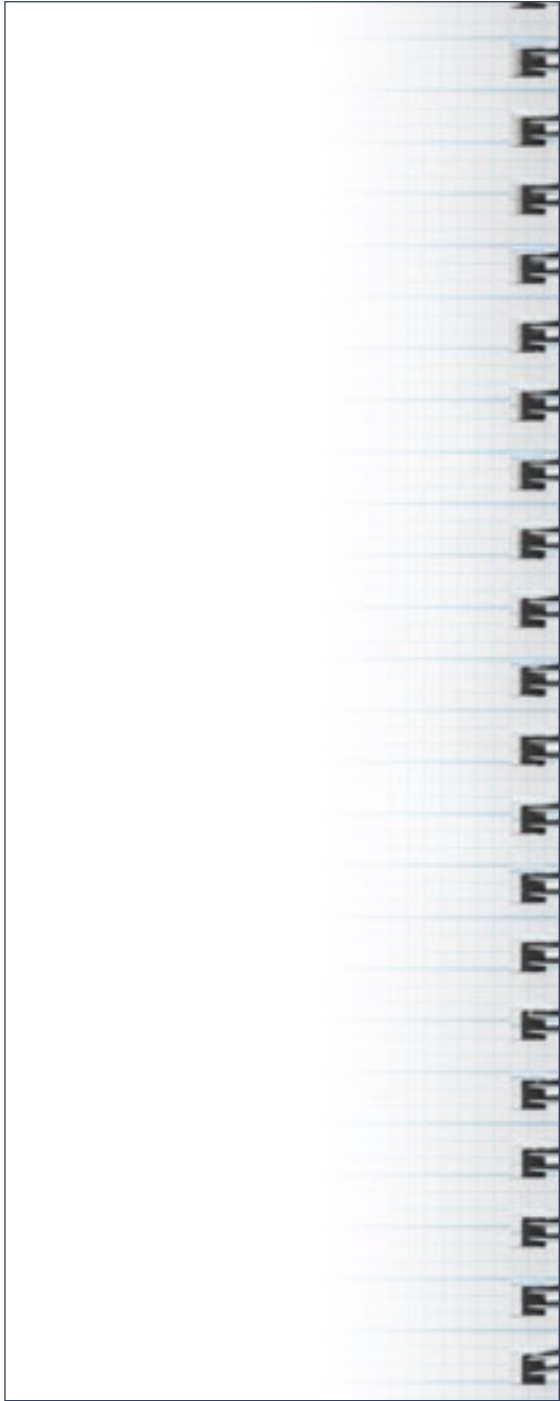

“Metsään ajaessa ruumis heitettiin veteen.”

GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO:
Mika Rautanen / Taitotyö Fenen

VALOKUVAT:

Anna Byckling: s. 14, 24, 38, 50, 90, 152, 172,

184, 202, 210, 220, 242, 268 ja 310

Riikka Byckling: kansikuva sekä s. 112

Heikki Hiilamo: s. 78

Kimmo Pallari: s. 136

Harri Saksala: s. 286

Annika Sjöblom: s. 14

MUU KUVITUS:

Mikko Ylinen: s. 8, 110–111, 208, 240, 284 ja 338

Poliisiammattikorkeakoulu 2014
ISBN 978-951-815-263-0 (PDF)

“Erinomaisista siivoojan taidoistaan huolimatta poliisi onnistui löytämään todisteet tätä vastaan ja tuomio saatiin murhaajalle.”

